50

ROMÁN ANDRÁS MŰEMLÉKVÉDELMI NYÁRI EGYETEM

Eger

50

Román András

(Egri) Műemlékvédelmi Nyári Egyetem

1971–2021

ROMÁN ANDRÁS
(EGRI) MŰEMLÉKVÉDELMI NYÁRI EGYETEM

1971–2021

ICOMOS MAGYAR NEMZETI BIZOTTSÁG

BUDAPEST
2021

A könyv a Nemzeti Kulturális Alap Örökségvédelem Kollégiuma
támogatásával jelenik meg

Szerkesztette:
Dobosyné Antal Anna
Fejérdy Tamás
Klaniczay Péter
Kovács Erzsébet
Nagy Gergely

Köszönjük minden szerző együttműködését, a visszaemlékezők, a hajdan volt előadók és résztvevők által önzetlenül rendelkezésünkre bocsátott kortörténeti dokumentumokat valamint a korabeli tudósítók alkalomból megjelent jelentéseit, írásait.

Kiadja:
ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága
Felelős kiadó:
Nagy Gergely

A borítót tervezte Székely Kálmán.
A nyomdai előkészítést
a kvanum Nyomdaipari és Számítástechnikai Kkt.
a nyomdai kivitelezést a PrintPix Nyomda végezte.
ISBN 978–615–01–3428–4
Elektronikus megjelenés: ISBN 978-615-6904-03-4

Tartalomjegyzék

Előszó 11
A Nyári Egyetem korszakai. 15
A műemlékvédelmi nyári egyetem témái az elmúlt 50+ évben. 15
Az ENYE-RAMNYE szervező szervezetei 17
Fejérdy Tamás: Az Országos Műemléki Felügyelőség 17
Bodó Péter: A TIT Bugát Pál Egyesület, Eger 19
Fejérdy Tamás: ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság. 21
Az Egyetem névadója. 23
Román András (1929–2005) 23
Visszaemlékezések 26
Fejérdy Tamás: Részben az egész 27
Visszaemlékezések – korszakok 29
Levárdy Ferenc leánya, Czeglédyné Levárdy Henriette építész, személyes indíttatású írása: Levárdy Ferenc, az Egri Nyári Egyetem egyik alapító tagja 29
Kerner Gábor: Emlékeim az Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem kapcsán. . . . 31
Szekeres-Varsa Vera: Egri Nyári Egyetem, Román András 32
Kovács Erzsébet: A nyári egyetemről 1995–2020 35
Visszaemlékezők 39
Klaniczay Péter: Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem – Emlékfoszlányok. 39
Dávid Árpád: RAMNYE – Emlékek, visszaemlékezés, szösszenetek. 43
Dévényi Tamás: A RAMNYE nem avul el 45
Duranci, Béla: Képzelt riport 47
Mezős Tamás: Noszvaji emlékek 50
Markušova, Tina: Visszaemlékezések – Egri Nyári Műemlékvédelmi Egyetem – Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem 51
Szabó Bálint: Noszvaji találkozások 54
Márton Ildikó: Visszaemlékezés 55
Máté Zsolt: RAMNYE. 56
Bodó Péter: A „valóságos 50. RAMNYE” bevezető-köszöntője 57
Fejérdy Tamás: 50 év! 59
Szemelvények: beszédek, beszámolók, előadások 63
Fejérdy Tamás: Szemelvények: beszédek, beszámolók, előadások 63
Gerő László: Egri Nyári Egyetem (1971. aug. 2–11.) 65
Felhívás: EGRI NYÁRI EGYETEM – 1972. július 31.–augusztus 9.. 66
Faludi Sándor: Megjegyzések egy tanácskozáshoz… 67
Levárdy Ferenc, az Országos Műemléki Felügyelőség Heves megyei, területi előadója: Válaszol az illetékes A műemlékvédelem centenáriuma és Eger. . 69

Pécsi István: Záróünnepség és diplomaosztás az Egri Nyári Egyetem műemlékvédelmi tagozatán 71
Pécsi István: Hallgatók, tizenegy országból 73
Pécsi István: Az ICOMOS elnöke 75
Ernst Götz (München): Beszámoló a magyarországi Eger (Erlau) Nyári Egyetemén való részvételemről, 1978. július 7-től augusztus 8-ig. 77
Bakó Ferenc: Népi építészeti emlékek és védelmük Heves megyében 81
Heimo Widtmann (Graz): Magyar műemlékvédelem osztrák szemmel 87
Mendele Ferenc: A Műemlékvédelem Nyári Egyetemének 17 éve 91
Jámbor Ildikó: Tudósok a műemlékvédelemért. 95
Kovács Erzsébet: Várak és várkastélyok 99
Kovács Erzsébet: 26. Műemlékvédelmi Nyári Egyetem Noszvaj, 1996. július 1–9. 101
Pécsi István: A szembenállás harmóniává szelídült. 103
Deák Zoltán: Műemlék-helyreállítások tegnap, ma, holnap 105
Jámbor Andrea: 28. Műemlékvédelmi Nyári Egyetem Noszvaj, 1998. június 30.–július 8. 111
Borossay Katalin: Műemlék és természet – kert, park, kultúrtáj Egri Nyári Egyetem 1999. június 29.–július 7. 115
Mándoky József: Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem 119
Román András: Informatika a műemlékvédelemben A Műemlékvédelmi Nyári Egyetem 31. tanfolyama Noszvaj, 2001. június 26. – július 4. 121
Nagy Zoltán: A műemlékek nemcsak kövek 123
(RÉNES): Egyetem a műemléki örökségről 125
(szuromi): Mitől élvonalbeli egy műemlék?. 126
Balassa M. Iván: Kis műemlék - Nagy érték. 127
Szablyár Péter: A harmadik ENYE-m, avagy a Toldi szerelme után szabadon . . 129
Nagy Gergely: Ismét volt Nyári Egyetem! 2007. június 28.–július 4. Noszvaj . . . 131
Kovács Erzsébet: Ki törődik és hogyan településeinkkel? Társadalmi feladatmegosztás a műemlékvédelemben. 135
Hajdú Nagy Gergely: Beszámoló 137
M. Aradi Csilla – Sándor Judit: Élménybeszámoló a 40. Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetemről 145
Winkler Gábor: Történeti terek és térkapcsolatok – Sikerrel befejeződött a 41. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem 2011. június 30 – július 6. 149
Nagy Gergely: Történeti szerkezetek szerepe a műemlékvédelemben 153
Klaniczay Péter: Műemlékvédelem – fenntarthatóság, megőrzés és hasznosítás 159
Kovács Erzsébet: Műemlékvédelem – fenntarthatóság, megőrzés és hasznosítás – Beszámoló a 43. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetemről Síkfőkút, 2013. június 28 – július 4. 163
Kovács Erzsébet: Sokoldalú szakmai együttműködés a műemlék-helyreállítások és a műemlékvédelem szolgálatában – Beszámoló a 44. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetemről Síkfőkút, 2014. június 26. – július 2. 165
Klaniczay Péter: Műemlékek helyreállítása – mit, miért, hogyan? 169

Kovács Erzsébet: Műemlékek helyreállítása – mit? Miért? Hogyan? Beszámoló a 45. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetemről Síkfőkút, 2015. június 25. – július 1. 171
Nagy Gergely: Helyreállítási feladatok – Társadalmi igények – Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem Síkfőkút, 2016. június 23–29. . . 173
Máté Zsolt: A műemlék helyreállítások gyakorlati feladatai – Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem Síkfőkút, 2017. június 22–28. 179
Fejérdy Tamás: Beszámoló a 2018. június 21–27. között Noszvajon megrendezett Román András (48. Egri) Műemlékvédelmi Nyári Egyetemről 181
Fejérdy Tamás: Összegzés 185
Nagy Gergely: Múlt és jövő 51. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem Noszvaj, 2021. június 24–30. 189
50 év 50+ egyetemi kurzus 193
50 év 50+ egyetemi kurzus: előadók és előadások tartalomjegyzéke 193
A nyári egyetem elnökei, titkárai 235
Az ENYE-RAMNYE titkárai 236
A nyári egyetem helyszíneiről 239
A nyári egyetem helyszíneiről 239
Tanulmányi kirándulások 241
Kirándulási helyszínek 241
Együttműködők, támogatók 243
Együttműködők, támogatók 243
Deme Péter: A Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem támogatásáról 245
Dulácska Zsolt: A Magyar Építész Kamara Továbbképzési Szakértői Testület volt elnökének levele a Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem minősítéséről 246
Bibliográfia 247
Bibliográfia, az ENYE/RAMNYE a sajtóban – válogatás 247
Összeállította: Bardoly István és Klaniczay Péter 247
A kötetben hivatalos rövidítésükkel előforduló szervezetek megnevezése 273

„…nemzeti múltunknak vannak századai, melyekből egy lap történeti feljegyzést, vagy egy sort nyelvünkön nem vagyunk képesek felmutatni; míg ugyanazon századokból magas műveltségi állapotot tanúsító számos műemlékünk maradt ránk. Minden ily nemzeti műemlék elenyészetével nyilván történetkönyvünknek egy-egy lapja szakad ki! – A legjelentékenyebb és legrégibb műemlékek azonban, már a tárgy természeténél fogva, építészetiek".

Ipolyi Arnold

Előszó

A magyar műemlékvédelemnek 1971 óta rendszeres jeles eseménye a nyári egyetem, számomra mégis csak 1979-ben lehetett a kezdet. Ekkor ugyanis járatlan harmadéves egyetemi hallgatóként jutalomból vehettem részt a rendezvényen a Budapesti Műszaki Egyetem (BME) Építészettörténeti Tanszék Major Máté Alapítványának támogatásával. Ha sok-sok év távlatából tekintek vissza az elmúlt évtizedekre, az 1979-es év történései is más évekhez hasonlóan időtől független folyammá olvadnak össze, viszont az az évi Egri Nyári Egyetemnek nagyon sok eseménye még ma is különös frissességgel él bennem.

Azévben a népi építészet volt a téma, Bakó Ferenc, Mendele Ferenc, Barabás Jenő, Sisa Béla voltak az előadók között. Idegenként, fiatal egyetemistaként teljesen ismeretlenül kerültem a 150–200 fős szakmai találkozóra. Életem egyik legnagyszerűbb konferencia élménye volt. Csak megérkezésemig voltam idegen – amint beléptem, mindenki váratlan természetességgel fogadott. Úgy tűnt, hogy ott már régről mindenki mindenkit ismert, de akit nem, azt pillanatokon belül befogadták, annyira közvetlen volt a hangulat. A „külső szemlélő" azt érezhette, hogy itt a téma közös ügyé vált, ami már önmagában is összehozta az embereket.

Egyetemi hallgatóként érkeztem, az Országos Műemléki Felügyelőség (OMF) szakmai rendezvényének forgatagában találtam magam. Ott volt mindenki, aki akkor a magyar műemlékvédelemben meghatározó egyéniség volt. Az OMF-en kívül több megyei múzeum, a szentendrei Skanzen, a BME, ezek külföldi partnerintézményei, az ICOMOS és Eger városa mellett több más település is képviseltette magát. A résztvevők és az előadók nem csak magyarok voltak. A hazai előadókon kívül a meghívott külföldi szakemberektől is rendkívül színvonalas előadásokat hallhattunk. A környező országokból mindenhonnan érkeztek a magyar ajkúak, de távolabbi vidékekről is sokan voltak jelen a konferencián. Elképesztő forgatag volt az egyhetes rendezvény. Egész nap előadások, este viták, találkozások, kirándulások alkották a programot. Az egy hét egy folyamatos eseménnyé állt össze.

Huszonhárom évvel később 2002-ben az UNESCO Világörökség Bizottságának budapesti üléséről kellett az ICOMOS akkori főtitkárát, Jean Louis Luxen-t, az akkor már Eger helyett Noszvajra, a De la Motte kastélyba költözött nyári egyetemre kísérnem, hogy meghívott előadóként tartson előadást. Belga partnerünk egész úton arról áradozott, hogy ez az Európában egyedülálló rendezvény milyen erőt kell képviseljen, ami akkor már harminckettedik alkalommal kerülhetett megrendezésre. A nemzetközi műemlékvédelem legnevesebb szakemberei meghívott előadóként mind-mind megfordultak az Egyetemen.

Egy előszó nem arra való, hogy a fentiekhez hasonló saját élményekkel terheljék az olvasót. Mégis azért tartottam fontosnak a számomra meghatározó e két nyári egyetem élményére visszaemlékezni, mert ezekben a találkozásokban minden benne volt, ami a nyári egyetemekre jellemző, ami miatt az Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem – az

utóbbi években már Román András Nyári Egyetem – sajátos, meghatározó bensőséges szakmai fórummá lehetett. Az európai rangon elismert és jegyzett műemlékvédelmi eseményt – az ebben a műfajban – sehol máshol meg nem található szakmai színvonal és emberi közvetlenség jellemezte.

Aki egyszer is részt vehetett bármelyik alkalmon, az megérezte ezt a varázslatos hangulatot, ami a természetességéből fakadt, ami az egyhetes közös gondolkodásból, az egyhetes összezártságból adódott. Azóta is a teljes egy hét alatt minden csak a műemlékvédelem körül forog és végül mindenki egy kicsit más szemlélettel és gazdagabb ismeretekkel utazik haza. Búcsúzáskor mindenki úgy távozik, hogy jövőre feltétlenül visszatér – és biztos abban, hogy ezt pont onnan folytatjuk, ahol éppen abbahagytuk. Természetesen a következő évben mindig új téma kerül a középpontba és másokat is bevonva új, aktuális témakörök mentén szövődik tovább a műemlékvédelem továbbképző fórumává is lett szakmai rendezvény.

A hivatalos műemlékvédelem intézménye ezt a rendezvényt a szakmai továbbképzésen túl arra is felhasználta, hogy a fiatalok, elsősorban a hivatal új dolgozói, megismerhessék a kollégákat, a más szakterületen dolgozó hivatali partnereket és emellett a műemlékvédelem egy-egy témakörének a legfrissebb eredményeihez, kérdéseihez, feladataihoz is közelebb kerüljenek. Vagyis az újakat észrevétlenül vezessék be a műemlékvédelem közegébe. Akkor még nem volt csapatépítő tréning, senki nem tudta, hogy mi az. Volt viszont egy intézmény, ahol mindenkinek csapataggá kellett válnia ahhoz, hogy a műemlékvédelem bármely területén eredményes legyen a munkája.

Ahogy a neve is mutatja, a Műemlékvédelmi Nyári Egyetem továbbképző fórum, de még fontosabb, hogy a fiataloknak lehetőséget nyújtott és nyújt a szakma, a szakterület megismerésére és nem utolsó sorban a bemutatkozásra. A műemlékvédelem minden partnere előtt nyitva a nyári egyetem, hiszen színvonalas műemlékvédelemhez önmagában egy képzett, jól működő magas szakmai nívón megjelenő hivatal is kevés. Ehhez partnerek kellenek, akik tulajdonosként, kezelőként, közösség tagjaiként vállalják a közös cél érdekében az együttműködést. Ennek megfelelően az ország minden pontjáról érkeztek-érkeznek a hallgatók

Életre szóló szakmai barátságok kötődtek, több nemzetközi együttműködésnek is a nyári egyetemen kialakult kapcsolat vetette meg az alapjait. A Kárpát-medencében a Nyári Egyetem lett a nagy testvér, ennek gondolatára szerveződött húsz évvel később a román, a magyar és a német ICOMOS együttműködéseként az erdélyi műemlékvédelem hajnalán a Tusnádi Műemlékvédelmi Konferencia[1], amit a rokonságra is emlékeztetve itthon sokáig csak Téli Egyetemnek emlegettünk.

Később, már az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság elnökeként az európai üléseken sokszor kellett beszámolnom az az évi Nyári Egyetem eseményeiről. Mindenki irigyelte, csodálta, hogy ilyen múltra tehetett szert egy műemlékvédelmi továbbképző szakmai rendezvény.

A magyar műemlékvédelem nehezen követhető intézményváltozásai során többek között a nyári egyetem is kiszorult az intézményes feladatok közül az elmúlt évtizedekben. Ugyanez a változás a helyszín vonatkozásában is megtörtént. Hajdan Egerben vezető kulturális hír volt a műemlékvédelmi fórum, a város komolyan támogatta a rendezvényt.

1 Hivatalos elnevezése: „A Műemlékvédelem Elméleti és Gyakorlati Kérdései" – „Nemzetközi Konferenciasorozat – Tusnád"

A megyeszékhely hajdan büszkén vállalt anyagi támogatása is elsorvadt, a kapcsolat formálisan ugyan, de megmaradt. Végül a rendezvény Noszvajon talált új otthonára. Sokáig a De la Motte kastély nyújtott alkalmas otthont, de az ottani tulajdonosváltás miatt ismét költözni kellett. Most már hosszú évek óta a síkfőkúti Nomád Hotel különös családias világa nyújt ideális környezetet.

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága mindig fontos szakmai partnere és résztvevője volt a rendezvénynek. Így természetesnek tűnt, hogy a folytatás érdekében ez a szervezet lép az eredeti szervezők helyébe akkor, amikor előbb intézményi nehézségek, majd az utódlást felvállaló intézmény hiánya akadályozta a szervezést. A szervezeti váltás azonban nem jelentett új szervezőket. Akik fontosnak érezték a műemlékvédelmet, akik ismerték a program jelentőségét azok mind változatlan elszántsággal vettek részt a folytatásban. A váltás utáni első években még az akkori hivatalos szervezettel szorosan együttműködve szervezhettük az újabb alkalmakat, majd a folyamatos átalakulás következtében eltűnt feladatkörök okozta hiátus révén a szakmai feladat végképp Egyesületünkre maradt. A történésektől nem zavartatva a műemlékvédelem nyári egyeteme közös ügyként a folytonosságot is biztosítva élhetett tovább, mert a szervezeti átalakulásoktól függetlenül a legszélesebb körből felkért minden előadó azonnal vállalta, hogy előadásával segíti a nyári egyetem eredményességét. Mindennek a hátterében a szervezéshez szükséges anyagi kérdések sem elhanyagolhatók. A kivonult intézmény után a Nemzeti Kulturális Alap lett a program legfőbb támogatója, elévülhetetlen érdemet szerezve a folyamatosság biztosításában.

Minden nyári egyetem hangulatát a kötetlensége, a témaválasztása, a hallgatók aktivitása, a közös szakmai élmények együtt formálják. 2020-ban már az ötvenedik alkalomra készültünk. Minden évben sikerült megrendezni az eseményt, egyedül a Covid világjárványa jelentett akadályt. 2020-ban az ötvenedik alkalom lehetett volna, 2021-ben pedig az ötvenedik évfordulóját ünnepeljük az első rendezvénynek.

Az ötven év, vagyis egy fél évszázad már történelmi időszaknak is értékelhető kor. Ötven év a magyar műemlékvédelem történetének szinte a harmadát öleli fel. Ennyi idő mindenhol rengeteg változást, átalakulást, megújulást hoz. Az állandóság és a változás, valamint ezek együttes hatása furcsa kettősséget eredményez. Az állandóságot az aktualitás, az adott kor kihívásainak a műemlékvédelmi kérdései jelentették. Ha végigolvassuk az ötven év témáit, a magyar műemlékvédelem ötven évének a legfőbb kérdésköreit láthatjuk. Vagyis ötven év feladatairól, kiélezett kérdéseiről kaphatunk áttekintést. A Nyári Egyetem folyamatosan a magyar műemlékvédelem középpontjában maradt, az aktuális kérdéseivel, témafelvetéseivel a műemlékvédelem változó feladataival kapcsolatos előrejelző, feladat meghatározó intézményévé is vált.

Román András után Kovács Erzsébet vállalta a szervező-előkészítő munkát, aki másfél évtizede az egyhetes szakmai rendezvény legfőbb programalkotója. Bodó Péter, a TIT Bugát Pál Egyesületének elnöke hasonló elkötelezettséggel szervezi rendületlenül a technikai feltételeket a háttérben. A legkorábbi időktől a Heves Megyei TIT, később ennek utódja a TIT Bugát Pál Egyesület a szervező partner. 50 év közös szervezőmunkája páratlan együttműködést hozott. Köszönettel tartozunk munkájukért, de hasonló köszönettel tartozunk az elmúlt ötven év minden hallgatójának és minden előadójának, akik tudásukkal, meglátásaikkal hozzájárultak a magyar műemlékvédelem e páratlan rendezvénysorozatának eredményességéhez.

A műemlékvédelem sajátja, hogy a múlttal foglalkozik a jövő érdekében. Ez az elmúlt ötven év is üzenet a jövő számára. A kötet visszatekintés, a magyar műemlékvédelem történetéhez tartozó fontos gondolatok ma is tanulságosak. Érdemes egyes kérdéseken újra elgondolkodni, az azokra akkor adott válaszokat mai fejjel is érdemes újra átgondolni, megfontolni. Egyes kérdések új közegben, újra aktuálissá lesznek. A veszélyeztetett értékek köre szélesedik, miközben a műemlékvédelem alapelvei nem változnak. A környezet és a kor változik, az érték nem. A gazdasági, társadalmi, vagy akár az éghajlat változás, az urbanizáció következtében fellépő soha nem várt kihívásoknak kell megfelelnie a műemlékvédelemnek. Újabb épületek és újabb együttesek kerülnek veszélybe. Látszik, hogy a törvényszerű változások ellenére az egyik legfontosabb műemlékvédelmi fórum tovább élhetett, mert minden érdekelt tisztában volt az értékvédelem társadalmi jelentőségével. A megváltozott feltételekhez mindenki úgy tudott alkalmazkodni, hogy a rendezvény megőrizhette alapértékeit.

Remélem, hogy ez az összetartó felelősségtudat fennmarad, és a világ változásával a felelős intézmények, fórumok továbbra is meggyőződéssel érzik az értékvédelem, a műemlékvédelem alapvető fontosságát. Az elmúlt ötven év Nyári Egyetemének anyaga, szemlélete talán a következő ötven év műemlékvédelmi szakmai munkájához nyújthat alkalmas alapot a jövő világának épülésére, értékvédelmének segítésére. Akkor fogja a műemlékvédelem betölteni társadalmi feladatát, ha lesz, aki kézbe véve ezt a kötetet újra elgondolkodik az elmúlt ötven év egyes kérdésein és válaszain, majd megújulási lehetőséget lát – és talál – környezetének értékeiben.

A szerzőkön kívül köszönettel tartozunk Fejérdy Tamásnak, Kovács Erzsébetnek és Klaniczay Péternek, akik vállalták az ötven év hatalmas anyagának áttanulmányozását és kötetté szerkesztését, Dobosyné Antal Annának a kiadvány gondozását és könyvvé formálását, vagyis az Egri-, majd a Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem fél évszázados szellemi örökségének műemlékvédelmi történeti forrássá rendezését.

dr. Nagy Gergely
ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság elnöke

A műemlékvédelmi nyári egyetem témái az elmúlt 50+ évben

1971. Magyarország műemlékei
1972. Műemléki helyreállítások előkészítése
1973. Építészeti helyreállítás és városrendezés
1974. A műemlékek helyreállításának problémái
1975. A magyar műemlékvédelem távlatai (Múltunk jövője)
1976. A műemlékvédelem elvi alapjai
1977. A műemlék-helyreállítás gyakorlata
1978. A műemlék és környezete
1979. A népi építészet emlékeinek védelme
1980. A magyar műemlékvédelem sajátos vonásai
1981. Képzőművészeti emlékek védelme
1982. Természet, környezet, műemlékvédelem
1983. Agrár- és ipartörténeti emlékek védelme
1984. Városméretű műemlékvédelem
1985. Népi építészeti emlékeink védelme
1986. Régészeti műemlékek védelme
1987. Új műemlékfajták – műemlékállományunk bővülése
1988. Népek és nemzetek közös építészeti öröksége
1989. A műemlékvédelem és társtudományai
1990. A barokk kor műemlékei
1991. Műemléki belső terek
1992. A történeti városok védelme és kartája
1993. A világ kulturális és természeti öröksége
1994. Műemlék lakóházak
1995. Várak és várkastélyok
1996. A XX. század műemlékei
1997. Műemlék-helyreállítások tegnap – ma – holnap
1998. A műemlékek sokszínűsége
1999. Műemlék és természet
2000. Húsz évszázad műemlékei
2001. Informatika a műemlékvédelemben
2002. A műemlékek immateriális dimenziói
2003. Veszélyben az örökség
2004. A műemlékek védelmének módszerei és lehetőségei
2005. Élvonalbeli műemlékek védelme
2006. Kis műemlék – Nagy érték
2007. Ki törődik és hogyan a műemlékkel?
2008. Ki törődik és hogyan településeinkkel?
2009. Műemlékek helyreállítása és helyreállíthatósága (társadalmi igények)
2010. Műemlékvédelem – Kutatás

2011. Történeti terek és térkapcsolatok
2012. Történeti szerkezetek szerepe a műemlékvédelemben
2013. Műemlékvédelem – Fenntarthatóság, Megőrzés és Hasznosítás
2014. Sokoldalú szakmai együttműködés a műemlék helyreállítások és a műemlékvédelem szolgálatában
2015. Műemlékek helyreállításai – Mit, Miért, Hogyan?
2016. Helyreállítási feladatok – Társadalmi igények
2017. A műemlék helyreállítások gyakorlati feladatai
2018. Az európai örökség és az örökségturizmus – feladatok és kihívások
2019. Lehetőségek és módszerek a műemlékekben rejlő értékek helyreállítására
2020. Online, interaktív helyzetértékelés/helyzetelemzés a 2021-ben sorra kerülő jubileumi 50. Román András (egri) Műemlékvédelmi Nyári Egyetem tudományos programjának előkészítése érdekében
2021. Múlt és jövő: 1971–2021–2071

Noszvaj, De la Motte kastély belső tere. Fejérdy Tamás felvétele

Fejérdy Tamás

Az Országos Műemléki Felügyelőség

Az **Országos Műemléki Felügyelőség** (OMF 1957–1992) az 1956-os forradalom és szabadságharc leverését követően, mintegy a „konszolidáció" egyik elemeként – a megelőző néhány év kaotikus műemléki-intézményi előzményeinek lezárását célzó új kezdetként – 1957. áprilisában jött létre. A komplex intézmény a műemlékekkel kapcsolatos feladatok teljes körű ellátására szerveződött. Egyfelől ellenőrző-engedélyező hivatalként működött (műemléki felügyelőség), másrészt az állam által biztosított anyagi források felhasználásával műemlékhelyreállítások teljes folyamatát szervezte, készítette elő, tervezte és valósította meg. Munkatársaiban is jelen volt a tevékenység eredményes végzéséhez elengedhetetlenül szükséges komplexitás: régészek, művészettörténészek, építészek, restaurátorok, kivitelezők, igazgatási és jogi szakemberek együttese végezte a feladatokat. Az OMF tervezői a műemlékhelyreállításban kiemelkedő ismeretekkel és gyakorlattal rendelkező építészmérnökök voltak, akiknek a társ-diszciplínák képviselőivel közös munkája eredményeken megszülető helyreállítások a kortárs építészet alkotásaiként, valamint a nemzetközi műemlékvédelem fórumain is számos elismerést arattak. Építészi munkásságuk elvi megalapozását jelentő tudományos tevékenységük révén is elismerésre méltó életművet hoztak létre. Az OMF építésvezetőségei, művezetőségei bázisán létrejött területi kirendeltségeken kivitelező részlegek végezték a helyreállításokat, a hagyományos építési technológiákat is ismerő vagy idővel megismerő mesterek foglalkoztak a műemléképületek helyreállításával. Az intézménynek a MIB 1872-es alapításig visszatekintő gyűjteményeit ugyancsak az OMF működtette és fejlesztette tovább, amelynek főbb gyűjteményi elemei a Tervtár, Fotótár, Könyvtár, illetve az archív irattár és kézirattár. Az ott őrzött dokumentumok, a gyűjtemények egyenrangúan szolgálták és szolgálják a műemlékvédelem gyakorlati céljait: a hatósági-igazgatási, tudományos-kutatási és a műemlékhelyreállító, valamint a restaurátori munkát.

Országos Műemléki Felügyelőség székháza Budapest, Táncsics Mihály utca 1. Forrás: OMF Fotótár

Az OMF szervezetén belül 1968-ban hozták létre a Magyar Építészeti Múzeumot (MÉM) azzal a céllal, hogy idővel önálló múzeummá váljék. Az OMF tevékenységének komplexitásához hozzá tartozott a műemlékekkel kapcsolatos ismeretek továbbadása, hozzáférhetővé tétele is. Ennek egyik eszköze értelemszerűen a kiadványok voltak. A műemléki topográfia sajnálatos módon máig csonkán maradt sorozata, amelyben megjelent a Budapest I-II kötet (budai kerületek) valamint Pest, Nógrád, Heves,

Szabolcs-Szatmár megye műemlékei. A Magyar Műemlékvédelem évkönyv „ritkásan" megjelenő kötetei mellett az OMF létrejötte óta folyamatos a Műemlékvédelem című folyóirat megjelenése (évi 4 vagy 6 szám), amely ismeretterjesztő jellege mellett tudományos szempontból is fontos kiadvány.

Az OMF az egyedi-eseti szakmai konferenciái mellett visszatérő rendezvények szervezésével ugyancsak a társadalmasítást, valamint képzést-oktatást szolgálta. A Műemléki Albizottságok kétévente megrendezésre kerülő országos tanácskozása 1985-ben átalakult Országos Műemléki Konferenciává. Az 1971 óta minden évben megrendezésre kerülő Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem pedig e tekintetben is maradandó kezdeményezésnek, mással nem pótolható, sajátos – kötetlen körülmények között, mégis magas szakmai színvonalat képviselő szakmai rendezvénysorozatnak bizonyult, amely nemzetközi ismertséget és elismertséget vívott ki magának. 1992-től a jogutód OMvH, illetve egy ideig még annak jogutód intézményei felvállalták a megrendezés feladatát, amelyet aztán a 2000-es évek kezdete óta már csak az ICOMOS MNB végez.

OMF székház, Domanovszky-mozaik. Lővei Pál felvétele

Bodó Péter

A TIT Bugát Pál Egyesület, Eger

A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Bugát Pál Egyesülete egy sokféle szakmai tevékenységet folytató civil szervezet. (Bugát Pál – orvos, nyelvművelő 1793–1865)

Jogelődünknek tekintjük, az 1841-ben alapított Magyar Természettudományi Társulatot, amelynek etikailag hiteles hagyományait folytatjuk és megújítva képviseljük a tudományosan megalapozott elméleti és gyakorlati ismeretek, magatartás- és cselekvésminták közvetítését a társadalom minden rétege számára.

Az orvosok és természetvizsgálók 1841 tavaszutó havában Pesten tartott nagygyűlésén százharmincnégy résztvevő támogatta aláírásával Bugát Pálnak a Magyar Természettudományi Társulat megalapítására tett előterjesztését: *„…szóval polgártársainkat az anyagilag és szellemileg legboldogítóbb kút forrásához közelebb vezetni; valának mind megannyi célokat, melyek bennünket még az 1841. év május havában – az idő korszerű kívánatának engedve, a társulatba lépni, a haza tudományos capacitásait egyesíteni, s összpontosult erővel e nagyszerű és magasztos célok elérhetése felé törekedni sürgetének."*

„Egyenlőre még csak 48 éves Bugát, telve fiatalos lelkesedéssel, semmi akadályt nem látó elszántsággal, agya zsúfolva tervekkel, szebbnél-szebb elgondolásokkal. Látva, hogy milyen kedvező fogadtatásra talált indítványa, sürgeti a megvalósítást. Alig zajlott le a Vándorgyűlés három napja, már egy szűkebb bizottság dolgozik az alapszabályokon. 1841. június 13-án az első közgyűlés is összeülhet. Természetes, hogy elnökké Bugát Pált választotta az alakuló közgyűlés…"

„Helyesen szólni, Révai; szépen, Kazinczy; műszabatosan – Bugát Pál tanította a nemzetet".
(Toldy Ferenc)

1867-ben, a Kiegyezés évében fennállásának negyedszázadán, a Társulat sok kezdeményezést és még több eredményt tudhatott magának. Than Károly 1868 februárjában összehívott baráti beszélgetése egy téma körül forgott: *a Társulatnak teljes elhatározottsággal a tudományterjesztés, megkedveltetés, egy-szóval a népszerűsítés pályájára kell lépnie.*

A Társulat újraindulása a II. világháború után

Ha valaki 1941-ben azt mondja a centenáriumot ünneplő társulati tagoknak, hogy néhány év múlva bizonytalanná válik majd szervezetük jövője, nyilván mindenki megmosolyogta volna a jóslatot. A háborús évek sem akadályozták különösebben a Társulat tevékenységét. Még az 1944. esztendő is kedvezően indult, hiszen január 9-én alakult meg a már az induláskor is 200 tagot számláló amatőr csillagászati szakosztály, s ugyancsak az év elején látott napvilágot, a szakosztály megalakítását kezdeményező Kulin György szerkesztésében a Csillagok Világa című folyóirat is. Hagyományos sikerrel tartották a tavaszi hónapokban a természettudományos estélyeket, s a Társulat kiadásában egy sor könyv is megjelent éppen úgy, mint legfontosabb kiadványa, a Természettudományi Közlöny.

A háború végül elérte a Társulat Esterházy utcai székházát is, de érintetlenül élte át a harcokat: a könyvtár folyóirat- és könyvállománya, sőt néhány társulati kiadvány kiszedett, de még nem sokszorosított ívei is épségben maradtak a nyomdában. Mindez némileg megkönnyítette az újrakezdést. A kezdeményezők közül is kiemelkedik Rapaics Raymund alakja. A debreceni Gazdasági Akadémia egykori növénytan tanára, akit 1919-ben tanúsított haladó magatartása miatt 1920-ban nyugdíjaztak, 1929 óta a Társulat könyvtárosa volt. Rapaics-csal együtt tevékenykedett a Szovjetunióból hazatért Vándor József, az antifasiszta Szent-Györgyi Albert, Gróh Gyula és természetesen még sokan mások. A Társulat újjáélesztésén munkálkodók névsorából megállapítható, hogy a rendkívüli választmányi ülésen a népfrontpolitika hívei jöttek össze.

1971-ben még az egységes Társulat, illetve annak a Heves megyei Szervezete karöltve az Országos Műemléki Felügyelőséggel kezdeményezte az Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem létrejöttét. Már az első években is nagy hazai és külföldi érdeklődés és siker övezte az évente ismétlődő kurzusokat.

Az 1989. évi II. Törvény az egyesülésről meghatározó változást hozott a Társulat és a megyei – köztük a Heves megyei – Szervezet életében. 1990-ben önálló jogi személyként alakult meg (újjá) a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Bugát Pál Egyesülete, egri székhellyel.

Ezidőben az egyébként a minden megyében jelenlévő, főként tudományos ismeretterjesztésre alakult önálló jogi személyiségű társadalmi szervezetek (tagegyesületek) országos szövetséget hoztak létre.

Az egyesületünk pártoktól független, azoktól anyagi támogatást nem kap, anyagi támogatást nem nyújt, képviselőjelöltet nem állít, és nem támogat, pártpolitikai tevékenységet nem folytat. Közhasznú szervezet, melynek szolgáltatásait bárki igénybe veheti. Közhasznú célja megvalósítása érdekében, de azokat nem veszélyeztetve vállalkozási tevékenységet is folytat.

A közhasznú tevékenységeink során részt vállalunk, többek között:

- a tudományos tevékenységekben, kutatásban, felnőttképzési kutatásban, a nevelésben, oktatásban és képességfejlesztésben,
- kulturális tevékenységben, a kulturális örökség ápolásában és megóvásában,
- a tehetségnevelésben új, tehetségfeltáró formák kutatásában,
- a magyar nyelvi kultúra ápolásában,
- az idegen nyelvek minél szélesebb körű elsajátításában,
- a műemlékvédelemben,
- a természet-, állat- és környezetvédelemben…
- a közéletben nem kormányzati szervként a véleménynyilvánításban …

1990-től az Egri Műemlékvédelmi Nyár Egyetemet (melynek hivatalos neve 2006-tól: Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem), már Bugát Pál Egyesületként az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesülettel közösen készítjük elő és bonyolítjuk le évente. Az ICOMOS a szakmai tartalomért, míg az egyesületünk a megvalósításért felelős a munkamegosztásban. Mindkét szervezet nagyon büszke arra, hogy a jelentős hagyományú Nyári Egyetem az évek során a résztvevőkön kívül is nívós szakmai elismeréseket kapott. A teljesség igénye nélkül:

- a Magyar Köztársaság Környezetvédelmi Miniszterének elismerése, 1995.
- a Henry Ford Alapítvány Díja, 1997.

Reméljük, hogy a már több mint ötven éves hagyománnyal bíró Nyári Egyetem, még hosszú éveken, évtizedeken keresztül jelenthet a műemlékvédelem értőinek és szakértőinek évente visszatérő ismeretbővítési lehetőséget.

Fejérdy Tamás

ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság

Az ICOMOS (International Council on Munuments and Sites = Műemlékek és Műemlékhelyszínek Nemzetközi Tanácsa) az 1964-ben megtartott velencei szakmai konferencia határozata alapján 1965-ben létrehozott civil szakmai szervezet, amelynek szerepe meghatározó a világ műemlékvédelmében. Az ICOMOS által kidolgozott irányelveket a legtöbb ország átülteti saját műemlékvédelmi gyakorlatába. A nemzetközi fórumon is tevékenyen dolgozó tagok saját országukban nemzeti bizottságokat alkotnak. Feladatuk a nemzetközi és hazai műemlékvédelmi elvek összhangjának megteremtése. Szakembereket delegál a nemzetközi szakbizottságokba és saját problémái megoldására nemzetközi szakembereket igényelhet. Az UNESCO 1972-es Világörökség Egyezménye alapján a párizsi titkársággal működő UNESCO Világörökség Bizottság állandó műemlékvédelmi – kulturális örökségvédelmi szakértő intézménye.

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság a nemzetközi szervezet egyik legnagyobb taglétszámú, befolyásos tagszervezete. A szervezet alapítása, 1965 óta aktív a Nemzeti Bizottság. Tagjai a magyar műemlékvédelem meghatározó szakemberei. Építészek, régészek, művészettörténészek, kertépítészek, restaurátorok, történészek, vegyészek, geológusok, statikusok és a műemlékvédelemhez kapcsolódó minden más szakág képviselői kapcsolódnak be munkájába. Az ICOMOS nemzetközi tudományos szakbizottságai munkájában folyamatosan részt vesznek az ICOMOS MNB által delegált tagok. Az európai ügyekért felelős alelnököt a magyar ICOMOS adta korábban: két alkalommal Román András, majd egy ciklusra Fejérdy Tamás személyében. Az ICOMOS MNB számos tagja kapta meg az ICOMOS Tiszteletbeli tagja (Honorary Member of ICOMOS) megtisztelő címet. Az ICOMOS CIVVIH (Történeti városok és Falvak Nemzetközi Tudományos Szakbizottsága) 1983-ban Román András kezdeményezésére jött létre, s évtizedeken keresztül magyarországi (Eger) központtal működött, amelynek egyik eredménye az ICOMOS 1987. évi közgyűlésén, Washingtonban elfogadott *Történeti Városok Kartája*.

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság célja, hogy a magyar műemlékvédelem is elfoglalhassa a hazai kultúrában az őt megillető helyet. Ennek érdekében az ismeretterjesztés, a szakértés, a publikációk, a megfelelő állásfoglalások kialakítása egyre nagyobb szerepet kell, hogy kapjanak a szervezet életében.

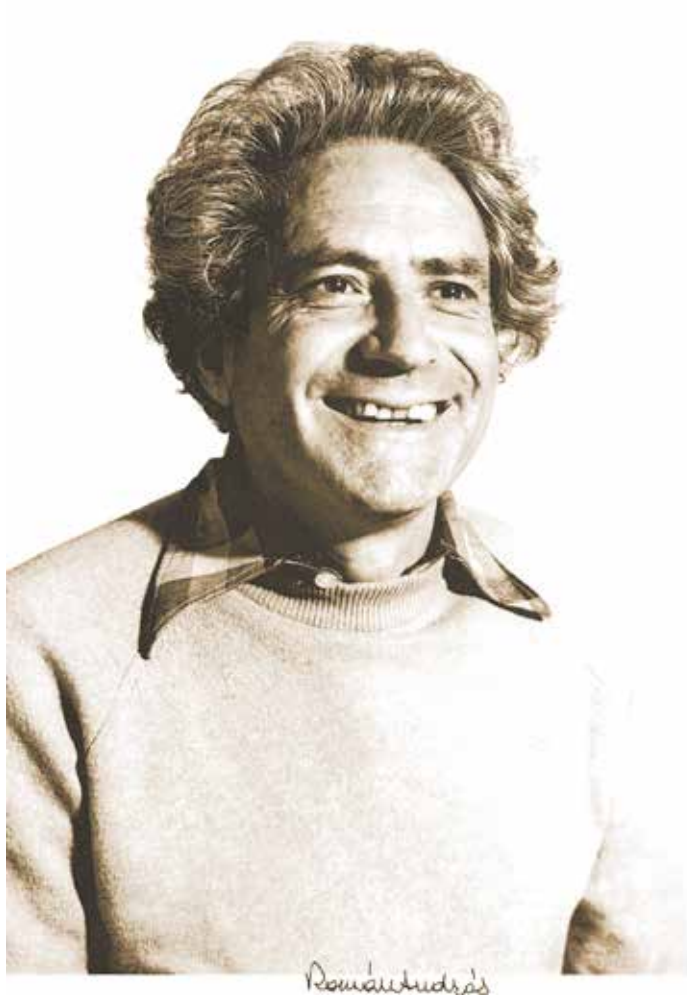
Az egész világon megfigyelhető változások miatt itthon is egyre fontosabbá válik értékeink szakszerű védelme. Nemzetközi fórumokon pedig megfelelő súllyal kell felvonultatni eredményeinket. Számos épített környezeti, kulturális örökségi értékünk még ma is kihasználatlan, feltáratlan, más esetekben a gondatlanság, az átgondolatlan fejlesztések miatt kerülhetnek különös veszélybe.

Az ICOMOS MNB számára a műemlékvédelem (és az örökségvédelem) változó intézményi és jogi környezetében kiemelten fontos olyan együttműködők és támogatók felkutatása, akik azonosulni tudnak a műemlékvédelem célkitűzéseivel és helyzetükből adódóan lehetőségük van szakmai és pénzügyi támogatás nyújtására is.

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság küldetésének, vállalt feladatainak teljesítése céljából – saját maga által kezdeményezett, vagy más szervezetekkel közös – rendezvényeket szervez és valósít meg. Egyrészt egyedi, időszerű témákban, másrészt visszatérő, meghatározott időközönként ismétlődő sorozat-rendezvényként. Az utóbbiak közé tartozik az 1983 óta évente megünnepelt Műemlékek és Műemlékhelyszínek Világnapjához, április 18-hoz kapcsolód éves rendezvények; a kétévenkénti (korábban a mindenkori állami-központi műemlékvédelmi intézmény által rendezett) Országos Műemléki Konferencia, a páros években a Békési Népi Építészeti Tanácskozás; és végül, egyáltalán nem utolsó sorban, az 1971 óta minden évben megtartott (Egri-, illetve 2006 óta a) Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem.

Bár e rendezvények megvalósítása – az ICOMOS MNB szervezeti adottságainál, anyagi lehetőségeinél fogva – nem volna lehetséges külső (nagyrészt pályázati úton elnyert) támogatások nélkül, az ICOMOS MNB saját hozzájárulása igen jelentős, mind a meghatározó szakmai tartalom kialakítása, mind a szervezési, lebonyolítási munka, utómunkálatok vonatkozásában.

Román András (1929–2005)

Dr. Román András 1929. szeptember 15-én született, Budapesten. 1951-ben diplomázott a Budapesti Műszaki Egyetem Építészmérnöki Karán. Kivitelezői tapasztalatok szerzése után 1961-től folyamatosan a műemlékvédelemben dolgozott (BMF, OMF, ÉM, OMF, OMvH).

Építészként, műemlékvédelmi szakemberként és urbanistaként meghatározó szerepe volt e szakterületek közötti együttműködés elméleti alapjainak kimunkálásában és a gyakorlati megvalósítás elősegítésében.

Évtizedeken keresztül kiemelkedő szerepet játszott a magyar műemlékvédelem kiváló nemzetközi kapcsolataiban, nagy figyelmet szentelve a fiatal szakemberek

bevonására. Az ICOMOS egyik alapító tagja, több cikluson keresztül vezetőségi tagja (1978–1987), majd alelnöke (1991–96); munkája elismeréseként a szervezet örökös tiszteletbeli taggá választotta (1999). Nevéhez fűződik az ICOMOS egri székhelyű Történeti Városok és Falvak Nemzetközi Bizottságának létrehozása (1983), amelynek alapító elnökeként (1983–1992) irányította az 1987-ben, Washingtonban elfogadott *Történeti városok rehabilitációjának nemzetközi kartája* című, meghatározó jelentőségű nemzetközi dokumentum elkészítését. Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottságnak hosszú időn keresztül elnöke (majd később Möller István díjjal elismert, tiszteletbeli tagja), az utóbbi években pedig program-igazgatójaként sikeres hazai és nemzetközi rendezvények, rendezvénysorozatok kezdeményezője és szervezőjeként is szolgálta a műemlékvédelem legtágabb értelemben vett ügyét. Számos más nemzetközi (ECOVAST, ICOMOS CIAV) és hazai (MUT, NKA) szakmai szervezet munkájában és vezetésében is aktív szerepet vállalt.

Elévülhetetlen érdemeket szerzett az első magyar helyszínek kiválasztásában és a Világörökségi Listára való felkerülésében. A Hollókő, Ófalu megmentésének, restaurálásának és megőrzésének évtizedeken keresztül a motorja volt, éppúgy, mint a Torockó és Énlaka erdélyi falvak építészeti örökségének megmentését és megőrzését támogató, Budapest, Belváros-Lipótváros Önkormányzata által életre hívott program kezdeményezésének és megvalósításának. Számos további műemléki együttes, egyedi műemlék – például a mádi barokk zsinagóga épületének – megmentése sem valósult volna meg áldozatos munkája nélkül.

Műemlékvédők nemzedékeit tanította-nevelte egész munkásságával, címzetes egyetemi tanárként pedig a Budapesti Műszaki Egyetemen (az utóbbi években Kolozsvárott is), a műemlékvédelmi szakmérnöki képzés keretében. Az 2006 óta az ő nevét viselő Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem szervezője, megvalósítójaként műemlékvédelmi szakemberek – fiatalok és kevésbé fiatalok – sokasága számára segítette elő szakmai fejlődésüket, szakmai kapcsolataik kialakítását és ápolását. Számos nagysikerű előadást tartott itthon és külföldön; közérthető, világos szakmai-, és frappáns publicisztikai írásaival – például a legutóbb megjelent *487 bekezdés és 617 kép a műemlékvédelemről* című könyvével – ugyancsak a műemlékvédelem ügyét szolgálta.

Azt szeretném, hogy ez a nyári egyetem ne a fenyegető veszéllyel foglalkozzon elsősorban, hanem – az eredeti tervnek megfelelően – azt boncolgassa, hogyan tölthetik be a műemlékek fontos etikai feladatukat, hogy kapocs legyenek népek és nemzetek között s azt, hogy megtesznek-e a műemlékvédők mindent ezért. Ennek az idei tanfolyamnak jobban, mint az eddigiek során bármikor is, a népek és nemzetek barátságát kell szolgálnia, mert azt szolgálja az építészeti örökség is. (…)

„A kulturális örökséget egyre inkább fenyegeti a pusztulás. A veszélyt nemcsak hagyományos okok jelentik, hanem a társadalmi és gazdasági fejlődés is, ami erősítheti a megváltoztatás és lerombolás igényét„ – mondja a világörökség konvenció. Legyen bár az örökség csakugyan az egész emberiségé vagy akár a legkisebb közösségé, szolgálja így is, úgy is a különbözően beszélő és gondolkodó emberek saját és mégis közös kincsét, saját és közös örömükre.

Idézet Román Andrásnak a műemlékvédelmi egri nyári egyetemen 1988. július 27-én elhangzott, Ember – nemzet – emberiség: Az identitás kérdései az építészeti örökségben című előadásából

Román András

tiszteletére és munkásságának elismeréseként

mi, az Egri Nyári Egyetem alapítói, szervezői, támogatói

elhatároztuk, hogy a nagymúltú rendezvénysorozatot

Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem, Eger

elnevezéssel folytatjuk

Ezt a szándékunkat a jelen okirat aláírásával igazoljuk

Noszvaj, 2006. június 29.

.....
ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület

.....
TIT Bugát Pál Egyesülete

.....
Eger Város Önkormányzata

.....
BMGE Építészettörténeti és Műemlékvédelmi Tanszék

.....
Kulturális Örökségvédelmi Hivatal

Az Egri Nyári Egyetem nevének Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem névre való módosításának dokumentuma. Noszvaj, 2006. június 29.

Dinu Bumbaru, kanadai műemlékes szakember bejegyzése és képecskéi – ENYE Vendégkönyv, 1992

Fejérdy Tamás

Részben az egész

Bár az lehetne az igazi, teljes körű megemlékezés, hogy az elmúlt 50 év alatt az ENYE-RAMNYE programjaiban részt vett előadókat és hallgatókat mind megszólaltassuk, erre sajnos számos okból nem volt, nincs lehetőség. Például azért, mert nagy szeretettel és kegyelettel már csak emlékezhetünk mindazokra, akik e fél évszázad alatt már eltávoztak körünkből, s rájuk már csak abban az értelemben számíthatunk/számítunk, hogy maradandót nyújtottak, adtak hozzá a nyári egyetemek egyre jobban kiteljesedő, lassacskán már önmagában is „műemlékké" nemesülő építményéhez. De talán nincs is szükség a résztvevők ilyesfajta inventáriumára, hiszen az előadók és előadások (évenkénti programok szerint) szerepelnek ebben a kötetben. Ami pedig a hallgatóságot illeti, mármint azokat, akik nem a saját előadásuk után hallgatóvá átalakult résztvevők voltak (ami egyébként egy el nem hanyagolgató összetevője, sajátossága e rendezvényeknek), nos, róluk ugyan nem készült jelenléti nyilvántartás, de bizonyára mindannyiuk számára emlékezetes marad, emlékezetesek maradnak a részvételükkel lezajlott nyári egyetemek.

A TIT Bugát Pál Egyesülete, mint a kezdetektől társrendező szervezet által vezetett-megőrzött *Vendégkönyv* kötetek – amelyek rendelkezésre bocsátásáért köszönet illeti az Egyesületet és személy szerint Bodó Péter igazgató urat – az ENYE/RAMNYE szellemiségét, hangulatát is jól tükröző dokumentumként ugyancsak segítenek visszaemlékezni az egyetemi szép napokra.

Mint ahogyan azok a személyes visszaemlékezések is, amelyek e bevezető sorok után itt következnek.

Köszönjük mindazoknak, akik megírták és elküldték emlékeiket, benyomásaikat a nyári egyetemmel kapcsolatban. Köszönet a megküldött fényképekért is.

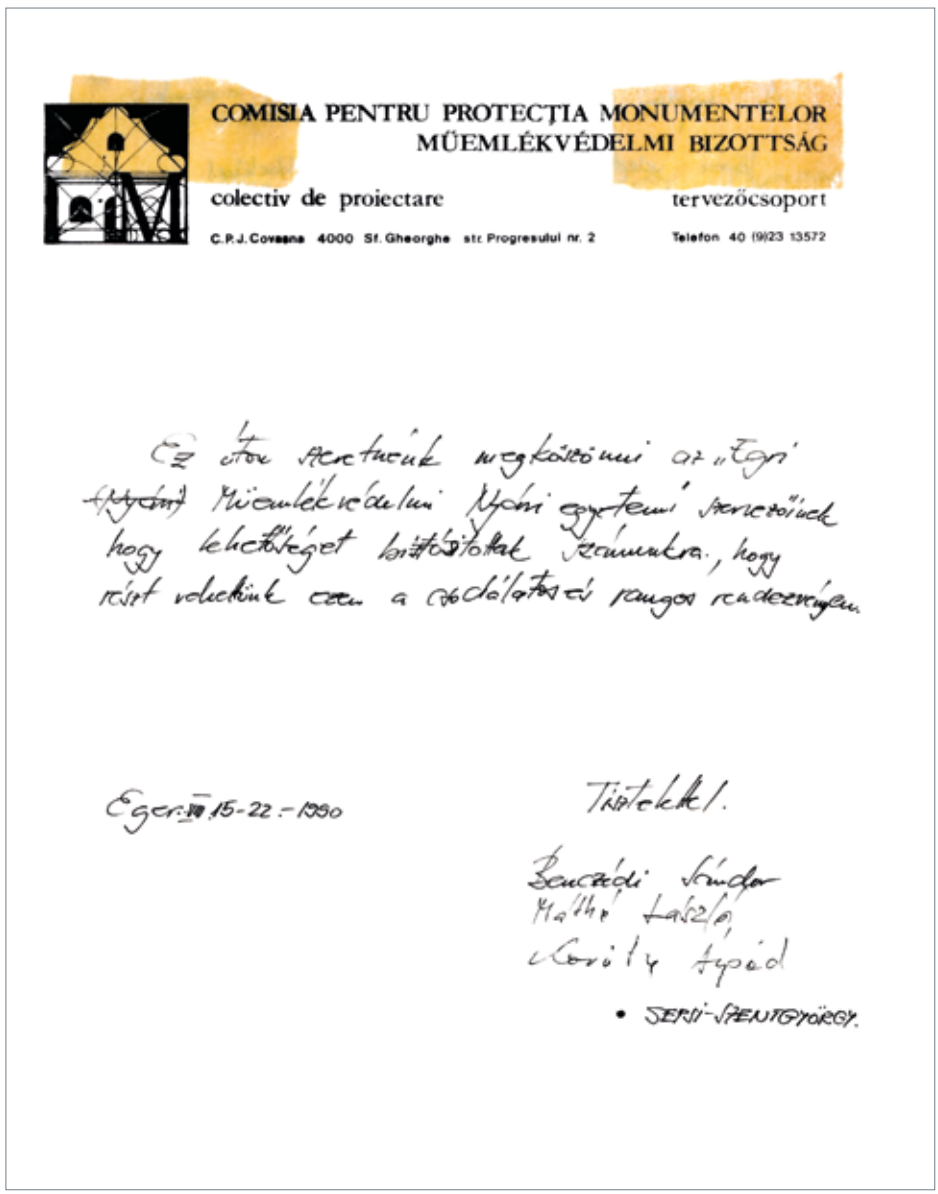
Ahogyan a visszaemlékezések szerzőinek a névsora is mintegy véletlenszerűen állt össze, úgy természetesen a képi dokumentáció is nagyon messze van attól, hogy bármiféle értelemben vett teljességet képviseljen. Míg azonban az írásos visszaemlékezések mindegyikét válogatás nélkül beillesztettük, a képi anyag esetében értelemszerűen elkerülhetetlen volt egyfajta válogatás, amelyben akaratlanul-óhatatlanul is megjelenik a kötetszerkesztők szubjektivitása is.

Ha már az előzőkben szóba került a véletlenszerűség és/vagy a válogatottság kérdése, nem kerülhető el annak a beismerése, hogy az egész kötetre tartalmi koncepciójának meghatározásakor az antikvitás óta jól ismert *pars pro toto* elvet (módszert) kellett alapul vennünk, azaz (az amúgy elvileg is elérhetetlennek bizonyuló) teljeskörűség helyett a reprezentativitásra, az egészet megjelenítő részek felmutatására törekedtünk. Remélve, hogy az így megnyitott ablakokon át valóban rálátás nyílik az egészre is, illetve, hogy a részletesebb érdeklődés kielégítéséhez, a további kutatáshoz-kutakodáshoz azért sikerül megfelelő kiindulópontokat, fogódzókat nyújtani.

A kötet szerkesztése, készítése folyamán valami hasonló, kettősséget érezhettünk, illetve olyan tapasztalatot szerezhettünk, hogy szinte bármelyik irányban még számtalan részletet,

érdekességet lehetne (kellene?) feltárni és bemutatni, miközben többször is abba a nehézségbe ütköztünk, hogy a lehetőségeinket meghaladó mélységű további kutatás sem garantálná, hogy minden felmerülő kérdésre választ találunk.

Napjainkban, amikor az *örökség* fogalma szinte mindent elborítani, magába nyelni látszik, felvethető, hogy a következő 50 évre gondolva, az RAMNYE jövőbeli kiadásairól már folyamatában készüljön olyan dokumentáció, amely a – reménybeli – következő megemlékező 50 éves kötet szerkesztését végtelenül meg fogja könnyíteni…

COMISIA PENTRU PROTECŢIA MONUMENTELOR
MŰEMLÉKVÉDELMI BIZOTTSÁG

colectiv de proiectare — tervezőcsoport

C.P.J.Covasna 4000 Sf. Gheorghe str. Progresului nr. 2 — Telefon 40 (9)23 13572

Ez úton szeretnénk megköszönni az „Egri [illegible] Műemlékvédelmi Nyári egyetemi szervezőinek hogy lehetőséget biztosítottak számunkra, hogy részt vehessünk ezen a oktatási rangos rendezvényen.

Egerben 15-22.-1990

Tisztelettel!

Szucsádi Sándor
Hallai László
Csiky Árpád

• SZERB-SZENTGYÖRGY

ENYE Vendégkönyv, 1990 – az erdélyi résztvevők köszönő bejegyzése

Levárdy Ferenc leánya, Czeglédyné Levárdy Henriette építész, személyes indíttatású írása

Levárdy Ferenc, az Egri Nyári Egyetem egyik alapító tagja

Levárdy Ferenc művészettörténész, a 20. századi magyar műemlékvédelemnek elsősorban a szakma művelői körében ismert kiváló művelője, 1916. december 9-én született Bethlenházán (akkor Krassó-Szörény vármegye). Életének alakulásába többször is keményen beavatkozott a 20. századi magyar történelem, de a történeti-műemléki, művészettörténeti értékek iránti odaadó elkötelezettsége a sorsfordító változások között is hivatásszerűen meghatározó maradt számára, akárcsak a tanulás és a tanítás, amelynek kettőssége szintén egész életét végig kísérte. A Bencés Rend pannonhalmi Tanárképző Főiskoláján tanult. Érettségi után belépett a bencés rendbe, 1939-ben tett szerzetesi fogadalma után 1940-ben pappá szentelték.

Ezt követően életét leginkább a tanítás töltötte ki a pannonhalmi Gimnáziumban, de jutott ideje építészettörténeti és művészettörténeti kutatásokra is.

A kommunista rezsim idején, 1950-ben kilépett a bencés rendből és családot alapított, ezután tanult szakmáitól távol eső munkaterületeken dolgozott egészen 1968-ig. Ebben az időben munkája mellett is folytatta építészet- és művészettörténeti kutatásait: középkori építészettörténettel, a magyarországi román és gótikus építészet emlékeivel, az Árpád-kori Krisztus-ábrázolások ikonográfiájával, elsősorban Pannonhalma építészeti múltjával foglalkozott.

1963-ban nyújtotta be és védte meg kiemelkedő eredménnyel Pannonhalma című építészettörténeti disszertációját, amelyet azonban a Tudományos Minősítő Bizottság prekoncepciós módon többszöri nekifutásra sem volt hajlandó elfogadni. A „kudarcot" követően a művészettörténet szakmai kiválóságai – élükön Zádor Anna művészettörténésszel – példamutatóan kiálltak mellette és így kerülhetett hosszú évek után az Országos Műemléki Felügyelőséghez (OMF) művészettörténészként. Kutatómunkáját ekkor sem hagyta abba, 1973-ban jelentette meg a Magyar Anjou Legendárium reprint kiadását, amelynek kritikai elemzésével 1977-ben végre a művészettörténeti tudományok kandidátusa lett.

Az OMF-nél műemléki felügyelőként dolgozott. Kezdetben, valószínűleg pannonhalmi múltjára tekintettel főként Győr-Moson-Sopron megyében tevékenykedett, majd 1969–1970-től már Heves megye lett fő tevékenységi területe. Heves megyéhez is volt személyes kötődése, tekintettel arra, hogy felesége egri születésű.

1972-től az Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem alapító szervezője, évkönyveinek szerkesztője. Az Egri Nyári Egyetem munkájában nyugdíjazásáig, 1977-ig vett részt. Az Ő rendezése alapján készülhetett el az ICOMOS mai napig is emlékezetes, 1972-ben Budapesten megtartott III. Közgyűléséhez kapcsolódóan a Budapesti Történeti Múzeumban a *100 éves a magyar műemlékvédelem* című kiállítása is.

Elevenen él bennem édesapám munkásságának ez a szakasza, hiszen a családunk szinte együtt élt vele ezekben a munkákban. Bár akkor én még csak ismerkedtem a műemlékvédelmi szakmával, de édesapám munkássága erősen rányomta bélyegét az én életpályámra is.

Külön kuriózumként említhető meg a gyöngyöspatai templom kutatása során a templom szentélyében feltárt 14. századi falképmaradvány. A művészettörténeti kutatást műemlékfelügyelői munkája mellett végezte. A szentély északi falán a harmadik rétegben feltár festés kritikai elemzése során arra a következtetésre jutott, hogy a festés igen szoros kapcsolatba hozható a terület tulajdonosának – Nekcsei Demeter tárnokmester (1329–38) – alkalmazásában álló Hertul mester és műhelye által készített Nekcsei Biblia stílusával. Az érdekesség az, hogy ezzel a Bibliával is foglalkozott, amikor a Magyar Anjou Legendárium kandidátusi értekezését írta.

Ez a felfedezés egy művészettörténész számára valódi ajándék volt!

Levárdy Ferenc Egri Nyári Egyetemi relikviáiból:
Nagybőgő Rend – tréfás „Arany Diploma";
Levárdy Ferenc által készített legendás képes útmutató címlapja
(Czeglédyné Levárdy Henriette szívességéből)

Kerner Gábor

Emlékeim az Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem kapcsán.

Ha nagyon röviden szeretnék visszatekinteni az Egri Nyári Egyetemre, akkor három gondolat jut eszembe. **Elhivatottság – szabadság – örök barátság.** E három gondolat kísért végig a részvételeim során és kísér végig életem során.

Az első élményem 1977-ben volt, amikor először részese lehettem ennek a furcsa nemzetközi összejövetelnek és közös gondolkodásnak. A *Műemlékhelyreállítás gyakorlata* volt a címe a kurzusnak és erről szóltak a válogatott előadások. Az előadók a következők voltak: Dr. Tilinger István, Mendele Ferenc, Dr. Barcza Géza, Dr. Hans Foramitti, Dr. Zádor Mihály, Havassy Pál, Levárdy Ferenc, Kozák Károly, Sedlmayr János, Dávid Ferenc, Géczy Csaba, Szakál Ernő és Valuch István. A vendéglátó várost Dér Béláné képviselte, a szervező a Heves Megyei TIT részéről Dr. Szilvási Lajos titkár volt. A felsorolt előadók és szervezők közül senki nincs már közöttünk. Az előadások a kurzust követően kötetben jelentek meg.

Az **elhivatott** előadók szinte valamennyien a kollégáim voltak, de erre a tíz napra mindenki megváltozott és **szabadabb lett**. Általuk szabad lettem én is, mert a szakmánkról és egymással úgy beszélgettünk, mint annak előtte szinte soha.

A résztvevők egy külön fejezetet igényelnek, hiszen a világ minden tájáról érkeztek és egy nyelvet beszéltek, a műemlékvédelem nyelvét. Ennyi év távlatából hogyan is emlékezhetnék mindenkire, de néhányukat külön meg kell említenem, mert az **örök barátság** velük alakult ki. Béla Duranci művészettörténész (†), Augustin Juriga fotóművész, Lévay Endre műépítész (†) Szabadkáról jelentették a „kemény magot" és köréjük gyűltünk, mint hangyák, a nemzetközi kompániából. Felejthetetlen hangulat volt, ami tartott reggeltől estéig, estétől reggelig, tíz napon keresztül. A nemzetközi kompánia – bár voltak visszatérők – évente cserélődött, de a „kemény mag" állandó maradt.

Gyűjtöttük a diplomákat és a tíz nap elteltével már készültünk a következő esztendőre. 1978-ban csoda is történt, mert a következő közel tíz esztendőben már a szervezője lehettem a Nyári Egyetemnek, a programoknak, szerkeszthettem a kiadványokat és gyűjthettem az új barátokat.

A vendéglátó város egyik képviselőjéről illik még megemlékeznem, Őt Kalmár Péternek (†) hívták és később – az egyetem „szülöttjeként" – az OMvH elnöke lett néhány éven keresztül. Sajnos már Ő sincs közöttünk.

Száz szónak is egy a vége, 1977-ben olyan fertőzést kaptam Egerben, ami a további életem során alapvetően befolyásolta a szakmai **elhivatottságomat**, a szabadság utáni vágyaimat és **örök barátságaimat**…

Jó volt egyetemistának lenni az **Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetemen!**

Szekeres-Varsa Vera

Egri Nyári Egyetem, Román András

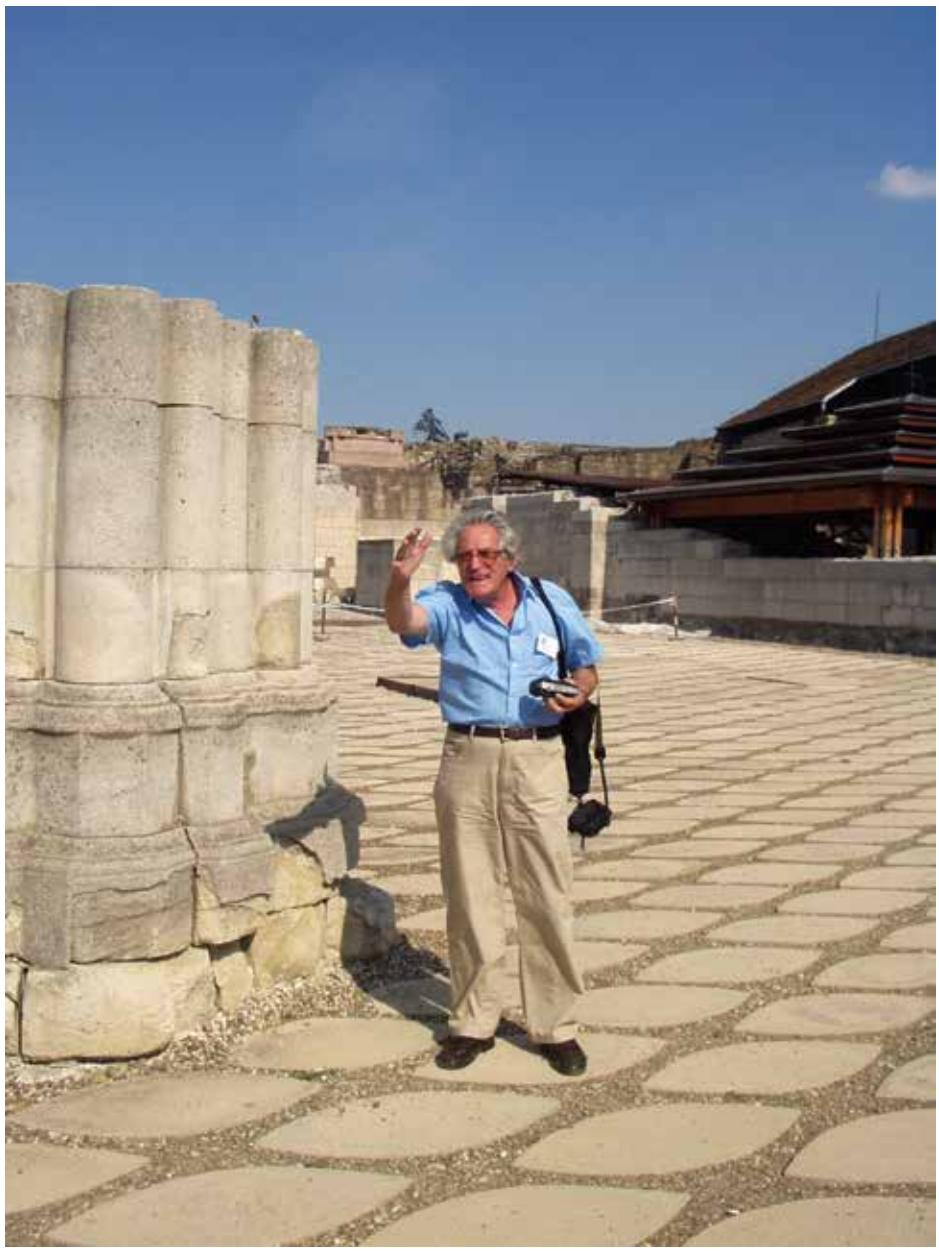
1975 kora nyarán egy baljós eseményt követően a magasságos hatóságok megtagadták, hogy Franciaországba – ahol pedig sürgős kutatási munkám lett volna – utazhassam. Ugyanakkor azonban az ELTE, amelynek tanára voltam, váratlan lehetőséget kapott arra, hogy egyetemek között csereprogramként tanárok utazzanak a Szovjetunióba, ennek a csoportnak a vezetésével engem bíztak meg. Ugyanekkor azonban – mint frissen végzett művészettörténész (öreg) hallgató – az egyik nyári egyetemi beutalót én kaptam. Leningrádból hazaérve az a meghökkentő információ várt, hogy nem művészettörténeti, hanem műemlékvédelmi nyári egyetemre megyünk. Rövid tanácskozás után a másik hallgatóval eldöntöttük, hogy vállaljuk, s rögtön az elején el fogjuk mondani, hogy mi ezen a téren bizony tudatlanok vagyunk.

Ültünk a vacsoránál Egerben a kollégium éttermében, amikor belépett Román András és engem meglátva, meglepetésében, egy pillanatra megállt, majd felragyogott, egy széket húzott csörömpölve a keskeny asztal nem terített velem szemben eső oldalára, így aztán háttal ült mindenkinek és beszélgettünk, és beszélgettünk, és beszélgettünk… Vagyis folytattuk a beszélgetést! Mert: 25–30 évvel korábban nagyon-nagyon jó barátok voltunk – már amikor András a maga 4 év korkülönbségének férfiúi fölényével 18 évesen már hajlandó volt szóba állni velem – olyan barátok, hogy egymást csaknem testvérnek éreztük és kamaszos csínyként néha így is mutatott be, hogy nehezen tudjam a vihoghatnékom féken tartani, ha valami felnőtt erre azt felelte: „hasonlítotok is egymásra".

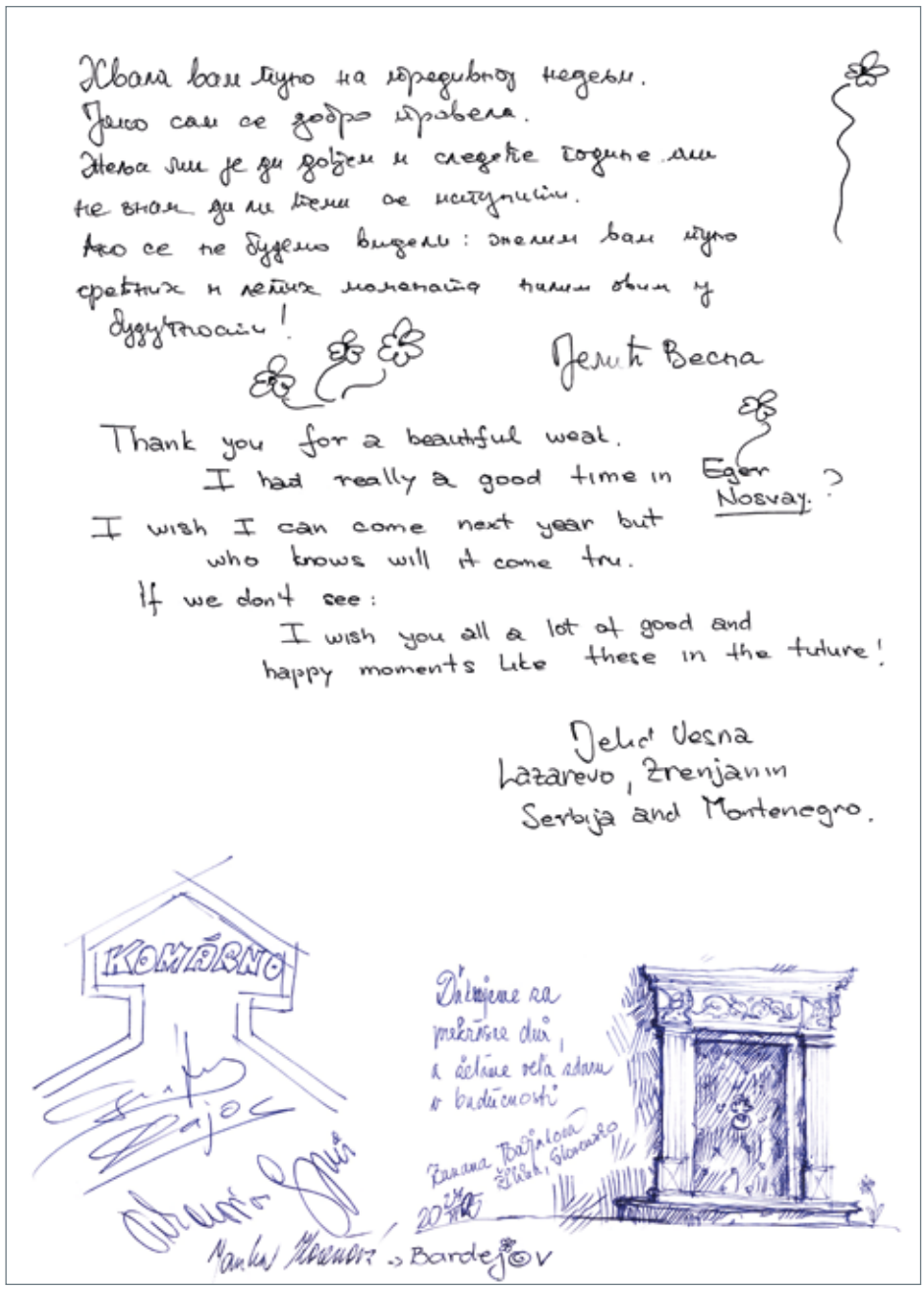
Az erre az estére következő 30 évem – 30 évem és 3 hónapom – boldog volt. Bízom abban, meg számos dokumentumom is van: levelek, levélkék, cédulák, egész KÖNYV kézírásával(!) arról, hogy Ő is boldog volt. Több, mint 15 év, a vele töltött idő fele(!) az, amit nélküle élek. De AZ a 30 még a veszteség sötétjét is bevilágítja. Így a műemlékvédelmi nyári egyetem a mi életünkre nagyobb hatással volt, mint bárkiére.

Andrásom szerette a munkáját, ugyanis a műemlékeket szerette. A legegyszerűbben is meglátta annak értékét. Többször említette azt az illyési gondolatot, hogy a mesterien kifaragott bugylibicska is művészi alkotás. Szerette a magyar és a külföldi műemlékeket is, meg a külföldön lévő magyar műemlékeket. A rendkívül szerteágazó szakmai és társadalmi-szakmai tevékenységén belül néhány, persze hosszú éveken át folytatott munka, úgy nőtt a szívéhez, ahogy élő, szeretett személyhez szoktunk kapcsolódni, Hollókőt és Torockót majdnem megszemélyesítette, s így volt a nyári egyetemmel is. Óriási hatósugarúnak tartotta, mind a gondolatok sokszínűsége, a résztvevők kor, lakóhely, szakmai megoszlása, mind a témák változatossága szerint és miatt. A nagyszerű magyar és külföldi előadók nem csak tanítanak bennünket, hallgatókat, hanem egymástól is tanulva, ihletet kapva, feltöltődve a közös nagy ügy, a műemlékek védelme szépségét propagálják s a mi eredményeink hírét messzire is elviszik.

A most már Andrásom nevét viselő nyári egyetem (köszönet érte!) amikor Ő meg én találkoztunk, még kisgyermekkorú volt, ma javakorabeli ember, bízom abban, hogy lesz még – friss szellemű – matuzsálemkorú is.Jó munkát, hasznos, értékes együttlétet kívánok a mostani és jövőbeli egyetemi polgároknak.

Román András az egri várban, a székesegyház romjainál – 33. ENYE, 2003
Tina Markušova felvétele

Résztvevők bejegyzései – Szerbiából, Montenegróból és Szlovákiából (Komárom és Bártfa)
ENYE Vendégkönyv, 2005

Kovács Erzsébet

A nyári egyetemről 1995–2020[2]

Román András hívására[3] 1994 júniusában kezdtem az OMvH-ban dolgozni, e mellett azonban a Hivatal biztosította számomra, hogy a Műcsarnok befejezés előtt álló felújításán folytathassam a művezetést.

Első, személyre szabott feladatom a történeti kertekről két évvel korábban megrendezett nemzetközi konferencia[4] anyagának összegyűjtése, rendezésének sziszifuszi munkája, majd a kétnyelvű kötet szerkesztése volt. Eközben a kollégák (Társadalmi Kapcsolatok Osztálya, TKO) lázasan szervezték a 24. nyári egyetemet. Abban az időben, a TKO és a keretén belül működő ICOMOS MNB Egyesület titkárságának feladata volt – egyebek mellett – a Hivatal hazai és nemzetközi szakmai rendezvényeinek, valamint kiállításainak (Aula, Pincegaléria) szervezése és lebonyolítása is.[5]

1995-ben már én is segíthettem az előkészítő munkát, sőt részt is vehettem a nyári egyetemen. Nagy élmény volt, kinyílt a világ! Azt tapasztaltam, hogy egy hétre Noszvajra költözött a nemzetközi műemlékvédelem, hogy bemutassa az aktuális téma kapcsán a várak, kastélyok helyreállításához kapcsolódó elméletet és gyakorlatot. Előadók a világ minden tájáról, résztvevők a régióból és Európa távolabbi részeiből, inspiráló, barátságos környezet, szakmai és máig tartó személyes kapcsolatokat segítő kiegészítő programok. Egy hetet együtt tölteni a műemlékvédelem különböző területein dolgozó kollégákkal reveláció volt! Így András kérésére magától értetődő természetességgel lelkesen vállaltam a nyári egyetemen elhangzott előadások köteteinek számomra is tanulságos szerkesztését is.

1998-ban véletlenül rábukkantam egy közvetlenül benyújtható európai uniós pályázatra. Úgy értelmeztem a kiírást, hogy az lehetőséget kínál a korábban csak magyar nyelven megjelent kötet két nyelven (magyar, angol) történő kiadására (a jövőre vonatkozó követendő példa reményében is). András azt mondta: „Próbáld meg, ha tudod!" Sikerült, és megszületett a kétnyelvű kiadvány (akkor még nem tudtam, hogy tulajdonképpen ez lesz az utolsó), mert sajnos a sikeres kiadvány nemhogy követendő példává vált volna, hanem finanszírozás hiányában magyarul sem jelent meg többé a sorozat.

Amikor megkezdődött a műemlékvédelem átszervezése (Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, KÖH), a Hivatal fokozatosan megszüntette a nyári egyetem finanszírozását. Lépésről, lépésre csökkent, majd meg is szűnt a közel 50 fős határon túli (romániai – nem csak erdélyi –, szlovákiai, kárpátaljai, délvidéki) kontingens részvételi – és a hivatali dolgozók továbbképzési lehetősége, a kiadvány megjelentetése, majd a logisztikai támogatás is.

2 Dr. Kovács Erzsébet építész, műemlékvédelmi szakmérnök, a Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem szakmai programjának kidolgozója és szervezője (2006 óta).

3 Személyes szakmai kapcsolatunk, – mint sok más műemlékes kollégának – a BME műemléki szakmérnöki továbbképzés idején kezdődött.

4 A konferencián nem vettem részt.

5 A kiállítások szervezése lebonyolítása az én feladatom volt.

Mindezek mellett ebben az időszakban szűnt meg az az államközi kulturális egyezmény is, amely alapján hosszú ideig különböző olasz egyetemek képviselői is részt vehettek a nyári egyetemen.

Amikor a TKO-ról leválasztották az ICOMOS MNB titkárságát, a nyári egyetem szervezése, folytatása teljes egészében az ICOMOS feladatává vált, amit szerencsére a mindenkori vezetőség eminens feladatának tekintett és tekint mind a mai napig.

Minden nehézség ellenére – nem kis részben András rendíthetetlen erőfeszítéseinek eredményeként –, a nyári egyetem – megőrizve annak szakmai értékeit, nemzetközi jellegét és nyílt szellemét – évről, évre folytatódott. Így történt ez 2005-ben is, amikor a 35. nyári egyetem az élvonalbeli műemlékek védelméről szólt, és ennek végén a hagyományok szerint – sajnos utolsó alkalommal – András jelentette be a következő évi témát: „Kis műemlék – nagy érték".

A következő évben, András személyiségének és tevékenységének elismeréseként az ICOMOS MNB bensőséges megemlékezés keretében Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetemnek nevezte el a nyári egyetemet.

2006-ban a 36. nyári egyetem témája – András javaslata szerint – adott volt, de a program részleteinek kidolgozásával és szervezésével – András szellemét követve –, már egyedül kellett megbirkóznom. Szerencsére Andrásnak nemcsak szakmai kérdésekben voltak iránymutató, következetes és konzisztens elvei, nem csak a szervezésnek volt nagy mestere, hanem kiválóan értett a csapatépítéshez is. Így támaszkodhattam és támaszkodhatok mind a mai napig az ICOMOS MNB vezetőségére és titkárságára, a jól bevált partnerekre, – mint a TIT Bugát Pál Egyesülete –, a kollégák együttműködésére az ICOMOS-on belül és kívül egyaránt. Ez segített akkor, és segít ma is, a sajnos nem mindig pozitív váratlan fejlemények kezelésében, kreatív megoldások keresésében és egyáltalán a nyári egyetem szellemének és folytonosságának megtartásában.

Ha valamire büszke vagyok – talán büszke is lehetek –, az az, hogy az András által kialakított, kölcsönös megbecsülésen alapuló hazai és nemzetközi személyes szakmai kapcsolatok máig élnek. Az idő múlásával ugyan változtak, de bővültek[6] és erősödtek is, és nélkülözhetetlennek bizonyultak az elmúlt ellentmondásos eseményekkel terhelt időszakban.

2010. sorsforduló esztendő volt. Ekkor történt, hogy a nyári egyetem több mint másfél évtizedig jól bevált helyszínét a De la Motte kastélyt és a hozzá tartozó oktatási központot alig egy hónappal a nyári egyetem kezdete előtt, úgy zárta be az állami tulajdonos, hogy nem ajánlott fel alternatív megoldást. Így megfelelő helyszín híján majdnem meghiúsult a már teljesen előkészített és lezárt jelentkezésű 40. nyári egyetem. Végül az utolsó pillanatban sikerült egy áthidaló szükségmegoldást találni Egerben. Ezzel nyertünk egy évet, hogy megtaláljuk és meg is találtuk az azóta is kiválóan működő új helyszínt – Síkfőkúton, a Nomád Hotelt –, ami kiváló fizikai és inspiráló környezeti hátteret biztosít a nyári egyetem számára.

Ugyanakkor 2010-ben finanszírozás tekintetében pozitív változás következett be. Abban az évben vettünk részt először (és ezt követően minden évben) sikeresen az NKA (Nemzeti Kulturális Alap) pályázatán a nyári egyetem megrendezésének támogatására. Addigi anyagi helyzetünket tekintve ez a hozzájárulás, a folytonosság biztonságát jelentette és jelenti a mai napig.

6 Például a leuveni Reimond Lemaire Egyetem 2008–2012 között posztgraduális képzésben hallgatók részvételét akkreditálta, azóta adott esetben előadók vesznek részt a nyári egyetemen.

Az NKA támogatás bizakodóvá tett bennünket és abban reménykedtünk, hogy fel lehet eleveníteni a nyári egyetemi kiadványok közzétételének hagyományát is. Ennek érdekében 2010-ben és 2011-ben egy hangstúdió technikai közreműködésével megszerkesztettem az előadások hangfelvételeit magyarul és angolul. Ez a szerkesztett hanganyag megtalálható az ICOMOS MNB honlapján. Az erőfeszítés rövidtávon sikeres volt. Ugyanis a következő két évben támogatást kaptunk a szerkesztett hang- és képanyagot tartalmazó kétnyelvű DVD megjelentetésére.[7] Sajnos azonban ezt követően ez a forrás elapadt, így a nyári egyetemen elhangzott előadások publikálásának lehetősége ismét megszűnt egészen 2019-ig, amikor a Műemlékvédelem című folyóirat felajánlotta néhány előadás megjelentetését a nagy hagyományú folyóirat két számának hasábjain.

A 37. RAMNYE idején: előadók és hallgatók a De la Motte kastély előtt, Noszvajon – 2007
Szatmári Klára felvétele

A nyári egyetem a kezdetektől több mint három évtizedig lényegében intézményi továbbképzési fórum is volt. Annak idején az ezredfordulón, az új körülmények között a Hivatal nem csak az anyagi támogatást vonta meg a dolgozók továbbképzésétől, de szabadságot sem biztosított számukra. Ennek következtében a résztvevő hivatali dolgozók létszáma jelentősen lecsökkent.

Hasonló következményekkel, vagyis a határon túli szakemberek részvételének teljes megszűnésével fenyegetett a kontingens megvonása. Az ő részvételi lehetőségüket teljes mértékben újra kellett teremteni. Ennek fontos tényezője volt az ottani kollégák elszántsága mellett, hogy olyan együttműködő partnereket találtunk például a szlovákiai műemlékvédelmi

7 A DVD az Országos Széchenyi Könyvtár nyilvántartásában ISSN és ISBN számmal is rendelkezik (sorozatként, és mint minden évben változó témát feldolgozó kiadványként).

hivatalban, a különböző határon túli szakmai civil szervezetekben, amelyek elismerve a nyári egyetemi képzés jelentőségét, lehetőségük szerint időről, időre biztosították az arra érdemes kollégák részvételét. Természetesen a korábbinál sokkal szerényebb létszámban.

A körülmények változása odavezetett, hogy az addig szinte „zártkörű" rendezvényt ki kellett „nyitni". A minőség és a szellem megőrzése mellett meg kellett találni a nyári egyetem új „közönségét". Megváltozott a résztvevők létszáma, összetétele, korfája is. Be kellett vonni a műemlékvédelemben érdekelt különböző szakterületek képviselőit – önkormányzatoktól, a tulajdonosokig, tervezőktől a kivitelezőkig, műszaki tanárokig (akik a jövő nemzedékének nevelését és képzését szolgálják). Ezt a célt, vagyis az ifjúság nevelését segíti a nyári egyetemnek az a támogatója, aki az utóbbi tíz évben Román András ösztöndíjjal három-négy szakközépiskolai mérnök-tanár kedvezményes nyári egyetemi részvételét támogatja. Az ICOMOS MNB *Diplomadíj* pályázata pedig közvetlenül jutalmazza – a különböző egyetemek tanszékeinek javaslata alapján – az arra érdemes végzős szakembereket, akik ICOMOS ösztöndíjjal vehetnek részt a nyári egyetemen.

A nyári egyetem sajátossága a hagyományőrzés és a megújulási képesség. Ilyen a kezdetektől máig megőrzött hagyomány, hogy minden évben más, aktuális témát választva mindmáig megőrizte nemzetközi jellegét és hivatalos nyelve ma is a magyar és az angol, amelyhez szinkrontolmácsolást biztosítunk.

Nemcsak hagyománya, de a nyári egyetem egyik csúcspontja a hallgatók fóruma. Az egész délutáni program során a hallgatók rövid előadásokban számolnak be, az adott témához kapcsolódó tevékenységükről, foglalják össze és vitatják meg a különböző álláspontokat.

Szintén hagyományosak, szakmailag nagyon tanulságosak és nagy vonzerőt jelentenek a tanulmányutak (félnapos Egerbe, egész napos a régióba). A helyszínek kiválasztásának vezérfonala az adott év témája. A mögöttünk hagyott 50 év alatt, több mint 100 helyszínt látogattunk meg a tanulmányutak során. Nem túlzás azt állítani, hogy kihasználtuk a régió gazdag öröksége kínálta lehetőségeket. Ez matematikailag azt jelenti, hogy 50 év alatt minden évben két-két új helyszínt látogathattunk volna meg. Az igazság az, hogyha egy-egy településre többször látogatunk el, akkor például a népi építészeti téma kapcsán a tájházzal, másik alkalommal, a településszerkezettel foglalkozunk.

Meg kellett találni és meg is találtuk a nyári egyetem új hazai és nemzetközi hallgatóságát, hazai és külföldi előadóit és közreműködőit, akik saját költségen, szabadidejüket feláldozva vállalták és vállalják, hogy eljönnek Noszvajra, hogy tudásukat, tapasztalataikat megosszák a hallgatósággal és egymással, tanulmányútjaink során a hazai és adott esetekben a szlovákiai helyszíneken fogadjanak és adekvát szakmai információkkal lássanak el bennünket. Így szolgálva nem csak fennmaradásunkat, hanem a színvonal megőrzését is.

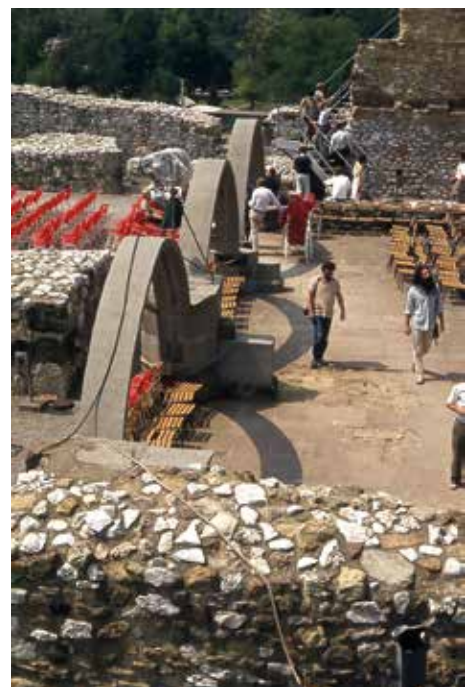
Sok a visszatérő, sőt a rendszeresen visszatérő résztvevő és előadó. Úgy is lehet mondani, hogy kialakult – vagy szerényebben – kialakulóban van a nyári egyetem hazai és nemzetközi „törzsgárdája". Egyre többször fordul elő, hogy hazai és külföldi előadóink nem csak előadásuk megtartása idején, hanem résztvevőként is csatlakoznak hozzánk, ami örvendetesen erősíti a nyári egyetem műhely jellegét.

A nyári egyetem elsősorban a régió szakembereinek fontos találkozója. Az előadók és a hallgatók általában 6–8 európai országot képviselnek, de olykor-olykor távoli országokból, sőt más földrészekről is vannak előadóink és hallgatóink (Ázsiától Afrikáig, sőt Dél-Amerikáig is). Mindez a már sokszor említett gondosan ápolt és folyamatosan bővített szakmai kapcsolatok eredménye, amelynek legfőbb bázisa ma is az ICOMOS, és az ahhoz kapcsolódó személyes szakmai kapcsolatok léte és ápolása.

Klaniczay Péter

Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem – Emlékfoszlányok

Valamikor a 80-as évek elején kerültem kapcsolatba a nyári egyetemmel, talán 1983-ban, amikor már sokakat ismertem a régi OMF-ből. Gondoltam egyet és lementem Egerbe, persze nem voltam beiratkozva. Akkor mintha Kerner Gábor lett volna az egyik szervező. Abban az évben egy külön egészségügyi kollégiumban volt a szállás, ahová este én is „belógtam". Az előadások – ha jól emlékszem – a Kossuth utcai volt Ifjúsági-házban voltak, ami mostanság már a Kepes Intézet. Csak néhány napig voltam ott, mert éreztem, hogy a nem hivatalos résztvevőket nem igazán nézik jó szemmel, de ízelítőnek mindenképpen jó volt.

ENYE kirándulás 1986 – diósgyőri vár. Klaniczay Péter felvétele

Majd legközelebb már 1986-ban – mint ICOMOS ösztöndíjas – vettem részt a nyári egyetemen, augusztus elején, ami épp megelőzte az OMF-be való átigazolásom augusztus 16-i dátumát. Augusztus elején egy napra megléptem a tanfolyamról és Budapestre mentem, hogy a kikérő papírokat intézzem, amikor Mendele Ferenc, akkori igazgató viszont Egerbe ment, többek között azért – mint később mondta –, hogy velem is találkozzon egy személyes megbeszélés erejéig. Szép kis belépő, gondoltam később. A tanfolyam szerencsésen lezajlott, majd az igazgatói meghallgatás is, ahol Mendele – mint jól értesült vezető – jó tanácsokkal látott el a hivatalon belüli viselkedéssel kapcsolatban, mert már hallhatta szókimondó híremet korábbról. Persze én biztosítottam őt, hogy ennek fele sem igaz…

ENYE 1989. Elisabetta Comin, Simonetta Viotto és Klaniczay Péter

A tanfolyam végén megkaptam a szép piros műanyagtartóba helyezett diplomát (bár ez csak a borítóra volt írva), amit Kalmár Péter, akkor még titkári minőségben írt alá.

ENYE 1989. lovastúra. Klaniczay Péter felvétele

A rendszeresen megtartott kirándulás ekkor is szép, tartalmas helyszínekre vezetett, s ami külön öröm volt, mert akkor még több helyen nem is jártam. A Tar-Pásztó-Gyöngyöspata-Kisnána-Tarnaszentmária-Feldebrő útvonalon szinte minden téren szembesültünk a nem sokkal korábban befejezett és a legjobb kritikával dicsért helyreállítások különböző példáival. Már akkor sok külföldi hallgató volt és főként az olaszok részére volt nagy élmény, hiszen nyelvtudásom révén folyamatosan tudtam nekik részletesebb információval szolgálni.

Pont az akkor már elég jó szinten ismert olasz nyelv tette lehetővé, hogy 1988-tól éveken át az olasz szinkrontolmácsolást is én végeztem. Ekkor már a tanárképző főiskola modern épületében voltak a konferenciák. Ez az időszak lehetővé tette elmélyült szakmai kapcsolatok kiépítését is, hiszen többen már – talán nem véletlenül – emiatt jöttek vissza a következő években. Így évek során egy jelentős kis olasz kolónia vett részt, alkalmanként 8–10 fővel. Ráadásul 1989-ben még a – szerintem nagyon hasznos – fotóval, térképpel ellátott kirándulási tájékoztató készítése is rám maradt, amit máig őrzök. Ekkor Bélapátfalva-Edelény-Boldva-Diósgyőr volt a túra. Természetesen a diósgyőri vár még Ferenczy Carlo által kiegészített egykori állapotában volt.

Az Olasz-magyar Kulturális Vegyesbizottság által megállapított ösztöndíjkeret terhére volt lehetőség a nyári egyetemeken részt venni. A sok áttétel persze olykor nehézséget jelentett, hiszen az olasz külügyminisztérium már az előző év végére hirdette meg a jelentkezési határidőt, amikor még nálunk a végleges programok sem voltak meg. Ráadásul a nyári egyetem ideje is sokszor változott. A 80-as években július végén kezdődött, de ez olykor későbbre tolódott. Így fordult elő, hogy 1989-ben rossz címmel és dátummal jelent meg a felhívás Olaszországban, s ezt csak az utolsó pillanatban lehetett kijavítani. Az összesen 60 hét időtartamú ösztöndíjból persze leginkább a legrégebben működő debreceni – magyar nyelvet tanító – nyári egyetem részesült, de a szintén Egerben működő filmes és az esztergomi zenei nyári egyetemre, illetve a szombathelyi Savaria urbanisztikai nyári egyetemre is ennek keretében jutottak el olasz hallgatók. A Savarián én már régebb óta tolmácsoltam, s kiderült, hogy sok ottani hallgató vagy azt követően, vagy a következő évben már Egerbe is eljött, hallva a tartalmas és magas színvonalú

ENYE 1989. olasz résztvevők Diósgyőrben – Valeria Montanari, Elisabetta Comin és Stefano d'Avino. Klaniczay Péter felvétele

programokról. A Savarián a 90-es években több alkalommal a történeti város megőrzése és új kihívásoknak való megfelelése volt a téma, így Olaszország számos Egyeteméről (Róma, Palermo, Velence, Genova, Firenze, Milánó) érkeztek hallgatók mindkét helyszínre, sőt utóbb még fizetős részvételt is vállaltak többen, amiben talán az olasz szakmai tolmácsolásnak is volt szerepe. Ez persze rendkívül megterhelő volt, hiszen – mint mindig – a költségek szűkös volta miatt, nyelvenként csak egy tolmácsot tudtak a szervezők megbízni. Sajnos a tolmácsolás minőségére való kihatását nem értették meg, s emiatt 1992 után már nem tudtam tovább vállalni a feladatot (az akkori hivatali leterheltség is erősen akadályozott), de a korábban kötött barátságok és ismeretségek több esetben megmaradtak, sőt egyes személyekkel mind a mai napig kapcsolatban vagyok. Többször már az előkészítésben is részt vettem, hiszen ekkor már több elismert olasz kolléga, mint előadó szeretett volna visszatérni, vagy előadóként számítottak rájuk, bár a szervezés akkoriban (is) nagyon nehezen ment. A levélváltások nehézkesek voltak, elég későn került rájuk sor, és amikor már lehetett faxolni, akkor is sokszor kicsúsztunk az időből. Így hiába fogalmazott Román András leveleket olasz professzoroknak (Mario Fondelli, Girogio Torraca, Lucio Santoro, Marisa Tabasso professzorok), amelyeket

Stefano d'Avino, Cesare Onorato és Klaniczay Péter a lillafüredi kiránduláson. ENYE 1989

ENYE 1990. csoportkép az erdőtelki Buttler kastély arborétumában. Klaniczay Péter felvétele

én próbáltam olaszra fordítani, de többnyire kiderült, hogy nem tudják beilleszteni a programjukba a nyári egyetemen való részvételt. Viszont kedves cesenai barátom, Giordano Conti építész – aki önkormányzati kulturális felelősként a történeti belváros rehabilitációjával is foglalkozott (majd nyolc évig polgármester is volt) nagyszerű előadást tartott a 80-as években Bolognában végzett jelentős rehabilitációs tevékenységről 1992-ben. Ekkor körvonalazódott egy másik kezdeményezés is, amit Giorgio Bulgarelli, firenzei professzor indított el, mivel 1991-ben igen jó benyomással tért haza Egerből. A műemlékvédelmi nyári egyetem barátainak egyesületét kívánta tető alá hozni és még az alapszabály tervezetét is megküldte angolul (magyar fordításáról nem tudok). Több levélváltásunk volt ez ügyben, de egy sajnálatos autóbaleset miatt nem tudott 1992-ben ismét jönni és későbbi részvételéről sem tudok többet. Így az érdekesnek ígérkező kezdeményezés sajnos megfeneklett.

ENYE 1991. ismerkedési est. Katona István felvétele

Később még két alkalommal előadóként vettem részt, 2000-ben (a római Falconieri palotáról) és 2006-ban (a temetőkről és sírkápolnákról) az akkor már évek óta a noszvaji kastély továbbképző központjában megtartott nyári egyetemen.

ENYE 1991. csoportkép. Klaniczay Péter felvétele

Majd a noszvaji kastély melletti továbbképző központ bezárását követően a település Eger felőli bejáratánál lévő síkfőkúti Nomád hotel lett az új főhadiszállás. Ide alkalmanként jutottam el, mint az ICOMOS alelnöke, de sajnos a többiek által már megszeretett és marasztaló helyszínt hosszasan nem élvezhettem. Először 2013-ban töltöttem néhány napot Síkfőkúton, majd 2015-ben Jukka Jokilehto professzort (a római ICCROM központ tanára volt hosszú éveken át) és Adriaan Linters belga építészt vittem a repülőtérről Noszvajra és töltöttem néhány napot a konferencián, ahol a megnyitó beszédet is megtartottam.

Összességében nagyszerű sorozatnak voltam alkalmanként tanúja és olykor tevékeny részese is és remélem, hogy kissé hozzájárultam a nemzetközi kapcsolatok elmélyítéséhez, elsősorban az olasz kollégák révén. A nyári egyetem után többen sokszor még Budapesten töltöttek néhány napot, ahol természetesen én vezettem körül őket a legfontosabb látnivalók megismertetésével.

Dávid Árpád

RAMNYE – Emlékek, visszaemlékezés, szösszenetek

Kedves Tamás! Meglepett a megkeresés. Örültem, hogy beszélhettünk!

Miután telefonon egyeztettünk, és nosztalgiáztunk egy sort, egy csésze zöld tea társaságában visszamentem az időben 1995-ig.

S engedtem, hogy burjánozzanak az emlékek.

Rájöttem, hogy lehetetlent kérsz. Nyolc-tíz sorban…??? (Ugye csak viccelsz?)

Tóthné Ilike,[8] aki rábeszélt a titkárságra…

Készülődés a Nyári Egyetemre a TIT-es hölgyekkel (éttermek keresése, az ajándék ételek kóstolása, a kirándulások kávézós és egyéb megállóinak tervezése) …

Az érkező „hallgatók" fogadása…

Román András zsörtölődései…

Dávid Árpád és Fejérdy Tamás, 39. RAMNYE. Noszvaj, 2009. Hajdú Nagy Gergely felvétele

Ping-pong csaták Kovács Erzsikével…

Az esküvőt bámuló olasz lányok begyűjtése a kassai Dómból…

Kalandok a tolmácsokkal…

Rózsaszín vállfa felkutatása az egyik hallgató rózsaszín ruhájához…

Egy termetesebb hím hallgató „kihámozása" az egri Minaretből…

Tina Markušova, aki első szóra megszerezte nekem a Prágai-medence földtani térképét…

8 Tóth Vilmosné, a TIT Bugát Pál Egyesülete korábbi vezetője.

Az állandóan rajzoló és pincebulikat szervező Vladimír…
A diplomaosztás utáni műsorok…
Fürdés és fürdetés a medencében, ruhástól…
Az előadások, melyeket meghallgathattam…
Albumok, könyvek, ajándékok…
Kísérlet(ek) a tervezett programok megvalósítására és az időpontok betartatására…
Az eperfa a De la Motte kastély kertjében…
Kőzettani séták Noszvajon…
…és ekkor visszatértem a jelenbe.
„Álljon meg a menet!" – figyelmeztettem magamat.
Nem erre szólt a felkérés! Nem habos-könnyes emlékcsócsálgatás, amit várnak tőlem!
Mit adott nekem az Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem?
Nyolc alkalommal lehettem a nyári egyetem titkára.

Műemlékekről már hallottam annak előtte is. Itt azonban dőzsölhettem! Rengeteget tanultam.

Egyébként pedig egy teljesen új helyzetbe kerültem. Komoly, érett felnőttekkel kellett bánnom, akik gyakran gyermekként viselkedtek, élvezték, hogy számukra kedves témával foglalkozhatnak egy héten keresztül, szinte kötetlenül. S mindezt számos nyelven, általában magyarul és angolul.

Rögtön az első alkalommal a várak és várkastélyok volt a nyári egyetem témája. Már a második napon azt kívántam, bárcsak egy hónapig tartana… .

Sok jó emberrel találkoztam. Néhányukkal a mai napig tartjuk a kapcsolatot.

Rengeteg a témában járatos, tudós elmét ismerhettem meg. Nem csupán az előadásaikat hallgathattam, hanem figyelemmel kísérhettem az egymás közti kötetlen beszélgetéseiket is.

Fel is sorolom őket, abc rendben: Ágostházi László, Fejérdy Tamás, Feld István, Kubinszky Mihály, Mezős Tamás, Párkány Ildikó, Szabó Bálint, Winkler Gábor, Zádor Mihály.

A mai napig használom a tanítás során azokat az ismereteket, amelyekhez előadásaik, műveik alapján jutottam.

(Itt be is fejezem, mert már többszörösen túlléptem a megengedett keretet.)

Dévényi Tamás

A RAMNYE nem avul el

Egy olyan világban, ahol a műemlékvédelem már szinte csak a Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem elnevezésében jelenik meg, nem lehet eléggé büszkének lenni arra, hogy ötven éve mondja ez az egyetem a magáét, mondja azt, amiről egész szakmáknak és szervezeteknek, állami hivataloknak kéne folyamatosan diskurzust folytatnia.

Ha sorra vesszük az egyes évek főcímeit, azt látjuk, hogy nagyjából minden fontos téma sorra került, és azt is, hogy bárhányszor újra sorra kerül – vagy sorra fog kerülni – mindig kicsit másról, és mindig aktuálisan szól. A RAMNYE nem avul el.

A RAMNYE nem kínos, nem unalmas, nem szakmai celeb-találkozó és legfőképp nem egy mesterségesen fenntartott, de nyilvánvalóan fölösleges rendezvény.

A Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem hiányt pótol, nagy hiányt! Így aztán még ötven évet, mert hiányt szenvedve lehet élni, csak nem érdemes!

Dévényi Tamás a RAMNYE hallgatóival Mezőtárkányon, az egykori katonai kvártélyháznál. Fejérdy Tamás felvétele

Bánszky Mari, Duranci Béla, Fehér Jutka, Szilvási Lajos és Katja Cvijin Egerben a kis Dobó téri borozó előtt. 1979. (?) Augusztin Juriga felvétele

Walsa Márti, Duranci Béla és Bérczi Mari. 1979. (?) Augusztin Juriga felvétele

Duranci, Béla[9]

Képzelt riport

(Interjú Bela Duranci művészettörténésszel)

– Szervusz Béla, hogy vagy?

– Köszönöm Sine (fiam), mint a béka…

– Hogy, hogy?

– Tudod, amikor érzi a béka, hogy nagyon melege van, ami tetszik neki, de nem érti. Majd egyszer csak rájön, hogy azért van melege, mert főzik…

– Haha, sok a baj, de azért a humorod a régi… (kuncogunk mind a ketten) – a beszélgetés elhangzott, nem képzelt.

– Az Egri Nyári Egyetemen találkoztunk először 1977-ben, de Te már előtte is ott voltál. Hogy kerültél Egerbe?

– A hetvenes évek közepén Szabadkán a Községközi Műemlékvédelmi Intézetben dolgoztam és a vajdasági középkori emlékeket kutattam, így Bács várát és Aracsot, tudod azt a románkori katedrálist, ami ott árválkodik a puszta közepén. A kutatás kapcsán felmentem Pestre az OMF-be, ahol összeismerkedtem Dercsényi Dezsővel, Levárdy Ferenccel és másokkal, ők ajánlották, hogy menjek el a nyári egyetemre, mert Eger egy jóravaló hely, tetszeni fog nekem. Úgy is lett.

– Amikor mi találkoztunk a patak partján a Nővér Szálláson (első bázisa volt az egyetemnek), akkor arra emlékszem, hogy népes kompániával érkeztél, miért?

– Tudod annyira megtetszett Eger, hogy összecsődítettem a kollégákat Jugoszláviából. Főleg Szabadkáról, Újvidékről, Zomborból, meg Belgrádból is. Ezek mindig változtak, de voltak állandó útitársaim is, Lévay Bandi műépítész – Isten nyugosztalja – meg Augustin Juriga fotóművész – Gurigának hívtuk –, Ő még mindig kattintgatja a masináját. Szóval sok embert sikerült megfertőzni…

– Nem mintha nem emlékeznék, de meséld már el, hogy zajlott az akkori program?

– Az úgy volt, hogy összecsődült a nép a világ minden tájáról – általában százon felül volt a létszám – és az első napi megnyitó után az ismerkedési est következett. Na ott minden alkalommal kibővítettük a kompániát és megalakítottuk a magunk frakcióját. Jó vegyes lett a nép. Azután kezdődtek az előadások, amit mindig becsülettel végig ültünk, majd délutánonként mentünk a városba ide-oda, a várba, a Bazilikához, a Líceumba. Azután jöttek a felejthetetlen kirándulások kisvasúttal a Szalajka-völgybe, meg a borkóstolások a Szépasszony-völgy pincéiben. Esténként meg kezdődtek a közös beszélgetések a frakciónkban, előkerült Juriga tamburája, Te meg furulyáztál, ha jól emlékszem, volt aki zongorázott is.

– Egyszer megjelent az egri Dobó szoborról egy városi képeslap, melyen a szobor tele volt friss rózsákkal. Hogy is volt ez?

– Esténként a beszélgetések sokszor hajnalig tartottak, amikor már nem nagyon volt ínyünkre lefeküdni és akkor a kompániával elindultunk a piacra, ami úgy fél ötkor már nyitva

9 A jelen kötet előkészítése közben érkezett a szomorú hír, hogy Duranci Béla 2021. július-1 én elhunyt.

volt. Emlékszel, a nénikék babakocsival tolták az árujukat a piacra, ahol a virágárusoknak külön helyük volt. Na, akkor mindenki vásárolt egy szál rózsát és kezdődött a ceremónia. Először is minden lány, aki velünk volt, kapott egy szállal, azután elindultunk a Dobó szoborhoz, amit teleraktunk virággal, a maradékot meg bedobáltuk az Eger-patakba, hiszen arra vezetett az utunk a Nővér Szálláshoz, meg a reggelihez… (na az nagyon hiányzott akkor már)… Utána szorgalmasan beültünk az előadásokra és ez így ment nap mint nap és évről évre…

– *Milyenek voltak az előadások?*

– Hú fantasztikusak, hiszen igazi tapasztalatcsere volt! Lengyelországi, szlovákiai, németországi kollégák meséltek a saját műemlékvédelmükről, a magyarokról nem is beszélve. Voltak ott Spanyolországból, Olaszországból, jöttek a finnek, görögök, bolgárok és törökök… Az szép volt, amikor egy alkalommal, a bolgár kollégát úgy kellett lefognunk, mert a török műemlékes nem éppen neki tetsző dolgokat mondott, de azt is elsimítottuk, talán mindkettőt elvittük virágot venni és szent lett a béke…

– *Te is tartottál előadásokat?*

– Nagyon jól esett, amikor engem is felkértek, beszéltem a vajdasági népi építészetről, a tanyákról és a szántalpas hombárokról, meg az örök szerelmemről, a szecesszióról. Emlékszel, ezeket közösen végig is jártuk…

– *Most egy kötet készül az Egri Nyári Egyetem történetéről és ezért faggatlak. Beszélgethetnék még órákat és napokat, ám lenne egy utolsó kérdésem. Mit jelentett számodra Eger?*

– Két dolog jut hirtelen eszembe. Szakmailag nagyon sokat, emberileg pedig mindent, amit magammal hordok örökre!

– *Köszönöm Béla (Tata), jó egészséget a következő találkozásig!*

2021. 05. 15. A riporter: Kerner Gábor nyugalmazott Egri Nyári Egyetemista

Post. script:
Bela Duranci művészettörténész
Bács (Bača, YU), 1931. július 5. – 2021. július 1.

1963: belgrádi Bölcsészettudományi Kar; 1969: a szabadkai Városi Múzeum művészettörténésze, a Képzőművészeti Találkozó, a szabadkai Községközi Műemlékvédelmi Intézet munkatársa. 1972: Szabadka festészete 1945–1970 című tárlat megrendezője, 1973: kezdeményezte a vajdasági magyar képzőművészek állandó tárlatának megnyitását. 1961-től közlik képzőművészeti kritikáit (kb. ötszáz írása jelent meg); 1977-től a Híd folyóirat állandó képzőművészeti kritikusa. A jugoszláviai és magyarországi művészettörténeti tanácskozások rendszeres résztvevője. Szakterülete Vajdaság képzőművészete és építészete, a művésztelepek munkája.

Főbb művei

- *A két Pechán* (Bordás Győzővel) Újvidék, 1982
- *A vajdasági építészeti szecesszió,* Újvidék, 1983
- *Faragó Endre*, Újvidék, 1988
- *Umetničke Kolonije*, Subotica, 1989
- *Nagybánya és a vajdaságiak. A művésztelep száz éve,* Szabadka, 1996.

Duranci Béla és Kerner Gábor
(A fényképet Kerner Gábor bocsátotta rendelkezésre)

Mezős Tamás

Noszvaji emlékek[10]

Az akkor még Noszvajon megrendezett Nyári Egyetemhez kötődő első emlékem 1998-ból származik. Román András meghívásának eleget téve tarthattam meg első előadásomat a két esztendővel korábban megvédett kandidátusi disszertációm alapján, *Amit a német nyelvterületen Bodendekmalschutz-nak neveznek* címmel. Az előadások levezető elnöke és moderátora Ágostházi László volt és Román András is végig jelen volt a konferencián. Hozzászólásaik és a hallgatói fórum keretében megtartott rövid bemutatkozó előadások maradandó élményt jelentettek.

Néhány évvel később, 2001-ben, amikor az *Informatika a műemlékvédelemben* témát járta körül az illusztris előadók köre, már rám esett a választás, én moderálhattam a konferenciát. Ezt követően 2007-től csaknem megszakítás nélkül előadója lehettem a rangos eseménysorozatnak. Amikor lehetőségem adódott, hogy ne csak a nyitónapon lehessek jelen különösen emlékezetesek voltak számomra a hallgatói fórumok és a mindig nagy körültekintéssel megszervezett kirándulások. Román András is fontosnak tartotta, hogy minél több külföldi előadó is bekapcsolódhasson a munkába. Fontosnak tartottam és tartom, hogy Kovács Erzsébet is magáévá tette a gondolatot és mindig izgalmas előadások hangzottak el, tágítva ezzel a hazai műemlékvédelemről alkotott képünket.

RAMNYE 2010 díjátadó. Sylvester Edina felvétele

Felejthetetlenek voltak az előadásokat követő szabad programok is. A De la Motte kastélyhoz épített szállásépület medencéjében lezajlott vízilabda csaták, melyeket a szabadkai Dömötör Gábor harsány buzdítása kísért, vagy az éjszakába nyúló tánc partik, ahol Erős Erikával fergeteges rock and roll bemutatót produkáltunk. No meg persze a kötetlen borozgatások melletti baráti és szakmai beszélgetések. Az élmény megőrződött azután is, hogy a rendezvény helyszíne a kastélyból Síkfőkútra került. Tágasabb helyen, jobb infrastruktúra biztosította a színvonalas munka feltételeit. Itt is, mint Noszvajon nagyszerű szinkrontolmácsolás garantálta a külföldi vendégek számára az előadások követését.

A rendezvény nem jöhetett volna létre előbb Román András majd András halála után Kovács Erzsébet és munkatársaik áldozatos munkája nélkül. Köszönet illeti az egri Bugát Pál egyesület munkatársainak támogatását és munkáját. Ki kell emelni Bodó Péter rendíthetetlen nyugalmát és minden problémán felülkerekedő humorát.

10 Miután az ENYE egy ideje már Noszvajra költözött, a nevében továbbra is megtartotta Eger városának a nevét.

Markušova, Tina

Visszaemlékezések – Egri Nyári Műemlékvédelmi Egyetem – Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem

Figyelmeztetés: ez egy nagyon személyes és elfogult visszaemlékezés, mert az Egri Egyetemről én másképp nem tudok írni.

A kilencvenes évek első felében kezdett az Egri Nyári Műemlékvédelmi Egyetem fontos tényezőként „beleszólni" a saját nyári programjaim tervezésébe: ekkor kezdett működni a magyarországi és szlovákiai műemlékvédelmi intézmények hivatalos együttműködése. A Szlovák Műemlékvédelmi Intézet munkatársai lehetőséget kaptak – elsősorban hallgatóként – résztvenni az Egyetemen. S így legelőször a *Várak, erődítmények, várkastélyok* témával (elnök: Feld István) kezdtem ismerkedni ezzel az akkor már több mint húsz éve működő képzéssel. A magyarországi előadók mellett számos külföldi szakember is tartott előadást, s a szimultán fordítás akkoriban az angolon kívül még németül is folyt.

A rákövetkező években sok szlovákiai kollégám élvezte az Egyetem programját, még ha meg is kellett érte dolgozniuk: az Intézetünk vezetősége úgy határozott, hogy csak olyan munkatárs kap kiküldetést, aki maga is képes a saját munkájáról, területéről az adott nyelvek egyikén egy rövid beszámolót tartani. Ebből a körülményből született később az Egyetem most már hagyományos „hallgatók fóruma"… Azt hiszem, több szlovákiai kollegám itt próbálta ki először a nemzetközi szereplést (némelyek tán utoljára is) – ami sok izgulással járt ugyan, de a program ezért óriási kárpótlást kínált!

Tulajdonképpen mi egy jól bevezetett és már hagyománnyal rendelkező műemlékvédelmi szakmai képzésbe csöppentünk bele, amelyhez hasonló nálunk soha nem volt. Műemlékes szakmérnöki posztgraduális képzést az akkori Csehszlovákiában csak a prágai Műegyetemen szerveztek, itt több műemlékes kollégám is részt vett, de az Egri Egyetem a saját nemében egyedülálló tünemény maradt: minden évfolyama tematikus, több oldalról közelít egy-egy műemlékes problémát, s ezt nemcsak magyarországi, vagy középeurópai vetületben ízlelgeti, de sokkal tágabb nemzetközi értékelést is sikerült elérni a hazai és külföldi előadók céltudatos és választékos beszervezésével. Szerintem ez sokkal messzebbre tolta ki a hallgatók szakmai látókörét, mint ahogy remélték volna, mégha nem is volt államvizsga a végén…

Az előadásprogramot pihenőként egy egri város-, illetve várlátogatás, esetleg egy noszvaji riolittufa-exkurzió fűszerezte, és a hétvégén mindig egy kiadós tanulmányi kirándulás egészítette ki a sok elméletet. Nagyon sok olyan helyszínt látogathattunk meg, ahová egészen biztosan nem lehetett volna más módon belépést szerezni (például most eszembe jutott az üres, szomorú és lezárt edelényi kastély képe, vagy az ózdi vasgyár egy romos része). Külön öröm lett, ha valamelyik következő évfolyamban arról is sikerült előadást hallani, hogy valamelyik színhely sorsa már kezd javulni (az edelényi kastélyra ma már rá se ismernénk…). A színhelyeken rendszerint olyan műemlékes vagy falkutató vagy tervező kolléga magyarázott nekünk, akiből ömlött nemcsak a szó, de a tudomány is, s nyilvánvalóan nem tehernek vette, hogy a szabad hétvégén nem pihen, de két busznyi bámész alaknak magyarázza sokéves tapasztalatait és készségesen felel minden kérdésre. Néha elgondolkoztam azon, vajon

mindegyik otthoni hivatali munkatársamat fel lehetne-e kérni ilyesmire. Sok helyszínen a megelégedett helyi önkormányzat képviselőjével is találkoztunk, aki beszámolt a látogatott műemlék helyreállításának nehézségeiről, a jó együttműködésről a műemlékes szakemberrel, alkalmazkodó építésszel, a tettrekész kivitelezővel, s ott is felvetődött bennem sokszor a kérdés: vajon mit nem csinálunk itthon jól, hogy ilyesmivel csak igen ritkán találkozunk minálunk? De hát ez is az Egyetem egyik célja: ösztökélni a hallgatókat arra, hogy törjék a fejüket, mit tudnának a más tapasztalatából eltanulni és ezentúl talán még jobban csinálni…

Az Egri Egyetem egyik érdekességeként azt is felemlítem, hogy működése nem tükrözte az évek folyamán a magyarországi – sajnos, több fordulatot és kátyút szenvedő – intézményi műemlékvédelem sorsát, hanem a témák és előadók választásával nem kímélte a kellemetlen tapasztalatokat sem, a félresikló vagy a nem éppen szakmai szempontokat előnyben részesítő történeteket – és érdekes, néha sikerült élénk vitát is tárni a hallgatók elé, de mindig kulturálisan – ahogy ezt egy egyetemi színvonal megkívánja. Ebből is lehet sokat tanulni.

S most a hivatalos előadások és egyéb fejtágító szervezett kezelés mellett hadd említsem a többi egyetemi gyönyört, amit számos kollégám is hangsúlyozott: kellemes volt rádöbbenni, hogy a műemlékvédelem más országban is ugyanaz a dráma mint itthon, ugyanolyan nehézségekkel küzd a használhatóság, illetve rendeltetés terén a műemléki értékek megőrzésével szemben. Minden országban igyekeznek az embereket – a társadalom megfelelő részét – rávenni arra, hogy kedveljék a műemlékeket, mert akkor vigyáznak is rájuk és nem rongálják őket, s minden országban vannak ilyen megátalkodott eszeveszett emberek mint mi, akiket ugyanaz érdekel és boldogít: a műemlékvédelem. Ez a tudat, hogy létezik valahol egy „klub", ahol én is társ vagyok, nagyon jól esik, s ad egy bizonyos „Abstand"-ot is, ami segít a nehéz pillanatokban megtartani a megfelelő kiegyensúlyozottságot (vagy legalábbis ennek látszatát). A műemlékvédelem egy igazán társadalmi jellegű szakma, s mindenki úgy érzi, hogy beleszólhat: egy matematikus vagy egy fizikatanár mondatait senki se vonja kétségbe, de minekünk, műemlékvédőknek, mindennap meg kell győznünk a környékünkbe kerülő embereket a létjogosultságunkról, s arról, hogy ez is egy komoly tudományos szakma, s jobb, ha követi az utasításainkat… S ehhez a klubtársi összetartozáshoz hozzájárul a sok beszélgetés az előadások közötti szünetekben, a kiránduló buszon, a reggelinél, a vacsora utáni esti üldögéléskor, amikor is sor kerül közelebbi bemutatkozásra, email-cserére és van idő rájönni a sok-sok közös érdeklődésre is. Évtizedekre szóló szakmai kapcsolatokat szereztem itt én is, s ez a tapasztalatcsere (korábban még nem tudtuk, hogy ezt „net-working"-nek hívják) számomra az Egyetem fontos része lett. Ezekből a kapcsolatokból később közös programok, kiadványok, kutatások és tanulmányi kirándulások is születtek.

Nem utolsósorban említendő a külföldi (nem magyar) résztvevők élvezetes találkozása a magyar konyhával – még a kastély melletti korszakban született is indítvány a címváltozásra: Egri Nyári Műemlékvédelmi Egyetem… de ez az indítvány később elmarasztaltatott valahogy a Szépasszonyvölgyben…

Azért van nagyon megrázó élményem is. Nem minden évben volt alkalmam résztvenni az Egyetemen, de miután már többször voltam hallgató, igen megdöbbentem, amikor egyszerre csak előadóként hívtak meg a szervezők. Nagyon elszontyolodtam, mert hiszen „én ide tanulni járok, annyi sok mindent még nem tudok" – de sajnos, a kislányok is egyszer megnőnek és nagy lányok lesznek, s a hallgatókból is idővel előadók lehetnek. Hát ez egy komoly mérföldkő volt számomra, némileg hízelgő ugyan, de főleg idegesítő – mert elkötelező is. Megnyugtattak, hogy előadóként is résztvehetek az egész programban, a különbség csak az, hogy a párperces hallgatók fórumán való beszámoló helyett egy egész hosszú előadással

érkezzek… hát valahogy túléltük ezt az évfolyamot is, az Egyetem is, és én is. S amikor pár évvel később Román András rábeszélésére megmásztam az „elnöki" szintet is, azt hittem, ezt az égiszt már nem lehet túlszárnyalni. Pedig lehetett: a következő évben eljött az egész Egyetem meglátogatni engem – a kétbuszos vasárnapi tanulmányi kirándulás Kassára jött! De mivel semmilyen tartós kapcsolat nem létezhet csak nagy kilengésekkel – az utóbbi években az Egyetemmel kiegyensúlyozott viszonyban vagyunk: részvétel, előadás, kirándulás – minden akad a csomagban, de néha pihenünk is egymástól, mert annál édesebb a folytatás.

Most már túlságosan személyeskedő is a visszaemlékezés, de hadd dobjak még rá: amikor a korábbi években még a kastélymelletti épületben volt az Egyetem színhelye, akkor kitapasztaltam, hogy egy korareggeli szaunázás felér legalább három duplakávéval. És ha estefelé a kiadós vacsora után mozogni lett kedvünk, akkor tudtunk egy kavicsbányát a hegy tetején, ahol gyönyörű kavicsokat lehetett gyűjteni. S még valami: a kastélykertben az eperfa gyümölcsét nem szabad fehér blúzban kóstolni…

Nagyon sok hálával gondolok vissza az elmúlt évekre és emberekre, s örültem, amikor az ENYE megkapta az új RAMNYE nevét, mert Román András személye, lebilincselő előadásai és tökéletes diaképei elválaszthatatlan része lettek az Egyetemnek. Az előadásai a szakmai tudáson kívül tanították nekünk a bemutatás művészetét is. Kívánok az Egyetemnek – és kedves szervezőinek – további sok-sok sikeres évfolyamot és szívből köszönöm azt, hogy van, és hogy én is részese lehettem.

Tina Markušová – Krajský pamiatkový úrad Košice – Kassai Kerületi Műemléki Hivatal

A képen középen elől: Tina Markušova (Szlovákiai Műemléki Hivatal Kassai Regionális Műemléki Hivatalának igazgatója); állnak: Katarína Vošková (Szlovákiai Műemléki Hivatal Selmecbányai Kirendeltségnek vezetője), Dáša Gdovinová Tomášová (Kassai Regionális Hivatal Rozsnyói Kirendeltsége), Darina Petranská (Eperjesi Regionális Műemléki Hivatal), és Viera Kladeková (Kassai Regionális Műemléki Hivatal). Tina Markušova felvétele, 2003.

Szabó Bálint

Noszvaji találkozások

A 90–es évek elejétől, az egri nyári egyetemre egyre több erdélyi szakember és fiatal kapott meghívást (és a jelenlétükhöz szükséges anyagi támogatást), biztosítva a tanulás mellett a kapcsolat-teremtést más, műemléki szempontból fejlettebb és gazdagabb régiók képviselőivel is.

Így váltak a tusnádi konferencia mellett a noszvaji találkozások a szakmai tevékenységünk szerves részévé.

Az újraindult erdélyi műemlékvédelmi tevékenységben vállalt szerepem miatt jómagam sohasem vettem részt egy teljes heti programon, de a szervezők úgy gondolták, hogy van hozzáfűzni valóm az éppen aktuális éves tematikához. Így adtam elő 1995-ben a történeti tartószerkezet-rehabilitációs elméletem egyik legelső – nyilvános – megfogalmazását (természetesen azóta sokat finomult) kastély-helyreállításokra vetítve. 2001 nyarán, amellett érveltem, hogy a műemlékvédelemben is használható az informatika – *Informatikai modell alkalmazása a műemlékek tartószerkezeti kutatása esetében* –, ahol szó volt – sok egyéb mellett – a történeti tartószerkezeti PhD disszertáció-programjáról. 2003-ban *Az épített örökség és a földrengések*-ről értekeztem. Természetesen az általános földrengés-biztonsági kérdéseket – a szervezők szándékával egyetértésben – főleg romániai példákkal illusztrálnám (de nem csak az 1977 évi nagy – inkább az Ó-királyságban pusztító – földrengéssel, hanem az 1986-os, illetve 1990 évivel, mert ez utóbbiak Erdélyben jóval nagyobb gondot okoztak). 2004-es értekezésnek az *Angol-erdélyi együttműködés a műemlékek érdekében* volt a címe melyet Hegedűs Csilla és David Baxter párossal közösen szerkesztettünk. Az Egri legutolsó értekezésem pedig 2012-ben volt, a *Történeti szerkezetek helyreállításának helyzete Romániában. Beszámoló az utolsó 20 esztendő beavatkozásairól* – címmel.

Az ENYE az erdélyi műemlékvédelmi tevékenységnek az alappillére volt, az akkori fiatal hallgatók ma már oroszlánrészt vállalnak az épített örökség megőrzésében.

Márton Ildikó

Visszaemlékezés

2009 évétől kezdődően veszek részt a Román András Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetemen. Egy évvel azelőtt fejeztem be a kolozsvári műemlékvédelmi posztgraduális képzést és már az első nyári egyetem a tanult elmélet mellett a gyakorlati munkára is rávilágított. Izgalmas volt már a kezdetektől, hogy a meghívottak mennyire egyformán is gondolkodnak és mégsem (mint az okos lány meséjében) és a végeredmény mégis egymáshoz illeszkedő.

A nyári egyetem azóta számomra illeszkedési és kapcsolódási pont emberileg is – nem csak szakmailag – a tágabb értelemben vett műemlékgondozáshoz. A hasonló illeszkedési lehetőségek nélkül a szakmai elmélkedés és tapasztalat pontszerű marad, nem tud kapcsolódni a „nagy egészhez", így lassabban kerül be a köztudatba.

Remélem még nagyon sok generáció megtapasztalhatja a nyári egyetem által biztosított magas színvonalú közös szakmai beszélgetést.

Pihenő a De la Motte kastély előtt. Márton Ildikó és Kovács Erzsébet. Klaniczay Péter felvétele

Máté Zsolt

RAMNYE

Négy alkalommal volt alkalmam résztvenni az Egri Nyári Egyetem munkájában – résztvevőként, előadóként illetve levezetőként: 2007-ben, 2011-ben, 2015-ben és 2017-ben. Mind a négy ciklust kivételesen sikeresnek ítélem. A rendszerint forró nyárban mindig jól rendezetten zajlott le a szemeszter. A sűrű programok során az ismeretek valóságos Niagarája zúdult arra, aki figyelemmel kísérte a műemlékvédelmi szféra széles spektrumát átfogó előadásokat.

Az előadásokban kiváló alkotó- és tanáregyéniségek adták elő tapasztalataikat és gondolataikat. A Hallgatók Fórumában pedig a fiatal hallgatók – bár szűk keretbe szorítva – de annál izgalmasabban villantották fel szakmai tevékenységüknek egy-egy ígéretes témáját.

A szemeszterek kivételes alkalmakat nyújtottak szakmai találkozókra, véleménycserékre, a program központjául választott, éppen aktuális örökségvédelmi kérdés mélyebb megismerésére, a szakma felnövekvő generációjával való kapcsolatteremtésre.

2015. évi RAMNYE diplomaátadó ünnepsége – Kovács Erzsébet, Máté Zsolt és Bodó Péter, a háttérben Prokai Rózsa (tolmács). Klaniczay Péter felvétele

Bodó Péter

A „valóságos 50. RAMNYE” bevezető-köszöntője[11]

Bodó Péter vagyok, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Bugát Pál Egyesületének igazgatója. Már 50 éve próbálunk Nyári Egyetemet csinálni, így együtt, nyaranta – egyébként nagy sikerrel. Ötvenévesek lettünk – természetesen a kurzus hölgy résztvevői összesen nincsenek ennyi idősek –, ahogyan azt tudós előadóink a Nyári Egyetemünk koráról szólva már többször is idézték.

1971-ben volt a kezdete ennek az Egyetemnek, az itt és most az előadóterem hátsó soraiban ülők valószínűleg még meg sem születtek akkor. Abban az időben az volt az indíttatása, hogy igenis szükség van egy fórumra, amely a műemlékvédelem témakörével globálisan is – időnként lokálisan is – foglalkozik.

Az én olvasatomban – aki nem vagyok szakembere sem az építészetnek, sem a műemlékvédelemnek – az 1971-ben elindult Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem egy komoly nemzetközi konferenciasorozattá nőtte ki magát. Olyannyira komoly, hogy több mint ötven nemzet képviselői vettek már részt hallgatóként és/vagy előadóként ezeken a kurzusokon, és a világon, de Európában egészen bizonyos, hogy mi vagyunk a legidősebb, műemlékkel foglalkozó szakmai konferencia, amely a Covid-on kívül nem szünetelt egyetlen évben sem. Azért az ötvenedik 2021-ben, mert 2020-ban a Covidnak „köszönhetően” elmaradt a rendezvény – habár 2020-ban is volt egy „50.” alkalom, amikor is online előadásokat követhettek a hallgatók – távolból.

RAMNYE 2021. Bodó Péter megnyitóbeszéde. Klaniczay Péter felvétele

Ezen az Egyetemen a korábbi időszakokban megjelent fiatalemberek és fiatal hölgyek közül többen igen neves szakemberekké váltak. Természetesen olyan neves tudós szaktekintélyek iránymutatásaival, mint például Román András. Szerintem az idei kurzus összes hallgatója ismeri András nevét, többek személyesen is ismerhették Őt. Sajnos hosszú évek óta nincs köztünk, de halála után azzal tiszteltük meg, hogy a Nyári Egyetem felvette az Ő nevét. Tehát az Egyetem hivatalos neve Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem.

11 Az elhangzott köszöntő kis mértékben szerkesztett változata.

András feleségét – Szekeres-Varsa Verát – a megnyitókon mindig nagy tisztelettel látjuk, de az idén sajnos Vera egészségi okokból nem tudott eljönni az eseményre, de szívélyes üdvözletét küldte minden résztvevőnek és lélekben velünk a teljes kurzuson.

A nyári egyetem ezidei programjának részletes értékelésétől eltekintve csak néhány elemét emelem ki.

Az idén két Gólyánk volt (akik először vettek részt a rendezvényünkön), ők is megtudták, ami a többieknek nem volt újdonság, mármint azt, hogy hogyan zajlik a Nyári Egyetem. A visszatérők felelőssége volt bevezetni a Gólyákat a jóba, hogy ők is hadd szokják ezt a Nyári Egyetemet és értékeljék úgy, hogy a következő években is érdemes legyen eljönniük hallgatóként, vagy már esetleg előadóként.

Az idei Nyári Egyetemen elég családiasan voltunk, ennek legfőbb oka a már emlegetett Covid vírus, amely miatt a rövid előkészületi időszakban a hallgatóság még nem volt elég aktív a jelentkezésben, de akik eljöttek hozzánk azok pótolták az el nem jöttek aktivitását is és sok kérdéssel bombázták az előadókat és a szervezőket is. Az információs technológia alkalmazásának köszönhetően pedig nagyszerű előadók távolból érkező nagyszerű előadásait is követhette a hallgatóság.

A technikát értően alkalmazni tudó szakemberek jóvoltából pedig a teljes programot rögzítettük, s az hamarosan hozzáférhető is lesz a jövő, az érdeklődők számára.

A következő 50 éves „adag” első elemére pedig, amelyre 2022-ben kerül sor, minden régi és új Hallgatót szeretettel várunk, sőt elvárunk!

Az 1996–97-es év Henry Ford Európai Természeti és Kulturális Örökségért különdíját az egri TIT Bugát Pál Egyesület kapta. Bodó Péter felvétele

Fejérdy Tamás

50 év![12]

Az ilyen visszatekintő-megemlékező ünnepi alkalmak, ünnepi beszédek, előadások, megemlékezések sajátosságai közé tartozik, hogy vannak benne ismétlődések, többször is megjelennek benne ugyanazok a részletek, történetek. Talán nem is baj, hogy így van ez, hiszen ugyanazt a dolgot máshonnan nézve, máshonnan bemutatva más és más tulajdonságait, részleteit fedezhetjük fel, és éppen ezáltal kaphatunk – már amennyire egyáltalán lehetséges – teljesebb képet, jobb összefoglalást.

Az ENYE-RAMNYE 50 éves történetére való visszatekintés sem kivétel, az „igazi 50-ik" nyári egyetem első előadásán elhangzottakat megismételve essék tehát szó erről a bizonyos 50 évről…

A kezdetek legfontosabb szereplője a műemlékvédelem akkori központi állami intézménye, az Országos Műemléki Felügyelőség, amelynek akkor tudós, szakmai vezetői éppúgy, mint a korban jellemzően és döntően meghatározó helyzetben lévő politikai vezetői is úgy látták, hogy szükség van egy ilyen – szakmailag megalapozott, megvalósulásában mégis könnyedebb, „nyári" továbbképzési fórumra, amely nem utolsó sorban a műemlékvédelem hazai elismertségét is hivatott volt növelni, no meg a külföldi kapcsolatok erősítését is – az egyetemre meghívott előadók közreműködése, jelenléte által. S ha már az előadói kör nemzetközi, miért is ne lehetne az a hallgatóság is? Ugyancsak a korra jellemző, hogy a „társadalmasítás", „ismeretterjesztés" gondolatkörében természetes partnerként vonta be a központi állami intézmény az ilyen feladatra hivatott (józerivel egyedül elfogadott, természetesen ugyancsak állami ellenőrzés keretében működő) Tudományos Ismeretterjesztő Társulatot.

De miért éppen Eger? Tehetjük fel a kérdést. Sajnos az egyértelmű választ ismerő kollégákat, kezdeményezőket és szervezőket már nem tudjuk erről megkérdezni, ezért inkább csak feltételezhető, hogy mint annyi minden más esetben is, több tényező együttes hatására alakult így a helyszín kiválasztása.

A korai sajtóvisszhangból is kikövetkeztethető, hogy az Egerben már sikeres, több éves múltra visszatekintő Filmművészeti Nyári Egyetem lehetett az egyik ilyen faktor: a nyárnak az annak programját követő hetekben, mintegy annak egy kapcsolódó, másik „tagozataként" indult a műemlékvédelmi kurzus. Eger város tanácsával pedig az egri történeti belváros rehabilitációs programja révén volt már élő kapcsolat – a „ház(ingatlan)" alapú budai és soproni városrehabilitáció után éppen kibontakozóban volt az új, „egri modell", a tömb-alapú városrehabilitáció. Egerben adva volt az intézményi bázis is, és persze a város műemlékgazdagsága, no meg híresen jó bora is számíthatott a döntés során. A város is, és az akkori Heves megyei vezetés is támogatta a nyári egyetemet – nem véletlen, hogy ugyan változó épületekben, de igen sokáig valóban egri volt, Egerben volt a műemlékvédelmi nyári egyetem. És itt a TIT helyi szervezete, annak Bugát Pál Egyesülete is eléggé „izmos" volt ahhoz, hogy méltó és hatékony partner legyen a kurzus helyi megszervezésében, lebonyolításában – támaszkodva a helyi felsőfokú oktatási intézmények személyi állományára is.

12 A 2021. évi 50. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetemen elhangzott bevezető előadás szerkesztett, átdolgozott változata.

Nem érdemes túlhangsúlyozni, de akkoriban az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság nem igazán jelent meg a kurzus szervezőjeként, aminek a legfőbb oka abban keresendő, hogy akkoriban ez a „szakmai civil szervezet" valójában az OMF szárnyai alatt működött, mind a 18 tagját az illetékes minisztériumi államtitkár nevezte ki(!). Dercsényi Dezső és Román András személyében nem igen lehetett volna szétválasztani az OMF illetve az ICOMOS szerepkört…

Az első, 1971-es alkalom tudományos színvonalából le nem adva, a következő években évtizedekben fokozatosan nőtte ki magát ismert és elismert nemzetközi rendezvénnyé az ENYE, és nem csak a volt „béketábor" országai körében. Jellemző, hogy a helyi sajtó minden évben hűségesen követte az ENYE eseményit, és előszeretettel adott hírt a különféle nemzetközi, azaz külföldi szereplők jelenlétéről.

A külföldiek mellett a hazai szakmai körök legkiemelkedőbb személyiségei tartottak itt előadásokat, vettek részt a nyári egyetem oly fontos személyes beszélgetésein, néha parázs vitáin, vagy éppen jó emlékezetű, kellemes borozgatások ihlette eszmecseréin.

Vagyis elmondható, hogy külföldről és itthonról is *minden szinten szinte minden* elhangzott, és mindenki részt vett a nyári egyetemek programjában hallgatóként, előadóként, de leginkább mindkét minőségében. Itthonról, a szomszédos országokból, Európa és a világ minden tájáról.

Olyan nyári programként tartották számon a visszatérők, amelyet már az előző évben bevéstek a következő évi naptárukba, hogy le ne maradjanak róla. Törzshallgatók és újoncok is voltak, természetesen. Annál is inkább, mert az egykori műemlékvédelmi intézmény vezetői küldték is a friss, fiatal munkatársakat a nyári egyetemi részvételre: szó szerint tanulni, tudást szerezni, kapcsolatot építeni – és a mély vízbe dobva előadóként is tapasztalatot szerezni.

A nyári egyetem lazább szervezeti és megvalósítási formájában nem igazán uralkodott a bürokrácia – amit csak azért sajnálhatunk így utólag, hogy nincsenek pontos nyilvántartások sem az előadók, sem a hallgatók részvételéről. De ez talán nem is annyira fontos, a statisztikai adatok helyett inkább az számít, hogy valóban kialakult és – mutatis mutandis – fennmaradt egyfajta szakmai hálózat, amelyben régi és új, előadó és hallgató együtt lehet jelen, a közvetlen kapcsolattartás lehetőségét élvezve.

Legendás kis-közösségek is létrejöttek, mint például a délszláv (jugoszláv) kollégák, Duranci Béla szellemi és személyi vezetésével, vagy éppen a hosszú éveken keresztül visszatérő hallgatói kör Itáliából… Már a későbbi évtizedekben, Román András kezdeményezésére vált gyakorlattá a szomszédos országok fiatal szakembereinek a rendszeres meghívása, részvételük ösztöndíjas támogatása. És, bár elsősorban mindig is a fiatalok részvételére koncentráltak a szervezők, ne tagadjuk, hogy a kevésbé fiatal korosztályban is kialakult egyfajta törzsgárda, akiknek a részvétele nem kevésbé fontos a kurzus folyamatosságának a fenntartásában, majd továbbadásában.

Hogy miről is szóltak, szólnak a nyári egyetem előadásai, megbeszélései, tanulmányi kirándulásai? Mi az a bizonyos tartalom?

Íme:

1. Tudomány és gyakorlat – tudományoskodás és receptadás nélkül
2. Visszatérő témák – új megközelítések – tabuk nélkül
3. Generációk párbeszéde – hallgatók fóruma – „hallgatók" is beszélnek, előadók is „hallgatnak"
4. Szakmai tanulmányutak
   - Eger, a régi és mindig új
   - közeli és kissé távolabbi körutak műemlék-megállókkal

Annak érdekében, hogy ami elhangzott, az később is tanulmányozható legyen, a kezdetektől évente kiadták az előző évi program előadásait, szerény külsejű, de annál tartalmasabb kötetekben. Ezek a kötetek ma már sokak számára szakmai forrást jelentenek, ezért is csak sajnálni lehet, hogy végül – különböző okokból – nem minden évről maradt fenn (nem készült) ilyen publikáció, és ami különösen szomorú, hogy a 2000-es évek változásai után már csak elvétve (nem rendszerszerűen) jelent meg, ha egyáltalán megjelent, ilyen összefoglaló kötet vagy esetleg (mint két esetben) DVD.

Ahogyan világ nagyot változott az eltelt 50 év alatt, az természetesen nem múlt el nyom nélkül a ENYE életében sem. Megváltozott az intézményi, szervezői háttér – a TIT Bugát Pál Egyesület ugyan társrendező maradt, de központi állami műemlékvédelmi intézmények változásai fokozatosan oda vezettek, hogy a 2000-es évek első harmadától már gyakorlatilag az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottságára maradt a szakmai tartalom meghatározása, a szakmai szervezés feladatának ellátása. Megváltozott az önkormányzatok szerepvállalása, támogató hozzáállása is – így alakult ki az a helyzet, hogy az Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem programja már hosszú évek óta Noszvaj településen valósul meg – igaz, ez a „noszvajivá" válás már korábban megindult, amikor is a településen álló De la Motte kastély, illetve a vele összeépített oktatási központ adott helyet a rendezvénynek. A sok éve stabilan azonos jelenlegi helyszín pedig, a Nomád Hotel immár ugyancsak hagyományosnak tekinthető…

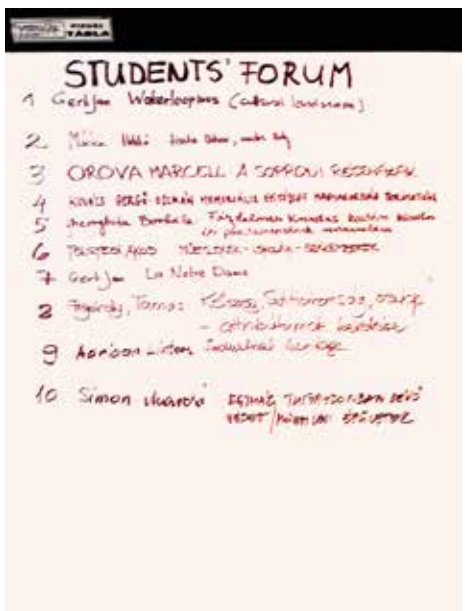
Abban, hogy az ENYE sikeresen működött és fenn is tudott maradni, nem veszítve szakmai színvonalából, sőt! – abban oroszlánrésze van Dr. Román Andrásnak, aki lényegében a kezdetektől 2005-ben bekövetkezett haláláig motorja, szervezője: mindene volt a nyári egyetemnek. Iránta való hálából és tiszteletből kapta meg 2006-ban a rendezvénysorozat a *Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem, Eger* elnevezést. Ekkor már, illetve e tekintetben (is) már András közvetlen munkatársaként valamivel korábban is, de azóta is az ENYE-RAMNYE lelke Dr. Kovács Erzsébet, ő vette át a stafétabotot. A szakmai program kidolgozásában vezető szerepet játszik éppúgy, mint az előadók megszervezésében, meghívásában, a szakmai kirándulások útvonalainak meghatározásában és az egyes állomásokon a hallgatóságot fogadó helyiek megszervezésében… és így tovább.

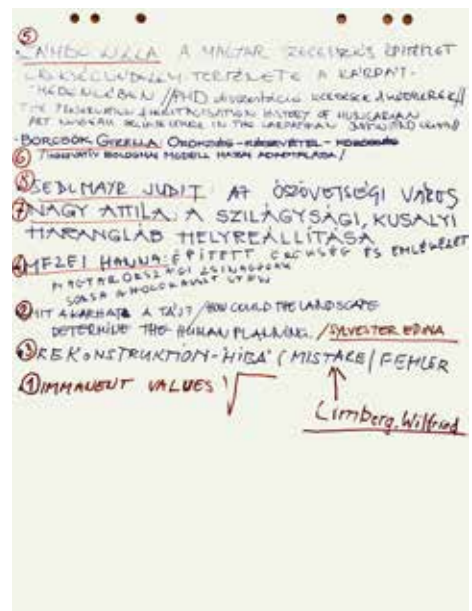
Hiába próbálnék szemérmesen hallgatni egy lényeges dologról, nem tehetem meg, ez pedig az egész nyári egyetem-sorozat anyagi, financiális háttere. Ahhoz, hogy valóban teljesíteni tudja a küldetését, ugyanis még az önköltséges működés esetén sem lett volna igazán esély, hiszen hiába szép, jó, kellemes és tartalmas a nyári egyetem, kevesen tudnák a teljes bekerülés költségét (mármint a személyenkéntit) megfizetni, és főleg nem azok a fiatalok, akik pedig a legfontosabb célközönség volt és lesz. A kezdetekkor az állami intézmények költségvetéséből, évente betervezett alapon jutott erre is – aztán ez fokozatosan leépült, majd el is maradt. Ami azonban – szerencsére – nem jelentette, nem jelenti az állami részvétel teljes elmaradását, de formája, és „bombabiztos" elérhetősége azért megváltozott.

Nem lehet eléggé megköszönni a támogatók kitartó közreműködését, támogatását, kiemelkedő módon és elsősorban a Nemzeti Kulturális Alapét (NKA). Bár nincs forintosítva, igencsak jelentős az a támogatás, amelyet a szervező ICOMOS MNB nyújt: elsősorban a tagjai, munkatársai társadalmi munkában végzett feladatellátásával, a Titkárság meghatározó jelentőségű közreműködésével. Köszönet illeti a TIT Bugát Pál Egyesülete közreműködését, közreműködőit is, akik a szerződésben vállalt, fizetett

feladatellátáson túl is elősegítik a nyári egyetem sikeres megvalósítását. És végül, de egyáltalán nem utolsó sorban nagy köszönet illeti az ösztöndíjak nyújtásáért Szekeres-Varsa Verát, akinek köszönhetően minden évben fiatal szakemberek vehetnek részt nagyon kedvezményes feltételekkel a nyári egyetem programjában.

Rengeteg értéket teremtett, rengeteg szép és jó emberi kapcsolatot formált az ENYE-RAMNYE elmúlt 50 éve. Rengeteg tanulsággal is szolgált, így aztán megalapozottan remélhetjük, hogy a tapasztalatok, tanulságok alapján így lesz ez a következő 50 évben is…

2019 *2021*

Hallgatók fóruma – feliratkozási névsorok

Fejérdy Tamás

Szemelvények: beszédek, beszámolók, előadások

Ebben a fejezetben egyfajta válogatás található, amelyben szerepelnek a nyári egyetemről szóló írások, híradások, értékelések éppúgy, mint olyan előadások, amelyek a nyári egyetemen hangzottak el. Ez esetben is csak arról lehet szó, hogy valamiféle keresztmetszetet, vagy még talán azt sem, hanem csupán ízelítőt kapjon az olvasó a nyári egyetemekről, azok atmoszférájáról, szakmaiságáról – egyszóval arról, hogy „kívülről-belülről" milyen egy Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem. Rögtön hozzátéve, hogy a hasonló körülmények és azonos szervezési elvek ellenére (vagy éppen azok miatt?) mindegyik más. Ötven év akkor is hosszú időszak, ha a körülmények nem változnak – de hát jól tudjuk, hogy azok bizony változtak és változnak. Talán nem mindig drámai jelentőségűek ezek a változások – kisebbek és nagyobbak egyaránt hatottak a műemlékvédelmi nyári egyetemre éppúgy, mint az élet minden területén minden más dologra is. Mi sem mutatja jobban az évenként visszatérő, meg-megújuló rendezvénysorozat erejét, mint éppen ez, mármint az, hogy a változások közepette is meg tudta tartani az identitását, teljesíteni a küldetését. Köszönet illeti mindazon személyeket és intézményeket, akik és amelyek ezt a nem kis teljesítményt megvalósították.

Remélve, hogy ebből a – bizonyára szubjektivitástól nem mentes – válogatásból (amelyet, valljuk be, nagyban befolyásolt az anyagok fellelhetősége, elérhetősége is) egyrészt felismerhető lesz az a bizonyos identitás, amely az ENYE-RAMNYE sajátja, és az is remélhető talán, hogy ez az ízelítő többek számára egyben kedvcsináló, bevezető is lesz ahhoz, hogy további értékeket fedezzen fel az ENYE-RAMNYE sorozat által „összehordott kincsek" tárházában. Nagy-nagy öröm lenne mindannyiunk számára, ha az ilyen további kutatás, kutakodás az e kötet szerkesztése során felfedezett fájó hiányok csökkentéséhez, megszüntetéséhez is hozzá tudna járulni.

Eger vára a 17. században.
Bubics Zsigmond püspök birtokában levő egykorú metszetről.

Megalakult az Egri Nyári Egyetem Intéző Bizottsága

Színvonalasnak ígérkező rendezvénysorozattal bővül a megyeszékhely nyári programja. 1971-től évenként rendszeresen megrendezik az Egri Nyári Egyetemet. Erről tanácskoztak csütörtökön délután az Egri Városi Tanács kistanácstermében.

Dancs Lajosnak, a városi tanács vb-elnökhelyettesének megnyitója után *Juhász Tamás*, a TIT megyei titkára ismertette az Egri Nyári Egyetem működési szabályzatát. Többek között elmondotta, hogy az Egri Nyári Egyetem előadásainak központi tartalma a műemlékvédelem lesz: *ennek nemzetközi, hazai, Heves megyei és egri problémái, eredményei.* E komplex problémakör magában foglalja az épületek, festmények, szobrok, művészi vasmunkák műemléki védelmét, valamint a műemlékek hasznosításával kapcsolatos teendőket. *Ez a témakör alkalmas arra, hogy a nyári egyetem tartalmi programját évekre meghatározza*, nem beszélve arról, hogy Egerben megvan a lehetőség arra is, hogy az előadások keretében elhangzottakat a gyakorlatban is megtekinthessék a nyári egyetem részvevői.

A működési szabályzatot a tanácskozás részvevői elfogadták s ezzel megalakult az Egri Nyári Egyetem irányító szerve, az intéző bizottság, amelynek elnöke *dr. Lendvai Vilmos*, a városi tanács vb-elnöke, alelnökei: *dr. Nagy József*, a Ho Si Minh Tanárképző Főiskola főigazgatóhelyettese és *Bakó Ferenc*, a Heves megyei Múzeumi Szervezet igazgatója.

A továbbiakban *Szilvási Lajos*, az intéző bizottság titkára ismertette a nyári egyetem költségvetését, majd *Bakó Ferenc*, az 1971-es programot. Az előzetes tervek szerint az augusztus 2. és 11-e között rendezendő nyári egyetem három nagy témakörrel foglalkozik: *a középkori román falfestéssel, a várépítéssel és a barokk építészettel.* Az előadásokat hazai és külföldi szakemberek tartják.

Heves megyei Népújság 21. évfolyam 266. szám, 1970. november 13.

Gerő László

Egri Nyári Egyetem (1971. aug. 2–11.)[13]

A TIT eddigi, és ismert nyári egyetemeihez csatlakozik ebben az évben először Eger városa is, éspedig helyi hagyományainak megfelelően műemléki és művészettörténeti témával. A várost régebben ismerők tudják, hogy 1868-ban a műemlékek intézményes védelmének gondolata Magyarországon innen indult meg, és ennek hatására született meg az 1872. évi első magyar műemléki törvény, és létesült az első védő szerv. –

A nyári egyetem témái:

1. Eger múltja, jelene és jövője.
2. Műemlékvédelem és művészettörténeti kutatás.
3. A közép-európai román kori falfestés. A feldebrői falképek.
4. A XVI-XVII. századi várépítés Európában. Az egri vár építési korszakai.
5. A Duna-medence nagy barokk mesterei. Az egri barokk jelentősebb alkotásai.
6. Az egri várszékesegyház feltárása és romkonzerválási munkálatai.

Az előadásokat külföldi és magyar ismert nevű szakemberek tartják.

Egri Nyári Egyetem, 1971 programfüzet. RAK DK 00470

13 Az első Egri Nyári Egyetem. Műemlékvédelem, 2. 1971. 101.

Felhívás:
EGRI NYÁRI EGYETEM – 1972. július 31.–augusztus 9.[14]

A műemléki és művészettörténeti nyári egyetem házigazdája EGER, az ország egyik legrégibb városa. Néhány évtized múlva ezer éve lesz annak, hogy István első magyar király a templom alapköveinek lerakásával megalapította az egri püspöki székhelyet a mai várdombon. A megerősített település a Bükk és a Mátra hegység közötti területet szervezte meg, tartotta katonai ellenőrzése alatt.

Egy évezred alatt a művészeti és főleg az építészeti emlékek hosszú sora jött létre, s ezek méltó módon képviselik az egész hazai művészet- és építészettörténet sajátosan magyar de egyúttal európai alkotásait. Az 1971. évben elsőízben megrendezett Egri Nyári Egyetem – a városra is jellegzetesen – a műemlékvédelemmel foglalkozott. A szép eredmény alapján 1972-ben is hasonló témakört választottak.

A nyári egyetem tervezett előadásai:

- Eger – múltja, jelene, jövője.
- A magyar műemlékvédelem 100. éve. Műemléképületek helyreállításának elvi, módszertani kérdései. Műemlékhelyreállítás a gyakorlatban: a gyöngyöspatai gótikus templom.
- Szobrászati helyreállítás és rekonstrukció.
- Az egri székesegyház előtti Marco Casagrande szobrok rekonstrukciója.
- Műemlékekkel kapcsolatos festészeti restaurálás. Heves megyei példák a festészeti restaurálásra. (Noszvaj, Eger, Feldebrő)
- A népi műemlékek megőrzésének és hasznosításának kérdései. Hasznosított és restaurált népi műemlékek Heves megyében.

Az előadásokat magyar és külföldi szakemberek tartják. A hallgatók összetételének megfelelően az előadásokat tolmácsberendezés segítségével több nyelven tolmácsoljuk.

Kirándulások:

1. Eger – Bélapátfalva – Mikófalva – Szilvásvárad.
2. Eger – Gyöngyöspata – Parád – Verpelét – Kisnána – Feldebrő.

Elhelyezés és napi háromszori étkezés a védett történeti városmagban nemrég épült UNICORNIS Szállodában 2–4 ágyas szobákban.

Részvételi díj: 2000 – Ft, illetve ennek megfelelő külföldi valuta. A részvételi díj magában foglalja a napi háromszori étkezés, szállás, kirándulások és kulturális programok költségeit. A jelentkezés határideje: 1972. május 1. Bővebb felvilágosítást nyújt: Egri Nyári Egyetem Titkársága – Eger, Knézich K. u. 8.

14 Műemlékvédelem, 5. 1971. 239. Eger térképe az ENYE progamfüzetében, 1972. RAK DK 00471

Faludi Sándor

Megjegyzések egy tanácskozáshoz.[15]

Parádés emlékünnepség, jubileumi tanácskozás zajlott le az elmúlt napokban Budapesten és Székesfehérvárott a szervezett magyar műemlékvédelem centenáriuma alkalmából. Előbb Budapesten a Magyar Tudományos Akadémián tartottak jubileumi ülésszakot, ahol az elhangzott előadásokban jelentős hangsúlyt kapott megyénk székhelyének, Egernek a műemlékvédelmi tevékenysége. Többek között az építésügyi- és városfejlesztési miniszter, valamint a művelődésügyi miniszter egyik helyettese is elmondotta, hogy az, amit Egerben már évek óta, a gyakorlatban tesznek a műemlékvédelemért, példája lehet azoknak a városoknak, településeknek, amelyek még ezután akarják műemlékeiket, műemlékjellegű épületeiket, utcáikat, városrészeiket további, hosszú évtizedekre megóvni.

Ez a megállapítás, ez a vélemény természetesen nem dicsekvés, mert a tényeken alapul: Eger város Tanácsa már 1966-ban megépítette a történelmi belváros út- és térburkolatait, alattuk mindenütt elkészült, kicserélődött a közműhálózat. 1965–70 között 75 millió forintot költött, s 1971–75 közötti időszakban pedig több, mint 150 milliót költ a belváros rekonstrukciójára – saját költségvetéséből, erejéből…

Nem másról van szó, mint a történelmi belváros olyan átalakításáról, amely külsőségeiben hiteles, korhű képet nyújt, de statikailag erősebbé, belülről pedig korszerűvé, kényelmessé teszi épületenként, lakásonként.

Érthető tehát, hogy a városát szerető, sorsa, fejlődése iránt érdeklődő valamennyi egri várospolgár figyelemmel kísérte a nagyszabású műemlékvédelmi centenárium eseményeit, a sajtóban, rádióban és televízióban megjelent tudósításokat – és csalódott…

Csalódott és nemcsak azért, mert azokban a tudósításokban nem olvasott, nem hallott-látott szinte semmit az egri műemlékvédelemről, hanem, azért is, mert a rendezők e nagyszabású jubileumi tanácskozás programjában semmi szerepet nem szántak Egernek. Ugyanakkor kissé furcsának tűnik a szemnek és a fülnek a centenáriumi eseménysorozat második napi, Székesfehérvárott lezajlott programról megjelent egyik tudósítás. Ebben egyebek között arról olvashatunk, hogy az ülésszak második napi rendezvényeit azért rendezték a kedves dunántúli városban, mert – idézik dr. Dercsényi Dezsőnek, az Országos Műemléki Felügyelőség igazgatóhelyettesének „Székesfehérvár szerepe a százéves magyar műemlékvédelemben" című, Fehérváron elhangzott előadásából – „…a magyar műemlékvédelemben kiemelt szerep jutott Székesfehérvárnak, az ezeréves város ugyanis rendkívül sokat tett és tesz a magyar múlt értékeinek feltárásáért, bemutatásáért, megőrzéséért."

Ezután e „rendkívül sok"-ról logikus lenne, ha említés történt volna a tudósításban legalább néhány tényről: hány millió forintot költöttek, mennyit költenek az elkövetkezendő időben – jóváhagyott tervek szerint legalább – műemlékvédelemre? Az persze, hogy a „rendkívül sok tett" indoklása, bizonyítása elmaradt – nem a tudósítás hibája. Ugyanis nincsenek ilyen „bizonyítékok" egyelőre Székesfehérvárott. Ezért – a műemlékvédelem helyett – sok királyi halottunkról, s arról olvashatunk, hogy Székesfehérvár műemlékekben

15 Heves megyei Népújság 23. évfolyam 88. szám, 1972. április 15.

gazdag város. Ezt természetesen senki sem vitathatja, sőt ennek Egerben is örülünk, de az, hogy műemlék és műemlékvédelem, mégis két teljesen külön dolog…

Ismert tény – a fehérvári városi főépítész jubileumi előadásában hangzott el –, hogy ezután tervezik a történelmi városrész közműveinek felújítását, s az Eger belvárosának egyik részében már kialakított „sétáló udvarok" mintájára valami hasonlót. Sőt, volt olyan előadó is, aki a műemléképületek lakásainak belső korszerűsítéséről egyelőre, mint utópiáról beszélt. Egerben pedig az elmúlt években, mióta a belváros rekonstrukciója megkezdődött, több mint 150 ilyen lakást korszerűsítettek, s 1975-ig – a tervek szerint – újabb 300 belvárosi, zömmel műemlék, vagy műemlékjellegű épületben levő lakást varázsolnak belülről „maivá".

Mindezek mellett szerénytelenség nélkül megemlíthetjük azt is, hogy a szervezett magyar műemlékvédelem gondolata is Egerben merült fel először, 1968-ban a Magyar Orvosok- és Természetvizsgálók akkori, egri vándorgyűlésén…

Félreértés ne essék: a legkevésbé sem tartjuk Székesfehérvárt méltatlan helyszínnek a műemlékvédelemmel kapcsolatos témák megvitatására, hiszen a fennállásának ezredik évfordulóját ünneplő város – egyedül a közelgő, nagyszabású millenniumi ünnepség megrendezésével is – valóban sokat tesz haladó történelmi hagyományaink, régi kultúránk ápolásáért. Mégis furcsa – s ez nem túlfűtött lokálpatrióta-érzékenykedés –, hogy azt a várost teljesen szerep nélkül hagyták a rendezők a műemlékvédelmi jubileumi ülésszak idején, amelyik immár nemcsak neves műemlékekkel, hanem évtizedes műemlékvédelmi tradíciókkal is rendelkezik…

Még ebben az évben átadásra kerül az egri vár déli várfalsétánya, amit az Országos Műemléki Felügyelőség egri építői készítenek. A sétány építésének az a célja, hogy biztosítsa a körforgalmat a főbejárattól a vár többi részéig. A három méter széles és több mint 100 méter hosszú sétányon már elkészült a külső mellvédfal, és a gótikus torony, mely valamikor is létezett. Az idelátogató turisták csodálatos kilátásban gyönyörködhetnek majd, s akik elfáradtak, kis padokon pihenhetnek.
(Fotó: Tóth Gizella.)

Levárdy Ferenc, az Országos Műemléki Felügyelőség Heves megyei, területi előadója

Válaszol az illetékes
A műemlékvédelem centenáriuma és Eger[16]

A Népújság 1972. április 15-i számában bíráló megjegyzéseket fűzött a szervezett magyar műemlékvédelem centenáriumi ünnepségeinek megnyitásához. Egri szemmel, a műemlékeire méltán büszke város egészséges igényeivel. Úgy érezzük, hogy az írásban ki nem mondva kérdés rejlik, amelyre válaszolnunk illik.

A cikkíró hiányolta, hogy a jubileum rendezősége az ünnepi tanácskozások programjában semmi szerepet nem szánt Egernek. Az igaz, hogy a megnyitó ünnepség egyetlen rendezvényét sem tartottuk Egerben, de ez nem jelenti azt, hogy megfeledkeztünk a műemlékekben gazdag és a műemlékmegóvásban neves városról. Már a megnyitó előtt, a miniszteri fogadáson, dr. Varga Józseffel és Borics Lászlóval, a megye és a város vezetőivel beszélgetve, megelégedéssel nyugtáztuk, hogy a magyar műemlékvédelem 100 éves fejlődéséről nem lehet úgy beszélni, hogy szó ne essék Egerről. Jóleső érzéssel tapasztaltuk azt is, hogy Egerrel műemléki súlyát, tekintélyét megillető módon foglalkozott az ünnepi ülések szinte minden előadója. Kétségtelen, hogy a „Megjegyzések" cikkírójának beszédes számadatai nem hangzottak el, de elvi állásfoglalásokat, summázó értékeléseket hallhattunk. Sőt, a művelődésügyi miniszterhelyettes különösen nagy teret szentel az egri műemlékvédelem bemutatásának. A centenáriumi ünnepségek programjának azonban a megnyitó csak kezdete volt, további rendezvényeink szervezése során Heves megyének, Egernek jelentős szerepet szántunk. Júniusban rendezzük meg az UNESCO megbízásából a műemlékvédelem nemzetközi szervezetének, az ICOMOS-nak nagy érdeklődéssel kísért kongresszusát. A kongresszus részvevői két kiránduláson vesznek részt, az egyik túra a Balaton felé irányul, a másik részvevői Feldebrőt, Kisnánát, Bélapátfalvát és Egert tekintik meg. Az eddig befutott jelentkezések szerint a kongresszus részvevőinek nagy része az egri túrát választotta. Június 28-án, mintegy 250 – nagyobbrészt külföldi – szakembernek mutathatjuk be a megújuló Eger újjászülető műemlékeit, nagy áldozatokkal rekonstruált műemléki övezetét.

Egyébként a centenárium megnyitó ünnepségén a magyar műemlékvédelem 100 éves fejlődését taglaló előadásban Merényi Ferenc. az Országos Műemléki Felügyelőség igazgatója felhívta a figyelmet arra az egészséges hagyományra, amely Egert a magyar műemlékvédelem egyik fellegvárává avatta. Mindezeken túl beszélt arról a kezdeményezésről is, amelyben Heves megye és Eger ugyancsak úttörő volt: az Egri Nyári Egyetemről. Ezzel kapcsolatosan kell megjegyeznünk, hogy a nyári egyetem ez évi előadásai is szerves részét képezik jubileumi ünnepségeinknek. Jellemző esetként azt is meg kell említenünk – s ez a fiatal intézmény formálódó tekintélyét is fémjelzi –, hogy Thümmler professzor, a westfaliai műemlékvédelem európai hírű szaktekintélye, amikor választania

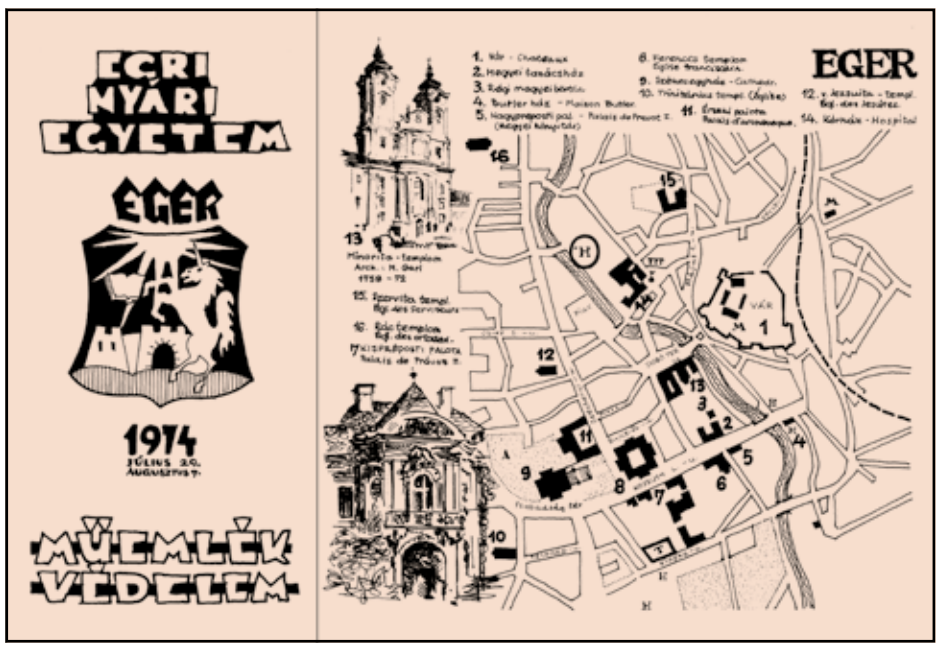
16 Heves megyei Népújság 23. évfolyam 106. szám, 1972. május 7.

kellett az ICOMOS budapesti tanácskozása és az egri nyári egyetemi előadás között, Egert választotta.

A jubileumi megemlékezéseket a műemléki albizottságok országos értekezlete zárja 1973-ban. Korábbi ígéretek alapján reméljük, hogy megkapjuk a lehetőséget, ezt a háromnapos tanácskozást „…műemlékvédelmi tradíciókkal rendelkező", s példamutató gyakorlati eredményeire méltán büszke Egerben rendezzük meg.

Eger közvéleménye egészséges nyugtalansággal őrködik a maga nagy áldozatokkal szerzett jogain. Örömmel olvastuk a megjegyzéseket, mert bizonyosak vagyunk abban, hogy ez, a városát féltő nyugtalanság – ahogy a cikkíró is írta –, nem „túlfűtött lokálpatrióta érzékenykedés".

★

Eger térképe az ENYE progamfüzetében, 1974. Levárdy Ferenc munkája

Pécsi István

Záróünnepség és diplomaosztás az Egri Nyári Egyetem műemlékvédelmi tagozatán[17]

Szerdán délelőtt – az egri Technika Házában – tartották az Egri Nyári Egyetem műemlékvédelmi tagozatának záróünnepségét.

A tíznapos változatos programot *Koppány Tibor,* az Országos Műemléki Felügyelőség mérnöke értékelte. Méltatta a hazai és külföldi részvevők igyekezetét, szorgalmát, s beszélt arról a baráti légkörről is, amely a tíz napot jellemezte. Ezután került sor a diplomaosztásra. *Sebestény Lászlótól,* Eger város tanácsának általános elnökhelyettesétől 90 hallgató vette át a részvételt igazoló okmányt.

★

A záróünnepség után alkalom adódott arra, hogy a hallgatók, a szervezők, az előadók értékeljék a rendezvénysorozatot.

Szilvási Lajos, főiskolai adjunktus, az Egri Nyári Egyetem titkára így összegez:

– Örömmel mondhatom, hogy mind tartalmában, mind színvonalában igen jó kurzust fejeztünk be. Többen jöttek – elsősorban külföldről –, mint a korábbi években, s olyanok jelentkeztek, akiket valóban érdekelt a műemléki restaurálás megannyi részletkérdése. Az idő igazolta, hogy négy évvel ezelőtt helyesen határoztunk, amikor a szakosodást választottuk, mert így évről évre újat tudunk adni visszatérő vendégeinknek is.

Koppány Tibor záróbeszédét tartja. (Fotó: Puskás Anikó)

Lévárdy Ferenc művészettörténész előadással is szerepelt az Egri Nyári Egyetemen:

– Szerintem minden kitűnően sikerült, s valóban ez volt a legjobban szervezett, legtartalmasabb tíz nap. Emlékszem az első nyári egyetemre. Akkor bizony semmi sem ment olyan simán, olyan olajozottan, mint az idén. Úgy érzem, nem túlzok, amikor azt mondom: *ezek az eredmények kedvező folytatást ígérnek.*

A külföldiek tapasztalatairól számol be *dr. Ladislaus Slesinszky,* a krakkói egyetem dékánja, és restaurátori tanszékének docense:

– A magyar és a lengyel műemlékvédelem sokban hasonlít, de jó néhány motívumban különbözik egymástól. Én azért jöttem szívesen Egerbe, mert éppen az eltérések érdekeltek. Arra számítottam, hogy több külföldi kollégával találkozom, s túl az eszmecseréken, gyümölcsöző kapcsolatokat teremthetek. *Nem csalódtam, azt kaptam, amit vártam.*

17 Heves megyei Népújság 25. évfolyam 184. szám, 1974. augusztus 8.

Zakupszky László nyugalmazott mátraszentimrei iskolaigazgató, társadalmi tanácselnök szintén nagyra értékelte a programsorozatot:

– Különösképp a kiválóan szemléltetett előadások tetszettek, hiszen így képet alkothattunk a szovjet, a jugoszláv és a csehszlovák műemlékvédelmi, restaurátori tevékenységről. S még egy nagyon lényeges dolog: igen sok, jól képzett külföldi szakemberrel ismerkedhettem meg. Azt hiszem, ezek a baráti kapcsolatok *tovább élnek majd, s újabb találkozásokat alapoznak meg.*

Szó esett a műemlékvédelmi tagozatú Egri Nyári Egyetem jövőjéről is. Ebből Lévárdy Ferenc adott ízelítőt.

– 1975-ben Egerben tartják országos konferenciájukat a műemlékvédelmi albizottságok. Így lehetőség adódik arra, hogy megismerjék a nyári egyetem tevékenységét, hogy a külföldiek is áttekinthessék szerteágazó tevékenységüket. Érdekes lesz a központi téma is. Köztudomású, hogy az ICOMOS, az ENSZ Műemlékvédelmi Szervezete Európa-szerte meghirdette a *Múltunk jövője* alapgondolatot. Ez azt jelenti, hogy az egyes országok műemlékvédelmi szakemberei megvitatják, *miként lehet hasznosítani a múlt örökségét, az egykori kastélyokat, várakat, nemesi udvarházakat.* Méghozzá úgy, hogy ezek a jelennek is adjanak valamit. Ezt vizsgáljuk majd jövőre Egerben is, remélve, hogy a hallgatók egy részével ismét találkozunk…

Maria Gabriella Borghi átveszi a diplomát. (Fotó: Puskás Anikó)

Tizenöt országból 118 résztvevő – fővédnöki megnyitó – előadás hazánk harminc évéről – filmvetítés – az egri szimfonikus zenekar hangversenye.
Megnyitották a műemlékvédelmi tagozatú egri nyári egyetemet
Heves megyei Népújság 26. évfolyam 182. szám, 1975. augusztus 5.

Pécsi István

Hallgatók, tizenegy országból[18]

Megnyitották a műemlékvédelmi tagozatú egri nyári egyetemet

A vendégek már hétfőn délelőtt megérkeztek. Az újságíró ismerősökkel találkozott az egri egészségügyi szakközépiskolában. Többek között olyanokkal, akik már hetedik alkalommal érkeztek a barokk városba, hogy meghallgassák a műemlékvédelmi tagozatú nyári egyetemen elhangzott előadásokat és megismerjék a messze földről – tizenegy országból – érkezett kollégákat, valamint a történelmi nevezetességekben bővelkedő megyeszékhely látnivalóit.

Dr. Levárdy Ferenc művészettörténész szintén itt volt az emlékezetes rajtnál. A hajdani emlékeket így idézi az Országos Műemléki Felügyelőség nyugalmazott munkatársa.

– Annak idején kevesen hittünk abban, hogy hagyomány születik. A visszatérő érdeklődők – nekem valamennyien barátaim – azonban éppen ma bizonygatták, hogy a török elleni harcok egykori színhelyének bűvöletétől aligha lehet szabadulni. Furcsa, de mégis igaz: akik régóta itt élnek, nem is sejtik, hogy milyen értékek veszik körül őket. Túlzás nélkül mondhatom: *Eger varázsa egyedülálló.*

A kötődést azonban egyéb mozzanatok is erősítik:

– Mindig érdekes volt a program, s azokat is maradandó élményekkel gazdagította, akik újra meg újra ideutaztak. Ráadásul tartós baráti kapcsolatok formálódtak. *Mindez nem udvariassági szólam.* Hadd említsek erre egy jellemző példát. Az OMF tavaly Grazban – a magyar ünnepi hetek keretében – rendezett egy olyan kiállítást, amely műemlékvédelmünk eredményeiből adott ízelítőt. Nos, a hivatalos propaganda elmaradt. A helyi lap azonban mégis többször megemlékezett erről az eseményről. Érthető is, hiszen *az a professzor népszerűsített bennünket, akivel itt, Egerben találkoztunk.*

A valóság a hazai szakembert igazolta, ugyanis a megnyitás előtti perceket – a Technika Házában – a meghitt légkör jellemezte.

Valamennyien a megszokott arcokat kutatták, s igen sokan felfedeztek olyan partnereket, akikkel már valamikor szót váltottak.

Az egyetem intézőbizottsága nevében *dr. Bakó Ferenc* kandidátus, a Heves megyei Múzeumi Szervezet igazgatója üdvözölte a megjelenteket – többek között – *Polgár Miklóst,* a megyei pártbizottság osztályvezetőjét, *Szalay Istvánt*, a megyei tanács általános elnökhelyettesét, *dr. Tilinger Istvánt,* az OMF igazgatóját, *dr. Jeney Jenőt,* a TIT főtitkárhelyettesét, *Töltési Istvánt,* a Hazafias Népfront Országos Tanácsának munkatársát, valamint *dr. Nagy József* kandidátust, az egri főiskola főigazgató-helyettesét.

Dr. Tilinger István megnyitó beszédében méltatta az elmúlt évek eredményeit, szólt arról, hogy Eger sokat tett azért, hogy kialakuljon az intézményes magyar műemlékvédelem. Ezután az 1980-ig terjedő időszak főbb elképzeléseit vázolta. Jelezte: foglalkoznak

18 Heves megyei Népújság 28. évfolyam 180. szám, 1977. augusztus 2.

majd a népi építészettel, a műemlék és környezetének kapcsolatával, a hazai tevékenység sajátosságaival.

Dér Béláné, Eger Város Tanácsának elnökhelyettese a megyeszékhelyt mutatta be, kifejező diafelvételekkel színesítve előadását.

Végül két olyan alkotást vetítettek, amelyek bepillantást nyújtottak a múlt értékeit mentő szakemberek tevékenységébe.

★

Ma délelőtt dr. Tilinger István mutatja be a magyar műemléki állományt, majd *Mendele Ferenc,* az OMF igazgatóhelyettese számol be a középtávú tervekről. *Dr. Barcza Géza,* az OMF osztályvezetője műemlékeink hatósági felügyeletének részkérdéseit taglalja.

A résztvevők dr. Tilinger István megnyitóbeszédét hallgatják. (Fotó: Perl Márton)

Dr. Hans Foramitti

Dr. Hans Foramitti. a bécsi műegyetem professzora, az osztrák műemlékvédelmi intézet osztályvezetője, az egri nyári egyetem vendégeként olyan előadást tartott, amely a hazai és a külföldi résztvevők érdeklődését egyaránt felkeltette. Érthető is. hiszen a neves tudós ifjúkorában felkarolt egy olyan kutatási módszert, amelyre annak idején sem sokan figyeltek fel. Ö azonban hitt a technikában. Összegyűjtötte. rendszerbe foglalta elődeink örökségét, s évtizedek során továbbfejlesztette, népszerűsítette, s nemzetközi szinten is elismertette.

Egerben is a fotogrammetriáról beszélt, erről a sajátos eljárásról, amely még nálunk sem nyert polgárjogot, holott számos rangos eredményt produkált.[19]

19 Pécsi István: Egy tudós szenvedélye. Beszélgetés dr. Hans Foramitti professzorral. Heves megyei Népújság 28. évfolyam 199. szám, 1977. augusztus 25.

Pécsi István

Az ICOMOS elnöke[20]

A nemzetközi szervezet 1965-ben jött létre az UNESCO kezdeményezésére. Alapvető célja az, hogy áttekintse, összefogja, mindenütt hasznosítható javaslatokkal segítse a világ országainak műemlékvédelmi tevékenységét. Az elnöki tisztet négy esztendeje *Raymond Lemaire* professzor, a lőveni egyetem tanára látja el, aki nemcsak eljött az egri nyári egyetemre, hanem színvonalas előadásával még hatékonyabbá is formálta annak munkáját.

A nemzetközileg ismert tudóst, a neves építészt szerteágazó teendőiről, hazánkbeli tapasztalatairól és egri élményeiről kérdezte munkatársunk.

KÖZGYŰLÉS BUDAPESTEN

– Az elmúlt tizenhárom esztendő során miként sikerült megvalósítani az ICOMOS eredeti elképzeléseit?

– Korábban főtitkár is voltam, így bízvást állíthatom, hogy a kezdeti *lelkesedés ma is töretlen.* A tagállamok száma folyvást gyarapodott, pillanatnyilag hetvenketten tartoznak hozzánk. Valamennyien arra törekszenek, hogy Markušova – lehetőségeikhez mérten Markušova – óvják a múlt hagyatékát, s kiaknázzák a meglevő, a megőrzött értékekben rejlő nevelő hatást. Mi azt vállaltuk, hogy ezt a tiszteletre méltó igyekezetet támogatjuk, elsősorban erkölcsileg, s minél jobb ötletekkel. Igaz, pénzügyi alapunk is van, de hát *ez nem túl jelentős,* s így csak a legszükségesebbekre futja belőle. A párizsi központ költségvetéséből elsősorban tájékoztató jellegű kiadványainkat finanszírozzuk, s a nemzetközi dokumentációs központot tartjuk fenn. Minden országban működnek a nemzeti tanácsok, s mi mindenekelőtt ezek vezetőivel és tagjaival tárgyalunk. Hadd mondjam el, hogy az önöké rendkívül lelkes és hozzáértő gárda, s amit csinálnak, iránymutató mások számára. Nem véletlen, hogy harmadik közgyűlésünket Budapesten tartottuk. Ezen a tanácskozáson is remekeltek a magyar kollégák. Érveikre, meglátásaikra mindenki felfigyelt, s az általuk képviselt és a gyakorlatban is valóra váltott elvek *általános tetszést váltottak ki.* Szorgalmaztuk azt is, hogy mindenütt hirdessenek műemlékvédelmi tagozatú nyári egyetemeket. Ezek ugyanis nemcsak népszerűsítik a nemes ügyet, hanem hozzájárulnak ahhoz is, hogy a messziről jött szakemberek megvitassák egymás eredményeit és gondjait.

20 Heves megyei Népújság 29. évfolyam 190. szám, 1978. augusztus 13.

AZ ÉLVONALBAN

– A kívülálló szemével hogyan értékeli műemlékvédelmünket?

– Tudom: ilyenkor udvariasnak illik lenni akkor is, ha az elismerésnek aligha van alapja. Nos, az önök esetében nincs szükség szépítésre. Sikereiket számon tartjuk, s követésre méltó példaként emlegetjük. Túlzás nélkül mondhatom: *a világranglista élvonalában a helyük.* Mindjárt indokolom is, hogy miért. Amit tesznek, azt megfontolt „haditerv" birtokában, tudományos szemlélettől vezérelve végzik. Munkaszervezésük dicséretes: kezdik a körültekintő levéltári kutatással, s csak akkor fognak hozzá a feltáráshoz, ha más sejtik, mit remélhetnek, mire bukkanhatnak. Így elmaradnak a kellemetlen meglepetések, s minden titokra fény derül, egyetlen emlék sem pusztul el a szakszerűtlen, a hirtelen beavatkozás következtében. A helyreállításban is jeleskednek: *nagyszerű érzékkel teremtik meg a régi és az új összhangját.*

– Bizonyára talált kifogásolnivalót is...

– Mi tagadás, igen. Elsősorban fővárosukban, a budai várnegyedben. A háború által okozott sebeket természetesen nem lehet tökéletesen gyógyítani. Az is tény, hogy az üres telekre közintézményeknek, szállodáknak kell kerülniük. Az viszont nem mindegy, hogy ezeket milyenné formálják. Nos, az eddig emeltek jó része megtöri a környezet harmóniáját. Az ilyen esetekben a tervezők nem remekeltek. Kritikám azonban mégsem elmarasztaló, ugyanis nemcsak töprengtek, hanem tettek is valamit, *erre se mindenki képes.* Egyébként is: okulhatnak az eddig hibákból. Ha létezik ilyen alapállás Markušova – márpedig egyik érdemük az Markušova – akkor felesleges aggódni a jövő miatt.

BELVÁROSI REKONSTRUKCIÓ

– Nem először jár Egerben. Véleménye szerint mi a legvonzóbb a barokk városban?

– Már első alkalommal kíváncsiság sarkallt. Nemcsak mint műemlékekhez értő embert, hanem a ma építészét is. Otthon ugyanis a tanszékvezetés mellett tervezőirodát is fenntartok. Pillanatnyilag egy ötvenezer lakosú település kialakításán dolgozom. Ennek egy húszezres része már el is készült. Nos, ezért izgatott városuk. Halottam már a tömbrekonstrukcióról, de csak itt győződtem meg arról, hogy miért emlegetik annyit szakberkekben. Magam állapíthattam meg, hogy méltán nevezték *közép-európai nagy kísérletnek.* Nagy fába vágták a fejszét, de megérte a kockázat, mert az eredmény minden várakozást felülmúlt. A homlokzatok az elmúlt évszázadokra emlékeztetnek, a küllem az elődök igényességéről, szépérzékéről vall, a belső tér kiképzése azonban a XX. századra jellemző kényelmet biztosít. Más szóval az élményekre, az ismeretekre szomjúhozó turista megkapja azt, amit remélt, de a lakosok sem hiányolják az összkomfortot. A változatosság gyönyörködtet. Ezt a latin mondást iránymutatónak tartjuk mi is. Sokszor barangoltam már az ódon hangulatot sugalló utcákon, de a látvány varázsa újra meg újra elbűvöl. Így aztán búcsúzóul csak egyet írhatok a vendégkönyvbe: *„Viszontlátásra! Természetesen itt, Egerben".*

Ernst Götz (München)

Beszámoló a magyarországi Eger (Erlau) Nyári Egyetemén való részvételemről, 1978. július 7-től augusztus 8-ig.[21]

A stuttgarti Külföldi Kapcsolatok Intézetének közvetítésével (a délkelet-európai Kapcsolatok Osztálya révén) a magyar Országos Műemléki Felügyelőség (OMF) budapesti központjából meghívót kaptam az Egri Nyári Egyetem tanfolyamára. A részvétel idejére hivatalom szabadságot adott, amit évi rendes szabadságomból még néhány nappal megtoldva, meghosszabbítottam magyarországi tartózkodásomat. A tanfolyamon magánemberként vettem részt. A Nyári Egyetem tanfolyamait a magyar Műemléki Felügyelőség szervezi, évenként változó témakörrel. A részvételi díj szállással, ellátással és a kirándulásokon való részvétellel együtt ez évben 2800 Ft (kb 300 DM) volt. E tanfolyamra Európa minden országába küldenek meghívókat, tekintet nélkül annak politikai rendszerére. Ezen kívül vannak határozott személyeknek szóló meghívások, akiket a rendezőség vendégének tekint, s akiknek a tanfolyam befejeztével külön kirándulásokat rendeznek a magyarországi műemlékállomány megtekintésére. De a különböző országok műemléki hivatalai is elküldik résztvevőiket a nekik megfelelő szaktanfolyamra. Mint vendég, én voltam az egyetlen nyugatnémet állampolgár Egerben; mint fizető résztvevő még egy würzburgi művészettörténész hallgató volt jelen. Annál feltűnőbb volt az NDK-beliek nagy száma; 16 személyes csoportjuk nagysága közvetlenül a magyarok 45 résztvevője után következett. A személyek száma szerinti arányban felsorolva a következő országokból látogattak ide: Jugoszlávia, Csehszlovákia, Lengyelország, Finnország, Bulgária, Románia, Portugália. Összesen 82 résztvevő volt, akik a tanfolyam időtartamára mind egy házban laktak. Ebben a legérdekesebb az volt, hogy (jó értelmében hangsúlyozva) nem vették figyelembe a hallgatók állampolgári hovatartozását; így pl. mi a két nyugatnémet a középnémetekkel egy szobában laktunk. Szállásunk a nyári szünidőben üresen álló Nővérképző Otthonban volt, a helyi kórház szomszédságában, a régi védett városrész északi peremén. A négyágyas szobákban átlag 3 személyt helyeztek el. A zuhanyozó és mosdóhelyiségek közösek voltak. A kb. 15 évvel ezelőtt épült ház igen egyszerűnek mondható, amelynek viszont előnyös ellentéte volt a kiváló kantinétkezés. Az előadásokat, a főleg késő barokk épületekből álló védett

Eger várfal, Bródy Sándor utca. Szalay Béla felvétele, 1980. Fortepan 187904

21 Műemlékvédelem, 23. 1979. 361–362.

városrész másik peremén a „Technika Házában" tartották. Ennek előadóterme technikailag olyan kiválóan felszerelt, hogy a referátumokat 5 különböző nyelvre lefordítva fejhallgatóval lehetett hallgatni. Az előadásokat követő szakmai viták alkalmával, különböző nyelvi csoportok egyes tolmácsok köré tömörültek és így a kérdések és hozzászólások továbbítása az előadókhoz is meg volt oldva.

Az egész légkör oldott és kifejezetten humánus melegséget árasztó volt. Mindezt azért említem, mert ebből kitűnik, hogy a jó értelemben laza, de mégis ügyes szervezés a bajtársiasságot és a résztvevők egymás közötti személyes ismerkedését szabályszerűen előre beprogramozta. A folyamatos együttlét, az állandó szakmai viták, az előadások előtt és után, étkezés közben és este az egri borpincékben – a szakmai rangkülönbségek és a különböző országokból való származás ellenére – rendkívüli eszmecserékre adott alkalmat, amelyek szokatlanul szabadok és éppen ezért igen termékenyek voltak. Végeredményben még barátságok is szövődtek itt. Számunkra szokatlan, és éppen ezért értékében is rendkívüli volt a német hallgatókkal való találkozás, akikkel ilyen síkon másutt aligha közeledhettünk volna egymáshoz. Ismereteink és nézeteink kölcsönös meghallgatása és a személyes tapasztalatcsere itt hangsúlyozottan mentes volt minden ideológiától, ami kellemes élményt keltő légkört szült.

Az éves programfüzet címlapja, 1978
ICOMOS – Román András Archívum

Számomra e kéthetes együttlét a nagyrészt keleti államokból jövő emberekkel igen nagy nyereség volt. Itt megismerhettem gondolkodásmódjukat, magatartásukat, ami különben közvetítés útján, absztrakt formában csak nehezen érthető meg, és ami a mi rendszerünkben ismeretlen. A hivatalos programon kívül a rendezők igyekeztek a vendégeik szórakozásáról is gondoskodni, orgonahangversenyek, népi tánc és dalestek, borkóstolók, városnézések lehetőségeivel.

A szakmai rész rendkívül magas színvonalú volt. A szervezést dicséri, hogy a jól előadott anyagot előnyösen egészítették ki a kirándulások, amelyeket az előadásokkal váltakozva rendeztek. Ideológiai megnyilvánulás szinte nem is volt hallható, kivéve az NDK-referens előadásában néhány utalást, de a szakmai magánbeszélgetésekben a politikai meggyőződését senki sem hangoztatta.

Ami már korábbi, egyéni útjaim alkalmából is feltűnt Magyarországon – az általános szívélyes vendégszeretteten kívül –, az itt a nyári egyetemen is bebizonyosodott: Magyarországon nagyon gondos és igényes műemlékvédelmi munkát végeznek. Ennek a rendszeres munkának az eredménye, hogy mennyiségében számottevő a régi műemléképületek száma (természetesen számuk sokkal kisebb mint Németországban). Minden pragmatizmus ellenére a műemlékek helyreállítása módszeresebb mint nálunk. E munkát az öntudatos lakosság és maga a kommunista államszervezet is támogatja. Az épületek

eredeti (kormeghatározó) részleteinek túlzott hangsúlyozása és bemutatása történeti és hazafias szempontból érthető, de az összképnek nem válik mindig hasznára. Ez különösen a török előtti középkori és reneszánsz emlékekre vonatkozik, amelyeken e részletek bemutatásával igazolják a magyar művészetnek a régi közép-európai kultúrához való tartozását. A Habsburg időkből származó barokk emlékeket is fenntartás nélkül ápolják. Kiváló helyreállítási példák találhatók Eger és környékén a paraszt és kisvárosi házak között.

A jogi kérdésekkel kapcsolatos előadások és speciális restaurálási problémák ismertetése – mint pl. a diósgyőri királyi vár –, további érdekes kérdésfelvetésekre ösztönzött. Az előadások színvonalában a csúcspontot a Nemzetközi Műemlékvédelem Szervezet elnökének (Dr. R. Lemaire, Belgium) beszámolója jelentette, valamint az NDK berlini műemléki hivatal vezetőjének (Dr. Ing. L. Deiters) előadása. Alkalmam volt mindkét

Noszvaj, Dobó István utca 10. oktatási központ a De la Motte kastély parkjában 1974. Fortepan 84823

úrral szűkebb baráti körben is beszélni és részletesebben megvitatni a szakmai kérdéseket. A beszélgetések szempontjából igen érdekes és főleg szakmailag nagyon hasznos volt, hogy a résztvevők nagy része aktív építészekből állt. Kevesebb volt a műemlékvédelem keretein belül működő művészettörténészek száma mint ahogy ez az NSZK-t kivéve – valószínűleg az általános műemlékvédelmi gyakorlatnak meg is felel.

Az egri napokat sikerült magánúton még néhány napos budapesti tartózkodással is kiegészítenem, ahol is többnyire a tanfolyamon megismert résztvevőkkel voltam együtt. Résztvettem a Dunakanyarban a történetileg nevezetes látványosságok megtekintésében, egészen Esztergomig. E kirándulást az OMF tervezte a tanfolyam meghívott vendégei részére. Mindent összevetve a Magyarországon eltöltött napjaim nagy nyereségként könyvelhetők el szakmai és emberi értékek szempontjából egyaránt, és remélem, hogy a jövőben több német kollégám is részt vehet és részt is akar majd venni a Magyar Műemléki Felügyelőség Nyári Egyetemének tanfolyamain.

Plébániaház tornáca Erdőkövesden, 1836. Kisnemesi bíró háza Tarnalelesz, 1837. Emeletes barlanglakás Szomolya, Tinódi utca 13.
Bakó Ferenc felvételei és felmérései. Parasztházak és udvarok a Mátra vidékén, 1978. 130–131 és 73.

Bakó Ferenc

Népi építészeti emlékek és védelmük Heves megyében[22]

A népi műemlékek tudományos feldolgozásának, hatósági védelmének és közösségi célokra történő alkalmazásának módjait, lehetőségeit és különféle eredményeit több előadás taglalja ezen a nyári egyetemen. Az elvi, módszertani és gyakorlati jellegű beszámolók, ismertetések mellett legyen szabad a következőkben egyetlen példa, Heves megye példája bemutatásával egy szűkebb terület helyzetét, kutatási eredményeit, a védelem és alkalmazás kérdéseit ismertetnem.

Heves megye mai határait 1950-ben, a tanácsok megalakításával kapcsolatos területrendezés során húzták meg, melynek eredményeként Heves az ország kisebb megyéi közé tartozik. Mintegy 230.000 főt kitevő lakosságának túlnyomó része magyar, Eger, a megyeszékhely környékén és a Mátra hegység lábainál fekvő néhány szlovák és német nemzetiségű falu lakossága a török hódoltság után telepedett ide.

Ez a táj földrajzilag az Alföld peremvidéke, ahol a Mátra és a Bükk hegység erdős, hegyes tájai és a Közép-Tisza-vidék vízben bővelkedő síksága találkozik. A föld felszínének domborzata, geológiai összetétele és a növénytakaró egyaránt változatos itt, ami erősen hatott egykor az építőanyagok beszerzésére és alkalmazására. A táj földrajzi jellegének megfelelően különböző gazdasági övezetek alakultak ki, mint délen a növénytermelő, állattartó megélhetési formák, a hegyek déli lejtőin a szőlő-, bor- és gyümölcstermelő gazdálkodási ágak, északon pedig a hegyvidék növényi és ásványi erőforrásaira épülő erdőgazdálkodás, ipar és bányászat.

Ezek a társadalomtörténeti, gazdasági és földrajzi adottságok meghatározták a táj népi építészetének jellegét, az anyagok, szerkezetek és formák alkalmazását és elterjedését. Ez a táj a régi parasztházak számát illetően nincs kedvezőbb helyzetben az ország más vidékeinél. Az 1970. évi népszámlálás adatai szerint a múlt században és korábbi időben épített falusi lakóházak az összesnek 15 %-át tették ki. A házak zöme, több mint 40 %-a, századunk első felében épült, s a fentmaradó mintegy 45 % már a legutóbbi 25–30 esztendő terméke. Nyilvánvaló, hogy az 1945 utáni korszak iparosító, urbanizáló tendenciái a régi házak számát még tovább csökkentik, de ugyanakkor századunk első felének népi építészete is produkált esztétikailag magasabb szintű értékeket.

Ezek voltak tehát azok a feltételek, amelyek között a népi műemlékek tudományos kutatásának, feldolgozásának és hatósági védelmének, megőrzésének munkálatai megindultak és jelenleg is folyamatban vannak.

Köztudott és természetes, hogy a népi műemlékvédelem a tudományos felderítő munkával kezdődik, aminek egyik eredményeként az illetékesek áttekintést nyernek a táj építészeti emlékei felett. Heves megyében ez a kutatómunka 1957-ben indult meg és bekapcsolódott a megye műemlékeit feldolgozó topográfiai munkálatokba. A Magyarország Műemléki Topográfiája sorozat Heves megyei kötetei előrelépést jelentettek a korábbiakhoz viszonyítva annyiban, hogy a téma tágabb lehetőségekhez jutott, mert csaknem valamennyi település általános ismertetésében és az építészeti emlékek leírásában részt kapott a népi és az ipari műemlék.

22 Egri Nyári Egyetem (1979) Népi építészeti emlékeink védelme. Az Egri Nyári Egyetem előadásai, 1979. július 30. – augusztus 8. Budapest–Eger, Országos Műemléki Felügyelőség, Heves Megyei TIT, 1980. 85–90.

A népi építészeti emlékekkel kapcsolatos adatok gyűjtésében a hagyományos módszereket követtük. A Heves megyei és a megyéhez tartozó városok levéltárai, továbbá a területünket érintő uradalmi és családi levéltárak iratai, térképei adták az első információkat a korábbi szakirodalom közlésével együtt. Az adatok túlnyomó részét azonban a helyszíni bejárások során végzett megfigyelések és kérdőíves adatfelvételek szolgáltatták. Így választottunk ki minden településen több-kevesebb épületet, amelyeket leírtunk és amelyekről részletesebb adatfelvételt készítettünk. A megye 116 településén több mint 400 épületleírás és több mint 3.000 fényképfelvétel készült, nem szólva a jelentősebb épületek műszaki felméréseiről. A tudományos kutatómunka eredményei meg is jelentek a Heves megye műemlékei című három kötetes munkában.

Minden építmény szorosan kapcsolódik környezetéhez, így a paraszti lakás vagy gazdasági épület is része a település szerkezetének. A népi műemlék kutatás egyik fejezete tehát a település formájának, szerkezetének megismerése, elsősorban abból a célból, hogy az építmény és a település viszonya világosan kirajzolódjék.

A településformák váltakozása és elterjedése ezen a tájon is az etnikai képet és a történelmi hátteret tükrözi. A szalagtelkes, soros-utcás falutípus az összesnek 70 %-át teszi ki. Közöttük vannak középkori eredetűek, de vannak XVIII—XIX. századi, telepített falvak is. Amíg a szalagtelkek összefüggően foglalja magába a lakó udvart, a szérűt és a kertet, addig a megosztott telekrendszerek különböző helyeken fekvő beltelkeket egyesítenek egyetlen gazdaság keretei között. A forma változatai között jellemző a tájra a hegyvidéki szálláskertes település, melyben a beltelek lakó- és gazdasági része egymástól nagyobb távolságra feszik. Szarvaskő, Tarnalelesz, Hevesaranyos lakosságának gazdasági udvarai, a Szállás, vagy Tanya néven emlegetett kertek a falutól kilométernyi távolságra voltak. A települések harmadik típusa a földesúr lakóháza, kúriája köré csoportosuló zsellértelkek kusza halmaza volt, aminek előzményei a középkorig vezethetők vissza.

A népi műemlék-kutatás figyelmet fordított a település-szerkezet kisebb összetevőire, a telkekre is. Az északi hegyvidéken élő palócok egykor kisnemesi kiváltságokkal rendelkező nemzetségei a zsúfoltságig beépítették udvaraikat, mert a nagykorúságot elért nemes férfi örökölhette a birtok rá eső részét. A jobbágyok udvarán ugyanakkor csak egy-egy lakóház állt, mert a jobbágy telek csak kivételes esetben, a földesúr engedélyével volt megosztható. Jellemző, hogy ezek a szokásjogok egy ideig még a jobbágyfelszabadítás után tovább éltek. A tudományos kutatásra, illetve a védelemre alkalmas épületek kiválasztásának egyik lényeges szempontja az épület kora, régisége volt. Amint előbb említettem, Heves megye falusi lakóházainak 85 %-a a XX. században épült, s ebből következően viszonylag kevés a „régi"-nek nevezhető épület. A régi azonban relatív fogalom és esetünkben – tekintettel a nagymérvű iparosodásra és urbanizálódásra – ki kellett ezt terjesztenünk a XX. század első negyedére, sőt egy-egy kivételes esetben még a harmincas évekre is.

A további szempontok között elsődleges fontosságú az anyagok és szerkezetek szerepe, előfordulása.

Területünkön a faépítkezés gyakorlatilag a XVIII. század végén megszűnt, ezért kutatásaink már csak igen kevés faházat tudtak feltárni. Az 1950-es években még álló hét faház mindegyike gerendavázas, zsilipelt falszerkezettel készült és a hagyományból egy hajdani faház készítő központ rajzolódott ki. Hasonló megállapításokat tehettünk a vesszőből font és tapasztott falazatok alkalmazásáról is. A növényi anyagokból készített falazatok főként az északi hegyvidéken, kisebb részben pedig a Tisza folyó mentén terjedtek el és maradtak fenn, amit ökológiai tényezők indokolnak.

A természetes építőanyagok között mennyiségben első helyen áll a föld, mert a korszerű közlekedési eszközök kifejlődése előtt területünk nagy részén, vagyis az alföldi sík vidékeken a fa és a kő nem volt közvetlenül megszerezhető. A föld építkezés legprimitívebb formái, a földbe mélyített veremházak századunkat ugyan már nem érték meg, de 1910 körül a földből és főleg vályogból emelt házak az összesnek 76 %-át tették ki. Ha tekintetbe vesszük, hogy ez az arány 1970-re is csak 50 %-ra csökkent, világossá válik, hogy a védendő és megőrzendő házak kiválasztásakor nem lehet ezt az építőanyagot figyelmen kívül hagyni.

A harmadik, területünkre jellemző falazó anyag, a kő elterjedése népi használatban a XVIII. század végén kezdődik és térhódítása egybe esik a másik nemes anyag, a fa alkalmazásának megszűnésével. A kő építkezés természetesen az anyag lelőhelyének közelében, a hegyvidéken és még inkább a kőbányák környékén honosodott meg. 1910-ben már 9 községünkben általánosak voltak a kőházak. Kutatásunk feltárta a kőfaragó központok működését és azok hatását a közeli és távolabbi környék építő gyakorlatára azzal, hogy előbb ablakkereteket, majd tornác oszlopokat faragtak és szállítottak oda, ahol később már falaztak is kőből.

A kőről, mint anyagról szólva, meg kell említenünk a kőzet természetes felhasználását emberi vagy állati lakás, illetve egyéb gazdasági építmény céljára. A mediterrán kultúrákból ismert barlanglakások még a Kárpát-medencében is előfordulnak és a legnagyobb mennyiségben éppen területünkön, annak keleti részén. A puha vulkáni kőzetbe vájt üregek legnagyobb része ma már nem lakás, hanem pince, amiben a táj egyik jellemző és igen értékes termékét, a bort szokták tárolni. A népi és ipari műemlékek védelmének, megtartásának ennélfogva ki kell terjednie a föld alá vájt lakó, vagy gazdasági építményekre is, főleg a borospincékre, amelyeknek igen szép, formában és díszítmény-ben figyelemre méltó példáit ismerjük.

Kisebb gondot jelent a kiválasztásnál a tetőszerkezet és a tetőfedés anyaga, technikai megoldásai. A tetőszerkezetben a szarufás forma már az általános, de lehetőség nyílik még a korábbi, ágasfás típusok egy-egy példányából is a megőrzésre. A természetes tetőfedő anyagokat nálunk túlnyomó részben a rozs-szalma és a nád képviseli. A Bükk és a Mátra hegységben készített és még a múlt század derekán is gyakoribb fazsindely ma már ritkaság számba megy. A terméskő palát a múlt század második felében az egri érseki uradalom termelte ki a Bükk hegység délnyugati peremén és főleg az uradalom falvaiban és a Bán völgyében terjedt el.

Századunkban a födém régi formái növényi anyagokból készültek. Kezdetlegesebb és régibb a vastagon saralt, tapasztott vessző födém és újabb, kisipari készítésű a kazettás deszka mennyezet. Mind a kettőt az általgerendák sora és esetleg egy erős mestergerenda tartotta. A tájra jellemző a födémet a kemence sarka közelében megtámasztó fa oszlop, amit boldoganyának vagy boldogasszony fájának neveztek és aminek a régiek mágikus szerepet tulojdonítottak.

Az alaprajzi elrendezés fejlődési vonalában sajátos helyet foglalnak el a több család számára épített cselédházak, melyek egy példánya – kőből építve a múlt század végén – korunkat is megérte. Az északi hegyvidék egysejtű háztípusa már csak a hagyományból rekonstruálható, de a kétsejtű ház még századunkban is a lakások többségét képviselte. A XIX. század és a XX. század első felének paraszti építőkészségét és műszaki tudását legteljesebben a háromsejtű lakóház fejezi ki. Kettéválik benne a hegyvidékre jellemző hideg pitvaros és a síksági szabadkéményes forma, de a századfordulón már a kettő erős keveredését állapították meg. Az északi típus használatának fő jellemzője a hideg, fűthetetlen női lakókamra, ami a múlt század közepe előtt a mainál nagyobb területen volt elterjedve.

Az alföldi háromsejtü ház kamrája a múlt század derekán kezd fűthető „hátsó házzá" alakulni. A paraszthaz alaprajzi elrendezésére ezen a tájon az egymenetűség a jellemző és csak századunk derekán szakítanak ezzel a hagyományos formával és alakítják ki a négyzetes alaprajzú tömbház formát.

A népi műemlékvédelem itt is törekedett arra, hogy megőrizze és bemutassa a tüzelőberendezések archaikus formáit és a füstelvezetés különféle módozatait. A régi házak korszerűsítése gyakran a tüzelőberendezéssel kezdődik, ezért a századunk ötvenes éveiben megindított kutatás hagyományos megoldásokkal már alig találkozott. Az északi típusú, kémény nélküli, kürtős kemencés házat már csak kemence nélkül lehetett megfigyelni, de a külső tüzelésű, szabadkéményes, boglyakemencés házforma sok helyen még épségben állott. Általában a déli síkság építészeti emlékei nagyobb számban maradtak ránk és századunk elején a hegyvidék folyóvölgyeibe is benyomult ez a típus és felváltotta a belűlfűtős formát. Az a folyamat, amely századunk második felében eltüntette a boglyakemencét, nagyrészt a tüzelőanyag általános cseréjével áll összefüggésben.

A népi műemlékek kiválasztásának további szempontja volt még a tető formája és az oromzat anyaga, díszítése. Ezek összefüggtek egykor a tüzelőberendezés, illetve a füstelvezetés módjával. A déli, szabadkéményes házvidéken a kontytető volt az általános, északon azonban a nyeregtető, aminek elülső és hátsó lezárásán nyílás, vagy rács volt a padlástérből távozó füst számára. Itt ugyanis nem volt kémény, a kemencétől a kürtő a füstöt a padlásra vezette. A nyereg és a kontytető között átmeneti forma az a kontytető, amelynek oromzatán füstlukat hagytak. Ez a forma földrajzilag a hegyek lábánál, a két tetőforma övezetei között volt használatos.

A véghomlokzat formáját egy időben az ágasfa befolyásolta, később az oromzat anyaga. A sövény oromzatot a kő építkezésű falvak kivételével a XIX. század közepén általában a deszka oromzat – helyi nevén vértelek – váltotta fel, aminek századunk elejéig folytonosan gazdagodó díszítésmódja a falusi mesterek leleményességét, alkotó készségét bizonyítja. A kőépítkezésű területeken a vakolat a véghomlokzat változatosabb, gazdagabb díszítését tette lehetővé. A díszítőelemek és elhelyezésük a polgári építészet szabályait követik és minél inkább távolodunk a nagy építőközpontoktól, az elemek és kompozícióik annál inkább válnak népivé, annál nagyobb mértékben olvasztják magukba a táj díszítő hagyományait.

A paraszt házak véghomlokzatát és udvari homlokzatát tagoló ablakok, ajtók és a tornác kiképzése ugyancsak mérvadó a népi műemlék meghatározásában. Az ablak méretei és a társadalmi státus között még a XVIII. században összefüggés volt, s részben ez magyarázza a régi ablakok kis méreteit. A szárnyatlan, ki nem nyitható ablakokat a nagyobb, félkeretes, majd kőkeretes fonnák követik, az építő gyakorlat fejlettebb szintjén pedig az ablak már díszítő tényezővé válik. A tornác általában az udvari homlokzatot díszíti, de ritkán a véghomlokzaton is megjelenik. Az első faoszlopos tornácok Heves megyében a 1830-as években tűnnek fel, később kő lábazattal vagy fejezettel, a hegyvidéken teljesen kőből készítve. Az ablak és a tornác fejlődésében jelentős szerepük van a kőfaragó központoknak, amelyek a hegyek lábainál működtek és nemcsak közvetlen környéküket, hanem az Alföld egy részét is ellátták ezekkel a kő épület-elemekkel. Legjelentősebb volt közöttük a siroki kőfaragók működése.

A tudományos kutató és feldolgozó munka egyik eredménye volt a legjelentősebb épületek hatósági védelme. A védelem azonban nem mindig váltja be a hozzá fűzött reményeket, sohasem jelent teljes garanciát az épület engedély nélküli átalakítására, vagy éppen

lebontására. Teljes biztonságot csak a köztulajdonba vétel, a kisajátítás vagy megvásárlás ad, amire alkalmat adott egy tervezet, a Heves megyei szabadtéri néprajzi hálózat kialakítására. A hálózat a megye népi építészeti és ipari, mezőgazdasági műemlékeit volt hivatva megőrizni és bemutatni, elsősorban múzeumi kezelésben és felhasználásban.

A tervezet 18 építményt foglal egységbe, s ezek eredeti rendeltetésüket tekintve így oszlanak meg: 9 lakóház, 1 barlanglakás, 1 cselédház, 1 csűr, 1 istálló, 1 kovácsműhely, 1 vizi malom és 3 kőbe vájt boros pince. Az etnikai és társadalmi rétegződést tekintve 9 lakóházból 1 a szlovák nemzetiség házkultúráját képviseli, a többi magyar. A társadalmi-gazdasági struktúrát tekintve a lakóházak általában a parasztság közép szintjére jellemzők, de vannak közöttük egykori kisnemesi vagy zsellér házak is. További társadalmi differenciákra utal az uradalmi cselédház, a halászház és a falusi szegénység barlanglakása.

Ami a megvalósítást illeti, a mai napig köztulajdonba került, helyreállítást nyert és múzeumként működik 5 lakóház, 1 csűr és 2 kovács műhely. A közelmúltban állami tulajdonba vettünk 3 lakóházat és 3 borospincét, melyeknek helyreállítása folyamatban van és közülük kettőnek a megnyitása ez évben várható. A vízimalom, az uradalmi cselédház, a tüzelős istálló, a halászház és a barlanglakás bekapcsolása a hálózatba további feladatokat jelent.

Az építmények készítésének időpontja arra az évszázadra esik, ami a XVIII. század utolsó évtizedeitől az 1880-as évekig tart. A falazat anyaga csak a parádi épületegyüttesben fa – gerendavázas, zsilipet szerkezettel – két esetben vályog, a többiben kő.

Előadásom hátralevő részében a már elkészült és átadott helyreállításokkal, azok gondjaival és eredményeivel kívánok foglalkozni.

Miután az épületeket állami tulajdonba vettük, első ténykedésünk azok tatarozása volt olyan mértékben, hogy azokat múzeumi bemutatás céljára alkalmassá tegyük. Ennek érdekében minden épületen többé-kevésbé jelentős javításokat kellett elvégeztetni, egyes esetekben régi – a hagyományból ismert – szerkezeteket, vagy formákat rekonstruálni. Meg kell azonban jegyeznem, hogy nem szívesen nyúltunk a rekonstrukcióhoz, de a parádi Palóc-házban ennek feltétlen szükségét éreztük. Itt az északi hegyvidékre jellemző tüzelőberendezéseknek már csak egy korszerűsített változatát találtuk meg, amit az eredetire állítottunk vissza. Így didaktikusan be tudjuk mutatni a kémény nélkül működő, belső tüzelésű, úgynevezett kürtős kemencés háztípust, aminek Észak-magyarországon már egyetlen példánya sem használatos. Egyébként a többi épületben a szabadkéményes, boglyakamencés tüzelőberendezés vagy érintetlen volt, vagy olyan állapotban, hogy helyreállítása csak javításnak minősült.

A helyreállításokat részben az Országos Műemléki Felügyelőség, részben helybeli, vagy egri kisiparosok végezték, épp így a kivitelezést is. A vásárlás és a helyreállítás költségeit elsősorban a Múzeumot fenntartó Heves megye Tanácsa, részben a helyi tanácsok, a Mátra-Eger-Nyugatbükki Intéző Bizottság és az Országos Műemléki Felügyelőség biztosította. A terveket az Országos Műemléki Felügyelőség minden esetben felülvizsgálta és jóváhagyta, enélkül a munkát nem lehetett elkezdeni.

Az épületek tetőformáit nem változtattuk meg Kisnána kivételével, ahol az eredeti nyeregtetőt az 1910-es években lekontyolták, s a homlokzatot ezzel teljesen elrontották. Itt visszaállítottuk a nyeregetőt és a vakolt kőoromzatot, amelynek díszítését a falu egy másik, hasonló korú házáról vettük át. Hasonló módon archaizáltuk a véghomlokzatot Mikófalván, ahol a régi a második világháború során rongálódott meg, de még emlékeztek rá. Ezeket a rekonstrukciókat helybeli, öreg építőmesterekkel végeztettük el.

Az utcai és udvari homlokzatokon az ablakokat a legutóbbi állapotnak megfelelően tartottuk meg, kivéve Kisnánát, ahol a régi ablakokat 1912-ben megnagyobbították, a tornác faoszlopait pedig eltávolították. Mind az ablakok kőkereteit, mind a tornác oszlopokat a falu régi házain megfigyelhető gyakorlatnak megfelelően állítottuk helyre.

Ezeket a falumúzeumokat többnyire enteriőrszerűen rendeztük be, a helyszínen összegyűjtött régi bútorokkal, berendezési és használati tárgyakkal. A berendezés minden esetben rekonstrukció, mert a házak, megvételük idején már újabb bútorokkal voltak berendezve, a rekonstrukció pedig lehetőleg a ház építési idejének lakáskultúráját igyekezett megragadni, ábrázolni.

Az épületek fenntartása – meg kell mondanunk – nem kis gond, nem kevés munkát igényel. Az egykori lakóház funkciójának megváltozása együtt jár a rendszeres fűtés elmaradásával, ami hat a falak és a belső tér páratartalmára. A leggondosabb szellőztetés ellenére is nyirkosság, penészedés észlelhető, aminek talán az a leghatásosabb ellenszere, hogy időnkint a múzeumházakat is be kell fűteni, használatba véve a hagyományos tüzelőberendezéseket. A természetes tetőfedő anyagok – szalma, nád – beszerzése mind nagyobb nehézségekbe ütközik, nem szólva arról, hogy az alkalmazásukat ismerő iparosok száma állandóan csökken. Ezeket a műszaki problémákat a múzeumnak saját hatáskörében kell megoldania, gondoskodva anyagról és szakemberekről.

Előadásomban a népi építészeti emlékek védelmének egy lehetséges módozatát igyekeztem bemutatni. Meggyőződésem, hogy a módszeres védelem csak a területünkön fellelhető anyag ismeretében lehet hatásos, vagyis a védelem nem nélkülözheti a tudományos kutatást és feldolgozást. A másik konklúzió, amit az elmondottakból levonhatunk, hogy a védelem és megőrzés érdekében előnyös a népi műemlékek hálózatba szervezése, amelyet múzeumi rendeltetéssel és fenntartásban lehet a legcélszerűbben a társadalmi művelődésnek és a szülőföld, a haza megismertetésének nemes szolgálatába állítani.

Parád, Sziget utca 10.
Bakó Ferenc felvételei. Heves megye műemlékei III., 1978. 498.

Heimo Widtmann (Graz)

Magyar műemlékvédelem osztrák szemmel[23]

Amikor osztrák építész létemre arra kértek, hogy az oly összetett magyar műemlékvédelemről lehetőleg megalapozott és objektív véleményt formáljak, első érzésem a nagy felelősség miatti félelem volt. Úgy gondolom, az ily jellegű előadásnak feltétele az a néhány tényező és felismerés, amely felépítését és mondanivalóját meghatározza. Elsőként a magyar nép utolsó évszázadai szenvedései és építészeti kultúrája területén is megnyilvánuló veszteségei iránti tiszteletemet és alázatomat említeném. Másodszor e szinte felmérhetetlen mennyiségű veszteség tudatát. A mai nemzedék fiataljai és a mit sem sejtő turisták nem emlékezhetnek arra, hogy 1944–45 telén a német csapatok Budapest valamennyi hídját – a Lánchidat meg az Erzsébet-hidat is – a levegőbe röpítették. Valamennyi fölépült azóta. És harmadikként említeném a történeti hitelesség igazolásának óvatos elképzelését: óhajt, amely a műemlékek restaurálása, helyreállítása során, a szívós és tudományos kutatás révén egyértelműen megnyilvánul.

Csak Magyarország egész történelmének tiszteletben tartása mellett kísérelhetem meg, hogy a *magyar műemlékvédelem*ről áttekintést adjak, illetve óvatos értékelést készítsek. Előadásom súlypontját a nyugat-magyarországi Sopron és Kőszeg képezi, amelyeket 1980. márciusában szakmai vezetés mellett tekinthettem meg. Szeretném azonban alkalmanként, összehasonlításképpen és kibővítésül a magyar műemlékvédelem munkájának egyéb területeit is bevonni. Már amennyiben ezeket az elmúlt évek során tanulmányozni és tapasztalni módomban állt, illetve amennyiben ezek az ilyen jellegű összehasonlításra alkalmasak. Engedjék meg, hogy a jobb érthetőség kedvéért az előadásomat a későbbiekben az egyes témáknak megfelelően pontokra tagoljam.

Először is néhány gondolatot említének a műemlékvédelem felépítéséről:

1. A magyar Műemléki Felügyelőség koncentrációja jó megoldásnak tűnik. A tervezéstől a mesteremberekig, a belsőleg rendszabályozott együttdolgozástól az építésvezetőségekig minden egy „fedél" alatt egyesül, s ezáltal kitűnő eredményeket nyújt. Az Intézet különböző műhelyeinek koncentrációja kitűnő eszköz a műemlékvédelem kezében. Talán jó lenne, ha esetenként egy bizonyos tervezési és építésszervezési decentralizációt alkalmaznának, hogy a helyi adottságokat jobban és gyorsabban számításba vehessék, és ezáltal a műemlékvédelmi célok beilleszkedése a helyi területrendezési koncepcióba (pl. üdülés, stb.) még megfelelőbb lehessen. A műemlékvédelem a területrendezés nagyon lényeges alkotóeleme, ezért folytonosan integrálni kell. Ellenkező esetben ugyanis az elszigetelt műemlékvédelem esztétikai öncélúságához vezethet (ez azonban nemcsak magyar probléma).
2. Az ilyen jellegű közös koncepció realizálása részben kimutatható már Kőszegen ill. Sopronban, ahol a régi városfalak egyes szakaszainak szakszerű feltárása vonzó idegenforgalmi látvány és példamutató lehet Európa régi városainak helyreállításához.
3. A magyar műemlékvédelem kötelező kutatási gyakorlata azt a történelmi szemléletét tükrözi, amelynek mélyebb gyökereit már kezdetben méltattam. Ez az imponáló

23 Előadás az Egri Nyári Egyetem keretében 1980. augusztus 2-án. Műemlékvédelem, 25. 1981. 161–167.

építészettörténeti érdekességeket bemutató eredmény azonban, alkalmanként kissé összekuszálja az épületformákat (Sopron, Buda) és bizonyos fokig károsíthatja az együttes vagy az architektúra egységét. Itt esetről esetre a célkitűzések és prioritások óvatos mérlegelésére van szükség.

4. Az újonnan helyreállított objektumok új funkciójának meghatározásakor, a régi városok lakosságának csökkenésére való tekintettel – mint nemzetközileg általában – múzeumok kialakítása mellett, a régi épületek új lakásokká való átalakítása tűnik a legcélszerűbbnek. Csakis akkor beszélhetünk valódi városrekonstrukcióról, ha a régi város állandó lakóhely és nemcsak kíváncsi turisták látogatóhelye. Úgy tűnik, hogy Sopronban és Kőszegen a történeti lakóházaknak az új társadalmi igényeknek megfelelő kialakítása nagyon jól sikerült (higiénia, változtatható alaprajzi struktúra, világítás stb.). Különösképpen említésre méltó, hogy Sopronban, a védett terület határán, a Lenin körúton túl a házakat úgy alakították ki, hogy az egykori udvari épületszárnyak a forgalom zajától mentes lakóhelyekké váltak.
5. Olyan építészeti objektumok esetén, amelyek nem alkalmasak lakássá való átalakításra (pl. várak, várostorony, kastélyok stb.) egyéb rendeltetést kell keresnünk, s azt építészetileg meghatároznunk, ami az ilyen jellegű építmény hosszantartó fennmaradását biztosítja. Itt szeretnék pl. a Sopron régi belvárosában található, formailag is igen jól sikerült tűztorony helyreállítására utalni, valamint néhány további objektum vonzó kialakítására múzeumi célokra. Ezek kétségtelenül pozitívan befolyásolják majd az idegenforgalmat is. Kőszegen a győztes, törökverő Jurisich Miklós tradíciókban gazdag várát jó ízlésű találékonysággal európai szintű múzeummá alakították. A Kőszeg főterén vagy Sopron óvárosának utcáin látható további múzeumi épületek a városi vezetés dinamikus tevékenységéről, az OMF-el való eredményes együttműködésről tanúskodnak.

   Az építészeti részletek (pl. kapu bejáratok) újraformálásához a helyreállításnak a jelenleginél következetesebben kellene a régi példákból merítenie. A fertődi kastély kétségtelenül alkalmas a mezőgazdasági szakiskola elhelyezésére, és ez új célszerű funkció mellett érdekes és folyamatos – jelenleg bővítés alatt álló – múzeumot is tartalmaz.
6. Csodálatosan ápolt és helyreállított, valamennyi általam meglátogatott városban (pl. Sopron, Kőszeg) az egységesen és jó érzékkel kialakított tetők rengetege, amelynek látványa a várostoronyból vagy más hasonlóan exponált helyről élményt adó. Egy-egy esetenként előforduló hibás megoldás (mint pl. Kőszegen a Rajniss utcában oromzattal kiképzett egyik lakóház) kétségtelenül kivétel és e hiba felismerése bizonyára hozzájárul ahhoz, hogy máshol, hasonlóra ne kerüljön sor.
7. A műemlékvédelem feladatkörén belül különös jelentőségű a régi (történeti) és az új (korszerű) építészet szükségszerű szintézise. Mint nemzetközileg is figyelemreméltó munka, kétségtelenül említésre méltó Sopron régi városfalának az új környezetbe való sikeres beillesztése. Érdekesnek tűnik a Sopron régi városrészének peremén található régi lakóház architektúrájában kialakított új erkély. (Pozsonyi út 1–3.) Különösen jól sikerült példa a Sopron, Szent György utca 18. sz. ház finom architektonikus tagoltságú építészeti beillesztése. Éppígy említésre méltó Kőszegen az új múzeum harmonikus elhelyezése a régi várban vagy a középkori zsinagóga mesteri bemutatása Sopronban. Hasonlóképpen szép az OMF székházának kialakítása

a budai várnegyed egy régi polgárházában. A Táncsics Mihály utcában látható építészeti felfogás kétségtelenül rányomja bélyegét az egész országra.

8. A nemzetközi műemlékvédelem egyik jól ismert problémája láthatólag Magyarországot sem kerülte el; az új utcai világítás és a reklámok formaképzésének kérdése. Míg ezt a budai várban nagy megelégedésre oldották meg, Magyarország többi városa esetében – de ugyanígy Prágában, Drezdában, Grazban, Münchenben, vagy Bécsben is – kiírhatnánk egy nemzetközi pályázatot régi városrészekben alkalmazható világítótestek és reklámtáblák megtervezésére. Ilyen jellegű akcióból valamennyi érintett város csak profitálhatna. Ami a reklámokat illeti, ismételten meg kellene fontolni, mennyiben lehet a történeti architektúra tiszta formáit összeegyeztetni korunk teljesen modern reklámtábláival? Nem lenne-e itt a szemléletünk átformálására is szükség? Megfontolandó az is, hogy a közvetlen múlt bizonyos színei és formái, amelyek régi városaink peremkerületeiben oly pótolhatatlan atmoszférát teremtettek, – jobb megoldás hiányában – nem lehetnének-e esetleg megtarthatók. Ez pl. Kőszeg városmagjának színes, differenciált perembeépítésénél némileg sikerült is.
   Hogy a modern építészetnek a régivel való összeegyeztetése mily nehéz feladat, erre a kőszegi új szálloda képe is példa. Az önmagában jó arányú épület Kőszeg régi városrészének határán épült, de a tetőrengeteg látványa nyilvánvalóvá teszi, hogy ez az új épület a kisházas régi beépítéshez viszonyítva egy emelettel magasabbra sikerült. Ebből is látszik, milyen fontos, hogy a régi arányokat és méreteket minden új építkezésnél figyelembe vegyük.
9. Igazi történeti városrekonstrukció esetében a „lakások" szükséges funkciója mellett gondolni kell a különböző, központi szolgáltatások megfelelő ellátására is, amelyek a történeti városlakók, illetve látogatók személyes szükségleteit elégítik ki, s amelyek egyben az urbánus jelleget is adják. A régi utcák és terek hangulatának legjobban a kiskereskedések, butikok, éttermek felelnek meg. E feladat elhanyagolása az egyébként sikerült restaurálás építészeti minősége ellenére is a történeti területek (utcák, terek stb.) elszigetelődéséhez vezethet, vagyis ahhoz, hogy a központi funkciók a történeti város peremére az újabb negyedekbe vándoroljanak át, amint ez Közép-Európa sok városában, köztük Magyarországon is tapasztalhatjuk. (Sopron, Kőszeg, Budapest stb.). Mindenütt élményt nyújtó példákat láthatunk, ahol az említett követelmény megvalósult vagy azt legalább részben megoldották (pl. Székesfehérvár). Ezt az utat kell továbbra is követni, mert csak így lehet elérni a régi városok igazi újjáélesztését.
10. Közép-Európa néhány városában az értékes városmagokat egy ideje ún. védőzónákkal óvják. Pl. Grazban az 1974-ben, az ún. „Graz – óvárosi fenntartási törvénnyel" lépett életbe. Magyarország – s ezzel példaképül szolgál – értékes városmagjait valamivel még korábban vette körül védőzónákkal. Mivel a városmagok peremzónáiban is sok a megtartásra érdemes épület (mint ezt pl. Sopronban az értékes „Két mór ház" példája is dokumentálja) a mindennapi gyakorlat kézenfekvővé tette, hogy a védőzónákat kiszélesítsük. Mi Grazban ezt a vállalkozást 1979-ben kockáztattuk meg, és ezzel néhány XVIII–XIX. századi épületet megmentettünk a pusztulástól, illetve attól, hogy rongálók tönkretegyék. Mint a magyar építőművészet tisztelője el tudnám képzelni, hogy ismételten megfontolva a kérdést, néhány védőzóna határát alapos vizsgálat után kiszélesítsék. Úgy tűnik, hogy a műemlékvédelem egyik fontos feladata az óváros védőzónájának falain kívül levő kulturális javak védelme és megőrzése is.

Szó lehet itt a falusi építészet még mindig meglevő értékeiről, amelyek az ország nagy részére ma is jellemzőek. De szó lehet azokról a régi útjelző táblákról is, amelyek ma már gyakran a vidék utolsó azonosító jelzői. Mindez nemcsak magyar probléma. Mégis ha ezt a feladatot nem vesszük figyelembe, fennáll a veszély, hogy építészeti örökségünk néhány védett városmagra, illetve egyedi híres műemlékre (mint pl. a fertődi kastélyra és hasonló építészeti műemlékre) redukálódik. Ilyen jellegű fejlődés előbb-utóbb kulturális pusztasághoz vezetne, amelyet csak néhány művészi ékszer szakítana meg. Mi azonban olyan átfogó építészeti táj megőrzésére törekszünk, amely az emberek számára az élet valamennyi szféráját megtartja.

11. Mint osztrák építész, engedjék meg, hogy végezetül a következőkre kérjem Önöket:
   - a műemlékvédelem fontos esztétikai, művészettörténeti jellemzői mellett ne tévesszék szem elől az igazi, élő, történeti városújjáélesztés szempontjait;
   - mondjanak le néhány – csupán akadémikus – művészeti szemléletről, védjék és gondozzák azokat az objektumokat is, amelyek a műemlékek tőszomszédságában találhatók, még ha giccsesek is, mert hangulatos együttes hatásuk többnyire pótolhatatlan;
   - legyenek tudatában annak, hogy az Önök művészi kulturális öröksége egyben a közép-európai térség kultúrájának is szerves része;
   - valamint, hogy országuk gazdag egyházi építészete, minden ideológiától független érték.

Végezetül azt kívánom, hogy a kulturális örökségük megőrzésére irányuló fáradozásuk ez örökségből a társadalomnak – amelyet egyszerűen hazának is nevezhetünk – képes legyen minél többet megmenteni.

Bronzplakett a 10. ENYE tiszteletére. Készítette Király Róbert egri szobrászművész

Mendele Ferenc

A Műemlékvédelem Nyári Egyetemének 17 éve[24]

Nagyrészt elődeink érdeme, hogy tizenhét évről lehet most számot adni. Dicséret és köszönet ezért a TIT-nek, a szíves fogadást biztosító és elősegítő megyének, Eger városnak, valamint a TIT helyi szervezetének.

A tizenhét év alatt – mint máshol is – voltak csúcsok, s (szerényen fogalmazva) völgyek. Voltak rangos eseményeket inspiráló szakmai programok és ehhez méltó, ehhez igazodó körülmények. De történtek olyanok is, aminek okán egypár évvel ezelőtt felmerült annak gondolata, hogy a műemlékvédelemmel foglalkozó Egri Nyári Egyetem más tájon, helyen kerüljön megrendezésre. Erre nem került sor, mert az utóbbi időben újfent megfelelő rangúnak értékelik itt is ezt a közösen kialakított programot. Ennek megfelelően készítik elő találkozásainkat, s így már közösen szolgáljuk hivatásunkat, szakmánkat, elégítjük ki (remélhetően) megfelelően a bel- és külföldi vendégeket.

A megújulásra mindig és most is kész (vagy kényszerült) magyar műemlékvédelem az elmúlt két évben a jelen eseményeket illetően is változtatott korábbi gyakorlatán. Ebben fontosabbnak az elmúlt évben bevezetett – és ezidén újfent gyakorolt – változtatást tartjuk lényegesnek, amelynek során rangos szakemberek (ezidén dr. Kubinszky Mihály egyetemi tanár) elnöki vezetésével történnek meg a korábban is színvonalas, de összefogás-összefoglalás hiányában részletkérdésekre szoruló-szorítkozó előadások és vitafórumok. Az idei év „újítása", hogy az Egerhez kötődő Műemlékvédelmi Nyári Egyetem kulturált körülményeit – a fővárosi programon túlmenően – a Heves Megyei Tanács Oktatási és Továbbképző Intézete, az 1744–78. között épült, volt De la Motte noszvaji barokk kastély és park környezetében biztosította.

Az induló év ma már visszaidézhetetlen öröme kárunkra sajnos azzal párosult, hogy a legelején sem a témakör, sem az előadások dokumentálása nem történt meg. Ezt, ezeket csak 1972-től ismerjük a TIT-tel közösen kiadott évenkénti kiadványainkból. (1982 kivételével, amikor a műemlékvédelem és a környezetvédelem, természetvédelem kapcsolatait taglaltuk.)

Oktalanság lenne sorról sorra bemutatni az 1972 és 1986 között tárgyalt témákat. Arra azonban utalnom kell, hogy érthetően az első öt-hat évben a műemlékvédelem

24 Egri Nyári Egyetem (1987). Műemlékállományunk bővülése, új műemlékfajták. Az Egri Nyári Egyetem előadásai, 1987. július 26–augusztus 3. Budapest – Eger, Országos Műemléki Felügyelőség – Heves Megyei TIT, 1988. 7–8.

(s így az OMF) „hagyományos" tevékenységével foglalkoztunk. A műemléki helyreállítások előkészítésével (1972), a szakrestaurálással (1974), a műemlékvédelem gyakorlatával (1977) és a környezetkultúrájával (1978), majd a népi építészeti emlékek védelmével (1979). 1980-tól a (hazai műemléki gyakorlathoz is igazodóan) zömmel már új feladatainkhoz kapcsolódtak a témakörök. Elsőként a magyar műemlékvédelem sajátos, a többi európai (s nem csak európai!) országtól eltérő helyzetéről adtunk számot (1980), majd feladataink-lehetőségeink újabb területeivel foglalkoztunk. (1981: a képzőművészeti emlékek védelme; 1983: az agrár- és ipartörténeti emlékek megmentése; 1984: város méretű műemlékvédelem; 1985: a népi építészet értékei stb., stb.) Ennek a töretlennek tűnő tendenciának az idei év is bizonyítéka. Erről tanúskodik a mostani program, amelynek során alapvetően a legújabb kori építészeti értékeket taglaljuk, s ezt mutatja be részletesebben dr. Román András kandidátus most következő – a műemlék fogalmának kiterjedéséről szóló – előadása is. Erről szól Ráday Mihály művészettörténész is, aki előadása során vélhetően a Város- és Községvédő Egyesületek eredményes munkáját is bemutatja.

Örömünkre szolgál, hogy munkánkat kezdettől fogva a rangos hazai szakemberek mellett, neves külföldi előadók is segítették. A mostani kurzus jeles finn előadójának, Maja Kairamo építésznek – aki Alvar Aalto épületeinek védelméről szól – köszöntése juttatja eszembe, hogy például Pusztai László holnap előadása előzményeként egy ugyancsak finn előadó, Panu Kaila építész ismertette hazája munkástelepeinek történeti értékeit, megmentésük gondjait.

Vendég előadó (Kahovszkij, V. F.) mutatta be a műemléki környezet védelmét a Csuvas Autonóm Köztársaságban, és Roberto Di Stefano professzor a korszerű építészet eredményeit-gondjait az olaszországi történeti városokban (1973). 1974-ben a jugoszláviai restaurálás szervezetéről és gyakorlatáról hallhattunk (T. Vukosava). 1975-ben Finnország műemlékvédelmének gondjairól (dr. fil. Gardberg C. J.), a lengyelországi romantika építészeti értékeiről (A. Tomaszewszki) és az építészeti modellfilm feltáratlan lehetőségeiről (K. Weber-M.) kaptunk ismertetést. Később dr. Cevat Erder révén a török (1976), majd Nicos Moutsopoulos révén a görög (1979) műemlékvédelem gondjait és eredményeit ismerhettük meg. Heinó Widtmann „A magyar műemlékvédelem osztrák szemmel" című előadását 1980-ban tartotta meg. I. P. Gorin professzor 1981-ben a múzeumi restaurátorok Szovjetunióbeli képzéséről és minősítéséről szólt. B. Duránci (1983) a jugoszláviai Vajdaság agrártörténeti emlékeit, 1984-ben M. Mincsev az „ősi" Plovdivot mutatta be, Yves Boiret pedig az „élő műemlékekről" szóló törvényről adott tájékoztatást. M. Medvecka Csehszlovákia népi műemlékeit ismertette, M. V. Tschapka pedig Ausztria hasonló gondjait tárta fel 1985-ben. A rákövetkező évben D. Szaszelov a bulgáriai, H. Cleere az angliai régészeti emlékekről szólt.

Érthetően a vendégelőadókról, témáikról is csak hézagosan adhatok számot. Mindazokról sem emlékezhetek meg, akik az Egri Nyári Egyetem Műemlékvédelmi tagozatán ma már nem lehetnek itt.

S bár ez nem szokás – engedelmükkel – most mégis megemlékeznék egy közelmúltban elhunyt mesterünkről, vezetőnkről, dr. Dercsényi Dezsőről.

Dercsényi Dezsőnél szinte jelképes jelentőségű, hogy fiatal művészettörténészként épp akkor került a Műemlékek Országos Bizottságához, amikor az esztergomi várhegyen napvilágra kerültek az Árpád-kori királyi palota maradványai, megindultak a modern magyar műemlékvédelem alapkövének is tekinthető nagyszabású feltárások,

helyreállítások. Számára a tudomány és a műemlékvédelem egymásrautaltsága, az elmélet és a gyakorlat egysége a magyar műemlékvédelem irányításának szerteágazó feladatai közepette is mindvégig alapvető kérdés volt. Ez alapozta meg a nevéhez fűződő korszak mindvégig magas szintű igényességét, szakmai kvalitását.

Emellett vérbeli szakmapolitikus volt, aki a kultúra és a mindenkori valóság összefüggésében sorról sorra felismerte azt, amit éppen tenni kell és amit tenni lehet. A közeli múltban bölcs egyszerűséggel így fogalmazta meg élete eredményeit: „… ezen a területen sem történt más, mint annyi más esetben az életben, vagyis az valósult meg, amit meg lehetett valósítani és abban a formában, ahogy az adott körülmények azt lehetővé tették, megengedték." Ami azonban e szerény megfogalmazás mögött rejlett, ami történt és megvalósult az ő irányításának évtizedeiben, az nem kevesebb, mint a magyar műemlékvédelem újjászervezése és kibontakoztatása.

A törvény és a szervezet megalapozása mellett alapvető érdeme volt egy olyan kvalifikált munkatársi gárda kialakítása is, amely képes volt a művészettörténeti, régészeti, elméleti és építészeti, valamint szakrestaurátori szempontokat szoros szakmai együttműködésben egyeztetni, a közös cél érdekében érvényesíteni. Széles látókörű, haladó szellemű vezetői egyéniségének köszönhető, hogy ebből az együttműködésből egy olyan interdiszciplináris munkastílus és egy olyan komplex elvi, valamint módszertani koncepció alakulhatott ki, amely a magyar műemlékvédelemnek ezekben az évtizedekben egységes szellemi arculatot, egyben határozott műemlékpolitikai irányvonalat adott.

A magyar műemlékvédelem célkitűzéseinek és koncepciójának a széles közvéleményt is meggyőző kifejezői voltak azok a műemléki helyreállítások, amelyeket az OMF komplex szervezete évről évre megvalósított, s amelyeknek mindig fontos műemlékpolitikai jelentőséget is tulajdonított. Az érték feltárása, megmentése és közkinccsé tétele, a tudományos hitelesség következetes gyakorlata nemcsak a hazai közvéleményt győzték meg a célok helyességéről, hanem széles nemzetközi körben is ráirányították a figyelmet a magyar műemlékvédelemre és ezen keresztül hazánkra. Életművének érdemi összegezése és értékelése a váratlan távozás döbbenetében, a búcsú szomorúságában ma még nem lehetséges. Ma még csak azt tudjuk, hogy egy nagy formátumú, kiemelkedő egyéniség hagyott el bennünket, s vele egy korszak zárult le a magyar műemlékvédelem történetében. Valamennyien fájdalommal búcsúztunk tőle és megrendülten vittük ravatalához mindazoknak a tiszteletét, szeretetét, emlékezését, akiket vezetett, akikkel együtt dolgozott, akiket tanított s nevelt a magyar múlt értékeinek megbecsülésére, megőrzésére.

Az előzmények taglalása, az eredmények bemutatása természetesen nem jelenti azt, hogy a műemlékvédelemmel foglalkozó Egri Nyári Egyetemmel kapcsolatosan nincsenek további közös és sürgősen megoldandó feladataink. A sok közül elsőként azt szeretném megemlíteni, hogy ennek a kurzusnak időbeni, még inkább szakmai programját igyekezetünk ellenére sem sikerült megnyugtatóan rendezni. Utalnék itt elsősorban a szombathelyi Urbanisztikai Nyári Egyetemre; kisebb részt a Sopronban rendezett „Környezet – és Tájvédelmi" kurzusra; a zalaegerszegi „Népművészeti", a szegedi „Művelődéselméleti" stb. találkozásokra. Ezeknél az indokolatlan átfedések évről évre fellelhetők, az egyeztetések hiánya miatt az anomáliák mindinkább érezhetők.

Panasszal nem illik – s erre alapvetően nincs is ok – mostani előadásomat lezárni. Ezt azért sem tehetném meg, mert például őszinte örömmel számolhatok be a Hevesi Szemle kezdeményezésére, valamint a Megyei Oktatási Központ szíves vendéglátására

épülten ’86-ban is, s ez idén is itt megrendezett egri kiállításunkról, amire szeretném szíves figyelmüket felhívni. Annál is inkább, mert az Országos Műemléki Felügyelőség megalakulásának idei, harmincadik évfordulójához kapcsolódik ez a rendezvény. S munkánk eredményeiről, egyben gondjainkról és tévedéseinkről kirándulásaik során értelemszerűen meggyőződhetnek. Eger, 1987.

Popovics György: „Össze lehet egyeztetni a kisebb és nagyobb közösségek érdekeit” (Fotó: Szántó György)
Heves megyei Népújság 39. évfolyam 178. szám, 1988. július 27.

A résztvevők egy csoportja. (Fotó: Szántó György)
Heves megyei Népújság 39. évfolyam 178. szám, 1988. július 27.

Jámbor Ildikó

Tudósok a műemlékvédelemért[25]

Tord Anderson

Dávid Ferenc
(Fotó: Gál Gábor)

Luca Mori

Arcok a nyári egyetemről

Talán nem véletlen, hogy a két évtizedes hagyományú egri kurzus témájául ezúttal a műemlékvédelem és társtudományainak kérdéskörét választották. Lehetővé tette ezt a részterületek gyors ütemű fejlődése, s az a koncentrált társadalmi figyelem, amely hazánkban az utóbbi években végre az értékközpontú műemlékvédelem felé fordult. Az Egri Nyári Egyetem műemlékvédelmi tagozatának nemzetközi hallgatósága többféle tudományterület műveiből verbuválódott. A szervezett programon túl ez a tény izgalmassá, sokszínűvé tette a rendezvényt, amelyet augusztus 17–25-ig az oktatási igazgatóságon tartottak. A megszólaltatottak között van művészettörténész, környezetvédő, restaurátor és erdőmérnök is…

„Ez nem Heuréka"

A résztvevők attraktívnak, látványosnak, s rendkívül alaposnak minősítették már az első pillanatban *Tord Anderson* svéd szakértő előadását. A magát szerényen csak restaurátornak nevező rokonszenves férfi szemléletesen s meggyőzően érvelt a szennyezett levegő s a környezeti ártalmak épületeket romboló hatásáról. S beszámolt arról a küzdelemről (s itt a kifejezés nem túlzás!), melyet hazájában az így tönkrement egyházi műemlékek érdekében folytatnak.

Az ügy iránti szenvedélyes lelkesedéséről árulkodott az is, hogy igen bonyodalmas (s mondhatni viszontagságos) út előzte meg ideérkezését. Ám az éjszakai vonatozás ellenére

25 Heves megyei Népújság 40. évfolyam 202. szám, 1989. augusztus 28.

is (amiről, mi helybeliek tudjuk: Pestről Egerbe tíz után jönni nem gyerekjáték) program szerint tartotta meg beszámolóját.

Ezután nem sikerült egykönnyen a közelébe férkőzni, hiszen az érdeklődők – főként a görögök – kérdésekkel halmozták el.

– Eredetileg kőrestaurátor, régész vagyok – *mondta* –, ám az utóbbi tíz évben a levegőszennyezés káros hatásával foglalkozom, amely már nemcsak a *követ, de az üveget, fát, s az épületek egyéb alkotórészeit sem hagyja érintetlenül.* Tagja vagyok egy nemzetközi munkacsoportnak (EUROCALE) – a központja *Strassbourg* –, amelyben azon dolgozunk, hogy ezeket az ártalmakat kiküszöböljük, s a már megrongálódott épületeket visszaállítsuk eredeti állapotukba. Ez nem Heuréka-szervezet! Lépésről lépésre haladunk. Számos intézmény munkájának összehangolását jelenti.

Anderson úrtól megtudtam: hazájában *egyetemen és főiskolán tanít,* s Dániában is oktat. Az észak-európai országok műemlékvédelmi munkájának koordinálásában is részt vesz. Egyébként Svédországban *évi kétmillió dollárt fordítanak a kulturális örökségek megóvására.* Háromévente tíz kiemelt műemlék felújítását tűzik ki célul. Hogy ez sok-e vagy kevés? Szerinte legalább százmillió dollárra szükség lenne e célra.

– A környezetvédelem nálunk manapság hangsúlyosan politikai kérdés. Ön mit tart erről?

– Úgy gondolom, hogy politikai kérdés is. *Ám nem az a lényeges, jobbról vagy balról fúj a szél.* A probléma megoldása döntően az adott ország gazdasági lehetőségeitől függ. Nem véletlen, hogy az USA-nak van a *legkomolyabb* környezetvédő szabályzata. Mostanában kezdenek tudatában lenni az emberek annak, hogy a környezetszennyezés milyen súlyos gond. A svédországi pártok mindegyike hangsúlyt tesz erre. Ám a helyi politikum feladata is. Bár Anderson úr először járt Magyarországon, a rendelkezésére álló két napot igyekezett kihasználni. Egerből visszatért Budapestre, s az Építőipari Tudományos Intézet vezetőivel tárgyalt a lehetséges együttműködésekről.

Ha az emberek kulturáltabbak lennének…

Bár nem volt alkalmam teljes egészében végigkövetni *Dávid Ferenc* művészettörténész egri előadását, s valójában őt magát szerettem volna bemutatni, mindegyre visszakanyarodtunk a beszélgetésben a műemlékvédelemhez. Szóval, „témánál maradtunk".

Hosszú éveket töltött a műemlékvédelemben, bár az utóbbi időben a Magyar Tudományos Akadémia művészettörténeti kutatócsoportjában dolgozik. Vibráló egyéniség.

– Talán nem is a saját szavaimmal kezdeném – *fog bele mondandójába. – Gerő László* budai építész-tervező ismerősöm, tanítómesterem mondta egyszer: „Ha az emberek kulturáltabbak lennének, nem lenne szükség műemlékvédelemre." Ezt én lefordítottam. Ebben a mondatban egy olyasfajta kijelentés rejtőzik, hogy a műemlékvédelem olyasmit csinál, ami reménytelen, s tulajdonképpen felesleges.

– Ez így meglehetősen szkeptikusan hangzik. Mi rejlik mögötte?

– Röviden összefoglalva: a művészettörténet és a műemlékvédelem is a felvilágosodás terméke. *Akkor tudatosult az emberekben, hogy a művészeti emlékek, mint az emberi kultúra forrásértékű tanúi, megőrzendők.* A műemlékvédelmet is a műtörténészek „találták ki". Mára már árnyaltabbá vált a helyzet, hiszen számos olyan

épületegyüttest megőrzendőnek tartunk, melyek nem művésziek, hanem például az ipartörténet szempontjából fontosak. Szinte parttalanná válik a műemlékvédelem, hiszen jószerivel a teljes építészeti örökség megőrzése a feladata lenne.

– *S hogy néz ez ki a gyakorlatban?*

– A műemlékvédelem szakembereinek a feladata kijelölni a *védett épületek körét.* Ezzel meg is próbálkoztunk. Városrészeket, urbanisztikai egységeket újítottunk fel. Mára kiderült, ez nem elég. Megnéztem például: ma a zsinagógáknak csupán *húsz százaléka* élvez védelmet.

S mindeddig hiába adták az intenciókat a szakemberek, ha az épület mindig valakié maradt. Ez kompromisszumokat szült. Ha a jövőben az emberek jobb és konkrétabb gazdái lesznek, akkor elképzelhető a műemlékvédelmi szervezet és az új alulról építkező társadalom hatékonyabb együttműködése, a rendelkezésre álló eszközök jobb kihasználására.

Jövőre ugyanitt…

Luca Mori olasz fiatalember visszatérő vendége a nyári egyetemnek. Ráadásul hazánknak is „jó barátja", mert nyelvünkön is tud néhány formulát. így szerencsésen túljutunk a bemutatkozáson. Amíg meg nem érkezik az olasz tolmács, ő angolul, én németül próbálkozunk. Jóformán mindent megbeszélünk!

Megtudom, hogy *Pratóból* érkezett, s a toscanai tartományi erdészetnél dolgozik. Elárulja, hogy hosszabb időt töltött itt, a budapesti, soproni, gödöllői egyetemek vendégeként, *harmadszor jár Magyarországon,* s két éve azért jött el a nyári egyetemre, mert akkor épp a tájvédelem volt soron. Már akkor elhatározta: visszatér.

Mondja, kicsit csalódott is volt az első pillanatban, hogy nem a szép fekvésű *Noszvajra* szólt az invitálás (az elmúlt években ugyanis ott tartottak tanfolyamot), de Egerről is igen jók a benyomásai.

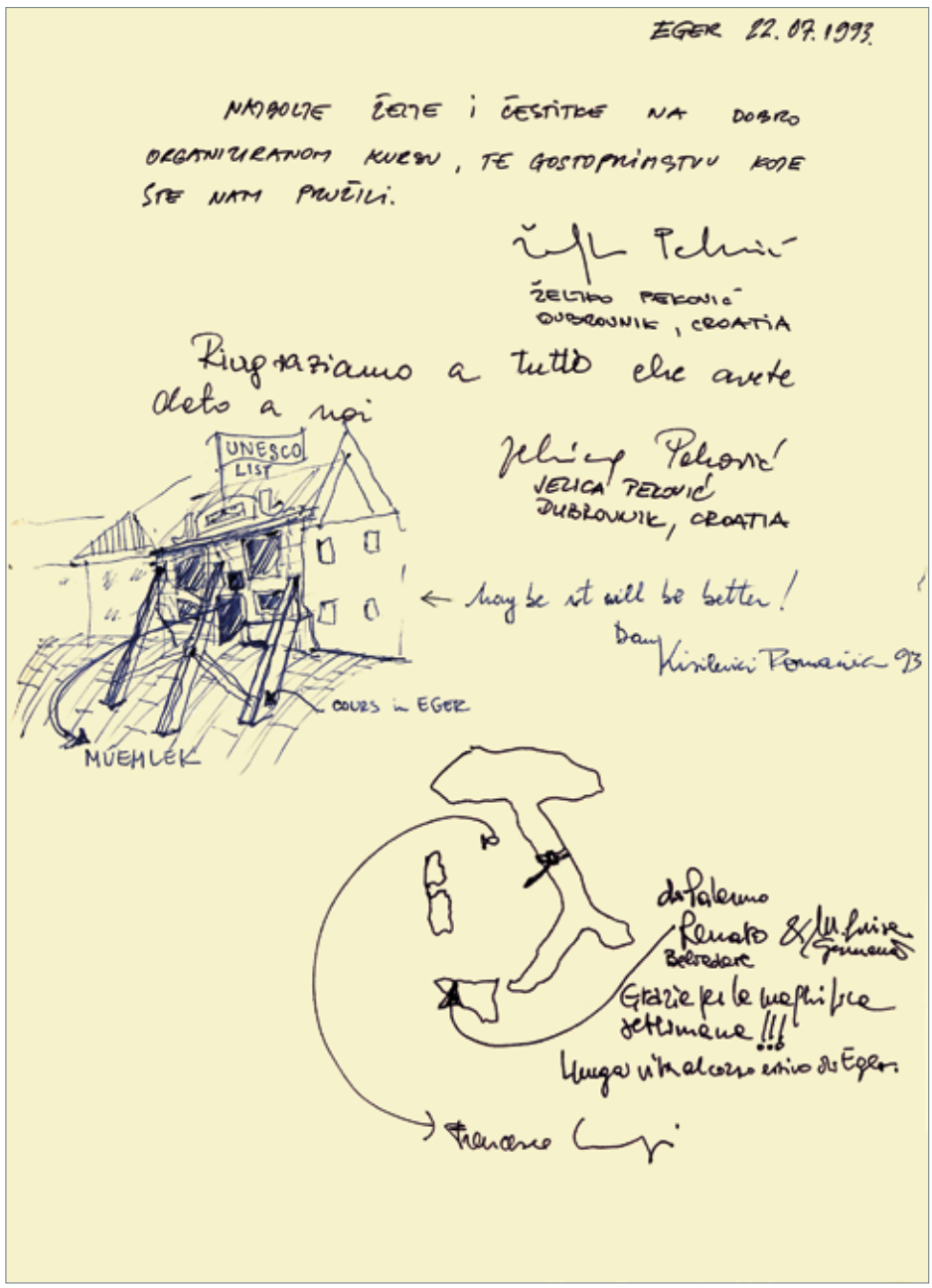
Ami pedig az előadásokat illeti, úgy véli, hasznosítani tudja, hiszen hazájában tagja egy műemlékvédelemmel is foglalkozó kulturális szervezetnek, no meg táj építészettel foglalkozik, ami ugye, nem is áll olyan messze a műemléktől…

Régi ismerősökkel is találkozott, magyar, francia és észt hallgatókkal.

A házigazdák részéről kötelező szerénység tiltja, hogy megkérdezzem, mennyire elégedett, hiszen minden bizonnyal udvariasan felelne. Ám minden nyilatkozatnál többet ér, hogy búcsúzóul így köszön el – magyarul: viszontlátásra!

A diplomaosztás résztvevői. (Fotó: Gál Gábor)
Heves megyei Népújság 40. évfolyam 200. szám, 1989. augusztus 25.

ENYE Vendégkönyv, 1993 – horvát és olasz résztvevők bejegyzései

Kovács Erzsébet

Várak és várkastélyok[26]

Az idén volt negyedszázados a műemlékvédelmi nyári egyetem. Az előadássorozat a jubileumhoz méltó keretek között ünnepi megnyitóval és a nyári egyetem társrendezőjének, a TIT Bugát Pál Egyesületének kitüntetésével kezdődött. A „Műemlékvédelemért" elnevezésű emlékplakettet és az oklevelet *Szili* Katalin, a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium államtitkára adta át *Tóth* Vilmosnénak, az egyesület elnökének.

Dr. Szili Katalin nyitotta meg a rendezvényt. Heves megyei Népújság, 1995. július 4. (Fotó: Gál Gábor)

A nyári egyetem minden évben a műemlékvédelem más-más témáját dolgozza fel. Az elmúlt 25 év alatt nemzetközi rangot vívott ki magának. Hallgatói között a világ számos országának képviselői megtalálhatók. Ebben az évben 76 résztvevőből 47 külföldről jött.

Az előadók a hagyományoknak megfelelően a témával foglalkozó legtekintélyesebb hazai és külföldi szakemberek voltak. A nagysikerű rendezvényen tizenöt előadás hangzott el. *Fejérdy Tamás* bevezető előadásában a várak, kastélyok és a műemlékvédelem sokszor ellentmondásos kapcsolatáról szólt. A helyreállítás szakmai feladatai mellett megemlítette a fenntartás és a „használat" problémáit is. A szakemberek, akik a várakat és kastélyokat elsősorban történeti, építészeti és művészeti fejlődésünk dokumentumaként tisztelik, gyakran ütköznek össze a nagyközönséggel. A „nagyközönség" ugyanis ezekben az épületekben – gyakran romokban is – intellektuális élmények mellett romantikát és esztétikai élvezeteket is keres. A helyreállítások során a megfelelő funkciót és a látogathatóságot, illetve az esetleges idegenforgalmi hasznosítást a történetiség károsodása nélkül kell megoldani.

Magyarországon 100 vár, 2000 kastély, kúria és vadászlak közül mintegy 700 műemlékileg is védett. Míg a várak jellegzetesen a török idők előtti korszakból valók, addig a kastélyok, kúriák a XVIII. századtól a századfordulóig épültek. Történelmi sajátosság, hogy Sárváron és Sárospatakon kívül szinte nincs olyan várkastély, amely a történelmi fejlődés folyamatosságát mutatná. Nem véletlen tehát, hogy az előadások sora a magyar várak fejlődéstörténetétől (*Feld* István) a várak hadtörténeti szerepén át (*Rázsó* Gyula) számos más átfogó témával is foglalkozott. Ezek között meg kell említeni a II. világháború utáni helyreállítások bemutatását (*Káldi* Gyula), a várak és várkastélyok tartószerkezeti kérdéseit (*Szabó* Bálint), a romok védelmének sajátosságait (*Ágostházi*

26 Beszámoló a 25. Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetemről (1995. július 3–11.). Műemlékvédelem, 5. 1995. 211–212.

László), valamint a városfalak és a városrehabilitáció összefüggéseit bemutató (*Román* András) előadásokat.

Sok tanulsággal szolgáltak az esettanulmányok, mint például Pácin és Kékesd helyreállításának bemutatása (Feld István), vagy *Nagy* Klárának a magyarországi erődökről és a komáromi erődítményről szóló előadása. A hallgatók megismerkedhettek a finn Suomenlimna sziget (világörökség) helyreállításával (Eeva-Liisa *Rautalahti*), a nándorfehérvári várral (Miklós *Takács*), a németországi várhelyreállítások műszaki megoldásaival (Josef *Maier*). Átfogó és gazdagon illusztrált képet kaptak az erdélyi szász és magyar erődtemplomokról (*Sebestyén* József), továbbá a burgenlandi várakról és helyreállításukról (Franz *Bunzl*), valamint a felvidéki várakról és várkastélyokról (Alexander *Ruttkay*). Színesítette a programot a „Meghagyni vagy kiépíteni" című vitaülés, valamint a „Hallgatók fóruma" című rendezvény. Mindkét eseményt élénk érdeklődés és aktív részvétel jellemezte.

A kirándulások (Eger, Kisnána, Somoskő, Fülek, Diósgyőr, Szerencs, Sárospatak) az értő szakmai vezetésnek is köszönhetően kitűnő illusztrációi voltak az előadásoknak. Végezetül meg kell említeni a 25. Egri Nyári Egyetem alkotó légkörét és remek hangulatát, amely nem kis részben Feld Istvánnak, a tanfolyam levezető elnökének volt köszönhető. Tudásával, fáradhatatlan munkájával és humorával emlékezetessé tette a jubileumi tanfolyamot. A hallgatók szavazatai alapján 1996-ban a XX. század építészete lesz a téma, remélhetőleg hasonló érdeklődés mellett.

Eger első ismert ábrázolása 1567-ből. Domenico Zenoi eredeti metszete Bellino és Forlani munkájában jelent meg a „De Designi Delle Piu Illustri Citta et fortezze del Mondo" című műben.

Kovács Erzsébet

26. Műemlékvédelmi Nyári Egyetem Noszvaj, 1996. július 1–9.[27]

Lapzárta előtt ért véget a 26. Műemlékvédelmi Nyári Egyetem. A szokásosnál is nagyobb számú résztvevő (több mint nyolcvan fő) nagyobbik hányada (ötvenkilenc) külföldről jött. A legnépesebb csoport Olaszországból érkezett (15 fő), a többiek a környező országokból (Horvátország, Románia, Szlovákia, Ukrajna) és Európa más országaiból (Belgium, Finnország, Németország). A nyári egyetem elnöke *Klein Rudolf* volt. A sikeres rendezvényen hazai és külföldi előadók előadásai mellett nagyon élénk és tartalmas vitaest volt a szocialista realizmus védendő építészeti értékeiről és felejteni kívánt politikai hátteréről.

A „hallgatók fórumán" pedig rövid előadásokkal és vetítésekkel mód nyílt a bemutatkozásra is. Az előadások témája változatos volt; elméleti fejtegetésektől kutatási feladatokig, esettanulmányoktól urbanisztikai kérdésekig rendkívül sok témakört felölelt. A XX. századi építészet fejlődését és irányzatait más-más szemlélettel *Ferkai András* és Klein Rudolf mutatta be. A műemlékvédelem elméleti és gyakorlati feladatairól *Fejérdy Tamás* és *Pintér Tamás* beszélt. A kutatás módszereit és forrásait *Harrach Erzsébet* ismertette a hallgatókkal. Gazdagon illusztrált, a történeti és szociológiai keretet is bemutató előadások hangzottak el Kós Károlyról *(Anthony Gall)*, a budapesti Wekerle-telepről *(Nagy Gergely)*, a szocialista realizmus illusztrációjaként Sztálinvárosról *(Prakfalvi Endre)*. A történeti városba nehezen, de olykor mégis sikeresen beilleszkedő új épületekről (foghíjbeépítésekről) *Román András*, Jože Plečnik műemléki munkáiról *Damjom Prelovšek* a XX. század egyik legjelentősebb urbanisztikai alkotásáról, Brazília állam új fővárosáról, Brasíliáról pedig *Kubinszky Mihály* beszélt élményszerűen. *Winkler Gábor* a társadalom tudatformálásának jelentőségét a győri vagongyári lakótelep védelmének példájával támasztotta alá.

Az esettanulmányok nemcsak a XX. századi építészeti örökség helyreállítási folyamatát mutatták be, hanem a történeti emlékek helyreállításával kapcsolatban már megszokott kutatómunka és az eredeti szerkezetek, anyagok, részletmegoldások megtartásának és helyreállításának szükségességét is bizonyították nagy meggyőző erővel (*Maia Kairamo:* A helsinki olimpiai stadion újjáépítése, *Vladár Ágnes*: A városmajori és pasaréti templom helyreállításai).

Három egész napos kirándulás egészítette ki a programot, amelyeken a hallgatók megismerkedhettek Budapest, Salgótarján, Rárósmúlyad, Miskolc és Kazincbarcika jellegzetes és jelentős XX. századi épületeivel és városrendezési gyakorlatának példáival. A tanulmányi kirándulások szakmai vezetője Román András és *Heckenast Péter* volt.

A megszokottnál olykor élénkebb szakmai vitákkal is kísért 26. Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem sikeres volt. Jövőre, a szerkezeti felújítástól a restaurálásig, a műemlékvédelem gyakorlati kérdéseiről lesz szó.

27 Műemlékvédelem, 3. 1996. 220–221.

Hogyan él egy tudós a huszadik században?

Világpolgár, magyar szívvel

Bemutatkozik a Műemlékvédelmi Egri Nyári Egyetem elnöke

Fellépése, megjelenése, modora rögvest rokonszenvet keltett.

Mindehhez társult megnyerő póztalansága, irigylendő természetessége.

Először – ahogy ez illik – beosztásáról, címeiről firtatom. Megjegyzi: számos titulus akad, de hát nem ez a lényeg.

Igaza van, az efféle bemutatkozás mégsem maradhat el.

– Kiderül az, hogy a Műemlékvédelmi Egri Nyári Egyetem elnöki tisztét betöltő *dr. Klein Rudolf* a tudományok doktora, s egyetemi tanárként, professzorként munkálkodik a *tel-avivi és a jeruzsálemi univerzitásokon*. Emellett a *Budapesti Műszaki Egyetemen* is előad építészettörténetet, s itthon megszerezte a kandidátusi minősítést is.

Készséggel szól életének számos érdekes, izgalmas fordulójáról.

Egy-egy fejezet valóságos regény, mégis logikusan tömörít, kiragadva a meghatározó mozzanatokat.

– A hajdani Jugoszláviában, *Szabadkán* születtem. Az építészetet választottam hivatásomul, s tervezőként munkálkodtam. Csináltam is addig, amíg rá nem jöttem, hogy *e téren aligha alkotok maradandót*.

Megjegyzem: ilyesmire kevesen képesek, hiszen az emberek zöme önmagával kapcsolatban meglehetősen elnéző.

Rám csodálkozik:

– Nem értem őket, hiszen *csak akkor fejlődhetünk, ha kritikusan mérlegeljük vélt vagy valódi értékeinket*, s bizony, személyiségünk fejlődését akadályozzuk azzal, ha elvesztjük realitásérzékünket. Ezért léptem időben, s gyorsan váltottam. *Teoretikus lettem, vagyis elméleti kérdésekre koncentráltam*. Nem bántam meg, ugyanis rövid idő elteltével egészen jól boldogultam. Ennek igazolására említem azt, hogy fiatalon – 1986-ban – minősítettek az *újvidéki egyetem* docensévé. 1989-ben már – ugyanitt – egyetemi tanár voltam. Aztán dékánhelyetteseként is tevékenykedtem.

A felszárnyaló karrierív azonban megtört.

Nem véletlenül.

– *Mindig magyarnak vallottam magam, ez afféle, belsőből fakadó örökzöld elkötelezettség*. Ebből következően kardoskodtam az anyanyelvi oktatásért, ami bizony egyes körökben erős ellenérzést szült. A háború és a szerb nacionalizmus fokozódása hirtelen távozásra késztetett. Magyarországon hiába próbálkoztam, nem kaptam állást, ezért aztán másfelé kacsintgattam. Épp a katonai pucs idején jártam Moszkvában, s ott összejöttem egy kiállításon *Živa Majselsszel*, aki azt javasolta: helyezkedjem el az ősi izraeli fővárosban. Ismertette a követelményeket. Tetszettek, de közölnöm kellett vele, hogy angolul nem tudok. Ez azonban nem zavarta őt, mert ekként összegezett: felvettem, fél év múlva jelentkezzen. Addig sajátítsa el ezt a nyelvet. A bizalom megsokszorozta igyekezetemet, s valóra váltottam ígéretemet. Azóta utazom a világban. Feleségem – ő magyar orvos – Budapesten él a gyerekemmel. Olykor hazanézek, hiszen ott a családi ház, a könyvtáram, a zongorám. Persze, az Országos Műemléki Hivatalban is számítanak rám, s oktatom a honi diákokat is.

Arra célzok, hogy *vérbeli világpolgár*...

Nem tiltakozik, de azért – tiszta fogalmakkal operálva – kiigazít:

– Elfogadom, ha eltekintünk a negatív értelmezéstől. Egyetértek vele, ha hozzátesszük azt, hogy *magyar szív ritmusa lüktet bennem*.

(FOTÓ: PERL MÁRTON)

Megint ironikus önkritikára vált:

– Azért ne képzelje azt, hogy saját témakörömön belül mindenhez értek. Igaz, a XX. század építészetének históriáját kutatom, ám ez meglehetősen összetett, szerteágazó téma- és gondolatkör. *Voltaképpen csak egyes szakaszaiban igazodom el könnyedén*. A valódi jártasság esetemben – minek ezt tagadni – a megbízásokból fakad. Ha felkérnek egy könyv írására, akkor jöhet a „mélyfúrás". Másképpen fogalmazva: e sávban fokozatosan magabiztossá formálódom.

Megint egy szimpatikus vonás, ami nem mindenki erénye...

Szakmai vizekre evezünk. Arra kérem, hogy néhány ecsetvonással vázolja az előző 96 esztendő törekvéseit.

– *Érzésem szerint három megkülönböztető jellemvonása van Magyarország huszadik századi építészetének*: a stíl- és ideológiai pluralizmus, az egyes hagyományok újrafelbukkanása, valamint az irányzatok mögött munkáló szándékok – fikciók (nemzeti építészet, turáni néplélek, tudományos szocializmus, steinerizmus és mélymagyarság, piacgazdaság) – komolyan vétele, képviselete. Előfordultak egyutas periódusok, ezek azonban alapvetően eltérnek a hasonló nyugatiaktól, ugyanis *nálunk ilyenkor hatalmi nyomásra a sokszínű madárcsicsergés elhallgatott, illetve egyöntetű, uniszónó hozsannára váltott*. Ez magyarázza a másoktól eltérő sajátosságokat. Mellesleg erre japán barátaim is felhívták figyelmemet. Kötődöm ehhez az országhoz is, hiszen kötetet jelentettem meg az ottani törekvésekről.

Kérem a jelen feltérképezésére is.

– A kommunizmus leköszönése nem okozott drámai változást. A katartikus élmény megint elmaradt, s különösebb zökkenő nélkül vettük át a nyugati tempót. A kis- és középmegrendelők ízlése, ízléstelensége, s az építészek gyakran szolgai magatartása megteremtette azt a képet, amely most már mindenki számára világos. *Az építészet nem elsődlegesen művészet, technika* – a műszaki problémák egyáltalán nem jelentenek sem akadályt, sem inspirációt –, *hanem biznisz*. Más szóval: az előző időszakokból jól ismert szürkeség megint visszatért, újra domnál. Baj még sincs, hiszen mintegy 5–10 százalékos kisebbség változatlanul kötődik a magas színvonalhoz, s ez elég ahhoz, hogy nemzetközi rangot teremtsen nekünk.

Meghallgattam nyitó előadását is. Azonnal egyedi légkört teremtett.

Érthető, hiszen ízesen, szabatosan mintázta mondatait. Nem fukarkodva a szellemes, olykor csipkelődő betoldásokkal sem. Ekként tolmácsolta saját nézeteit. Nem fellengzősködve, hanem útbaigazítást kínálva valamennyiünknek.

Élveztük ezt a sokrétű tálalást, s azt, hogy *a legbonyolultabb dolgokat is a legközérthetőbben adta elő*.

Közben uralta a táblát. Rajzolt, hogy még érthetőbbé, szemléletesebbé tegye megállapításait.

Segítségül hívta – ilyen egy vérbeli pedagógiai vénájú karakter – a technika eszköztárát is. Vetített felvételei közös szellemi portyázás részeseivé avattak mindnyájunkat.

Csoda-e, ha ösztönösen felcsattant az egyöntetű elismerést tükröző taps?

Pécsi István

Heves Megyei Hírlap 7. évfolyam 157. szám, 1996. július 6.

Pécsi István

A szembenállás harmóniává szelídült[28]

Dr. Fejérdy Tamást szakberkekben képzettségéért, hozzáértéséért becsülik, méltatják. *Mendele Ferencet* követően ő töltötte be a Országos Műemléki Hivatal elnöki posztját. Jelenleg szaktanácsadó, e minőségben kamatoztatja magvas tapasztalatait. A *Műemlékvédelmi Egri Nyári Egyetemen* a kurzus központi témakörét közelítette meg előadásában. A *XX. századi építészet és műemlékvédelem* kapcsolatát elemezve fedezett fel érdekes, tanulságos összefüggéseket. Erről kérdeztük, hiszen megállapításai, következtetései nemcsak egy szűkebb kör számára figyelemre méltóak.

– Miként viszonyult egymáshoz e két terület?

– A századelő bizonyos mértékben alapvető fordulatot szült. Az akkor tevékenykedő kollégák funkcionális szemléletükkel, az anyagok belső adottságainak ismeretével, szuverén alkotási-szerkesztési megközelítésével már a később *modernnek* titulált építészethez álltak közelebb, *mint annak historizáló előzményeihez.* Érvényesült a később felerősödő elkülönülés. Attól függetlenül, hogy azért egymás mellett élt a *leköszönt és az újonnan fellépő stílus.* Hadd tisztázzam: a továbbiakban a műemlékrestaurálás-helyreállításra koncentrálok, mert ebben az esetben ez a fontos. E nézőpontot vallva, meg kell állapítani, hogy *polgárjogot nyert a szakosodás*. A stafétaváltók, a mindenkori jelennek dolgozók mentesítették magukat a történeti kötöttségektől, eljutva egészen a tagadásig. Ezt azonban hiba lenne túlzottan mereven értelmezni, hiszen érintkezési pontok azért adódtak. Elég arra utalni, hogy a két táborba csoportosulok tanultak egymástól. Az egyik oldalon az őszinteségben, a szerkezetek tiszta megjelenítésében, a másikon – áttételesen – a következetes hitelesség feladásában mutatkozott meg.

– Az egymást követő évtizedek, az olykor vészterhes politikai események miként módosították a kiindulási helyzetet?

– Egyértelműen *negatív kitérőt hoztak a totalitárius rendszerek,* magyarán szólva a fasiszta és a kommunista diktatúrák. *Hatásuk csupán átmeneti jellegű volt, s mára egyértelműen megszűnt, azaz nem kell számolni vele.*

– A 60-as, 70-es években miféle motívumok szabták meg a közeledés óhaját?

– Ebben az időszakban kétségkívül előfordultak – méghozzá rendszersemleges módon – *jóvátehetetlen, helyrehozhatatlan bakik.* Mindenek előtt a korszerűnek kikiáltott urbanisztika nevében. Joggal ostorozzuk az erőltetetten motorizált közlekedést kiszolgáló, mindenpusztító fejlesztési szemléletet, a mindenáron magasház-mániát. Ettől eltekintve – számos helyütt – *maradandó értékű sikerek születtek.* Például a tömbrekonstrukciók esetében. A valaha különböző nézetű társaiktól idegenkedők mégis keresték az összekötő szálakat. Ebben közrejátszott az is, hogy *a csakazértis modernizmus sivárságot produkált,* s megújulásra volt szükség. Emiatt méltatták egyre több elismerő szóval azokat, akik a múlt kincseinek őrzésére, óvására, átmentésére vállalkoztak.

– Pásztázzuk akkor a jövő esélyeid lehetőségeit! Mégpedig oly módon, hogy a jelenből, a mai viszonyok ismeretével rajtolunk.

28 Heves Megyei Hírlap 7. évfolyam 158. szám, 1996. július 8. Beszélgetés dr. Fejérdy Tamással, az OMH szaktanácsadójával

– *Az egykori idegenkedés harmóniává szelídült.* E konszenzus révén mindenki jól jár. Ma már természetes, ha századunk építményei közül fokozatosan kiválogatjuk azokat, amelyeket érdemes – megújított köntösben – a jövőre testálni. Ugyanakkor arra is vigyázni kell, hogy ne essünk át a ló túlsó oldalára, azaz *csak arra esküdjünk, amit valóban rangos üzenetként emlegethet majd az igényes utókor.* A meglelt út kezdetéig jutottunk el, s az összhang feltétlenül garancia a további gyümölcsöző együttműködésre.

Megnyílt a XXVI. Műemlékvédelmi Egri Nyári Egyetem.
Heves Megyei Hírlap 7. évfolyam 154. szám, 1996. július 3. (Fotó: Perl Márton)

Zádor Mihály, Román András, Ágostházi László. Bende Csaba felvétele

Deák Zoltán

Műemlék-helyreállítások tegnap, ma, holnap[29]

Az átfogó cím és pensum kijelölése indokolt. Hiszen elfogulatlanul értékelhető, megítélhető távolságba került a magyar műemlékvédelem első nagy korszaka, melyet a historizáló és purista jelzőkkel szokás illetni. A második nagy korszak is lezárulni látszik, mely a második világháború után megindult s később a Velencei Charta 1964-ben megfogalmazott téziseivel is igazolt műemlékhelyreállítási elveket és módszertant követett. Annak ellenére, hogy a módszerek eltérőek voltak, kijelenthetjük, hogy a cél, az értékek megtartásának, bemutatásának szándéka mindenkor azonosan fontos volt.

Ma a változások korát éljük, nemcsak a tulajdonjogok, a társadalmi-gazdasági viszonyok változtak meg radikálisan, hanem egy határozott, de viszonylag elhúzódó, tendenciákra tagolódó stílusváltozásnak vagyunk tanúi mind az építészet, mind a műemlék-helyreállítások területén. A Velencei Chartát ma már nem mindenki és nem teljes mértékben ismeri el. A charta irányelveit szilárdan valló idősebbekkel szemben felnőtt és hallatja hangját egy új generáció, amelynek a charta nem a napi munkájából folyó evidencia, hanem olyan örökség, ami nemzedékétől idegen, s amiben kételkedni az ifjúság magától értetődő attitűdje. De itt nem egy dacos l'art pour l'art szembenállásról van szó, hanem arról, hogy a műemlékhelyreállítások gyakorlata nem vonhatja ki magát az építészeti stílusváltozások hatása alól.[30]

Nemcsak a változás tényének megfogalmazása és okainak kutatása fontos, hanem azoknak a fogalmaknak az újra és újra való átgondolása, melyek a műemlék-helyreállítás napi gyakorlatában éppúgy, mint az elméleti és kritikai fejtegetésekben előfordulnak. Ezek és kellő számú példák felsorakoztatása után érthető és érzékelhető a konzerválás, a restaurálás és a több fogalmat is magában foglaló komplex műemlék-helyreállítás fogalma.[31]

Az egyes emlékek helyreállítása hogyan változik térben és időben – erről beszélni csak történelmi kontextusba helyezéssel van értelme. A magyar műemlék-helyreállítás kezdetei a múlt század közepére nyúlnak vissza. A nemzeti történelem fénykoraira figyelő és a középkori művészetet hangsúlyozó romantika időszaka ez. Ennek nemcsak politikai, de tudománytörténeti csúcspontja a millennium. A historizáló időszakhoz egy elhivatott purista szemlélet és „restauráló" rekonstruáló gyakorlat tartozott. De pont ma, amikor korunk építészetében újra megelevenednek vagy felidéződnek a történelmi formák, rendkívül fontos a historizmus időszakának tárgyilagos, a túlzott kritikától és elfogultságtól mentes vizsgálata.[32]

Ebből olyan tanulságok szűrhetők le, melyek a mai műemlék-helyreállítások módszertanát is befolyásolnák, hiszen a modernhez, avant-garde-hoz kötődő szellemiség kezdi talaját veszíteni a műemlék-helyreállításban is. A második világháború utáni műemlékhelyreállítás elvét és módszertanát a 30-as években végzett, elsősorban

29 27. Műemlékvédelmi Nyári Egyetem, Noszvaj, 1997. július 1–9. Műemlékvédelem, 3. 1997. 210–214.

30 Román András: Elmélet arról, hogy mi szerint változik a műemlék-helyreállítások filozófiája.

31 Fejérdy Tamás: Karbantartás, tatarozás, felújítás, helyreállítás, rekonstrukció.

32 Marosi Ernő: Magyar műemlék-helyreállítások a MOB korszakában.

Lux Kálmán és *Möller István* nevével fémjelzett munkákra alapozták. A háború utáni újjáépítési program határozta meg a legsürgetőbb műemléki tennivalókat is. A társadalom, de a szakemberek érdeklődése is olyan nagyobb épületegyüttesek felé fordult, melyek rejtett értékeit pont a háborús pusztulások és rongálódások hozták felszínre. Szerencsére a pusztulás mértéke sehol nem volt nagy, így a magyar műemlékvédelem nem szembesült olyan kérdésekkel és feladatokkal, mint Német- vagy Lengyelországban. Az első évtizedben alakul ki az a kutatási, dokumentálási, tervezési és kivitelezési módszer, melyet Európában máig „magyar iskolának" neveznek. Heroikus munkával sikerült helyreállítani a Budai Vár lakónegyedét, Sopron, Kőszeg, Eger, Esztergom, Győr, Pécs és Székesfehérvár belvárosát, történelmi városmagját. Az elvégzett rendkívül szerteágazó és sokrétű munka és tapasztalat alapozta meg a magyar műemlékvédelemben tevékenykedő szakemberek tudását. Az OMF csaknem négy évtizedes működése alatt a lakóházakon kívül számos középület, város- és megyeháza, múzeum, városi palota, kastély, kolostor, templom és imaház helyreállítását végezték az intézet munkatársai. Sajátos tudást és hozzáértést követeltek a népi épületek, a mezőgazdasági és ipari emlékek helyreállítási munkái. Számba véve a műemlékek hosszú sorát és színes diákon megcsodálva egyedi és környezetmeghatározó voltukat, egyértelműen állíthatjuk, hogy a romként ránk maradtak kívánják meg a legspeciálisabb épületrestaurátori tudást. A műemlék-helyreállításnak ez az a területe, mely a legtöbb kérdést és vitát váltja ki látogatóban és szakemberben egyaránt.[33]

Itt, ahol a legintenzívebb a műemlékhelyreállító tevékenység (konzerválás, anastylosis, értelmező kiegészítések), fogalmazódik meg leglényegre törőbben a hitelesség kérdése, mely az utóbbi években a szakmai találkozók és kongresszusok központi témájává vált. Az 1995-ben (1994-ben. A szerk.) rendezett nárai kongresszus fő témája a hitelesség volt. Ahhoz, hogy a különböző országok kulturális örökségéből kiválasztott emlékek csoportját – így például a Világörökség, mely az egész emberiség számára megőrzendő értékek együttese – meg lehessen határozni, ki kell alakítani azokat a fogalom- és meghatározás rendszereket, melyek minden nemzet számára elfogadhatóak. A hitelesség egy nagyon érzékeny és relatív fogalom. Másként és másként értelmezhető a helyreállításokban közreműködő egyes tudományágakban, mint a régészetben, a művészet- vagy építészettörténeti kutatásoknál, másként az adott emlékek és helyreállításuk viszonyában és másként a különböző régiókban és országokban. Sokat idézett, jellegzetes példa a szinte rituális precizitással húszévenként újjáépített ISE Shinto szentélykerület Japánban, mely az ottani kultúrkörben és értelmezés szerint eredetinek (megépült az V. században) és hitelesnek számít, illetve a japán fogalmak szerint – minthogy a hitelesség fogalma hiányzik – valódi és megbízható.[34]

Ahhoz, hogy egy helyreállítás hiteles és jó legyen, tudományos kutatásnak és feltárásnak kell megelőznie a tervezést. De itt nem az előírt és rutinszerűen elvégzendő feladatról van szó, hanem arról, hogy a kutatás hogyan folyjon, milyen gondolatoktól vezérelve. Három fő összetevő határozza ezt meg. Az első a szemlélet kérdése, mely elsődlegesnek tartja az eredetit, az originális formát, de mivel az épületek esetében olyan műalkotásokról van szó, melyekkel az évszázadok során sok minden történt, ez nem szűkíthető le az anyag hordozta forma eredetiségére. A kutatás fizikai beavatkozással járó tevékenysége során

33 Ágostházi László: Magyar műemlék-helyreállítások az OMF korszakában.

34 Herb Stovel: A hitelesség a műemlék-helyreállításokban és a Nara dokumentum. A műemlékhelyreállítás és hitelesség japán felfogása.

a kutatónak döntenie kell, hogy az átépítések halmazából melyiket tartja autentikusnak az emlék s a majdani helyreállítás szempontjából. A második egyrészt az emlék a helyreállítás kettős pusztulástól való megvédése, másrészt a rejtett értékek felmutatása, értelmezhető bemutatása – céljának szem előtt tartása már a kutatás időszakában is. A megfelelő eszközök alkalmazása a harmadik kérdéskör, mely mind a kutatás, mind a helyreállítás szempontjából, a végeredmény felől nézve szinte a legfontosabb. Az eszköztár az épület mind teljesebb megismerését szolgáló felméréstől kezdve, az alkalmazott kiegészítő új szerkezetek, a beavatkozás visszafordíthatóságának igényéből fakadóan az elbonthatóságon keresztül, a társadalmi elismerést és befogadást célzó eszközök alkalmazásáig terjed.[35]

A konkrét épület-helyreállítások bemutatása a drezdai Frauenkirchével kezdődött. A drezdaiak, mint ahogy ezt az 1990 februárjában közzétett nyilatkozatukban kinyilvánították, a háborús mementóként – a hatalom igazságtalan gyakorlásának következményeire való figyelmeztetésként – megtartott romos Frauenkirchét újjá akarják építeni. Az identitástudat győzött a kollektív bűnösség mementója fölött. Hogy a Frauenkirche újjáépítése műemléki feladat-e, és az épület, ami újjászületett műemlék-e, ezzel kapcsolatban eltérőek a vélemények. Közép-Európában a historizmus időszakában a purista szemlélettel átépített műemlékek miatt erős a fenntartás az ilyen nagy volumenű rekonstrukciókkal szemben. A nyugat-európai tapasztalatokra építve az ICOMOS 1982-es regionális kongresszusán, mely a világháborúban elpusztult városok műemlék-helyreállítási elveit tárgyalta, megállapították, hogy a tönkrement műemlékek helyreállítására sokféle módszertani lehetőség van a romként való konzerválástól a teljes rekonstrukcióig, de ez utóbbinak előfeltétele a megbízható és használható dokumentáció a pusztulás előtti állapotról. A szinte érintetlenül hagyott törmelékhalmot régészeti területnek tekintve és az „archeológiai" megfigyeléseket összevetve az építészeti dokumentációkkal, sikerült tökéletesen pontos képet kapni arról, hogy mi történt 1726–1743 között az építés idején, de arról is, hogy milyen beavatkozások történtek az épületen az 1945. február 15-i összeomlásáig. Ez az előadás váltotta ki a legnagyobb érdeklődést, és a legtöbb kérdés a hitelesség szemszögéből merült föl.[36]

Nemcsak a Frauenkirche esetében, hanem a fennmaradt, de szerkezetileg megerősítésre szoruló épületek esetében is alapvető kérdés a szerkezetek állékonysága és az ezt biztosító utólagos beavatkozások korszerűsége. A köztudatban a korszerű az új szinonimájaként él, pedig egyáltalán nem biztos – mint ezt sok keserű tapasztalat bizonyítja –, hogy az új építőanyag vagy építési eljárás megfelel a korszerű műemlék-helyreállítási követelményeknek. A műemlék tartószerkezeti megerősítését „szükséges rossz"-nak kell tekinteni. Ha az épület állékonysága biztosított, meg kell vizsgálni, hogy a nagy volumenű új (sok esetben vasbeton) szerkezet beépítése helyett mi az a minimális beavatkozás, mely hosszú távra megoldást ad, a károsodást előidéző, sok esetben vízelvezetési problémák kiküszöbölésével együtt. Ebből következik, hogy a megerősítő szerkezet ne legyen hangsúlyos. Emellett biztosítani kell lehetőség szerint, hogy az új szerkezet – gondolva arra, hogy a későbbi korok esetleg nem értenek majd egyet a helyreállítással – a régi szerkezetek károsítása nélkül könnyen bontható legyen. Mivel műemlékeinket a lehető leghosszabb ideig szeretnénk megőrizni, ezért nagyon fontos, hogy az általunk végzett beavatkozás később ne okozzon előre nem látható károsodást. Ezért csak olyan szerkezeteket szabad beépíteni, melyekről kellő tapasztalat áll rendelkezésünkre. Az új szerkezetek nem

35 D. Mezey Alice: Amitől a helyreállítás hiteles és jó előzetes tudományos feltárás és kutatás.
36 Gerhard Glaser: A drezdai Frauenkirche rekonstrukciója.

takarhatnak el meglevő értékes részleteket nemcsak a homlokzaton, hanem bárhol, ahol megakadályozzák a további kutatást, feltárást, másodlagosan beépített elemek kibontását. Ha a régi szerkezetet megerősítésekkel nem lehet megőrizni, helyesebb, ha arra törekszünk, hogy mind anyagában, mind szerkezeti megoldásában az újjáépítésnél hitelesen kövessük a régit, mintsem egészen új és eltérő megoldásokat alkalmazzunk.[37]

A szerkezetek megerősítésének problémájával azonos súllyal jelentkezik magának az építőanyagnak a megerősítése formai és szilárdságtani szempontból. A levegő szennyezettsége és a hagyományos felületképző anyagok háttérbe szorulása miatt egyre veszélyeztetettebbekké váltak a műemlékek homlokzati felületei, legyenek faragott kőből, vagy akár vakolt festett kialakításúak. Az ötvenes évek közepétől kezdődően a szilikon alapanyagú hidrofobizáló és kőkonzerváló szerektől várták a megoldást. Ma előtérbe került a diagnosztikai módszerek fejlesztése, hogy minél sokrétűbb és pontosabb adatokat lehessen nyerni a konzerválandó anyagról, felületről, és ezek alapján kerül kiválasztásra az adott esetben leghatékonyabban használható és a meglevő anyag tulajdonságaihoz leginkább hasonló konzerválószer.[38]

A konzerválószerek alkalmazhatóságán túl a táblakép – vagy falképrestaurátor sokszor kerül szembe olyan alapvető műszaki problémával, mint azt a veszprémi Gizella-kápolna Árpád-kori falképeinek sorsa is mutatja, mely nem restaurátori feladat. Megoldása viszont szükséges feltétele a restaurátori munka elvégzésének. Itt a falak többszörösen is megismétlődő átázásáról van szó. A víz eltávolítása a falból, illetve a nedvességáramlás irányának, irányítottságának biztosítása építészeti és műszaki feladat, amit csak a restaurátor szempontjainak szem előtt tartásával szabad elvégezni.[39]

A konkrét példák és megoldások ismertetése után a szép színes diafelvételek élményszerűen elevenítették föl a magyar műemlékállomány jellegzetes csoportját, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Hajdú-Bihar megye kis templomait. Az Európa-szerte csak „magyar iskola"-ként emlegetett helyreállítási módszer valamennyi fogalma: a különbözőség, a harmonizálás, a jelzés, az utalás, a felidézés mind jelen vannak ezeknél a helyreállításoknál. Habár valamennyi közös gyökérből indul és gondos tudományos kutatáson, az emlék alapos ismeretén alapszik, mégis a megoldások az időtől és a helyreállító építésztől függően mások és mások. Jól végigvihető és szemléletesen bemutatható ezen a mintaszeleten a helyreállítások elvi és módszertani fejlődése, változása, mely mindannyiunk számára fontos tanulságokat hordoz.[40]

A dömösi prépostság altemploma a legutóbbi évek leglátványosabb helyreállítása, nemcsak rendkívüli történeti, építészettörténeti jelentősége és festői elhelyezkedése miatt, hanem azért is, mert a „magyar iskola" és a Velencei Charta alapelveiről indítva olyan rekonstrukció született, mely alapvetően meghatározza a továbbfejlődés irányát. A régészeti ásatással feltárt, építészeti részleteket tartalmazó falak és már korábban előkerült faragott kőanyag lehetővé tették az altemplom terének helyreállítását és új tartalommal való megtöltését, mely elsősorban a boltozat formáit felidéző modern üveg–beton kombinációjú födémnek és a téglakiegészítések újszerű alkalmazásának köszönhető.[41]

37 Gilyén Nándor: Korszerű szerkezetmegerősítési módszerek a helyreállításban.
38 Zádor Mihály: Korszerű módszerek a műemlékek felületvédelmére és konzerválására.
39 Deák Klára: Műemlékek képzőművészeti részleteinek konzerválása és restaurálása.
40 Arnóth Ádám: Modern kiegészítések és részletek a műemlék-helyreállításokban.
41 Nándori Kára: A dömösi bencés kolostorrom restaurálása.

Minden építészet- és művészettörténetet ismerő és művelő számára alapvető kérdés, hogy mi történik egy olyan kulcsfontosságú emlékegyüttessel, mint az athéni Akropolisz. Az épületegyüttes rangjához méltó módszerességet, logikailag szorosan egymásra épülő kutatást és tervezésmetodikát ismerhettünk meg, melyet ha előírni nem is lehet, de valamennyi emlék esetében példamutatónak és irányadónak kell tekinteni.[42]

A hazai gyakorlatban, ismerve a zavaró körülményeket is, ilyen példamutató helyreállítás a beregdaróci középkori templomé. Az alapos régészeti és művészettörténeti kutatómunkára építve az építésznek sikerült egy olyan mindenki számára követhető, de nyilván a szakemberek számára többet is elmondó jelzésrendszert kialakítani, mely teljesen adekvát az emlék megismerhetőségének fokával. A kutatás során előkerült a szentély boltozatának lenyomata, a befalazott nyílásokból a gótikus bordák, csomópontok és zárókövek. Ezek olyan mennyiségben kerültek elő, hogy lehetővé tették a boltozat hiteles rekonstrukcióját.[43]

Nagy előrelépés történt a sárospataki Vörös torony helyreállításában is. A XVIII. század elején a délkeleti saroktorony leomlott, és magával sodorta az építmény leglátványosabb kis szobáját, a bokályos házat. A koncepciózus és nagy szakértelmet igénylő restaurátori munka eredményeként ma újra élvezhetjük ennek a különleges térnek az élményét. De nemcsak e szoba visszaépítésével megoldott műszaki problémák tették nevezetessé ezt a helyreállítást, hanem az is, hogy sok elméleti vita és gyakorlati kísérletezés után a gyenge minőségű, erősen pusztulásnak indult kő nyíláskereteket működő másolatokra cserélhették, az eredetit kőtárba helyezve. A beépített kőkeretek a legkorszerűbb helyreállítási elveknek megfelelően hű másolatai az eredetinek, és

1997. július 5., szombat

A Nyári Egyetem Vendégkönyve

Történész Kassáról

NOSZVAJ

1997. július 7., hétfő

A Nyári Egyetem Vendégkönyve

A thaiföldi építész

NOSZVAJ

A Nyári Egyetem Vendégkönyve. Heves Megyei Hírlap 8. évfolyam 152–177. szám, 1997. július 1997–07–05 / 155. szám 2. és 1997–07–07 / 156. szám 2.

42 Ismini Trianti: Az athéni Akropolisz helyreállítása.

43 Szekér György: A beregdaróci középkori templom helyreállítása.

csak azoknál a tagozatoknál (szemöldök – és könyöklőpárkányok) alkalmaztak kiegészítéseket, ahol ez építészeti szempontból szükséges volt.[44]

Az egyes emlékek ismertetését jól egészítették ki a tanulmányi kirándulásokon látottak és tapasztaltak. A boldvai református templom, a diósgyőri vár, a bélapátfalvi ciszterci apátság, Váraszó, Tarnaszentmária, Kisnána és Feldebrő emlékeinek helyreállítása mind módszertani szempontból, mind konkrét megoldásaikat tekintve jó alapot szolgáltattak a vitákhoz és a szakmai megbeszélésekhez.

Az Egri Nyári Egyetem 1997-es kurzusa minden résztvevő számára olyan szakmai élményt, tanulságot és elgondolkodtató megoldásokat mutatott, melyeket további munkájában hasznosítani tud.

1997. július 8., kedd

A Nyári Egyetem Vendégkönyve

Statikus – Sepsiszentgyörgyről

NOSZVAJ

Bodor Gyula sepsiszentgyörgyi építészmérnök azok közé tartozik, akik érzelmeiket hétről hétre az utazó „szobrozóvonatban" találta lehetőségeikkel, azaz még szépen válnak.

– Négy társammal együtt úgy határoztunk, hogy közösek a magyar történelmi emlékeinek megismerésére. Létrehoztuk az Atelier Mart, amelynek műveink mártírjaink fordítását. Nem sokat hirdetgettük magunkat, hanem csöndesen tettük. Akkor is, ha tudtuk, az új, a javából is erőnyi nehézségen túlmenő munkát mutat számunkra. Ekkor hozta ezek, csakhát kaptunk ötletek. Később azonban, ha lehetőségünk is, de csak kalákából az az építészeti nem, amely nélkülözhetetlen a beléngésünkhöz. Ma már nem zavar bennünket, hogy állandóan kötöttségekbe kell, mert kétféleképpen állítsa össze munkáink.

Közvetlenül hozzá milliárdtokat ha is.

– Bevételünk gyakorlatilag kettős. Egyrészt felkéréseinek a környékbeli helyeket, s javaslatok a mi megyei hivatalunk, hogy hol és mit célszerű tenni. Ezeket az ötleteket mérlegelik az ott munkálkodó kollégák, s a feladatok elosztásáért fizetnek nekünk. Olyan is előfordul, hogy műveinkre is felkérnek megrendelők. Példaként is említenék. Mi olajat, meg a gázcsöveket és a közeli templomok restaurálását. Az utóbbi elképzelés valóra válásához amerikai alapítvány támogatását is megpályázzuk. Reméthetőleg sikerül. Az azonban tény, hogy olyan pénzeszközök csak, amelyek felhasználásáról adhatnak számadást. Ebben sokan segítenek is, de csak kalákából az az építészeti nem, amely nélkülözhetetlen a beléngésünkhöz. Ma már nem zavar bennünket, hogy állandóan kötöttségekbe kell, mert kétféleképpen állítsa össze munkáink.

Közvetlenül hozzá milliárdtokat ha is.

– Bevételünk gyakorlatilag kettős. Egyrészt felkéréseinek a környékbeli helyeket, s javaslatok a mi megyei hivatalunk, hogy hol és mit célszerű tenni. Ezeket az ötleteket mérlegelik az ott munkálkodó kollégák, s a feladatok elosztásáért fizetnek nekünk. Olyan is előfordul, hogy műveinkre is felkérnek megrendelők. Példaként is említenék. Mi olajat, meg a gázcsöveket és a közeli templomok restaurálását. Az utóbbi elképzelés valóra válásához amerikai alapítvány támogatását is megpályázzuk. Reméthetőleg sikerül. Az azonban tény, hogy olyan

Bodor Gyula

1997. július 9., szerda

A Nyári Egyetem Vendégkönyve

A visszatérő nyugdíjas

NOSZVAJ

Kovács Sándor azon kevesek közé tartozik, akik sohasem tudnak kartonon élni vétek. Ez a közösség magyarázza, hogy az idén sem fogjon tétlenül maradni.

– Vállalta élvezni gárgyával jönnek. Semcsak kikapcsolódnak, hanem bepillantottak az építész műveinkben megelőzésének mélyebbiekbe is. *Az ilyenek minden érdekes tanulmányt* Sajnos, a friss idegen elhunyt, s most már csak egyedül érkezem. Akarnak is felvidéki *ezután*, az is utolsó idő is.

Megnyerő. Ironikusan szemléletével, akit közvetlenséggel vállalta fel mélységek nélkülözhetetlen jellegzetes, mélyek szándéka a tanulságos epizódjait.

– M. tapasztalt. elégget közönségesen formálódtak ugyan. Ajtaja a csarga gumiszámban munkálkodott középkorai tanítónk. Tőle tanultam azt, hogy *meg kell becsülni embertársainkat, akárhogy* bevenni a mindent is. A II. világháború vihara engem is magával sodort. Érettségi után hivatásos katona lettem. Nyugatról csak 1947-ben érkeztem haza. Addig az országot egyetemet – hány egyetemen volt akkor is – tanultam. Ismeretszerzésemet a budapesti műszaki is folytattam. Sajnos, egyáltalán nem vonódhatott az MDP-hez, s a kommunista ezenközben. Olyannyira odakodtam, hogy eldöntöttem nem jegyeztem be a marxista tárgyakat. Így aztán nem kaphattam diplomát, de ki se szúrták, vagyis fél évtizednél műtárral is „illúzták" szántottak. *Legutóbbi pedig.*

Csak mellesleg említi azt,

Kovács Sándor

hogy elvhűségért kemény árat fizetett.

Ellentét a Hoffer-tudor-gyárban kaptam munkát. Tervezővel foglalkoztattam. Később aztán igazgatóhelyettes dolgoztam. *Persze, nem hiszem meg, hiszen nem kellett fejet hajtanom erre-ráemelkedő rangomért vállal.*

A tükörcsak fejtájához tartozik, hiszen összegyűjtötte azt a nem éppen szokásos szemmel, amelyben a részvétel kitelik.

– Ne nagyon emlékezzünk azt, mert nincs benne semmi kiválóság. Mindenképpen el szeretném oly szavakat. Visszatérek a hajdani impresszióik, s azzal a tisztában voltam, hogy *megint amerikaiként, barátokkal jöttek össze.* Olyanokkal, akikkel megértjük egymást, akikkel örömmel beszélgetünk, disputálunk. Ezért hiszem időszakot kell hozni. *Nem is alábmolyt...*

Pécsi István

1997. július 4., péntek

A Nyári Egyetem Vendégkönyve

A közkedvelt tolmács

NOSZVAJ

Kevesen vannak már közöttünk, akik közül, akik ott voltak a harmincöt esztendővel ezelőtti napról.

Közéjük tartozik *Löffler Aurélné* tolmács.

Kisasszonyból, feleségként, okát így magyarázza:

– Idetartozás a tévesz. Megyei Idegenforgalmi Hivatalnál dolgoztam gazdaságszervezőként, azaz könyvelő tényleg, szóval nem kommunikáltam. Hanem vannak olyan a környezet, s egyre inkább vonzott a tanulmányozás. Annál is inkább, mert *németül, angolul, franciául, románul* megtalálhatom jól tudok, olvasásra és beszélni is. *Az általános „kiszámíthatóságból" egy fiatal szülő okát tévesztette* ott. Ma épp olyan kedvvel látom el teendőimet, mint több mint negyedszázaddal ezelőtt. Ebben közreműködik az is, hogy mondjuk is érdekért a mélyebbiekben tömöltem, az, hogy az egyéniét követő nemzetközi mikéti útjára, vélik, mondjuk, épp az előtte könyvbe, tárgyalás munkát hagyatkoztak.

Kellemes és kellemetlen utazásairól faggatom, de csak az előbbiekről szól.

– Nem tehetségtelen se szem, hanem azért, *mert az ebben nehezen elviselhető*, s *valóban tényleg kiadjat is számítva időszakból, beszámolt* affélem egyáltalán nem szólt. Mindenképpen magamtermészetem magam. Ez nem elsősorban az én érdemem, hanem a vendégeké, akiknek közvetlenségre, barátságosságra, nyíltságra megközelítette a kontaktus kialakítását. A jó kapcsolatok erre építenek.

Kevesen vannak már közöttünk, akik közül, akik ott voltak a harmincöt esztendővel ezelőtti napról.

Közéjük tartozik *Löffler Aurélné* tolmács.

Kisasszonyból, feleségként, okát így magyarázza:

– Idetartozás a tévesz. Megyei Idegenforgalmi Hivatalnál dolgoztam gazdaságszervezőként, azaz könyvelő tényleg, szóval nem kommunikáltam. Hanem vannak olyan a környezet, s egyre inkább vonzott a tanulmányozás. Annál is inkább, mert *németül, angolul, franciául, románul* megtalálhatom jól tudok, olvasásra és beszélni is. *Az általános „kiszámíthatóságból" egy fiatal szülő okát tévesztette* ott. Ma épp olyan kedvvel látom el teendőimet, mint több mint negyedszázaddal ezelőtt. Ebben közreműködik az is, hogy az egyéniét követő nemzetközi mikéti útjára, vélik, mondjuk, épp az előtte könyvbe, tárgyalás munkát hagyatkoztak.

Kellemes és kellemetlen utazásairól faggatom, de csak az előbbiekről szól.

– Nem tehetségtelen se szem, hanem azért, *mert az ebben nehezen elviselhető*, s *valóban tényleg kiadjat is számítva időszakból, beszámolt* affélem egyáltalán nem szólt. Mindenképpen magamtermészetem magam. Ez nem elsősorban az én érdemem, hanem a vendégeké, akiknek közvetlenségre, barátságosságra, nyíltságra megközelítette a kontaktus kialakítását. A jó kapcsolatok erre építenek.

A Nyári Egyetem Vendégkönyve.
Heves Megyei Hírlap 8. évfolyam 152–177. szám, 1997. július
1997. július 8. / 157. szám 2. 1997. július 9. / 158. szám 2. 1997. július 4. / 154. szám 2.

44 M. Anda Judit: A sárospataki Vörös torony helyreállítása.

Jámbor Andrea

28. Műemlékvédelmi Nyári Egyetem Noszvaj, 1998. június 30.–július 8.[45]

Szerencsés sorsú az a rendezvénysorozat, amely 27 éve folyamatosan működik, s mint ilyen, valóban szerencsésnek tekinthető az Egri Nyári Egyetem, mely 1971 óta minden nyáron tárt kapukkal várja a műemlékvédelem szerelmeseit, szakembereket és laikusokat egyaránt, hol Egerben, hol Noszvajon, minden évben más-más témával, de ugyanazzal a mindenkit magával ragadó vendégszeretettel, sokunk számára már megszokott baráti hangulattal.

Az idén 14 országból több mint 80 résztvevő érkezett a noszvaji Oktatási Központba, hogy előadjon, ismerkedjen, tapasztalatokban gazdagodjon, figyelemmel kísérje és megvitassa a kiválasztott témát: „A műemlékek sokszínűsége". Minden évben az aktuális témához választanak szakmai irányítót, elnököt. Ez alkalommal *Ágostházi Lászlóra* esett a választás, aki valóban sokszínűségét mutatta meg azáltal, hogy bár – saját bevallása szerint is – beszédes ember, jó elnökhöz méltóan (és ígéretéhez híven) tömören, a lényegre törően irányította a képzést, vezette be és foglalta össze az előadásokat és a hozzászólásokat. Dicséretes, hogy – az Európai Unió és az ICOMOS támogatásának köszönhetően – a meglepően magas részvételi díj ellenére számos fiatal egyetemista, valamint a határainkon túl élő magyar résztvevője is volt a 28. szemeszternek.

Aki először vett részt Egri Nyári Egyetemen, annak figyelmét nem kis mértékben az állandó vagy visszatérő programok köthették le. Idetartozik az ünnepélyes megnyitó, majd az ismerkedési est, a második nap délutánján a városnézés Egerben, fogadás a polgármesternél, koccintás egy pohár kitűnő évjáratú vörösborral, utána a Szépasszony-völgyben tett, vacsorával egybekötött látogatás, valamelyik délután a De la Motte kastély megtekintése s végül a záróest a diplomaosztással. Mindehhez természetesen pompás ellátás (finom és bőséges étkezések, szauna, úszási és egyéb sportolási lehetőség, büfé stb.) és ideális környezet járul.

Aki már több alkalommal volt hallgatója a Műemlékvédelmi Nyári Egyetemnek, az talán jobban tudott koncentrálni a változó programokra: a mindig más témakörhöz kapcsolódó előadásokra, kirándulásokra, vitákra, a hallgatók fórumára. Nos, az idén többféle előadás hangzott el: voltak ismertető jellegű előadások, mint például az Aalto egyedi építészetéről és egyes épületeinek védetté nyilvánításáról szóló, bevezető előadás; aztán *Kubinszky Mihálynak* a vasútállomások épületeit bemutató és problémákra figyelmeztető remek előadása, melyet rengeteg képanyaggal, valamint a rá jellemző elsöprő lendületű és humoros előadásmóddal tett még élvezetesebbé; vagy *Gerő Győző* (sokak által ismert nevén Juszuf) rendszerezett, mindenre kiterjedő előadása Magyarország török kori építészetéről; hallhattunk a Szardínia szigetén lévő, i. e. 1000–1500 körüli különleges védelmi építményekről, a világörökség részét képező trák sírkamrákról, festett kazettás mennyezetekről stb.

45 Műemlékvédelem, 4. 1998. 217–219.

Másik csoportba sorolnám a ma emberének figyelmét a gazdaságpolitika és a kulturális szervezettség összefüggéseire irányító előadásokat, úgymint *Sisa Bélának* a tájházak védelmének nehézségeiről szóló, valamint a megmentésüket támogató programokat és alapítványi vagy egyéb forrásokat részletesen ismertető előadását; az egyben ismertető típushoz is tartozó, a falusi favázas templomok helyzetének veszélyeire, valamint a használaton kívüliek hasznosítási lehetőségeire elsősorban a fiatalok figyelmét felhívó *Angus Fowler* színes beszámolóját, vagy például a hidak megóvásáról és védelmük sajátosságairól szóló előadást; s nagy érdeklődéssel hallgattuk *Roland Silva*, az ICOMOS elnöke előadását: a Srí-Lanka-i „Kulturális háromszög"-re vonatkozó UNESCO-pályázat programját.

A harmadik csoportot a műemlékvédelem elvi-módszertani kérdéseivel foglalkozó előadások alkották: Ágostházi Lászlónak az általa tervezett szántódpusztai majorság nemcsak épület-, hanem életmód-helyreállítási problémáinak megoldását ismertető, s az új funkciók elhelyezésének lehetőségeit is taglaló, tudományos igényű előadása; azután a BME Építészettörténeti Tanszékének docense, *Mezős Tamás* a romkiegészítések országonként is változó mértékét bemutató, egyben figyelmeztető szándékú előadása arról, hogy a legfontosabb mindig az eredetiség szem előtt tartása; végül, de nem utolsósorban pedig *Román Andrásnak* „A város mint műemlék" című előadása, amely az egyes épületek egyedi védelmétől kiindulva ismertette a fejlődést a népi együttesek, majd a műemléki környezetek, a műemléki jelentőségű területek fogalmának kialakulásán keresztül a szerinte túl éles kontúrvonallal lehatárolt városrészek védelméig, s hazai és külföldi példák bemutatásával a jelen és a jövő ideális léptékű városvédelmét vázolta fel.

Az effajta kurzusok meghatározója lehet az előadók aktív, ill. passzív részvétele. Pozitív példaként említem meg Román András és a külföldi előadók teljes időtartamú ottlétét, s igen kedves és tanulságos beszélgetésekre lehetőséget adó gesztus volt Gerő Győző, Kubinszky Mihály, Roland Silva és Sisa Béla előadóknak az előadásukon kívül is közöttünk eltöltött ideje. Azt hiszem, mindannyiunk számára felejthetetlen élményt nyújtott a szlovákiai kollégák *Tina Markušová* és *Alexander Balega* – előadása, amely őrült példákat mutatott be homlokzatok festésére, gázkonvektorokra, ajtókra, kapukra, ablakokra stb. „A műemlékvédelem sokk-színűsége" címmel.

A kirándulások helyszínei változatosak voltak: az első nap a hatvani Grassalkovich-kastélytól kezdve a gombospusztai szabályos elrendezésű uradalmi központon, majd a pásztói műemlékegyüttesen keresztül Hollókő ófalujáig és váráig. Másnap a közeli Szomolya helység barlanglakásai után a mezőkövesdi mezőgazdasági gépmúzeum és Kisjankó Bori lakóháza következett; ellátogattunk Ónodra, a részben helyreállított várhoz, majd Miskolc felé vettük utunkat, ahol az ismert avasi templomon kívül a közelmúltban leégett Deszkatemplom jelenleg folyó újjáépítését is megtekintettük. Végül a diósgyőri vasgyári lakótelep téglaházait, valamint a mintaszerűen helyreállított várat láthattuk. A tanulmányi kirándulások vezetői az illetékes területi felügyelők voltak; a későbbieket illetően szívből javaslom legalább egy-egy helyszínre az emlékek kutatóit vagy helyreállító tervezőit is elhívni! Örömmel hallgattam volna például Ferenczy Károly tűnődéseit az Avason és a diósgyőri várnál.

Néhány szót érdemes szólnom a kerekasztal-beszélgetésről is, amely az indító témáról nagyon gyorsan áttért a manapság oly sokat emlegetett „hitelesség" kérdésére. Ennek kapcsán aztán túl sok kérdés vetődött fel, s túl sok maradt megválaszolatlan. A témák igen széles skálán mozogtak: az athéni Akropolisz esetében helyes volt-e a későbbi korok épületeinek kitisztítása; Zsámbék lényege nem a premontrei épületmaradvány, hanem

a Möller-féle kiegészítés; a Nara-i dokumentum legfontosabb tétele a viszonylagosság, harc a dogmatizmus ellen. A zárszóban Román András foglalta össze az elhangzottakat: alapvetően a Velencei Charta gondolatai érvényesek ma is. A helyreállításban nemcsak az elv a fontos, hanem a jó minőség és az építészi tehetség.

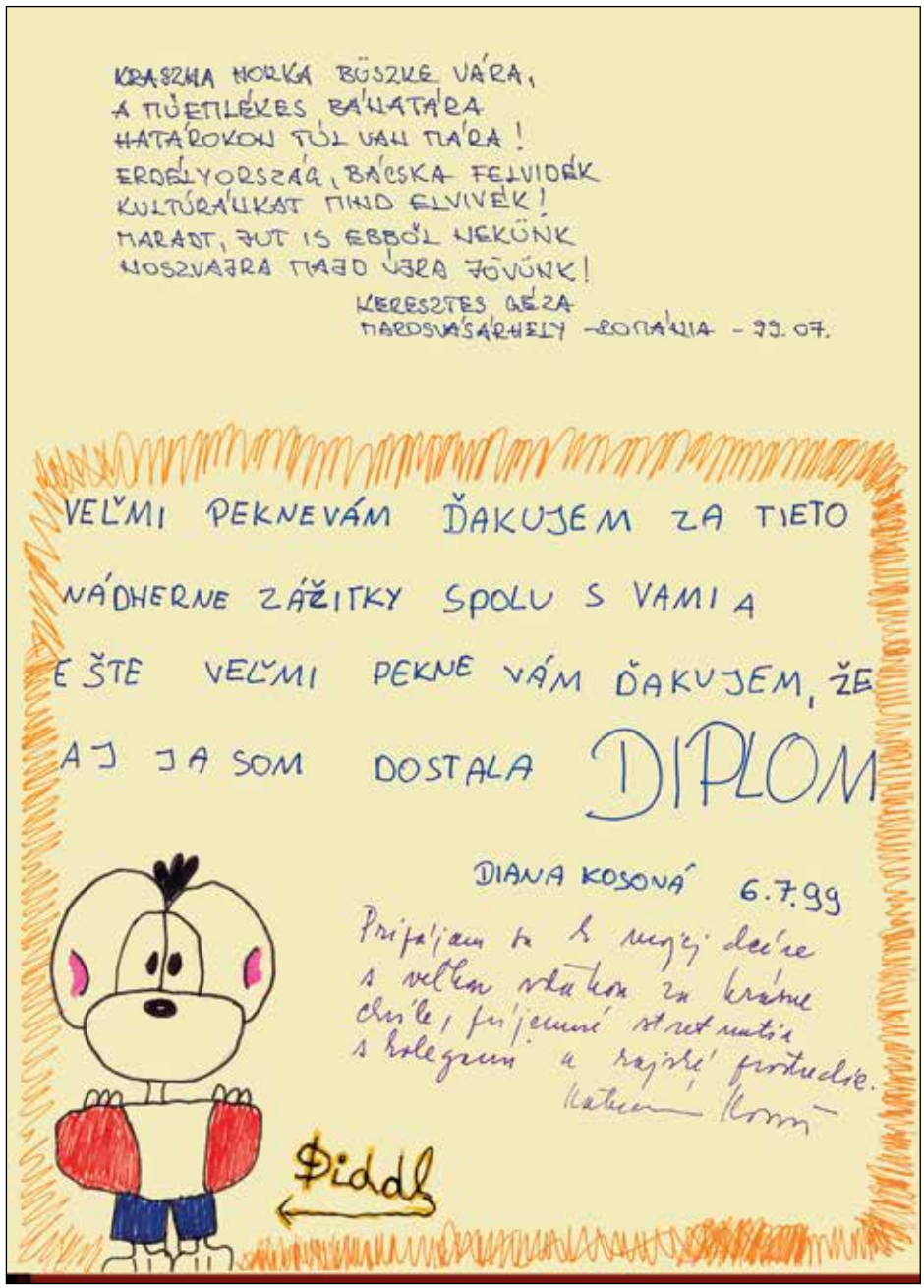
Az idei nyári egyetem forgatókönyvébe a futball-világbajnoksággal való időbeli egybeesés okozta némi konkurencia ellenére az „állandó" és a „változó" programokon túl még egy programpont bekerült. Nevezetesen az Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem Barátai Egyesületének megalapítása, melynek szülőatyja *Giorgio Bulgarelli,* a nyári egyetemek régi, csaknem állandó hallgatója. Az egyesület célja többek között az itt kötött barátságok ápolása, s az Egri Nyári Egyetem jó hírének terjesztése szerte a világon.

A hivatalos zárás előtti napon többek számára szinte már szokásos program a „falubaruccanás" Józsi bácsi pincéjébe, ahol általában a „noszvaji whisky" (borpárlat), a barikolt (füstölt) bor mellé házi húsok, tepertő, hagyma, paprika fogyasztása közben egymás és egymás népdalainak megismerése folyik. Fontos része ugyanis ennek az évtizedek óta tartó, évenkénti egyhetes képzésnek a szakmai kapcsolatok, barátságok kialakítása s a meglévők ápolása. A búcsúest a diplomaosztás és a vacsora után a különdíjak kiosztásával folytatódott, a hangulathoz tartozik, hogy volt itt a hét közben vízipólómeccs is –, majd „fékeveszett" mulatságba torkollt.

Meg kell köszönnünk a tolmácsok kiváló munkáját, nélkülük elég nehezen értettük volna egymás előadásait. A kissé hálátlannak tűnő titkári szerepet ügyesen hálássá formálva immár negyedik alkalommal *Dávid Árpád*, az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola tanára látta el, titkon-titkolatlan bevezetve bennünket a földtani tudományok szépségeibe is. A szervezők, az Országos Műemlékvédelmi Hivatal, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Bugát Pál Egyesülete (ügyvezető igazgató: *Bodó Péter*) és az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság lelkes munkája által a szervezés-rendezés az ún. állandó programok változatossága révén is méltó volt a szemeszter témájához, a „sokszínűséghez".

Csaknem száz résztvevővel nyitották meg a műemlékvédelmi nyári egyetemet (Fotó: Perl M.)
Heves Megyei Hírlap 9. évfolyam, 152. szám, 1998. július 1.

ENYE Vendégkönyv, 1999 – Keresztes Géza erdélyi bejegyzése, alatta (az akkor még gyermek) Diana Kosovának és édesanyjának, a Szlovákiai Műemlékvédelmi Hivatal elnökének, Katarina Kosovának a bejegyzése

Borossay Katalin

Műemlék és természet – kert, park, kultúrtáj Egri Nyári Egyetem 1999. június 29.–július 7.[46]

Visszatekintéssel kezdem: a tavalyi Egri Nyári Egyetem témája „A műemlékek sokszínűsége" volt. A paletta egyik – eddig a műemlékvédők figyelmét többé-kevésbé elkerülő – színét, a kultúrtájat tartották érdemesnek a szervezők arra, hogy az idei rendezvény témája legyen. A kultúrtáj az utóbbi évtizedekben került a műemlékvédők és a műemlékvédelem látókörébe; ez az oka annak, hogy noha az épített emlékek védelmére már 1931-ben megszületett az Athéni, majd 1964-ben a Velencei Charta, a történeti kertek védelméről szóló Firenzei Charta csak 1981-ben látott napvilágot (l. Műemlékvédelem 1986. 2. sz. 117–120.) és akkor még nem is beszéltünk a kultúrtájakról.

A mostani bő egy hét alatt a szervezők igyekeztek a címben megfogalmazott témakör minél teljesebb metszetét nyújtani a hallgatóknak. Az elméleti alapoktól kezdve a nemzetközi kitekintésen és a jogi szabályozáson át az összefoglaló, leltár jellegű ismertetésekig és az egyedi esettanulmányokig a téma sokféle megközelítéséről hallhattunk. A viták főleg a gyakorlati kérdéseket helyezték előtérbe: az építészeti rekonstrukció és a kertrekonstrukció kérdéseit boncolgatták, illetve azt, hogy mit kell tennünk a kultúrtájak védelmében. A kirándulások – melyek keretében láttunk kerteket-parkokat (Erdőtelek, Betlér), a világörökség címet már elnyert (Jósvafő) és arra pályázó kultúrtájat (Hortobágy) is – az előadások élő illusztrációját adták.

Jelen írásban az elhangzottakat szeretném összefoglalni.

Nyitóelőadásában *Katri Lisitzin* svéd tájtervező mérnök, az ICCROM munkatársa vázolta azt a történeti folyamatot, amelyen át a műemlékvédelem az egyes épített emlékek elszigetelt, egyedi védelmétől eljutott a kultúrtájak védelméig. A folyamat végén jelenleg az európai tájkonvenció áll; ez a kultúrtájat az ember és a természet kölcsönhatásaiban manifesztálódó képződményként határozza meg, melyből történeti, gazdasági, kulturális információk tömege olvasható ki. A világörökség listáján most 14 kultúrtáj található.

Hans-Peter Jeschke osztrák városrendező mérnök elmondta, hogy Ausztriában a természetvédelem tartományi, a műemlékvédelem szövetségi hatáskörbe tartozik. A védett tájak hierarchiájának alján a szabadidős igényeket kielégítő természeti parkok állnak, őket követik a tájvédelmi körzetek és a nemzeti parkok. Az említett jogi szabályozás a történeti kultúrtájak esetében okoz problémát: ezeknél ugyanis keverednek a természet- és a műemlékvédelem szempontjai és érdekei, s ugyanakkor összeütköznek a szövetségi és tartományi hatáskörök is.

Baloghné Ormos Ilona, a KÉE Kerttörténeti Tanszékének vezetője, a nyári egyetem elnöke (akinek kedves, ám határozott személy(iség)e a nyári egyetem elnöki székében a rendezvény egyik nagy nyeresége volt) a Firenzei Chartát elemezte és hasonlította össze a Velencei Chartával. A Firenzei Charta a történeti kertet műemléknek tekinti,

46 Műemlékvédelem, 4. 1999. 232–235.

és mint ilyenre, a műemlékvédelem kategóriáit alkalmazza. De hogyan értelmezzük a rekonstrukciót egy kert esetében? Mi a hiteles rekonstrukció? Mit jelent a „megtartani az eredetit" és a „kiegészítés elkülönítése" elve a növények esetében? Ezek a kérdések az egyik, ugyancsak Baloghné Ormos Ilona által vezetett vitadélutánon is felmerültek.

Ferenchalmy Katalin, a MűFIg (az Országos műemlékvédelmi Hivatal Műemlékfelügyeleti Igazgatósága. A szerk.) területi felügyelője a budai vár barlangrendszerének kialakulását, felfedezését, kutatástörténetét és a rá vonatkozó jogi szabályozás fehér foltjait ismertette: az ingatlanhatárok a föld felszíne alatt nincsenek megadva, a pince- és barlangszintek nincsenek átfogóan feltérképezve, s ez jogilag és műszakilag egyaránt aggályossá teszi a lakók, a közlekedők és az épületek szempontjából mégoly szükséges beavatkozásokat.

Örsi Károly, mint az ÁMRK (Állami Műemlékhelyreállítási és Restaurálási Központ. A szerk.) kertépítészeti osztályának vezetője, az intézménynek a magyar történeti kertek helyreállításában végzett munkájáról beszélt: az elmúlt években hazánk 140 védett történeti kertje közül számos megújult vagy legalábbis elkezdődtek benne a megújító munkák.

Kubinszky Mihály professzor a terepviszonyok és a növényzet meghatározta természeti tértípusok sokféleségét mutatta be, rajzi és fényképes illusztrációkkal kísérve, majd a tájba helyezett építmények, műtárgyak, épület, épületegyüttes, település és a táj viszonyát taglalta – éppúgy bemutatva léptékükben és minőségükben megfelelő, sikerült, tájkiegészítő, vagyis abszorbeálható, mint a rossz, tájromboló megoldásokat, amelyeket a táj nem képes felvenni.

Csemez Attila, a KÉE tanszékvezető docense egy kiemelt jelentőségű táj, a Tihanyi-félsziget példáján mutatta be a kollégájával, *Mőcsényi Mihállyal* együtt kidolgozott pontozásos-szorzásos módszerét, mely az „egyedi tájértékkel" egyetemben a táj értékének lehetőség szerint objektív meghatározására szolgál – a nemzetközi jelentőségűtől a lokális jelentőségűig. A módszer alkalmazása egy pályázat keretében történt meg: Tihany ebben az évben a Melina Mercouri-díjra pályázik.

Yves Luginbühl párizsi egyetemi tanár a táj felfedezésének, a rá vonatkozó törvénykezésnek franciaországi történetét választotta előadása témájául. Napjainkban a „védelem" helyett a „kezelés" kap nagyobb hangsúlyt; 1989-től folyik az „Opérations Grandes Sites" program keretében a nagyon ismert és nagyon látogatott tájak (pl. Mont-Saint-Michel) optimális, minden érdekelt érdekeit egyeztetni törekvő kezelési módszerének kidolgozása.

Cross-Kárpáti Zsuzsa kertész- és tájtervező mérnök „Az örökség társadalmi szerepe és felhasználása a területfejlesztésben" c. tanulmányában két történelmi borvidéket, a tokajit és a champagne-it hasonlította össze. A történeti párhuzamok jelen korunkban úgy találkoznak, hogy a tokaji borvidék jelentős részét külföldi befektetők birtokolják. Megjelenésük, az új technológiák behozatala a helyiek ellenszenvébe, sőt ellenállásába ütközött – ugyanakkor a felhagyott parcellák művelés alá vonása, a régi épületek felújítása ösztönzi a visszatelepülést, a termesztés-termelés újraindítását az ő részükről is.

Nagy Brigitta, a betléri kastélypark kertészmérnöke a kastély és a kert történetét és mostani állapotát ismertette. Az Andrássy család híres kastélya és annak parkja több periódusban épült, így a parkban – melynek kialakításában a XIX. század elején Heinrich Nebbien, a Városliget tervezője jeleskedett – a kerti építmények minden válfaja fellelhető: kínai és szabadkőműves pavilon, japán híd, tó, vízesés, szökőkutak, medveház

stb. A helyreállításnál a XIX. század végi állapotot vették figyelembe. Betlér 1994-ben megkapta az Európa Nostra-díjat.

Márkus Ferenc, a Balaton-felvidéki Nemzeti Park igazgatója a két éve nemzeti parkká nyilvánított védett területen folytatott munkáról számolt be. A két megyére kiterjedő, 78 települést magában foglaló parkon belül 9 intézmény szolgálja a természet jobb megismerését/megismertetését, skálájuk a bivalyrezervátumtól a geológiai tanösvényig terjed.

Az ENYE titkára, az EK TF tanára, *Dávid Árpád* a Bükki Nemzeti Parkról tartott előadásának fő hangsúlyát az itt található kőzetekre, a geológiai és az ezeket létrehozó hidrológiai és meteorológiai jelenségekre helyezte.

A „hallgatók fórumán" *Demeter Gábor* szabadkai építész japán úti élményeiről számolt be, s ez megadta a felütést Kunie Sugio, a Tokiói Tájtervezési Intézet igazgatójának a japán kertekről tartott előadásához. A történeti áttekintés után az egymást követő korok kertjeinek jellemzését adta, elválasztva egymástól különböző típusaikat és bemutatva jellegzetes elemeiket, értelmezve koncepciójukat, szimbólumaikat.

Szikra Éva, az ÁMRK kerttervező mérnöke a műemlékek környezetének kérdése kapcsán először a műemlékek eredeti környezetéről és arról, hogy az meddig tart(ott), majd a műemlék és a táj viszonyáról szólt. Egy távolabbi falu templomának tornya, a kerthez vezető út, fasor olyan elemek, melyek a műemlék környezetéhez tartoznak, legyen a műemlék a kastély vagy a kert, elbontásuk, elrontásuk vagy takarásuk a műemléket (is) károsítja.

Jámbor Imre, a KÉE tanszékvezető tanára a Városliget történetét vázolta fel. Európa első olyan közparkját, amit nem uralkodói kegy hozott létre, Heinrich Nebbien tervei alapján alakították ki. A Sugárút kiépítése, majd a millenniumi építkezések idején eltüntették laza szerkezetét, ugrásszerűen megnőtt a beépített terület aránya. A háború után a BNV betelepítésével állapota tovább romlott, s bár az 1960-as években pályázatot írtak ki rendezésére, ez jószerivel csak új berendezési tárgyak elhelyezését, s nem a növényanyag védelmét és rekonstrukcióját jelentette.

A szlovák műemlékvédelem jogi és szervezeti alapjait ismertette *Katarina Kosová*, a Szlovák Műemlékvédelmi Intézet igazgatója, majd kolléganője, *Darina Ulrichova* a nyitrai kerület műemlékeinek példáival tette szemléletessé a mondottakat. Kapcsolódva a nyári egyetem programjához a malonyai Ambrózy-Migazzi István-féle arborétumról beszélt részletesebben.

Kosztandia Tamoutseli szaloniki egyetemi tanár a kerttörténet egy ismeretlen területére, Szaloniki századfordulós kertjeibe vezette a hallgatóságot. E forgalmas kikötőváros lakóinak minden csoportja a historizmus más és más irányzatát preferálta a századfordulón, az épületekhez tartozó kertek – melyekben a keleti és a nyugati kertek jellemzői egyaránt megtalálhatóak – azonban nagyjából azonos séma szerint épültek ki: a telek közepén áll az egyik homlokzatával az utcára (sugárútra), másik homlokzatával a tengerre néző ház.

Laposa József tájtervező mérnök a pannon szőlőtermő táj meghatározó építményeire, a pincékre, illetve pusztulásukra hívta fel a figyelmet. A Kárpát-medence sok egyéb mellett a különböző borkultúráknak, szőlőtermesztési és borkészítési eljárásoknak is a találkozóhelye volt. Napjainkat a borkészítésben is az uniformizálódás jellemzi, de ez még a jobbik eset; a rosszabbik és sajnos, nem ritka – a szőlőtermelés megszűnése, és a pince pusztulása vagy átalakulása nyaralóvá.

Baráz Csaba egri tanár a kaptárkövek kialakulásának és használatának különböző teóriáit vette sorra. A gazdasági hasznosítás (sziklaméhészet) ellenében – kutatásai alapján – inkább valamiféle szakrális, áldozati funkciót tart valószínűnek a „kaptárkövek" esetében.

És végül: mit kell(ene) tennünk a kultúrtájak érdekében? Anélkül, hogy ismertetném annak a vitának a lefolyását, amelynek ez volt a címe, idézem *Román András* zárszavát: a kutatás területén dolgozók iktassák be tennivalóik közé a kultúrtájak feltérképezését, listájuk összeállítását, a hatósági tisztviselők látván a hiányt, amely olykor munkájuk végzését is megakadályozza – szorgalmazzák a törvényi szabályozás kiterjesztését a kultúrtájakra is, a külföldi kollégák pedig érdeklődésükkel és tapasztalataikkal segítsék a hazai szakemberek munkáját.

Noszvaj, pihenő a kastély udvarán, ENYE 1999. Deli Sádor felvétele

Mándoky József

Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem[47]

Harmincadik alkalommal tartották meg (2000) június 27. és július 4. között az Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetemet – ezúttal is, mint már több éve, Noszvajon. A kerek évszámra való tekintettel játékos témát választottak még tavaly a rendezők: *Húsz évszázad műemlékei.*

Az ötlet bevált: a Krisztus születésétől eltelt valamennyi századról egy-egy előadás szólt, így a résztvevők hatalmas időutazást tehettek. Ügyeltek a tematika összeállítói arra is, hogy ez az utazás térbeli is legyen: három világrész műemlékeiről hallhattunk. Volt egy harmadik szempont is: tárgyalásra került rom, templom, temető éppúgy, mint népi műemlék, vár, oltár vagy csigalépcső és ikonográfia. Azt hiszem, senki nem unatkozott, és mindenkinek szélesebb lett a látóköre.

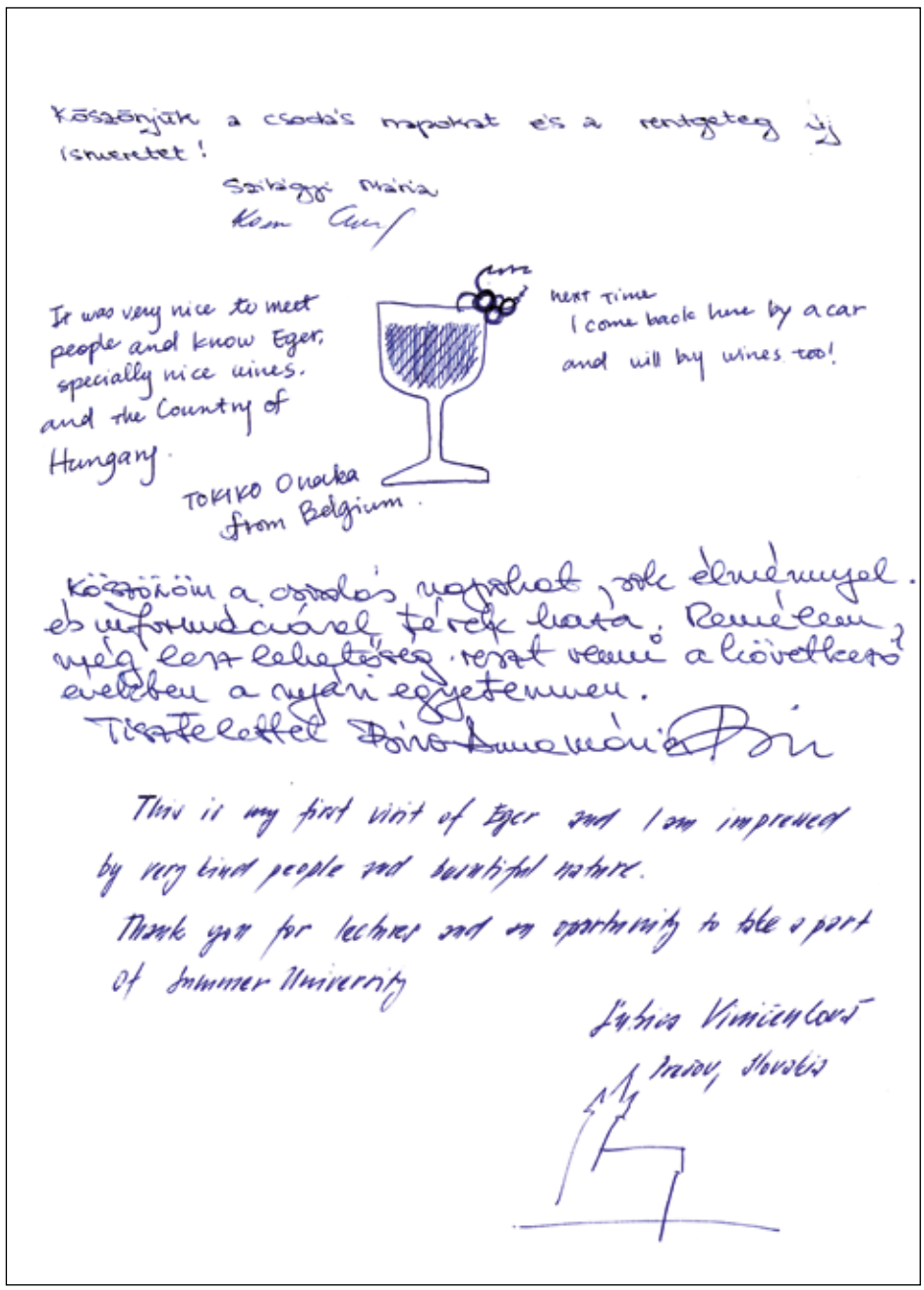
Külön öröm, hogy idén – nem úgy, mint tavaly, tavalyelőtt – nem maradt el egyetlen előadás se az utolsó pillanatban való lemondás miatt. Hét külföldi volt az előadók között, köztük Japánból, Izraelből, Németországból. (Pedig a rendezők nem tudják téríteni a meghívottak útiköltségét…)

A sok érdekes előadás közül nehéz bármelyiket is kiemelni. Legnagyobb sikere talán mégis *Vanyó Lászlónak* volt az ókeresztény ikonográfia kialakulását tárgyaló (IV. század) előadásával, de éppoly sikeres volt *Akira Ishiié:* Nara, egy korai japán főváros (VIII. század), vagy *Feld Istváné* a magyarországi várrendszer kialakulásáról. Voltak mint szokásos – kerekasztal-beszélgetések, és a hallgatók is tarthattak rövid előadásokat fórumukon. Kirándultunk Egerbe, Tokaj-Hegyaljára meg Heves megye tájaira. Volt természetesen borkóstoló is, hatféle tokajival.

Mert a nyári egyetem kellemes is, nem csak okos ismeretek forrása. Baj-e, hogy uszoda is van meg szauna, jókedv, szép lányok, jóízű, éjszakába nyúló beszélgetések, hogy a konyháról ne is szóljunk? És még valami: ez ma az egyetlen olyan fórum, ahol az Országos Műemlékvédelmi Hivatal bőkezűségéből huszonhat Kárpát-medencei műemlékvédő cserélhette ki tapasztalatait honiakkal meg külföldiekkel is.

A létszám az idén kisebb volt a tavalyinál. Az OMvH kevesebb emberét küldte, mint korábban, az olaszokon kívül mások nem jöttek Európa nyugati feléből, nem delegált senkit Eger városa, olyan magyar pedig végképp nem akad, aki saját pénzén tudna a nyári egyetemen részt venni. Hol van az az idő, amikor üzemek fizettek be sok hallgatót?… Vajon nincs olyan önkormányzat, jól menő építészeti iroda, hogy bankot ne is említsünk, amelyiknek megérné, hogy delegáljon valaki(ke)t Noszvajra?

47 Műemlékvédelem, 4. 2000. 251–252.

Résztvevők Szerbiából, Belgiumból, Romániából és Szlovákiából – ENYE Vendégkönyv, 2010

Román András

Informatika a műemlékvédelemben
A Műemlékvédelmi Nyári Egyetem 31. tanfolyama
Noszvaj, 2001. június 26. – július 4.[48]

Vannak a magyar műemlékvédelemben jó és hasznos hagyományok. Ilyen – többek között – az, hogy nyaranta összejönnek Egerben (az utóbbi években a hozzá közeli Noszvajban) sokan, akiket érdekel az építészeti örökség védelmének egy-egy részterülete.

Jó hogy így volt idén is, mert a választott téma a lehető legaktuálisabb volt. Az informatika a műemlékvédelemben ma még nem annyira elterjedt, mint az élet legtöbb más területén, pedig hogy mennyi mindenre képes, azt megtudhatták a résztvevők a 18 előadásból. A spektrum igen széles: inventarizáció, elpusztult épületek elméleti rekonstrukciója, szerkezettervezés és -megerősítés, közönség-tájékoztatás, a műemlékek rendszerezése tulajdonságaik szerint, korszerű felmérési módszerek stb.

Meggyőző volt látni, hogy a hazai programok nem gyengébbek a legjobb külföldieknél, csupán az alkalmazásban nagy a lemaradásunk mögöttük. Merthogy egy dolgot nem tud a komputer: adatok nélkül dolgozni. Abból pedig hiányunk van. Lenyűgöző volt a regensburgi dóm üvegablakait látni, tanulmányozni a gép kivetítőjén, de hát ehhez azokat az ablakokat fel kellett mérni (persze szintén a legfejlettebb technikával). A számítógép megnyitotta a műemléki nyilvántartás szédítő távlatait, de ha egy műemlékről csak annyi adatunk van, amennyit a Műemlékjegyzék tartalmaz (kastély, épült 1750 körül), akkor a tökéletes rendszerrel se jutunk messzire. Márpedig a magyar műemlékvédelem a MOB 130 éves határozata óta se jutott el oda, hogy kellő felméréssel, adatokkal rendelkezünk értékeinkről.

De hát a tanfolyamnak nem is ez volt a témája. S az, amit hallottunk-láttunk, talán rávilágít az igény kielégítésének sürgősségére. Rávilágít azonban még másra is. Manapság a kreatív munkát végző értelmiségiek többségének asztalán ott a számítógép. A műemlékvédelemben ez nincs még így, komputert jobbadán csak szövegszerkesztésre használnak. Gépírónők. Van mit előrelépni itt is. Talán nem járok messze az igazságtól, ha úgy ítélem, hogy az előadásokkal és az általuk felvetett gondolkodnivalókkal az idei tanfolyam az eddigi legjobbak közé tartozott. Éppen ezért kár, hogy ebben-abban nem minden teljesült az elképzelések szerint. A korábbi évekhez képest kevesebb volt a külföldi előadó, néhány magyar pedig egyszerűen nem tartotta meg előadását. Kár, hogy az OMvH által befizetett résztvevők száma évről évre csökken, holott egy ilyen tanfolyamon való részvételt szinte kötelezővé kellene tenni.

Sajnáltam azt is, hogy az az eredeti elképzelés, hogy legyen 4–5 számítógép, ahol a hallgatók esténként maguk is kipróbálhatják a programokat vagy internetezhetnek műemléki témákban, nem valósult meg. Így aztán estére inkább a szauna meg az uszoda maradt. Éppenséggel az se baj, hogy aki ott lehetett az idén Noszvajon, az most is jól érezte magát.

48 Műemlékvédelem, 5. 2001. 322–323.

ENYE 2002 – Koszorúzás Alsósztregován a Madách kúriánál. Babos Rezső felvétele

ENYE 2002 – Kirándulás az ónodi várnál. Babos Rezső felvétele

Nagy Zoltán

A műemlékek nemcsak kövek[49]

Jean-Louis Luxen

A műemlék nemcsak tégla, kő meg cserép, esetleg vályog és nád, nemcsak képzőművészeti alkotás, esetleg kert tartozhat hozzá, hanem szellemi, immateriális tartalom is. Érne-e magyar ember számára Eger vára ugyanannyit Dobó István és Gárdonyi nélkül? Övezné-e tisztelet a Via Dolorosát, ha csak egy piszkos óvárosi sikátor lenne, és nem tudnánk, hogy ott vitte vállán a súlyos keresztet Jézus? Ezért választotta az *Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem* idei témájaként a műemlékek kézzel nem fogható lényegének megtárgyalását. *Dr. Román András,* az ICOMOS volt alelnöke tegnapi megnyitójában hangsúlyozta: *egy műemlék megítélésében jelentős szerepet játszik, ki élt abban valaha, hogyan hatott az épületre, s az épület miként hathatott a benne lakóra.*

A rendezvényt jelenlétével megtisztelő *Jean-Louis Luxen*, az ICOMOS brüsszeli főtitkára arra tért ki, hogy az Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem Európa-szerte rangos eseménynek számít, s nemzetközi szervezetük az egyik legjelentősebb konferenciájának tartja.

A nyári egyetemet harminckét éve rendezi meg a *TIT Bugát Pál Egyesülete*. A résztvevők *Noszvajon*, a De la Motte-kastélyban hallgatják az előadásokat. Az idén csaknem félszáz érdeklődő érkezett, többségük külföldről. Így a hallgatók között találunk *cseh, szlovák, román, német, olasz, spanyol és francia* építészeket. A jelenlevőkre 20 előadás, két kerekasztal-beszélgetés és két tanulmányi kirándulás vár.

Az ENYE résztvevői a noszvaji De la Motte kastély udvarán. (Fotó: Pilisy Elemér)

49 Heves Megyei Hírlap 13. évfolyam 147. szám, 2002. június 26.

ENYE 2003 – Kirándulás helyszínek: Noszvaj és a tardi tájház. Tahi-Tóth Ilona rajzai

ENYE 2003 – Kirándulók az edelényi kastély bejáratánál. Tahi-Tóth Ilona felvétele

(RÉNES)

Egyetem a műemléki örökségről[50]

A De la Motte-kastélyban tegnap megnyílt a 33. Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem, amelynek ezúttal az a témája, hogy veszélyben van a világ és Magyarország épített kulturális öröksége.

Az ICOMOS és az UNESCO által is jegyzett, hagyományos nemzetközi szakmai konferenciára csaknem ötven hallgató érkezett belföldről, illetőleg *Ukrajnából, Romániából, Szerbia-Montenegróból, Szlovákiából, Ausztriából, Csehországból, Szlovéniából, Németországból, Hollandiából, Franciaországból és Kanadából.* Az egyhetes programot a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Heves Megyei Bugát Pál Egyesülete és az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága szervezte, az egyetem elnöke az idén *Tina Markušová,* a Kassai Műemlékvédelmi Intézet igazgatója.

A megnyitón Tina Markušová elmondta, hogy Közép-Európában nincs ehhez hasonló jelentőségű, a kapcsolatteremtésre is kiváló lehetőségeket kínáló szakmai esemény. A továbbiakban *Deme Péter,* a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal társadalmi kapcsolatok igazgatója kiemelte: a hivatal 24 hallgató, köztük határon túli magyar szakemberek részvételét támogatta az egyetemen. A jelenlévőket *Bodó Péter*, a TIT Bugát Pál Egyesületének igazgatója köszöntötte.

Az UNESCO különböző szakmai szervei – köztük a műemlékekkel foglalkozó ICOMOS – létrehozták a *Kék Pajzs* elnevezésű mozgalmat az épített örökséget fenyegető veszélyek elhárítására, csökkentésére, vagy ha a kár már bekövetkezett, a lehetőség szerinti helyreállításra. Az ICOMOS mindezen túl külön nemzetközi szakbizottságot alakított ugyanezeknek a feladatoknak a koordinálására, a tennivalók felosztására. Az idei *Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem* a közelmúlt természeti és háborús katasztrófáinak kapcsán választotta ki témáját. Előadások hallhatók egyebek mellett a Világörökséget, illetve a magyar várakat és kastélyokat fenyegető veszélyekről, a felső-tiszai és a csehországi árvizek hatásairól, az épületkorrózióról, a rossz helyreállítás okozta károkról, a tűzvészekről, a balkáni háborúk következményeiről.

A hallgatók két tanulmányi kiránduláson is részt vesznek, az egyik *Hatvantól Jászapátiig* vezet, a másik fő célpontja *Ózd*, a volt kohászati művek, amelynek területén három jegyzett ipari műemlék is található.

Noszvajon, a De la Motte kastélyban tegnap megnyílt a 33. Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem. A téma ezúttal az, hogy veszélyben van a világ és hazánk kulturális öröksége. Az egyetem csaknem ötven hallgatója tíz országból érkezett, s a tanácskozás előtt sétát tett a szép környezetű kastélykertben.
(Fotó: Pilisy Elemér)

50 Heves Megyei Hírlap 14. évfolyam 146. szám, 2003. június 25.

(szuromi)

Mitől élvonalbeli egy műemlék?[51]

Tegnap nyitotta kapuit a De la Motte-kastélyban az ország legrégibb nyári egyeteme, a műemlékvédelmi. A harmincöt éves múltra visszatekintő kurzus idei témája az élvonalbeli műemlékek védelme.

Fiatal, új arcok mellett szép számban gyűltek össze a konferencia-központ előterében a már régről ismert szakemberek, akik ténykedése csaknem egyidős a műemlékvédelmi nyári egyetemével. Az idei programról sem hiányozhatott **dr. Román András** építészmérnök, vagy **Dávid Árpád**, a rendezvény titkára, de szintúgy ismerősként köszönthették a megjelentek **Deme Pétert**, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal egyik vezetőjét. A megjelenteket **dr. Törőcsik Miklós**, Eger alpolgármestere köszöntötte, aki szólt a hevesi megyeszékhely kulturális életét is érintő műemlékvédelmi kérdésekről. Egy élvonalbeli műemlékeket őrző városnak éppúgy szembe kell néznie nehézségekkel, mint büszkeségre okot adó jelenségekkel: a szép külsejű barokk épületek mellett időnként málladozó vakolat vonja magára a figyelmet, s akkor még nem szóltunk a föld alatti hasznosításra váró pincerendszerről, vagy a Szent Miklós városrész komplex rehabilitációjáról.

Deme Péter a műemlékvédelem folyamatosságának szükségességére utalt, megemlítve azt az örvendetes tényt, hogy keresik a lehetőséget az egri nyári egyetem akkreditálására. Bár szakmailag kétségkívül hasznosak ezek az itt töltött napok, a jövőben „papírforma szerint is" elismertetésre vár a szerzett tudásanyag.

A köszöntők után a meghirdetett program szerint előadások kezdődtek, amelyeknek része lesz ma **dr. Petercsák Tivadarnak**, a Dobó István Vármúzeum igazgatójának az egri várról szóló értekezése is.

Kariya Yuga:

- Japánban mintegy 4 000 kiemelten védett és 5 000 védett építészeti emléket tartanak nyilván. Egy épület értékét a múltja, a stílusa, a történelmi szerepe határozza meg. Országunkban évente mintegy 7 milliárd yent fordítunk a műemlékvédelemre, amely nem csekély összeg, habár egy szakember mindig többet szeretne. Többek közt erről is szól az előadásom.

Román András:

- Mindenekelőtt arra keresem a választ, hogy mitől élvonalbeli egy műemlék. Pogány Frigyes jó fél évszázaddal ezelőtt azt mondta: egy épület patináját a történelme adja. Mennyit és mit szívott magába az elmúlt évszázadok történelméből. Ennek a gondolatmenetnek jó folytatása lesz a jövő évi nyári egyetem, ahol a kis műemlékek szerepe is sorra kerül.

51 Heves Megyei Hírlap 16. évfolyam 146. szám, 2005. június 24.

Balassa M. Iván

Kis műemlék – Nagy érték[52]

A 36. Egri Nyári Egyetem nyitóülése a tavaly elhunyt Román András emlékét, tevékenységét idézte fel. Nem volt véletlen, hogy a megemlékezésre Noszvajon és az ENYE alkalmából került sor, hiszen Román András a programok szellemi atyjaként évtizedeken keresztül meghatározó szerepet töltött be a nyári egyetem életében. Nem volt véletlen a megemlékezés azért sem, mert az idei téma egy kétévesre tervezett ciklus folytatása volt és az „Élvonalbeli műemlékek védelme" után ebben az évben a „Kis műemlék – nagy érték" összefoglaló címmel és tartalommal hangzottak el az előadások, hallgatói referátumok és az egynapos tanulmányi út helyszíneinek kiválasztása is ebben a szellemben történt. Ezek java részét még Román András tervezte el, hátrahagyott jegyzetlapja kiindulás volt a szervezőknek...

A megemlékezés során Eger városához kötődő kapcsolatairól Nagy Tamás polgármester beszélt, a nyári egyetem határokon átívelő szakmai jelentőségét Szlovákiával és Erdéllyel kialakított szakmai kapcsolatok tekintetében betöltött szerepét Tina Markušova és Alexander Balega méltatta. A térség Európa Nostra-díjaiban és a nyári egyetem idei témájával összefüggésben a kis műemlékek, műemléki együttesek megőrzése, helyreállítása érdekében végzett munkáját, kezdeményezéseit és eredményeit az érintett települések – Hollókő és Mád – polgármestere, illetve Torockó és Énlaka értékeinek megmentésén dolgozó határon kívüli szakemberek: Furu Árpád és Homonnai Márton méltatta. Kalmár Péter a Műemlékvédelmi Hivatal egykori elnöke és Bodó Péter a TIT Bugát Pál Egyesület ügyvezető igazgatója arról a szakmai háttérről beszélt, amelyet Román András a nemzetközi műemlékvédelmi szervezetekben betöltött funkcióiból adódóan biztosított többek között az Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetemnek.

A megemlékezésen javaslat hangzott el és határozat született arról, hogy a Nyári Egyetem felveszi Román András nevét és a továbbiakban Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem – Eger néven kerül megrendezésre.

Az ünnepségen részt vett Román András özvegye, Szekeres-Varsa Vera is.

A nyitóülésen hangzott el Fejérdy Tamás bevezetője a nyári egyetem programjának ezévi címével egyezően, de Marosi Ernő másnapi előadása is – „Kis falusi templomok" nagyban hozzájárult a „kis emlék" fogalom-meghatározásához. Előadásában kifejtette és számos példával illusztrálta, hogy e széles skálát átívelő alkotásoknak, a mindennapok műemlékeinek egyik meghatározó tulajdonsága a nagy helyi értékük, az, hogy az „élvonalbeli műemlékek"-hez viszonyított kicsinységük ellenére egy-egy közösség számára meghatározó jelentőséggel bírhatnak.

A további előadások és előadók is ezt a sokszínűséget mutatták be, kezdve a kis, akár középkori falusi templomoktól,

Szekeres-Varsa Vera
ICOMOS Archívun

52 Összefoglaló a 36. Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetemről. 2006. június 29 – július 5. Noszvaj. Örökség, 10, 2006, 7/8. 36.

a vallásgyakorlás és vallási élet kisebb épített terein, pl. zsinagógák, kálváriák, egyéb közösségi és egyéni szakrális emlékeken át, részletesen szólva a falusi lakóházakról, köztük a tájházként funkcionálókról, a kezdetlegesebb ipari létesítményekről, a malmokról, a mezőgazdasági termeléssel összefüggő objektumokról, a bortároló pincékről, az identitás megtestesítőiről, az emlékművekről, emlékhelyekről és végezetül az „élvonal" és a „kis emlék" között, szinte senki földjén lévő üdülőhelyi, elővárosi villaépítészetről. Tanulság, hogy ezek elsősorban helyi értéket képviselnek, ugyanakkor általánosítható tapasztalatok levonására is alkalmasak, ezt tapasztalhattuk például a faszerkezetek internacionalitásáról szóló előadásban éppen úgy, mint például a kálváriák széles összefüggéseit felvonultató beszámolóban.

36. ENYE megnyitó. ICOMOS Archívun

Az ezévi nyári egyetem sajátossága volt, hogy a részvételi pályázat elbírálásánál fontos szempont volt a témához illő „hallgatói beszámoló" vállalása. A szervezők a nagyszámban beérkezett pályázat közül tizenhat, a témához csatlakozó kiselőadást fogadtak el. Ezek amellett, hogy szinte kivétel nélkül a hallgatók magas felkészültségéről tanúskodtak, a szakmai eszmecserét is elősegítették. A résztvevők nemcsak hallgatói voltak az előadásoknak, hanem hozzászólásaikkal, kérdéseikkel hozzájárultak az egyetem sikeréhez.

Két tanulmányi kirándulás is elmélyítette az előadásokon elhangzottakat. Egy egri látogatás során olyan, a Nyári Egyetem programjában korábban nem szereplő látnivalók voltak, mint a verőszalai pincesor, az egykori megyei börtön, ma a Megyei Múzeumi Igazgatóság kiállítóhelye, az egykori dohánygyár és a Lyceumban a Spekula Csillagvizsgáló. Az egész napos kiránduláson a hallgatók Egeszalók – Verpelét – Tarnaszentmária – Recsk – Parád – Sirok útvonalon a Nyári Egyetem témájához csatlakozóan elsősorban „kis emlékek"-et tekinthettek meg.

Kirándulási csoportkép. ICOMOS Archívun

A Nyári Egyetem szervezői köszönik a támogatóknak, a Nemzeti Kulturális Alapnak, a Hungarofest Kht.-nek, Eger Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatalának, a Dynamic Partner Ltd.-nek (Eger) és a Rexroth Bosch Group-nak hozzájárulásukat.

A program szakmai szervezését Kovács Erzsébet, az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága alelnöke és Balassa M. Iván etnográfus, az egyetem ezévi elnöke végezte. A lebonyolítás a TIT Bugát Pál Egyesületének munkája volt, élükön Bodó Péter igazgatóval. Az egyetem titkári teendőit Dávid Árpád látta el.

A záró-rendezvényen és diplomaosztáskor Kovács Erzsébet ismertette a remény szerint jövőre is megrendezésre kerülő, immár 37. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem témájára vonatkozó elképzelést. E szerint 2007-ben a társadalmi feladatmegosztást vitatjuk meg, vagyis azt, hogy ki törődik és hogyan a műemlékekkel?

Szablyár Péter

A harmadik ENYE-m, avagy a Toldi szerelme után szabadon[53]

ELSŐ ÉNEK

„Az idő akkoron szép folyással vala."
Ilosvai

1. Visszanéz a magyar, sóhajtva néz vissza.
Te dicső hajdankor! Fényes napjaidra;
Mert ENYE volt itt immár 36 esetben
Ha nem is ebben a szűk családi körben.
A lényeg az, itt vagyunk a harminchetediken
Ismerős arcok a noszvaji vidéken.
Műemlékvédők, végvári harcosok,
A régmúlt emlékét megvédő tudósok.

2. És a hallgatóság? Veteránok hada
Elvira Spanyolból, a táncrendek motorja,
Neety Skóciából, kinek mozgása s alakja
A Kaama Sutrát is eszembe juttatja.
S a legifjabb növendék, a kicsi Klárika,
Potenciális gyermek-urbanista,
Itt Noszvajon a jó levegő mellett
Szívhatta magába a műemlékvédelmet.

3. Nagy elődök után érkeztünk Noszvajra
Hisz itt járt az MSZP apraja és nagyja.
Fekvőhelyünk immár egy műemlék dikó,
Mert hát ezen aludt a Lendvai Ildikó.
Frakció ülés volt , a'la De La Motta
Gyurcsány is itt hajtotta a fejét álomra.
A jó levegő reméljük rájuk is jól hatott,
A reform körül tovább nem verik a habot.

MÁSODIK ÉNEK

1. Elmentek s kezdődött a mi egyetemünk
A megnyitón könnyektől vöröslött a szemünk.
Aztán belecsaptunk rögtön a lecsóba
Elnökök sorjáztak a hűs előadóba.
Ikomosz, KÖH, és minden amit akarsz
Köszöntő szavakat követte sok malaszt
A gépről lekötendő tájházak sorsáról
Mezős elnök urunk új teóriájáról.

2. Vita is volt persze, udvarias, szelíd
Mely riposztjaival is jobb kedvemre derít
Volt bölcs és rendhagyó, a'la Ágostházi
Kedves, nagyapás, nyári egyetemi – kvázi.
Hallhattunk Segesdről elnökünk szájából
Sziszi hőszigetelt bukó-ablakáról.
Inplantátumokról Hatvani Ádámtól
MAMÉG által mentett műemlék házakról.

3. Aztán irány Eger, ott is a Buttler-ház,
Melyet elnökünk szintenként magyaráz.
Majd utunk a Bikavér pincébe vezetett,
Ahol sok szöveg 's némi bor várta a sereget.
Volt ott tarja, kolbász, töpörtyű és sonka,
Sok vegetáriánusnak korgott is a gyomra.
Megittunk mi mindent: rozét és medinát,
Lenyelve hozzá a sok-sok borász dumát.

53 ICOMOS Híradó különszáma, 2008. Szablyár Péter (1948–2013) képzettségét tekintve geológus, bányamérnök, a Magyarországi Tájházak Szövetsége alapító ügyvezető elnöke, a népi építészeti értékek elkötelezett őrzője volt. Ő hozta létre és tartotta fenn az 1994-től látogatható jósvafői tájházat. Szablyár Péter a nyári egyetemnek 2005-ben először, majd attól kezdve haláláig minden évben (még 2013-ban is) résztvevője, némelykor előadója, máskor, ha a téma úgy kínálta a tanulmányi kirándulások szervezésének segítője volt! 2007-ben írta első Toldy parafrázisát és attól kezdve 2012-ig minden évben megörvendeztette a nyári egyetem hallgatóit – az elbeszélő költeményre utaló formában – az aktuális témához és eseményekhez kapcsolódó szellemes és találó összefoglalójával. A köztisztelet-nek örvendő szakember munkája, kötődése ékes bizonyitéka a nyári egyetem megőrzésre méltó szellemiségének.

4. Életünk tengelye, ha ezt Te láthatnád!
Ő volt a titkárunk, doktor Dávid Árpád.
Humora savanykás, hisz felbüfögte többször
Ki is feküdt tőle, ki most hallá először.
Hogy fogyatékos elménk se szenvedjen csorbát
Erre szolgált a két kiváló tolmács.
Prokai Rózsa és Bóta Csaba hangján
Szűnt meg az akadály két világnyelvet hallván.

5. A szombat is kemény volt, nem vidám hétvége,
Örökzöld témáknak jártunk a végére.
Király utca és a pécsi Cella Septichora
Örsi Károly ápolta ősi filagóra.
A vasvári példa csak fényezte az imázst,
Megismerhettük Zágorhidi Roma Balázst.
Az I-re azután Kovács Dezső tette fel a pontot
Hollókő példáján a lelkünkbe rontott.

6. Rögtönzött brén-sztorming, pörgött is az agyunk
Kénytelen-kelletlen ötleteket adtunk.
Hogy vigyék a turisták a szemétdombot haza
De préseljék is össze, ha túlságosan laza.
Reméljük, hogy Dezső ledoktorál ebből,
És egy-két millát szakít a nagy ötletekből.
Vacsora, s gyors lefekvés, holnap útra kelünk,
Bükkalja, s az Alföld mind úti-cél lesz nekünk!

HARMADIK ÉNEK

1. Buszunk tiszta luxus, légkondi és frizsder
Ha megszomjaztál, akár jöhet egy jó spriccer.
Első célpontunk a közeli Szokolya
Barlanglakásoktól híres lankás domboldala.
Dzsungelében utat tör jó Olajos Csabánk,
Az utat tévesztve majd' elveszté csatánk.
Adót nem fizetők közé keveredtünk,
Végül aztán mégis győzedelmeskedtünk.

2. Mezőkövesd – Hadas, mint egy ékszerdoboz,
Mézeskalács huszár, ezért még kedvesed megpofoz.
Mezőcsáton levelező viszony a gazdával,
Ki futva menekült előlünk családjával.
Fölfaltunk s megittunk mindent, mit ránkhagyott,
Gondolom arcára a mosoly is ráfagyott,
Mikor hazatért , hagyva csapot papot,
Felmérve a kárt, mit csapatunk hagyott.

3. Ebéd következett az ábrányi határban
A Malomcsárda hűs szaunázójában.
Finom volt az étel, benyeltük rendesen,
Csak Árpád vezérünk mosolygott csendesen.
Kácson mindenkit meglep az enyészet
Elhagyott fürdőház, denevér-tenyészet.
A külföldi vendégek magukban röhögnek,
Műemlékvédőink pirulva pöfögnek.

4. Tibolddaróc innen csak egy macskaugrás
Kastélylépcsőjén vár az újgazdag mágnás.
Merdzsóval érkezett, panasza végtelen,
Milliók röpködnek, mágnásunk védtelen.
Pincéjében folytatjuk a fárasztó utat,
Adomázó kedve néha messze mutat.
Kontrázó feleség, nagyreményű gyermek
Mind-mind részei az újgazdag imidzsnek.

5. Tortúránk vége nem messzire, Tardon,
Hol Erzsi Néni várt ránk, s nála nem volt pardon
Menyasszonyt faragott a mi Nedvedovánkból
Sok-szoknya és fejdísz került rá a házból.
Hogy a Klára fara dús és ringó legyen,
Egy szárnyas betétet ültetett a' helyen.
Vőlegény is akadt, igaz, kissé nyeszlett
De felöltöztetve azért snájdig volt és tetszett.

EPILÓGUS

S ahogy mindennek, ennek is vége lett,
Ismeretünk bővült, s követi majd sok tett.
Hogy védhessük mindazt, ami még megmaradt,
S ebben aktív legyen e kiképzett kis csapat.
Jöhessünk jövőre, ezt tekintsék kérésnek,
S ne az Icomos kasszáján támadt újabb résnek!
Eposzom hossza biz'most már vagy egy méter
Egy évre elköszön Tőletek immár Szablyár Péter.

Nagy Gergely

Ismét volt Nyári Egyetem! 2007. június 28.–július 4. Noszvaj[54]

Szerencsére sokak számára természetes, hogy az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság és a TIT Bugát Pál Egyesülete az idén is megrendezte az Egri Nyári Egyetemet – pontosabban a tavalyi elhatározásnak megfelelően a Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetemet. Ez immár a harminchetedik alkalommal történt. Az elmúlt 36 év témája, a társadalom változását követve a magyar műemlékvédelem változatos időszakát öleli fel. Nem nekünk kell megítélni, hogy a 1971–2006 közötti korszakot a „hős" vagy a „nem hős" jelző illeti meg, de ettől függetlenül a nyári egyetemek anyaga a magyar és a nemzetközi műemlékvédelem történetének egyik legfontosabb dokumentuma. A témákat áttekintve a műemlékvédelem minden „korkérdése" nyomon követhető. Nem véletlen, hogy Román András nevét vette fel az egyetem, hiszen tudjuk, hogy a példa nélküli rendezvénysorozat meghatározó egyénisége, programalkotója és ébren tartója volt. Ez a második alkalom, hogy személyesen nem lehetett jelen, de valahol mégis ott volt, mert a megnyitóünnepségtől a zárásig az előadók és a résztvevők nagyon sokszor emlékeztek meg a személyéről.

Az idén ki törődik és hogyan a műemlékekkel? (Társadalmi feladatmegosztás a műemlékvédelemben) téma köré csoportosultak az előadások. Talán soha nem volt még ilyen aktuális ez a témafelvetés mint napjainkban, amit az is mutat, hogy az idei Országos Műemlékvédelmi Konferencia is hasonló kérdést, a befektetők és a műemlékvédelem kapcsolatát tárgyalja. Ez különösen fontos kérdés ma, amikor még az is kivonul a műemlékvédelem mögül, akinek ez a feladata, vagy éppen kötelessége – hogy a teljes kultúra mai közegéről ne is beszéljünk. Mások teljesen piaci szemlélettel kezelik ezt a területet. A Nyári Egyetem is bizonyságul szolgált, hogy nem lenne szabad ennyire leegyszerűsíteni a helyzetet: sem a teljes gyámkodás, sem a befektetők kénye-kedvére való kiszolgáltatottság nem vezet eredményre.

Végigélve a nyári egyetem programját első megközelítésben azt mondhatjuk, hogy arról is szólt a program, hogy hol a helye a műemlékvédelemnek a társadalomban, vagyis, hogy mit gondol a műemlékvédelem a társadalomról? Most erről az oldalról kövessük végig a programot:

A nyári egyetem felépítése, az előadások csoportosítása kifejezetten jól sikerült, a főtémán belül minden nap kapott valami különös tematikus hangsúlyt. Ezeket sorra véve láthatjuk, hogy az idei egyetem gondolatilag is nagyon jól felépített konferencia volt.

A műemlékvédelem felelőssége a társadalomban – ez lehetne az első nap alcíme. Nagy vita alakult ki arról, hogy a néhol társadalmi nyomás köntösében megjelenő befektetői érdekképviselet felmentést adhat-e, vagy új pályára állíthatja-e a műemlékvédelmet? Kíváncsian vártuk Mezős Tamás a KÖH új elnökének, és Ágostházi László tanár úrnak az előadását. Az azt követő igen érdekes vitában érezhettük, hogy ugyanazon cél érdekében hányféle szemlélet ébredhet, ami a műemlékvédelmet igen sokféle messze útra vezetheti el.

54 ICOMOS Híradó, 15, 2007, 1/4. 20–22.

Az építészet és lehetőségei. Ez a kör arról szólt, hogy a történeti épületeink megújulása mögött milyen források és érdekek vonulnak fel, hogyan hat egymásra a műemlék és környezete és hogy a műemlékvédelmi szemlélet hogyan válik az új építészet ihlető forrásává! Ahogy nincs kis és nagy műemlék, nincs kis és nagy helyreállítás sem. Ezt láttuk igazolódni, hiszen a legkisebb emlék helyreállítása is ugyanolyan mindenre kiterjedő figyelmességet és figyelmes építészi megközelítést kíván, mint egy nagyobb együttes megújulása. A nem is védett segesdi malom átalakulásától a város léptékű építészeti gondolkodásig láttunk figyelemre méltó példákat. Még a haszonelvűek számára is belátható volt, hogy nincs olyan műemlék, ami nem jó semmire. Csak a tulajdonviszony, *a tulajdonos személye és a műemlékvédelmi érdek* állhat egymással szemben. Örsi Károly – aki a kertek átalakulásai és helyreállításai segítségével láttatta ugyanezeket a problémákat – szemléletesen fogalmazott: „Várni kell! – hiszen a példák is igazolták, hogy ha tudunk várni és kivárni, előbb utóbb minden műemléket megtalál az alkalmas gazdája! – Még azelőtt, mielőtt végleg elpusztulna!"

Vagyis – az újabb nap témaköre, a *partnerkapcsolatok* kérdése. Sarkadi Eszter az önkormányzati lehetőségekről beszélt Pécs példája alapján, Tahi-Tóth Nándorné a Budapest, Király utca 26. szám alatti Jálics ház helyreállításán mutatta végig, hogy az építtető, a hatóság és a tervező folyamatos együttműködése hogyan vezetheti sikerre egy műemlék megújulását. Láthattuk, hogy a műemléknek nincsenek hasznos és haszontalan részei, hanem csak az a kérdés, hogy megfelelő értékelés után egyes elemek milyen szerepet kaphatnak a megújulási programban, figyelemmel az újérték-teremtés gondolatára. A látványos bemutató azonban kimondatlanul arról szólt, hogy csak az vezethet eredményre, ha a befektető és a műemlékvédelem egymást tisztelő kiegyensúlyozott munkakapcsolatot alakít ki.

Megismerkedhettünk a Monumentenwacht munkájával. Gert van der Vast a holland gyakorlatot mutatta be és bizony csak reménykedhetünk, hogy Heiter Róberték a MAMÉG mozgalmukkal itthon is meg tudják gyökereztetni ezt az intézményt. Hollandiában igen eredményesen segítik a műemlék-tulajdonosokat a karbantartási munkában. Ingval Maxwell a skóciai helyzetképet mutatta be. Ott komoly intézmény foglalkozik a műemlékek karbantartásával. Ez az előadás a mai skót építési előírások és a műemlékek viszonyát is bemutatta. Nagyon tanulságos volt, és itthoni bevezetése is indokolt lenne annak a gyakorlatnak, miszerint más építési előírás vonatkozna az 1930 (ekkor volt az építéstechnológiairendszerváltás) előtti épületek helyreállítására és korszerűsítésére, mint az újak építésére.

A *fenntartási és a karbantartási* gondokat Kovács Dezső Hollókő példáján elemezte, ahol egy világörökségi terület teljes lakossága maradt magára az összes problémájával.

A *társadalom szerepvállalása* csak minél szélesebb körre kiterjesztett kapcsolatokkal lehetséges. Ezért volt különösen érdekes a rádiós Kovács Olivér előadása, aki hasznos tanácsokból építette fel előadását. Gyakorlati bemutatót tartott, hogy a szakma hogyan kezelje és hogyan használja érdekei megsegítésére a médiát. Hegedűs Csilla a bonchidai példát mutatta be, ahol olyan mesterképző központ alakult, ahol nem csak egy épület megmentését tűzték feladatul, hanem újranevelik a rég elfelejtett mesterségek művelőit.

A program és végkicsengése valóban gondolatébresztő volt, hiszen a fent végigjárt kérdéskört más vetületben másképp is láthattuk: Hogyan viszonyul a társadalom a műemlékvédelemhez? Ezzel kapcsolatban az előadások nyomán kérdések sorát lehetett feltenni: *Kié a műemlék?* – a mai tulajdonosé, aki egy sokszázéves épülettel bármit tehet?

Egyáltalán *mi műemlék?* A konferenciát az Olajos Csaba szervezte kirándulás nagyszerű szemléltetéssel egészítette ki.

Kács fürdőjének csodája ejtett ámulatba mindenkit, pedig nem jegyzett műemlék. A szépséges tardi paraszthaz hiába védett épület, csodája feleannyi se volna, ha nem lenne benne élő jelen a tardiak hagyományápoló világa. *Mit jelent a közösségnek a saját múltjának az emléke?* Van, ahol ezt felismerve kitörési lehetőséget is mutathat. Nem értem, hogy a vasvári domonkos kolostor megújulásának példája hogy nem lett országszerte ismert követendő példa? Zágorhidi Czigány Balázs előadásában láthattuk, hogy nem akármilyen országos jelentőségű intézménnyé vált az együttes és gyűjteménye. Egy város közepén álló műemlék megmentését célzó civil kezdeményezés szervezte a helyreállítást és lett a megújult épület a város új közösségformáló központja. Vasvár kiváló példa arra, hogy a társadalmi támogatottságra hogyan hat vissza egy műemlék szakszerű és értelmes megújulása, hiszen mindeközben visszahozta a volt megyeszékhely régi kultúráját. Úgy tűnik, hogy beindult az öngerjesztő folyamat ami hosszú távon is önfenntartóvá teszi az idetelepült intézményt.

Amikor a társadalomról beszélünk ismét felvetődött a kérdés, hogy *ki képviseli a társadalmat?* A civil szervezetek? Ez esetenként más és más lehet. De egy kisközösség meghatározhatja-e egy jelentős műemlék sorsát? A szabadkai zsinagóga helyreállítása körül adódó színezési problémák a mindenkinek igaza van (lehet) helyzetet teremt. Kié a műemlék? Nagyon érdekes kérdés, hogy hogyan viszonyul egymáshoz az egyéni érzékenységen alapuló kritika és a hiteles műemlékhelyreállítás? Ugyanez a kérdés a másik oldalról úgy vetődik fel, hogy a társadalom (állami kötelezettségvállalás a világörökséggel kapcsolatban) ráerőltethet-e akármilyen kötött életformát egy kisebb közösségre? (Lásd Hollókő helyzetét.) A hagyományait őrző falu érdemelte ki a világörökségi címet, de mára már csak a falu maradt, a hagyományos életformája eltűnt, a lakosság kiszorult volt falujából. Kérdés, ki képviseli a társadalmat?

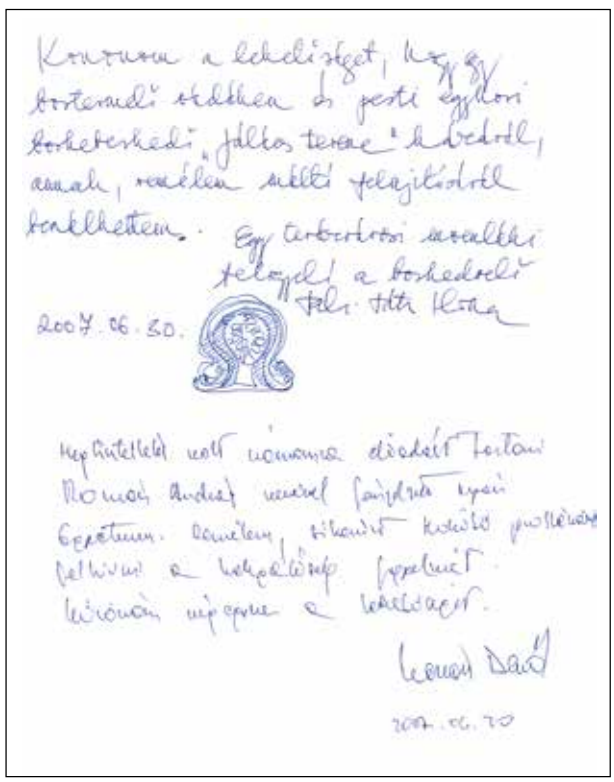
Még nehezebb a válasz, ha azt feszegetjük, hogy lehet-e demokratikus a műemlékvédelem? A társadalomtudományok képviselői természetüknél fogva a demokrácia felé hajlanak. A műszaki és művészettörténeti tudományok megkérdőjelezhetetlen biztos válaszokat ad(hat)nak. A műemlékvédelemhez mindez hozzátartozik. Látjuk, hogy a nagyon helyesen megkívánt társadalmasításával válhat csak közüggyé a műemlékvédelem. Enélkül lehetetlen a megújulása. Ezt kell tudni szabályozni, mert a műemlékek csak akkor maradhatnak meg, ha emellett a műemlékvédelem pontosan megfogalmazható művészettörténeti és építészeti kötelmei továbbra is szigorúan érvényre juthatnak. …és ha a társadalom is felelősséggel gondolja végig ezeket a kérdéseket, azt követően a műemlékvédelem is más szinten fogalmazhatja meg újabb elvárásait. Ez egy önmagát fejlesztő folyamat lehet, ha közössé válik a műemlékvédelem ügye. Ennek érdekében a mainál sokkal komolyabb szerepet kell kapjon a nevelés, az oktatás és a tájékoztatás.

Reméljük, hogy nem tévesztjük szem elől, hogy az ütközőzóna pontosan maga a műemlék, aminek a védelmében a nyári egyetem szólt! Nem tudtunk minden felvetett kérdésre válaszolni, nagy zavarban is lehetnénk, ha sikerült volna.

Azzal kezdtem, hogy sokak számára a június, egyet jelent a Műemlékvédelmi Nyári Egyetemmel. Tudnunk kell, hogy bizony minden évben egyre nehezebb körülmények között szerveződik. A legkeservesebb időszakon talán már túl van a rendezvénysorozat. Túlélte, hogy a KÖH minimálisra csökkentette az érdeklődést a páratlan rendezvény iránt. És, hogy valóban sikerült megteremteni az idén is, a nem is akármilyen feltételeket, az

ICOMOS MNB-nek, azon belül is Kovács Erzsébet odaadó szakmai és szervezőmunkájának köszönhető. Minden előadás, hozzászólás szorosan kapcsolódott a témához. Ritka az olyan konferencia, ahol ne bukkanna fel érdektelen vagy témától idegen előadás. Most pedig ez a ritka helyzet állt elő. Ezért igaztalan is vagyok azokkal, akikről terjedelmi okokból nem lehet említést tenni. Most is a TIT Bugát Pál Egyesülete gondoskodott arról, hogy a nyári egyetem minden követelményének magas igényességgel feleljen meg az ellátás és a kiszolgálás. Bodó Péter igazgató és Dávid Árpád titkár urak igazi otthont teremtettek idén is a konferenciának.

Voltak már többen is a nyári egyetemen, de most igazán összetartó, őszintén érdeklődő csapat szerveződött. A záróünnepség emelkedettségét fokozta, hogy a diploma átadására most első ízben, a kastély dísztermében került sor. Mindennél többet mond, hogy nagyon sokan ígérték lelkesedve, hogy ha alkalmuk adódik jövőre is eljönnek. Téma már van, a város és a műemlékvédelem körül forog a következő év programja. Szintén nagyon aktuális téma. Megnyugtató, hogy a programszervezés elkezdődött, a pénzügyi háttér megteremtése sajnos elhúzódó bizonytalan folyamat. Most harminchetedszer bizonyosodott be, hogy hasznos és fontos a nyári egyetem. A harmincnyolcadik érdekében kívánjuk, hogy ezt minél jobban érezzék mások is a műemlékvédelem felelősei közül és akkor talán kicsit többen fogják segíteni a szervezők munkáját.

Tahi-Tóth Ilona és Kovács Dezső bejegyzése
RAMNYE Vendégkönyv 2007

Kovács Erzsébet

Ki törődik és hogyan településeinkkel? Társadalmi feladatmegosztás a műemlékvédelemben[55]

Talán nem szerénytelenség azt állítani az idei nyári egyetem programjáról, tartalmáról és szelleméről, hogy méltó volt rendezvényünk névadójához, Román Andráshoz.

A választott téma: „Ki törődik és hogyan településeinkkel?" egy kétéves ciklus második része volt, tavaly ugyanis a témát az egyedi műemlékek szempontjából vizsgáltuk. A városok, települések fejlődésének és változásának történeti vonatkozásait, a jelenkor problémáit, a megoldások elméleti és gyakorlati kérdéseit a nyári egyetem hagyományaihoz híven kiváló hazai és külföldi (angol, cseh, osztrák és portugál) előadók mutatták be. Lehetőséget biztosítottunk az adott témák fórumszerű megvitatására, valamint a hallgatók közötti közvetlen tapasztalatcserére is. A szokásos egynapos tanulmányút során a régió különböző történeti és gazdasági hátterű településeivel ismerkedhettek meg a hallgatók, akik hazai és a környező országok (Románia, Szlovákia, Vajdaság), valamint olyan távoli országok ifjú és nagy tapasztalatokkal rendelkező szakemberei voltak, mint Egyiptom, az USA és Venezuela.

A tanulmányút során meglátogattuk egyebek mellett Mezőkövesd „hadas" település részét, Mezőkeresztesen a város történetét és a tervezett légi bázishoz kapcsolódó fejlesztési elképzeléseket a polgármester és a tervező ismertette, Diósgyőr lakó- és ipari együttesét, mai helyzetét és megoldásra váró problémáit a gyáróriás hajdani igazgatója mutatta be. Ezen kívül Eger történeti belvárosának, múltjának és jelenének, a megoldandó feladatoknak egy egész délutánt szenteltünk. Az egri intézmények és civil szervezetek képviselőivel folytatott beszélgetést a város polgármestere és a KÖH elnöke vezette.

A hallgatók témához kapcsolódó tevékenységének megismerését a szintén hagyományos „hallgatók fóruma" szolgálta. E program előadóit a benyújtott pályázatok legjavából választotta ki az ICOMOS MNB elnöksége. A témához kapcsolódó 15–20 perces előadások Veszprémtől, Salgótarjánig, Segesvártól Kolozsváron át Szabadkáig, sőt azon is túl Kairóig és New Orleansig a hallgatók szakmai, etnikai és földrajzi sokszínűségét tükrözték.

Célunk az volt, hogy az aktuális jelenségeket a történeti folyamatokra és tapasztalatokra építve vizsgáljuk, és a megoldásokat az előző korok kihívásaira adott adekvát válaszok tükrében keressük. Napjainkban a településvédelem szereplői a radikális változások objektív igényei, és az agresszív változtatási szándékok keresztüzében állnak. A jelenlegi körülmények között a települések megmaradásának, fenntartható fejlődésének, értékeik megőrzésének záloga az érdekeltek felelős és tudatos együttműködése. A nyári egyetem előadásai és a kiegészítő programok mind azt célozták, hogy számba vegyük azokat a stratégiai tényezőket, amelyek a minőségi változtatások szolgálatába állíthatók. (A részletes program az ICOMOS honlapján olvasható: www.icomos.hu)

A nyári egyetem levezető elnöke Meggyesi Tamás professzor emeritus volt, aki az egyes előadásokhoz fűzött szellemes, lényeglátó kommentárjaival és kérdéseivel is hozzájárult ahhoz, hogy a hallgatók minél jobban megértsék az elhangzottakat és aktívan részt vegyenek

55 38. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem, Eger. ICOMOS Híradó, 16, 2008, 4–5. 2–3.

a felmerült kérdéseket tisztázó vitákban. A Professzor úr a nyári egyetem ünnepélyes zárására össze is foglalta az elhangzottak és a kiegészítő programok témaköreit, valamint azok szakmai konklúzióit. Ezt az összefoglalót mindnyájunk (akik ott lehettünk, és akik nem) okulására az Ő engedelmével az alábbiakban idézem:

„Összefoglaló a RAMNYE 38. évfolyamáról Ki törődik és hogyan településeinkkel? II. „Csepp a tengerben, vagy tenger a cseppben".

A RAMNYE 38. évfolyamának előadásai a következő négy témakört fogták át:

1. értékvédelem a városfejlődés jelen tendenciái között
2. értékvédelem a térségi kapcsolatok és a települési táj erőterében
3. a történeti városok megújulásának esélyei
4. a 20. század „történeti városai.

ad1. A kulturális örökségvédelem többszereplős folyamat, amiben közvetve az EU, közvetlenül az állam, a régiók és a települési önkormányzatok mellett a civil szervezetek, az alapítványok és az egyes személyek is fontos szerepet játszanak. A folyamat akkor sikeres, ha e szereplők a fejlesztőkkel és egymással együttműködnek és rendszeres dialógust folytatnak.

ad2. A kulturális örökség mindig része egy települési tájnak és kultúrának. Az örökségvédelem csak akkor fenntartható, ha szerves része a település fejlődésének ill. fejlesztésének, vagyis integrált jellegű, és kapcsolódik a tágabb értelemben vett táj- és környezetvédelmi politikához is.

Hadas település. Hegedűs Attila felvétele

ad3. A történeti városok védelmében az egyedi és a területi értékvédelemnek, valamint a közterületek komplex megújításának egyaránt szerepet kell biztosítani. A történeti városok védelme akkor nevezhető szervesnek, ha a fejlesztés kis lépésekben és a kialakult települési szövethez igazodóan történik.

ad4. A 20. század egyes sajátos környezeti formációi, mint pl. a felhagyott iparterületek, a munkáskolóniák, a villanegyedek vagy a tervezett kertvárosok mára a történeti örökség részeivé váltak, amik részben újrahasznosítására, részben védelemre és megújításra szorulnak. Ennek érdekében a szereplők széleskörű összefogására van szükség. A régi és az új épületek viszonyában mindig a régi a kiszolgáltatott, amit az idősnek kijáró tisztelettel és szeretettel kell kezelni. A meglévő épület- vagy városrész olyan csepp a tengerben, ami felértékelheti az újat, és ezzel gazdasági racionalitással is rendelkezik." Meggyesi Tamás

Az összefoglaló alcímében idézett „Csepp a tengerben, vagy tenger a cseppben" nem más, mint Meggyesi Tamás nyitó előadásának címe, amelyben a települések értékvédelmének azt az alapkérdését világította meg, amely a cseppben, illetve az egyedi értékek védelmében, megőrzésében rejlik.

Végezetül néhány tény és adat arról, hogy a nyári egyetem az építész és műemlékes szakmán belül kiváló továbbképzési lehetőség, amelynek a MÉK akkreditációs bizottsága 9 kreditpontot ítélt 2008-ban. Ezen kívül ettől az évtől a Leuven-i egyetem Raymond Le Maire Intézete szintén akkreditálta a nyári egyetemet és a BME által történő akkreditálása is folyamatban van. Hasznos tudni továbbá, hogy az NKA és más intézmények támogatásának köszönhetően a hallgatók egy része ebben az évben is ösztöndíjban részesült.

Hajdú Nagy Gergely

Beszámoló[56]

Az idei, 39. Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem továbbra is hű maradt nemes hagyományaihoz és Román András szellemi örökségéhez: a mélyen szántó szakmai előadások és látókör-szélesítő kirándulások arányos ritmusához, az ezt kísérő diskurzusok közvetlen hangvételéhez és persze a jókedvű társasági élethez, gourmandkodáshoz.

A műemlékvédelem és a társadalmi igények összetett kérdéskörének boncolgatása közelebb juttatta a hallgatóságot az egyes műemlékek helyreállításával, helyreállíthatóságával kapcsolatos problémák megértéséhez, utat mutatott a helyes megoldások irányára. A noszvaji De la Motte kastélyban összegyűlt résztvevők jól reprezentálták a téma összetettségét, a különböző szakterületen tevékenykedők gondolkodásmódját, az üzleti szféra elvárásait, a felelősségtudat különböző szintjeit, a társadalom rétegeinek eltérő igényeit és a törésvonalakat.

A Nyári Egyetem egyik legfontosabb fókuszpontja az ÉRTÉK fogalma volt; az előadások többsége eköré sűrűsödött. Ennek kapcsán Alois Riegl értékkategória rendszere többször tárgyalásra került. Így mindjárt az elején, csütörtökön, Mezős Tamás (KÖH elnök) konferencianyitó előadásán, aki az építészet téralkotó művészeti értékét emelte ki. Meglátása szerint a jövőben nagyobb hangsúlyt kell fektetni az épített környezet szellemi dimenziójára, az eredeti tér arányainak megőrzésére, visszaadására. El kell tolni a hangsúlyt a hiteles térképzés irányába (vissza kell adni a térélményt!) és alkalmanként felül kell emelkedni a szigorú anyagelvű megközelítésen.

Tamás Pál akadémikus üdítő hangvételű monológjában a társadalom oldaláról közelített a kérdéshez és gondolatok százait indította el a hallgatóságban. (Nagy kár, hogy még aznap el kellett utaznia.) Hangsúlyozta, hogy a tereket csak a létrehozó (vagy azokat megöröklő) kultúrával, „élő anyaggal" együtt érdemes megőrizni – különben csak múzeumokat teremtünk. Mit jelent a modern nyugati ember számára az otthon, a haza? Képes-e belakni a tereit, hol vannak a határai? Egy (építészeti) kultúrát, várost megöröklő közösség képes-e szervesülni azzal a környezettel, amelyet nem ő hozott létre? – tette fel kérdéseit. Ha igen, megőrzi annak értékeit, ha nem, hagyja lepusztulni. A megőrzés kapcsán Tamás Pál több technikai dilemmát bemutatott: átértékelhető keretek teremtése, multikulturális trend, eseményközpontúság (event), modern kultikus helyek jövője. Elhangzott, hogy az esztétika értelmezése kultúránként változó (pl. csorbaság érték a japán kerámián), a társadalom múltigénye állandóan változik. („Ha restaurálok, csökkentem a hiányomat az adott kor felé.") A virtuális értékközvetítés (pl. ismeretterjesztő filmek a kastélykertekről) a legtöbb emberben passzív befogadásra talál, sajnálatosan nem fordul át cselekvésbe (tehát nem fog több magyar kastélyt felkeresni).

Az első délután két előadója olyan sikerrel indította be a résztvevők agytekervényeit, hogy a nyitóestre meghívott DJ-k unottan forgathatták cd-iket egy-két óráig, végül hazamentek. A táncparkett helyett mindenki a hűvös udvart választotta eszmecserére… Következő nap Fejérdy Tamás (ICOMOS) indított előadásával. A műemlékvédelmi karták kronologikus

56 ICOMOS Híradó, 17, 2009. 4. 10–15.

összefoglalásán keresztül az érték fogalmának evolúciójáról beszélt: a kiemelkedő építészeti-művészeti alkotások régiség értékétől a társadalom eljutott az integrált szemléletmódig, a történeti együttesek megőrzésének feladatáig. Az elmúlt évtizedben egyre nagyobb jelentőséget kapott a nem anyagi dimenzió és a hitelesség fogalma. (Elhangzott, hogy a hitelesség nem értelmezhető globálisan, csak adott kulturális közegben.) Az értékek megőrzéséhez partnerkapcsolatok szükségesek a gazdasággal és a politikával (erre eklatáns példa a középkelet európai kultúrtáj védelme), valamint szakmailag korrekt választ kell adni a műemlékek újraalkothatóságának kihívására, a társadalmak identitás keresésére, a genius loci hamisítás nélküli megőrzésére.

Wessely Anna – Tamás Pál gondolataival rokonságban – a jóléti, világturista nyugati társadalom elvárásait, értékválasztási szempontjait elemezte. Az értékfogalom szubjektivitásáról és a kollektív társadalmi emlékezet kialakulásáról meggyőzött hallgatóságnak feltette a kérdést: ki határozza meg és milyen szempontok alapján döntetett el, mit tekint Európa kulturális örökségnek? Ami fontos volt egy XIX. századi nemzetállam öntudatos honpolgárának az vajon fontos-e a multikultúrában felnövő XXI. századi fiatalnak? A tradicionális kultúrák nem őrzik meg a régit, hanem szükségleteiknek megfelelően alakítják életterüket.

Gerhard Schulze ötféle csoportba sorolt, eltérő kulturális igényű, állandóan új élményekre éhes turistái komplex kihívás elé állítják az örökségvédelmet. Az említett csoportokat jól tudja integrálni egy okosan megszervezett kulturális fesztivál vagy egy olyan város, amely képes kialakítani sokszínű, kulturális negyedeket. Ezen a ponton kapcsolódott össze a szociológia az urbanizmussal (városközpontok kiürülése majd felértékelődése, visszatelepülés fázisai; helyi jellegzetességek hangsúlyozása) és a műemlékvédelem (kinek, miért fontos a történeti környezet, mennyit ér számára egy műemlék épület.)

Kirándulás az egri várban. Hajdú Nagy Gergely felvétele

A délelőtti előadássorozatot Ongjert Richárd zárta, aki az urbanista szemével kereste a gazdasági-társadalmi erőforrásként használható építészeti értéket a városokban, elsősorban Budapesten. Megállapította, hogy a kispolgári értékrendszerű, pragmatikus, rendszerető budapesti emberekre elsősorban a reprezentatív, szimbolikus épületek, kiemelt beruházások gyakorolnak hatást (amelyet a politika ki is használ); a lakóházak homlokzatfelújítása, megszépülése szintén fontos számukra, de inkább a leromlott állapotú épületekre emlékeznek. Mindemellett a budapestiek becsülik és szeretik az igényes, kortárs építészetet. Fontos megállapítás, hogy a jóléti társadalmak keveset törődnek a környezettel, a problémákat a szakmáknak kell megoldania. A munka pénzügyi hátterének megerősítésére Ongjert Richárd az eredetiség és használati érték (reklámfelületek alkalmazása megfelelő helyeken) szerepét emelte ki és felhívta a figyelmet a brandépítés tudatosítására.

Délután Cséfalvay Gyula vezetésével Egerbe látogattunk, ahol a teljes egészében megújult, konferenciaközponttá és kiállítótermekké alakított Dobó-bástyával ismerkedtünk meg. (Ezt megelőzően Fejérdy Tamás elsütött egy ágyút a bástyán, áldozatokról nem tudunk…)

A várból átbuszoztunk a Lyceumhoz (Eszterházy Károly Főiskola), ahol az elkészült könyvtárat és a „Fehér Ház elnöki irodáját" megszégyenítő, sajátos stílusú, audiovizuális tanácsteremet mutattak be nekünk a büszke alkalmazottak. Hosszú ismertetőt hallottunk a főiskola fejlesztési tervéről, a megpályázott és megnyert pénzösszeg elköltésének módjáról, helyéről. Az épületlátogatás után este a Szépasszony-völgyben megkerestük a számunkra kijelölt hűvös pincét, ahol a szellemiek után némi materiális értékekkel töltődtünk fel. Jó hangulatban, szemerkélő esőben indultunk vissza Noszvajra.

Szombat délelőtt első előadóként Pompéry Judit a német műemlékvédelmi politika ösztönző erejét és az ebből fakadó lehetőségeket ismertette a hallgatósággal. Személyes hangvételű kommentárokkal kísért fotósorozatán végigkövethettük a tulajdonukba került Mehlich-vadászkastély helyreállítását. Megtudhattuk, hogy a német állam különböző kedvezményekkel segíti a műemlékek helyreállítását és fenntartását (pl. átírási költség elengedése, restaurálási költségek kiegészítése). A nyilvánvaló nehézségek mellett (jelentős önerő, szervezési feladatok) így valóban vonzó befektetés lehet magánbefektetőként műemléket venni.

Tina Markušová soron következő ismertetőjével tovább evezett a „használható, lakható műemlékvédelem" vizein. A szlovákiai lehetőségeket korrekten tárgyalva számos, jobb sorsra érdemes épületet mutatott be, főként Kassa városában. Többször felhívta a figyelmet a műemlék épületek eredeti funkciójának és a jelenkori használati igény, befektetői szándék disszonanciáira. Így például a Fő utcán álló Andrássy-palota eredetileg arisztokraták számára épült bérházra, amelynek belső tereit a szocializmus alatt szétaprózták, hogy kisebb lakásokat tudjanak kialakítani. Manapság újra lenne igény reprezentatív luxuslakásokra, de a visszaalakítás lehetősége ebben a tulajdonosi szerkezetben szinte lehetetlen. A volt gyalogsági kaszárnya cellás térszerkezete irodai funkcióra tökéletes lenne, a befektető mégis bérlakásokban gondolkodik. A budimíri barokk magtár jó kezekbe került: egy kassai régiségkereskedő bérelte ki, itt tartja aukcióit, börzéit. Érdekességként hangzott el Luciabánya példája: a tömegközlekedéssel nehezen elérhető ércfeldolgozó telepet csak az emlékek, a kötődés tartja életben; hiába kevés a lehetőség a kertészkedésre, kirándulásra, szórakozásra, egyesek mégis itt vesznek hétvégi házat.

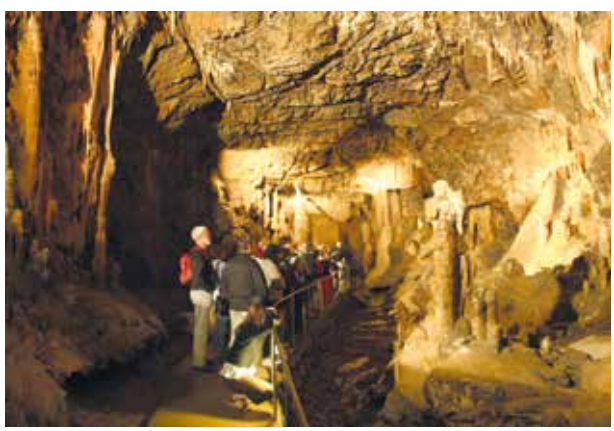
A délelőttöt Kerner Gábor „a közösségek szerepe a népi műemlékek fenntartásában" című előadása zárta. Hollókő bazárszerű, tradicionális élet nélküli kirakatfaluját vetette össze Torockóval, ahol a lakosság helyben maradt és a falu rendjének hiteles életben tartásával kíván idegenforgalmat generálni. Elhangzott, hogy a múlt rendszerben számos népi műemléket megmentettek, ez a védelem azonban csak anyagi síkon mozgott: nem foglalkozott a közösség megtartásával, a tradíciók ápolásával, a falukép, faluszerkezet alakulásával. Szóba került a protest műemlékvédelem Verespatak példáján, valamint az egyre terjedő álnépies építkezés naiv, sokszor giccsbe hajló eredményei.

Az ebéd után nem sokkal kezdetét vette a Hallgatók Fóruma. A húsz kiselőadás részletes ismertetésére jelen beszámoló nem tud vállalkozni. Általánosságban elmondható, hogy az előadók többsége szívének kedves és a magyar kulturális örökség védelme szempontjából igen fontos területekkel foglalkozott. Volt, aki leromlott, vályogfalú parasztházból kaláka munkában tájházat kíván létesíteni, volt, aki nagy ívű, országos turisztikai programok szervezésében gondolkodik. Jelen sorok írójának különösen örömére szolgált az

örökségtudatos nemzedék kinevelésének pedagógiai megközelítése. A RAMNYE 39-ben már-már ikonná vált a vízimalmok, szélmalmok emlegetése – úgy látszik, Don Quijote kalandjai mindannyiunkban ott élnek. Sok-sok probléma előkerült Erdély és a Partium műemlékeivel kapcsolatban (sajnos menthetetlenek egyes objektumok; legelszomorítóbb példa erre Fényes Elek csokaji szülőházának pusztulása). Az épületek kapcsán a beszélgetés átvezetett a társadalom alakulására, a közösségi gondolkodás megváltozására.

Szlovák kollégák látványos előadást tartottak a műemléki felmérés digitális jövőjéről; ehhez a témakörhöz később magyar építészek is kapcsolódtak a TÉKA-program bemutatásánál. A győri Széchenyi tér átépítése kapcsán ismét megtapasztalhattuk, milyen értékek pusztulnak el, ha hiányzik a szakmai felügyelet, mit okozhat egy hibás tervrajz a buldózervezető kezében… A kastélyok, kastélykertek jövőjével több előadó foglalkozott; a kérdés mindig aktuális: ki lát befektetési lehetőséget ilyen épületekben? Hogyan oldható meg gazdaságosan, hosszú távon a fenntartás? Sajnos sok esetben a döntéshozók és a tulajdonosok nincsenek tisztában azzal az értékkel, amelyeket rájuk bíztak (Tata). A pöstyéni fürdők példaértékű helyreállítása lenyűgöző: az igényes munka és a komplexen gondolkodó fejlesztés valószínűleg meghálálja magát.

Július 12-én vasárnap egész nap kirándultunk. Első állomásunk Miskolc volt, ahol Olajos Csabával végigsétáltunk az Avasi pincesoron (utolsó utáni állapot a megmentésre; némelyekben a Citrom-díj odaítélése is megfogalmazódott), majd a református templomba ültünk be rövid időre. Innen a Szinva patakot követve a Kortyoldába érkeztünk, ahol jófajta csipkebogyószörpöt kortyolva hallgattuk Puskás Pétert a Szinva Terasz építésének koncepciójáról. A „kinyitott" patakra szervezett látványos teret körbejártuk, majd buszra szálltunk. Edelényben Farkas Pál fogadta a csoportot. A L'Hullier-Coburg kastély megújítási tervének ismeretében tekintettük meg a lepusztult helyiségeket; a részben restaurált freskók bája még ilyen állapotban is derűt ébreszt.

Aggteleki kirándulás. Hajdú Nagy Gergely felvétele

A délutánt a föld alatt töltöttük: Jósvafőn, a vöröstói bejáraton ereszkedünk alá az Aggteleki barlangba. A 2005-ben nyugat-európai színvonalon megújított ösvényeken eljutottunk egészen az Óriások terméig, ahol Simándy József „Hazám, hazám" áriájának részlete csendült fel. A 10°C-os hidegből kiérve a Tengerszem Étteremben foglaltunk helyet, ahol szemet-szájat gyönyörködtető estebédet kaptunk. Innen Szablyár Péter kis világába sétáltunk le: a református templomhoz, a tájházhoz és kedves házikójához. Ittunk az egészségére egy áldomást, majd Sajókaza felé vettük utunkat. Vadnai Judit lelkipásztor mosolyogva fogadta az időben némileg megcsúszott társaságot; boldogan mutatta be szépen felújított templomukat, büszkén kiemelve a helyi közösség lelkes szerepvállalását.

A július 13-án kezdődő hetet Erő Zoltán elméleti előadása kezdte. A műemlékvédelem (protection) és a megőrzés (conservation) közösségközpontú fogalmi szétválasztását

egyes épületek történetével demonstrálta: így pl. a Bencés Rend kezében lévő Pannonhalmi Apátság ma is eredeti feladatát látja el, míg számos műemlék gazdát cserélt az idők során. Ebben az esetben – társadalmi megegyezés alapján mit tekintünk közös kincsnek, örökségének? – a közösség korlátozza a tulajdonos jogait, de segíti is megőrizni az értéket (deux chapeaux). Az előadó részletesen bemutatta az állam, az önkormányzatok, az egyházak és a magánszemélyek feladatát, lehetőségét és a támogatási rendszer működését Magyarországon. Horvátország példája jól mutatja, hogy a műemlékhasználati díj nem ördögtől való rossz: visszacsatolás kérdése. Megfelelően működik és a vállalkozók többet profitálhatnak belőle, mintha csak használják a meglévőt (több, szépen helyreállított műemlék = több turistacsalogató látványosság = több bevétel). A lendületes előadás végén elhangzott egy szám: „egy Magyarországhoz kísértetiesen hasonló országban 150 Mrd forintra lenne szükség éves szinten a műemlékek fenntartásához". Erő Zoltán ezen a ponton aláhúzta meggyőződését: bár elismeri egyes indirekt ösztönző rendszerek létjogosultságát (illetékkedvezmény, SZJA kedvezmény, ÁFA visszatérítés, ingatlanadó stb.) csak a direkt támogatási rendszerben hisz, vagyis a vissza nem térítendő és a visszatérítendő támogatásokban. Végül, és talán nem utolsó sorban itt is előkerült a konferencián sokszor tárgyalt probléma: gazdasági krízisben a műemlékvédelem alkalmas lehet több tízezer munkahely teremtésére. A magyar politikában ez egyelőre nem talált visszhangra.

Linters Adriaan szenvedélyes elkötelezettsége az ipari műemlékek iránt különösen lelkesítő volt. Egy flandriai szeszfőzde megvédése kapcsán mutatta be, mire képes az értéktudatosság, hogyan képes megváltoztatni néhány ember a többség véleményét és hogyan lesz egy bontásra ítélt, többször felgyújtott épületből a végén múzeum. Hite a civil összefogás erejében követendő példát nyújtott. EFaith néven szövetséget alapított Európában az ipari műemlékek védelmére, amelyhez már több száz csoport csatlakozott. (Egységesen, nemzetközi súllyal nagyobb nyomást lehet gyakorolni a döntéshozókra; európai szinten kell gondolkodni!) Pozitív példaként mutatta be a Snoek Brun sörfőzdét Belgiumban: a XVIII. sz. második feléből származó eredeti berendezések bemutatása mellett kocsmát üzemeltetnek. Ez termeli a legnagyobb bevételt a Szövetségnek.

Ezek után Fekete J. Csaba és Csákváriné Magony Rita a TÉKA Projekt kapcsán ismertette a térinformatika alkalmazási lehetőségeit a műemlékvédelemben. (A térinformatika legfontosabb feladata a különböző korokból származó és különböző területekről begyűjthető adatok egységbe dolgozása; vagyis egy adott műemlék esetében minden megtalálható legyen egy helyen.) Itt is szóba kerültek a civilek: az idén induló szakmai inventarizációt megelőzte a www.muemlekem.hu megjelenése. Ez a kezdeményezés a társadalom egy sajátos, kultúrára érzékeny csoportját igyekezetett bevonni az épített emlékek „kincskeresésébe", kiindulva az egyre népszerűbb, GPS-alapú geocaching szabadtéri játékból. (Geoláda egyébként a noszvaji kastély kertjében is található; én megtaláltam.)

Délután Tomšič Daniela a társadalmi értékítélet változását segítő örökségvédelmi módszereket vázolta. Az aprólékosan kidolgozott, rendkívül komplexnek tűnő, holisztikus „értékfelmérő" rendszer kidolgozása Piran, Izola és Koper városok (Szlovénia) példáján született meg. Egy-egy új régészeti lelet képes megváltoztatni a település lakosságának viszonyát épített értékeihez: minél több, újonnan előkerült lelettel ismerkednek meg, annyival mélyül tiszteletük lakóhelyük iránt.

Aladžić Viktorija a Vajdaság építészeti kultúrájának fejlődését vetette össze az elmúlt másfél évszázad gyorsan változó politikai, ideológiai rendszereiben élő emberek identitáskeresésével. Vajon hogyan viszonyul egy multikulturális történelmi kisváros magyar

emlékeihez a Délszláv háború után betelepített, tüzépbarokk palotát építő boszniai szerb telepes? Vajon miért hagyja veszni a szabadkai színház épületét a magyar nemzetiségű polgármester? Miért hódít a bizánci stílusú templomépítészet a térségben hagyományos, barokk ortodox építészeti kultúra rovására? A szerbiai örökségvédelmi törvény megerősítése, az érintett szakemberek magasabb színvonalú oktatása és fair hozzáállás a múlthoz talán segíthet ezeknek az anomáliáknak a feloldásában, a rövidlátó üzleti érdekek felülírásában.

A hétfői előadássorozatot Nagy Gergely zárta. A Wekerle-telep építésének története, jelentősége építész, tájépítész, műemlékvédő körökben közismert. Az előadó számos fényképet villantott fel a jelenkori használat problémáiról, a lakosság egy részének értékérzéketlenségéről (négyszínű házak, garázskultúra, műanyagtokos ablakok megjelenése stb.). Elhangzott, hogy a Wekerle máig megőrizte idegenségét Kispesttől: új, építésének korában modern koncepciója nem tudott szervesülni a kispesti utcákhoz – így itt más identitású emberek laknak, mint az „út túloldalán". Ma is presztízs errefelé lakást venni és részesévé válni a helyi társas körnek.

A Nyári Egyetem utolsó előtti napján, július 14-én kedd reggel Szalai András sodró lendületű beszédével ébresztette a társaságot. Óbuda-Újlak példáján bizonyította, hogy „nem a delejezés és a jó ízlés a kulcsa a dolgoknak, hanem a szabályok betartása, hogy ne legyen jogi probléma". Emiatt a hely szellemétől idegen építészeti megoldások születnek sok esetben, amelyek azonban megfelelnek a papírnak… Kőszeg példáján felhívta a figyelmet: nem elég egyes házakat védeni, a hagyományos településképet kell megőrizni! Ehelyett „zárványokat" véd a műemlékvédelem még napjainkban is. Magyarlukafát az individuális önmegvalósítás elrettentő példájaként demonstrálta: az egységes téglaházak hangulatát egyetlen idegen ház is képes tönkretenni. Végül a szakmailag talán korrekt, de hangulatilag mindenképpen „hervasztó" visegrádi királyi palota helyreállítása is terítékre került.

Vargha Mihály, az epiteszforum.hu főszerkesztője a kortárs építészet „buborékszerű" alkotásai és a faszadizmus ellen indított offenzívát. Ez eléggé meggyőzőre sikeredett, bár azért maradtak némelyekben kételyek. Számos külföldi példán bizonyította, hogy az individuumtól duzzadó „Futureal" alkotások szétrobbantják a történeti környezetet („szertelen differenciálódás"), hivalkodnak, uralkodni kívánnak, erőszakosak. Önmagukról szólnak, nem a városról, nem a közösségről. Budapesti példák és tervek sorát mutatta be: a Nemzeti Színházat, az ING ex-székházát a Paulay Ede utcában, a gazdagréti buborékot és a Közraktárakra települő CET-et. Felhívta a figyelmet a Bécsi Memorandumra (2005), amely meglátása szerint egy trójai faló és utat enged a történeti környezet szétverésének. Szóba kerültek a trükkök: ha az épület nem 100%-osan doboz formájú, akkor már városbarátnak hívják. Ha kicsit több fantázia van benne, az „landmark". A folyamat végén „mindenki mosolyog és beindul a gőzhenger". Teremthet-e egy buborék identitást? – tette fel a kérdést Vargha Mihály. Ennek a folyamatnak [digitális építészet, fogyasztás palotái] ellensúlyozására a KÖH-nek be kellene vetni társadalmi súlyát, értékközpontúságát.

A délelőtti programot Bodó Péter üdítő tudományos meséje zárta – Hamvas Béla után szabadon – a borról és a benne lakozó daimónokról, filozófiáról, metafizikáról és soksok ágas-bogas szerves vegyületről. Ezek a vegyületek jó hangulatunkért felelnek, különösen a nagy tiszteletet érdemlő TRANSZ-REZVERATROL, vagy hogy mindenki jobban értse, leánykori nevén a 3,5,4' TRIHIDROXI-STILBÉN. Az említett vegyület koleszterinszint-beállító hatásáról helyben, a konferenciateremben meggyőződhettünk: ehhez az

ORGANOLEPTIKUS ANALÍZIS borzasztó tortúrájának kellett alávetnünk magunkat. A fő inkvizítor [Bodó Péter] hűséges kínzómestereivel mindenkinek felkínált egy pohár egri cuvée-t; amit megittuk, sőt, néhányan további poharakkal kértek… Hiába, egy kicsit mindenki szeret szenvedni.

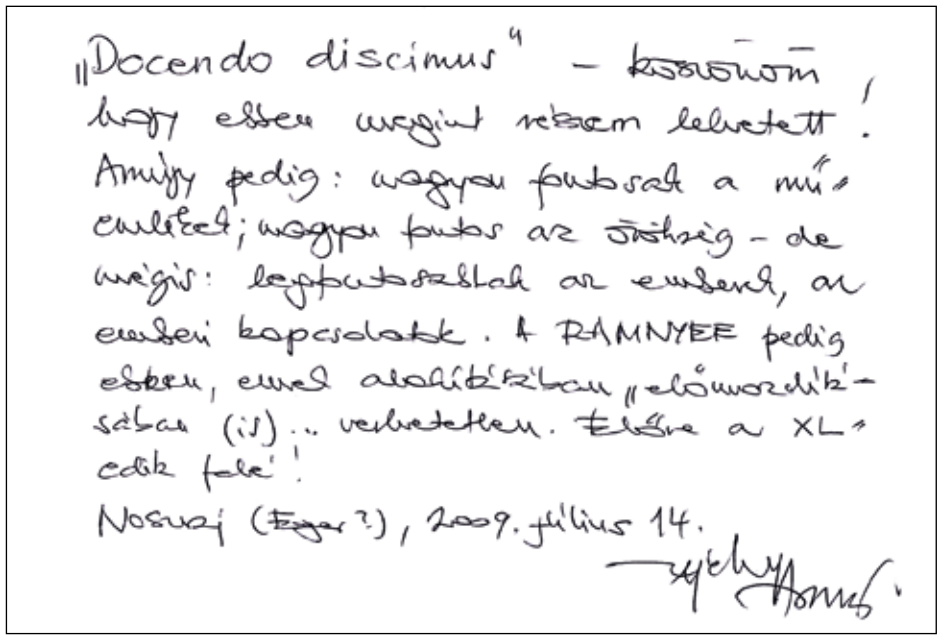
Farkaskői barlangok. Hajdú Nagy Gergely felvétele

Az ebéd után egyes vállalkozó kedvű hallgatók Dávid Árpád és Kovács Erzsébet vezetésével villámlátogatást tett (tettünk) a szomolyai kaptárköveknél, majd felhajtottunk a noszvaji Farkaskői Barlangok Alkotótelepre. (Ajánlom megtekinteni honlapjukat: www.pocem.hu!) A riolittufa folyosókon sétálva, teremről teremre egyre misztikusabb hangulatba kerül az ember… leírhatatlan élmény! A rekkenő kánikulából „hazatérve" jól esett a De la Motte kastély hűvös dísztermében kézbe venni az okleveleket és az útravalóul kapott borocskát.

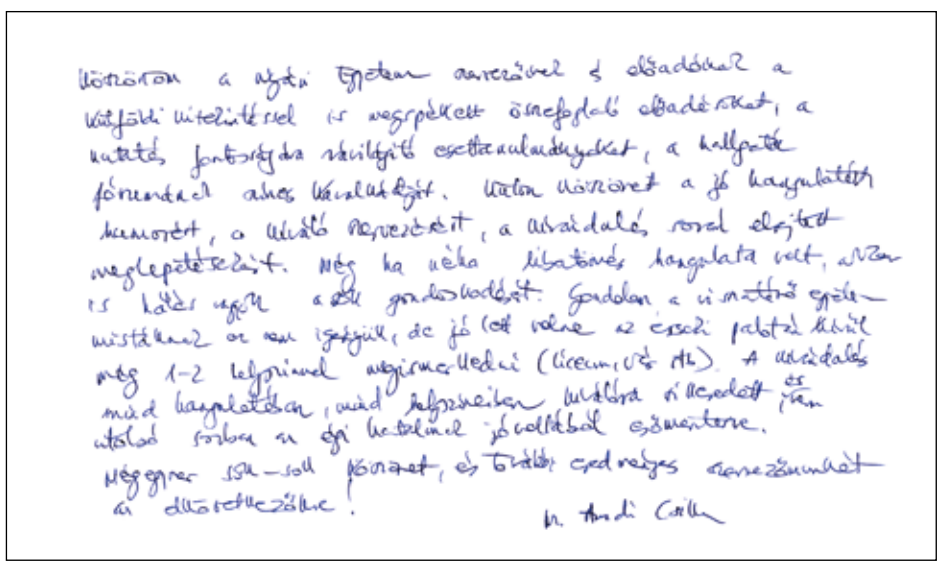
39. nyári egyetem kirándulók csoportképe, 2009. Hajdú Nagy Gergely felvétele

Köszönjük Kovács Erzsébetnek, Fejérdy Tamásnak (ICOMOS), Bodó Péternek (TIT Bugát Pál Egyesület) és Dávid Árpádnak a szervezéssel járó sok fáradozást, az Előadóknak a gazdag tudást, eszmecserét, emberi kapcsolatokat, amelyet ezen a hét napon nyerhettünk! Köszönjük Mindenkinek, aki bármilyen formában támogatta a RAMNYE-39-et!

"Docendo discimus" – tanulunk
hogy ebben most részem lehetett!
Amiért pedig: magyar tudósok a mű-
emlékek; magyar tudós az ősiség – de
mégis: legtudósabbak az emberek, az
emberi kapcsolatok. A RAMNYEF pedig
ebben, ennek alakításában "előmozdító-
sában (is) .. verhetetlen. Előre a XL-
edik felé!

Nosvaj (Eger?), 2009. július 14.

Köszönöm a nyári Egyetem szervezőinek és előadóinak a külföldi hírességekkel is megrendezett összefoglaló előadásokat, a kutató, fantáziadús tanárságra ösztönző esztétikumokat, a hallgatók főiskolai színvonalát. Külön köszönöm a jó hangulatért, a közös nevetéseket, a vitákat, a kirándulás során elsajátított megismerésekért. Még ha néha lábtörés hangulata volt, akkor is kitűnő ugrás a szép gondolkodásért. Sajnálom a szintén egész-misztikusnak ott nem igazolódott, de jó lett volna az esti palotai kitűnő még 1-2 előadónak angolnyelvűnek (liceum, vár stb.). A kirándulás másik hangulatában, másik helyszínében kitűnő és jó utolsó napra az egri kertészeti főiskolából összeállítva. Mégegyszer köszönet, és további eredményes szervezőmunkát az előadóteremben.

M. Aradi Csilla

RAMNYE Vendégkönyv, 2009 – Fejérdy Tamás elnöknek és M. Aradi Csilla résztvevőnek (a következő évi beszámoló egyik szerzőjének) bejegyzése

M. Aradi Csilla – Sándor Judit

Élménybeszámoló a 40. Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetemről[57]

Idén július 1-je és 7-e között került sor az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottságának és a TIT egri székhelyű Bugát Pál Egyesületének közös szervezésében az NKA, a KÖH és Eger Város támogatásával a Román András nevével fémjelzett Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem hetére. Az immár 40. alkalommal megrendezésre kerülő műhelymunka homlokterében a műemlékvédelem és a kutatás kapcsolata állt. Az új helyszín (Hotel Villa Völgy), valamint a Szépasszony-völgy közelsége (ó azok a közös borozgatások!) lassan feledtetni tudta a nosztalgiával emlegetett noszvaji szállást, az előadások pedig már az első napon felcsigázták a téma iránt fogékony hallgatóság érdeklődését.

A csütörtök délutáni ünnepélyes megnyitón Eger városának polgármestere, Habis László, és hajdan volt titkára, Kalmár Péter mondott az alkalomhoz illő köszöntőt. Az ünnepségen megjelent a nyári egyetem névadójának, Román Andrásnak özvegye, Szekeres-Varsa Vera asszony is. Megható volt látni, hogy egy 40 éve elindított kezdeményezés, átvészelve az azóta eltelt idők viharait, ma is, immáron felnőttkorba lépve, mennyire naprakészen követi a műemlékvédelem területén bekövetkező változásokat. Ennek bizonysága az a gazdag és változatos tematika, amely az 1971-es első ülés óta nyomon követhető.

A nyitó előadások Mezős Tamás és Fejérdy Tamás interpretációjában egymásnak felelgetve mutattak rá a kutatás fontosságára, kihangsúlyozva, hogy a jó építész nemcsak az épületnek, mint primer forrásnak a jelentőségét ismeri fel, hanem a térstruktúrának az értékhierarchiában betöltött kiemelkedő szerepét is. A jól sikerült vacsora, a titkár úr számtalan poénja, majd az azt követő beszélgetés után már új ismeretségekben bővelkedve térhettünk nyugovóra.

Másnap délelőtt került sor a meghívott külföldi előadók beszámolóira, így együtt irigykedhettünk a német precizitást és jólszervezettséget is tükröző épületkutatásra (building archaeology) és a több egyetemen posztgraduális szinten zajló oktatásra és tudományos eredmények alkalmazására (Carolin Sophie Prinzhorn), melyet az előadó kedves mosolya és személyisége fűszerezett. De hasonlóan tanulságos volt a holland helyzetkép megismerése, ahol Leo Hendriks a kutatási eredmények a közösség felé történő kommunikálásának fontosságára hívta fel a figyelmet. A szlovák helyzetet Krcho János számos példán keresztül mutatta be. Előadása az előzőekkel szemben sokban idézte a hazai állapotokat, a kutatás mai helyzetét, problémáival, megoldandó feladataival együtt. Felmerült a hitelesség és az autentikusság örök dilemmája, vagyis mennyire építhetők vissza a csak töredékben megmaradt gótikus nyílászárók.

A program délután az egri érseki palotában folyó kutatások megismerésével folytatódott az itt dolgozó szakemberek szakavatott tolmácsolásában. A mai falszövetben megbúvó középkori palota maradványai mellett az évtizedeken keresztül elfalazott érseki kápolnába is betekinthettünk, és megcsodálhattuk az emeleti falakat borító színpompás

57 ICOMOS Híradó, 18, 2010, 4. 8–10.

Egri érseki palota – díszítőfestés töredék. ICOMOS Archívum

díszítőfestés maradványait. Sajnos ezek restaurálása és bemutatása a tervezett fejlesztési projekt megvalósításától várható. A projekt nem csak arra nyújtana lehetőséget, hogy a palota régi fényében ragyogjon ismét, hanem a felújításon kívül sor kerülne egy látogatóközpont kialakítására is.

A szombati nap a műemlékvédelemben közreműködő társtudományok képviselőinek előadásaival indult, ahol a régészeti kutatások fontosságáról Feld István beszélt az ozorai vár kapcsán, hangsúlyozva az elvi rekonstrukció fontosságát. A restaurálás eredményeit és nehézségeit (pl. UV luminescens fotózás) Bóna István taglalta látványos képsorozatában, míg a művészettörténeti kutatások szerepére, a fenntartás és az interpretálás jelentőségére Mentényi Klára világított rá.

Tanulságos volt a hallgatóság számára is a műemlékek másfajta szemléletű megközelítése, ahol Bóna István szavaival élve – az épület a műalkotások természetes hordozója. Az eltérő látásmód egy-egy műemlék értelmezését, a vele való foglalkozás összetettségében mindenképpen gazdagítja. Délután került sor a hallgatók fórumának színes kavalkádjára, ahol szűk 5 percenként váltották egymást az előadások. Hallhattunk a nagykanizsai és a szerbiai műemlékek helyzetéről, a kolozsvári Farkas utcai református templom lézerszkenneléssel egybekötött kutatásáról, a kerti műromokról és friss képeket láthattunk a jósvafői árvízről. De hangzott el előadás az erdélyi Kelemen Lajos Műemlékvédő Társaság szerepéről, egy 19. sz.-i Hornbergi kancsó magyar vonatkozású ábrázolásairól, Dobay Imre kertépítész hagyatékáról, a romániai fatemplomok inventarizációjáról, a sólyi templom kutatásáról, Pecz Samu által tervezett pesti bérház helyreállításáról, Eperjes műemléki kataszteréről, és meseszép fotókban gyönyörködhettünk a Homoródmentéről. A késő estig tartó, pattogó ritmusú, változatos tematikájú előadások után beszédültünk a bőséges vacsorák egyikére, és csak azt sajnáltuk, hogy sehogy sem tudunk időt szakítani a szálloda wellness részlegének kiaknázására.

Vasárnap, nekivágtunk a felsorolás alapján is kiadósnak tűnő kirándulásnak (Szikszó, Regéc, Vizsoly, Kéked, Füzér) Simon Zoltán régész szakavatott vezetésével.

A kirándulás képei. Vizsoly és Regéc. M. Aradi Csilla felvétele

Bár sikerült elhagynunk vezetőinket a regéci vár előtt, de némi utánjárás után megérkeztek, így a várba felszállító teherautó platóján már velük együtt zötykölődhettünk. Füzéren a jófajta gulyásleves és bukta után, teli hassal vánszorogtunk fel a csodás panorámájú várhoz. Az út vége felé még egy meglepetéssel kedveskedtek vendéglátóink, egy hangulatos pincénél párás pohárban felszolgált tokaji bor mellett csodálhattuk meg a naplementét.

A füleki várnál. M. Aradi Csilla felvétele

Hétfőn, testi és szellemi fáradtságunknak fittyet hányva, bátran vágtunk bele az újabb előadássorozatba, mely a kutatásra gyakorlati példákon keresztül világított rá, egy csopaki présház, a székesfehérvári Hiemer-Font-Caraffa háztömb és a budai török termálfürdők nyomán. Érdekes előadást hallhattunk (Koppány András) a dokumentálás módszereiről, valamint a megbízóval és a kivitelezővel kialakuló kapcsolat nehézségeiről. Zsembery Ákos ránk zúdított, főleg olasz és német példákat felvonultató anyaga a kutatás mellett a helyreállítások építészeti megközelítéséről is szólt. Józsa Zsuzsa az épületkutatás mellett az épületdiagnosztika, a műszaki állapotfelmérés fontosságát emelte ki.

Eger, a székesegyház romjai. M. Aradi Csilla felvétele

A jó hamar elröppen, állapítottuk meg kedd reggel, az utolsó előadások kezdetén. Deák-Varga Dénestől tanulságos beszámolót hallhattunk az örökségvédelem tanulságairól Nagykanizsán. Tina Markušova nagyon érdekes és részletes előadást tartott a kassai Szent Mihály kápolna kutatásáról és helyreállításáról, mely sok tanulsággal szolgált a tervezést megelőző kutatás mélységeiről és a helyreállítás gondosságáról. Eredetileg a 14. században emelt kápolna a Szent Erzsébet székesegyház „árnyékában" kevés figyelmet kap úgy a turisták, mint

Eger, Buttler ház. Nagy Gergely felvétele

a szakemberek részéről. Pedig többszöri átépítésének története a 15. századtól a 20 századig sok érdekes adattal szolgál a kutatók számára is. A kutatásokat a 90-es évek végén, a restaurálást 2006-ban fejezték be.

Roncsautóval a regéci várba. Sylvester Edina felvétele

Szép mozzanata volt a napnak Bíró Annamária és Demeter Gábor hatalmas munkával elkészült Szabadka, Szeged és Temesvár két világháború közötti építészetét bemutató könyvének bemutatója. Marosi Ernő professzor érdekfeszítő előadása a hitelesség dilemmájáról a műemlékvédelemben, napjaink egyik legtöbbet vitatott témáját járta körül. Habár egész héten kerülgettük ezt a témát, a professzor vonta le a végső szigorú következtetést: A műemlékvédelem alapkövetelménye az emlék azonosságának, hitelességének megőrzése és a műemlékvédelem elsődleges célja az azonosság megőrzése és csak másodlagos a kommunikáció, mert ez szolgálja legjobban a tudományt.

Délután, Mezős Tamás elnöki összefoglalója, a diplomaosztás és a szokásosan kedves oldott hangulatú búcsúest előtt, fakultatív programként Nagy Gergely vezetésével megtekintettük a Buttler-ház nemrégiben befejezett helyreállítását.

A kiránduló csapat. Leo Hendriks felvétele

Nem érhet véget ez a beszámoló anélkül, hogy ne köszönnénk meg a szakmai program kidolgozását és megszervezését Kovács Erzsébetnek, valamint a gördülékeny megvalósítást Bodó Péternek és munkatársainak. Külön köszönet illeti a tolmácsokat fáradhatatlan agymunkájukért és a végsőkig való kitartásukért.

Reméljük jövőre, veletek, ugyanitt! És, hogy erre testben és lélekben fel tudjanak készülni a tanulni vágyók, Kovács Erzsébet bejelentette a jövő évi nyári egyetem témáját is: „Történeti terek és térkapcsolatok", amely valószínűleg ismét sokak érdeklődését felkeltve, sok résztvevőt fog vonzani

Winkler Gábor

Történeti terek és térkapcsolatok – Sikerrel befejeződött a 41. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem 2011. június 30 – július 6.[58]

„Kezdetben teremté Isten az eget és a földet" – tudósít a világ megszületéséről Mózes első könyvének bevezető sora. Az éggel és földdel együtt pedig megszületett a tér is. Az idei, immár negyvenegyedik, 2011. évi Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem előadásai éppen a terekről és ezek kapcsolatáról szóltak. A helyszínt ez évben is jól választották meg a rendezők. A Noszvaj melletti Síkfőkút meghitt csendjében, erdőktől, tavaktól körülvéve, kolostori környezetben, senkitől sem zavarva bonyolódott le a magas szintű tudományos program.

Az előadások és tanulmányi utak a felsőoktatásban elvárható legmagasabb színvonalon zajlottak. Valamivel talán még ennél is alaposabban, hiszen az egyre rövidülő hazai egyetemi tanórákkal szemben itt egy-másfél óra állt rendelkezésére egy-egy előadó számára, hogy gondolatait részletesen kifejtse. A szakmai program felépítése építészhez méltóan szakszerű és következetes volt. Az előadások a „nagy egész" felől közelítették meg a történeti terek és térkapcsolatok témáját és lépésről lépésre haladtak a téma részletes kibontása felé. Emellett a szervezők megfelelő időt szántak a felmerült kérdések megválaszolására, a hozzászólások meghallgatására. Siker volt, hogy minden előadás után szép számmal akadt hozzászóló. Négy nap alatt tizennyolc „nagyelőadást" hallgathattak meg a résztvevők. Emellett maguk a hallgatók is beszámolhattak eddigi munkájuk eredményeiről. Örvendetes, hogy tizenegy résztvevő vállalkozott rövidebb-hosszabb „kiselőadás" megtartására.

RAMNYE 2011 – megnyitó előadások
ICOMOS Archívum

Az első nap délutánján Eger Város polgármestere nevében Dely György építész köszöntötte a vendégeket. A megnyitón Román András felesége, Varsa Vera is részt vett, aki felidézte a korábbi évek meghatóan szép eseményeit. Az első három előadás a tér legáltalánosabb fogalmait tisztázta. Magam öt világrész történeti tereinek bemutatásával igyekeztem bizonyítani a tér környezetalakító szerepét és a „hely szelleme" kialakulásának titkait. Mezős Tamás az építészeti tér – űr és tér? – fogalmának kialakulásáról beszélt és a meghatározás mai értelmezését fejtegette. Fejérdy Tamás a műemlékvédő szemszögéből

58 ICOMOS Híradó, 19, 2011, 4. 14–16.

vette nagyító alá a tereket és térkapcsolatokat, nem feledkezve meg a tér és a benne zajló élet harmóniájáról sem.

A második és harmadik nap délelőtti előadói már a témával kapcsolatos részletkérdéseket is feszegették. Meggyesi Tamás új tantárgyat vezetett be: a „Promenadológia" – németül: a „sétálás tudománya" – bizonyára hamarosan minden jobb európai építészeti és urbanisztikai egyetem kötelező tantárgya lesz. Az előadó nem csupán a „kiemelt fontosságú" tereket vizsgálta, hanem a látszólag szerényebb térszakaszokat is bevonta vizsgálatai körébe, hiszen – bizonyította – ezeken végighaladva – „végigsétálva" – válik érzetünkben igazán teljes körű élménnyé a tér. Nagy Gergely szép példákon mutatta be az építészeti tér „alkalmasságát és megfelelését" a tőle elvárható eszmei és gyakorlati rendeltetéseknek. Fatsar Kristóf mindezeket a kertépítészet szemszögéből vizsgálta: a térkapcsolatok problémáját a kertművészet nyelvére „fordította le".

RAMNYE 2011 – Winkler Gábor és Meggyesi Tamás előadása. Sylvester Edina felvétele

Koródy Anna és Vukoszavlyev Zorán a tér 20. század eleji értelmezését napjaink spanyol építészetének remek példáival illusztrálta. Kaszás Károly a japán terek és térkapcsolatok misztikus szellemvilágába vezette el hallgatóit. A holland Eloy Koldeveijl a történeti tér nélkülözhetetlenségére hívta fel a figyelmet, hangsúlyozva, hogy a tér megőrzése csak az épített örökség megóvásával lehetséges. Előadásában ismertette azokat a fontos gyakorlati lépéseket, melyek segítségével Hollandiában az örökség védelmét megvalósítják.

A hétfői előadók közül Aczél Gábor a történeti terek és a városfejlesztés kapcsolatát fejtegette, a fejlesztésben rejlő biztató lehetőségekről és a helyrehozhatatlan hibák veszélyéről beszélt. Különösen érdekes volt a helyreállítás és megőrzés egyes alkotói magatartásformáinak – városépítészeti „stílusirányzatainak" – definiálása a rekonstrukciótól a teljes megsemmisülésig és az új építéséig, kategorizálva az egyes módszereket. Brenner János a lehető leggyakorlatiasabb szemszögből értékelte a városi terek megújulásának németországi eseményeit. Előadása nem egy megszívlelendő gondolatot tartalmazott. Soós Gábor öt kontinensre szélesítette a problémakört: a világörökség működésének ismertetése kapcsán beszélt a műemlékek, építészeti együttesek és a helyszín megőrzésének általános és helyi kérdéseiről.

A hétfői nap délutánján a témakör egy-egy kiemelkedő jelentőségű városra szűkült. Fekete Zoltán Szeged várostörténetébe illesztve a Szent István téri víztorony és környékének megújulását ismertette, a holland Leo Hendriks pedig a városi terek esztétikai és gyakorlati jelentőségéről és megőrzésüknek módszereiről szólt. Előadása különösen

imponáló volt, hiszen a mondottakat nem csupán állóképekkel, hanem mozgófilmmel is bizonyította, sőt időnként a holland műemlékvédelem honlapjának egyes oldalait is kivetítette a hallgatók elé. Egyfajta példát adott arra, hogyan kell a világháló korában a sikeres műemlékvédőnek „helytállni". Képeket mutatott a frízországi Leeuwarden egykori börtönről, melyet ma irodák és üzletek céljára hasznosítanak. Emellett megdöbbentő számokat hallottunk arról, hogy Hollandiában ma százezer négyzetméternyi lakótér, üzleti – és irodatér tátong üresen, ezek új rendeltetése után kutatnak.

Az erdélyi Guttmann Szabolcs színes beszámolójában a nagyszebeni történeti terek és térkapcsolatok kulturális hasznosításáról beszélt. Magának és a hallgatóknak is feltette a kérdést: „vajon a Nagyszebenben sikeresnek bizonyult módszerek Erdély más városaiban – így például Kolozsvárott – vagy a Kárpátok más tájain is hasznosíthatók-e?"

Az utolsó három előadás már a részletekről, egy-egy jelentős építészeti együttes helyreállításának krónikájáról szólt. Roth János a margitszigeti Árpádkori romok modern szellemű, elegáns és pontos helyreállításáról számolt be, rávilágítva e módszer gyakorlati alkalmazásának lehetőségeire is. (Mint ahogy arról az ICOMOS Híradóban már korábban is beszámoltunk, a mintaszerű helyreállítást Nemzeti Bizottságunk ICOMOS-díjjal tüntette ki). Mányi István lendületes előadása több jelentős budapesti historizáló épületegyüttes romlásának és megújulásának történetét mondta el, kiemelve a 19. század historizáló építészeti irányzatának értékeit. Előadásából egyértelműen kiderült, hogy e korszak építészeti teljesítményét szakmánk nagyobbik része még ma is helytelenül ítéli meg, a korszak történetét sem oktatják megfelelő szemlélettel a magyar egyetemeken. Máté Zsolt gondos beszámolója a gödöllői kastély megújításának műhelytitkait ismertette.

A tizenegy hallgatói hozzászólás egy része a fő témához kapcsolódott, mások saját kutatási területükön elért eredményeikről számoltak be. Szó volt építészetoktatásról, az 1750 és 1950 közötti korszak – historizmus és modern – szoros kapcsolatáról, kertek, parkok megújításáról, a 19. század tereinek komfortberendezéseiről és sikeres civil összefogásról, mely a hagyományok megmentését célozza. A hallgatói előadások színvonalasak voltak: az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság elnöke, Nagy Gergely az évzárón joggal ajándékozta meg a sikeres hallgatói előadókat jutalomkönyvvel.

Két tanulmányút is szerepelt a programban. Bár mindkettőt sötét esőfelhők árnyékolták be, a látottak mégis emlékezetesek maradnak a résztvevők számára. Dely György építész és Kurzveil Mária Eger történeti tereinek és térkapcsolatainak – épületek és közterek – folyamatban lévő megújítását mutatta be. A bevezető előadás az egri Ó-zsinagógában hangzott el, itt meglátogatta a Nyári Egyetemet Eger polgármestere, Habis László, aki figyelemreméltó előadásban számolt be a város terveiről. A helyszínen érthetőbbé váltak, „kézzelfogható közelségbe" kerültek az egri történeti terek megtartásának és gazdagításának problémái. A felvidéki tanulmányút során Tina Markušova, Éva Smelková, Éva Lazarova,

RAMNYE 2011 – tanulmányi kirándulás: Pelsőc
ICOMOS Archívum

Szilvia Lőrincsikova és Brigitta Nagyova Pelsőc, Csetnek, Rozsnyó településekkel és a betléri Andrássy kastély gazdag belső tereivel, műkincseivel és parkjának helyreállításával ismertette meg a hallgatókat.

Az egyetem szervezése példaszerűen hibátlan volt. A téma megfogalmazása, tartalmának okos kibontása, az előadók megszervezése Kovács Erzsébet elévülhetetlen érdeme. A gyakorlati szervezésben ismét fontos szerepet vállalt a TIT Bugát Pál Egyesülete, személy szerint első sorban Bodó Péter. A helyszín megválasztása, a hallgatók ellátása kiváló volt. A tolmácsok, Bóta Csaba és Prokai Rózsa teljesítményének köszönhetően a külföldi résztvevők is teljes élményben részesültek. A technika – hangosítás és szinkrontolmácsolás – is nagy kongresszusokat megszégyenítő pontossággal, hibátlanul működött.

A záróünnepségen a résztvevők diplomát kaptak. A tanévzáró ünnepségről nem hiányozhatott Szablyár Péter ez alkalomra írt „hőskölteménye" sem. A Nyári Egyetem évente visszatérő, lelkes „hallgatója" újkeletű eposzában Zrínyi Miklós szigetvári krónikáját meghazudtoló pontossággal szedte rímbe az egyetem minden fontos eseményét, örök emléket állítva az előadóknak, hozzászólóknak és résztvevőknek. Kovács Erzsébet zárszavában a jövő évi egyetem témájára is utalt: a 42. Nyári Egyetem előadásai 2012-ben a történeti épületszerkezetekről szólnának. A rendezők már most szeretettel invitálják a régi és új tanítványokat a jövő évi találkozóra.

RAMNYE 2011 – diplomaosztó: Nagy Gergely elnök átadja a diplomát Szablyár Péternek. Sylvester Edina felvétele

Nagy Gergely

Történeti szerkezetek szerepe a műemlékvédelemben[59]

Már a cím is sugallta, hogy a téma kicsit szokatlan módon kerül bemutatásra, kitárgyalásra. Az első blokkba csoportosított előadók elsősorban a fogalom és kapcsolódó elméleti kérdéseit járták körül.

Pattantyús Ábrahám Ádám a szerkezetekhez köthető történeti gondolatiság lehetőségeit elemezte. A történeti szerkezet nem csak tartószerkezet. A szerkezetek vizsgálata a tér-térszerkezet világának pontos megismerése miatt szükséges. Logikájuk tudomása nélkül sem az adott szerkezet, sem a tér, a térszerkezet nem érthető meg. Szerkezethez csak akkor szabad hozzányúlni, javítani, kiegészíteni, ha világa már érthető, megújulása csak ezt követve történhet. Ehhez ugyanúgy hozzátartozik a társadalmi környezet, a tudomány, a divat, a gondolkodás megismerése. A divatot nem csak az új iránti vágy, a felfedezések, az új lehetőségek vezérlik, hanem sokszor az emberi butaság is tetten érhető. A tudomány nem helyettesíti a gondolkodást, a környezet sok mindent hajlamos átírni. A megértés szó volt az előadás központjában.

Eger, Minaret. ICOMOS Archívum

Az épületszerkezetek önmagukban is értékhordozók. Erről már Mezős Tamás beszélt. A tér-anyagszerkezet kapcsolatának megtestesüléseként szellemi érték is, ami saját korának üzenetét hordozza. Az anyagi hitelesség, és a szellemi, szerkezeti tisztaság kapcsolatának elemzése önmagában új, gondolatébresztő kérdéseket vetett fel.

A történeti szerkezetek fogalmát legteljesebben Fejérdy Tamás terjesztette ki előadásában. Hogyan viszonyuljunk értékeinkhez? Kiegészítéssel, pótlással, vagy a tudunk jobbat is, mint az eredeti dölyfösségével? Mit jelent és mi lehet a szerkezeti javítás vezérelve, mi cél szolgálatában jelenhet meg egy védőtető, vagy a kiegészítés? A visszafordíthatóság a legfontosabb szempont, ami el is ismeri, hogy bármi beavatkozás csak az eredeti érték tiszteletével történhet.

Winkler Gábor a hagyományos gondolkodástól teljesen újszerű módon közelítette meg a témát. A tér hangulatának elemzésétől indult. A homlokzat, mint bőr, mint fólia határolja a teret. Mi van a fólia mögött, mi történik, ha elválik a forma a szerkezettől? Sőt, mi történik, ha maga a szerkezet válik fóliává? Illúzió-e az építészet? – ezt követte végig előadásában a legkorábbi időktől napjainkig. Az előadás alapján bizonyítottnak

59 42. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem 2012. június 28-július 3. Síkfőkút – Noszvaj. ICOMOS Híradó, 20, 2012, 4. 4–7.

Győr főtere 1845-ben Fruhmann Antal festményén

láthattuk, hogy az eszközök bár változnak, a visszatekintve rendszerező elemzés azonos szellemiséget képvisel. Mégis a szokatlan szempontok szerinti elmélyedés teszi lehetővé, hogy új síkokat is láthassunk a megszokottnak, ezért ismertnek vélt esetekben.

A nemzetközi kitekintésben Szabó Bálint Romániát képviselte. Hangsúlyozta, hogy olyan országból érkezett, ahol eltérő kultúrák vannak jelen. Csak a Kárpátokon belüli örökség kérdéseiről beszélt, mert ott van otthon. A távolabbi értékek olyan kultúrát képviselnek, amihez más szellemiségbe ágyazódott szakemberek ismerete szükséges. Nem az országhatár jelenti az egységet, hanem az azonos kultúra. A kulturális közösségbe azonban minden kultúra belefér, sőt mindegyiknek fontos helye van! Hasonló a történeti szerkezetekkel kapcsolatos kérdés is. Ismert-e a szerkezet szellemisége, logikája, az megismerhető-e? A történeti szerkezetek helyreállítása leginkább megerősítést jelent. A megerősítés is csak az eredeti logika, az eredeti kapcsolatok megújításával lehetséges. Rámutatott, hogy átlagban a szerkezet 1–2%-ának károsodása okozza a szerkezeti tönkremenetelt. Ennyi anyag pótlásával, az eredeti kapcsolatok eredeti rend szerinti helyreállításával nem csak a történeti szerkezet hitelessége őrizhető, hanem a legolcsóbb megoldást is jelenti a megújuláskor.

Eva Hody, Voralberg műemlék-felügyelője, mutatta be az osztrák példát. A társadalom és gazdaság átrendeződésével a régi falvak mezőgazdasági környezetének megváltozásával ma eredeti funkciójának megfelelően a régi épületek 15%-ára van szükség. A többi átalakul, vagy elpusztul úgy, ahogy a társadalom kiköveteli. Ami megmarad, ami értéket képvisel, jellemzően nyaralóvá válik. A tulajdonosok kapott pénzügyi és szakmai segítséggel formálják át régi épületeiket. A minimál modern építészet apró kiegészítései gyönyörű karaktert adnak az épületeknek. Egyben rendszerező, tagoló elemek, aminek segítségével szolgálhat tovább az épület új funkciójának megfelelően úgy, hogy megmarad eredeti olvashatóságuk. Az igazán színvonalas mai építészetnek fontos szerepe van a műemlékvédelemben. A táj megőrzésére – ami elsősorban használatának, a gazdálkodás módjának a következménye – nem tudnak hatással lenni.

Paul McMahon Írországból a régi szakmai ismeretek alkalmazásának szükségességéről tartott előadást. Mai szóhasználattal a hajdan volt szakipar felélesztése, oktatása az alapja a történeti értékek megmentésének. Minden kor saját szakismeretének megfelelően alakította formáit, alkalmazta szerkezeteit. Megújításuk ma is csak a régi ismeretekkel történhet. Azt mutatta be, hogy a hagyományos anyagok és technikák, szerkezetek alkalmazása természetüknél fogva eleve fenntarthatók.

A történeti szerkezetek jellemző anyagainak témaköréből a kőről Szabó Attila tartott előadást. Mondandóját 26 millió évvel ezelőttről kezdte és mutatta be a kő szerepét az építészettörténetben, egészen Paxton világkiállítási csarnokáig. Ekkor szorult háttérbe a hagyományos építőanyag, aminek újrafelfedezéséért és újraalkalmazásáért érvelt.

Sajtos István a boltozatok viselkedéséről és intelligenciájáról beszélt úgy, hogy közben azt a kérdést is felvetette, hogy ezen a szinten tudunk-e partnere lenni a repedésképnek?

Kristály palota. Paul McMahon illusztrációja

Ez csak akkor lehetséges, ha értjük őket, és van velük közös nyelvünk. Külön élvezet volt a lebegő lépcső, aminek félreértett viselkedésű szerkezete számos téves, kivitelezésig is eljutott következtetést eredményezett. Arany Piroska a korai vasbeton szerkezetek világába vezetett, amelyek most lesznek itthon százévesek. Egyre nagyobb számban kell foglalkozni a vasbeton szerkezetű épületekkel. Ehhez érteni kell az elmúlt korok statikáját. Ismerni szükséges az akkori építőanyag-ipar hátterét, a betontervezést, a bányákat, az alapanyagokat, a korabeli téglagyárak adottságait. Ehhez a szerkezeti teljességhez a történeti szerkezetek diagnosztikája szükséges, amiről Lichter Tamás előadása szólt. Ma még műemlékvédelmünkből teljesen hiányzik ez a tudás, még hiányának következményeire sem ébredtünk rá. Ez a magatartás képletesen pirogránit jelenségnek nevezhető: nem a mögöttes szerkezettel foglalkozunk, hanem csodálatos színvilágának helyreállítását tekintjük feladatnak.

Mint minden évben, a résztvevők idén is lehetőséget kaptak szakmai bemutatkozásra. Varga Rita a nyomásvonalra szerkesztett új formalehetőséget mutatta meg. Kiinduló példája a tojás volt, ahol a szerkezet alapjaiban határozza meg a formát. Kovács Csaba a tartószerkezetek repedésképeinek és helyreállítási lehetőségeinek a rendszerezésére vállalkozott egészen a szövet-megerősítés lehetőségéig vezetve végig példáit. A történeti ablakok javíthatóságának szükségessége régi műemlékvédelmi probléma. Bakonyi Dániel előadása áttörést jelentett, mert épület-szerkezettani szempontból bizonyította, hogy nem egy szerkezet kérdéseit kell kiragadni, hanem az együtt dolgozó szerkezeteket, mint egyet alkotó rendszert kell értékelni. Ezzel a szemlélettel tudományosan is igazolható, hogy a történeti szerkezet helyreállítása és kijavítása a legjobb megoldás szerkezeti szempontból is! A mai építészet nélkül sem lehet műemlékvédelemről beszélni. Kóródy Anna az igen színvonalas és mértéktartó mai spanyol építészetet mutatta meg, napjaink egyik legkiválóbb építészeti ihletője a műemlék és környezete.

A szociális kérdések, a környezet fejlesztése, a kommunikáció nélkül az ipari örökség komplex védelméről sem lehet gondoskodni. Erről Mary McMahon-tól hallhattunk.

Valódi értékmentő munkát ismerhettünk meg Frey György Pétertől, aki a Pécsi Egyházmegye 12 templomának felmérési munkáját mutatta be, ami magában hordozza a lehetőséget, hogy megalkossák a területre jellemző boltozat-katasztert.

Pintér-Kovács Katalin hívta fel a figyelmet arra, hogy nem csak elpusztult, helyreállításra váró értékeink vannak, hanem olyanok is, amelyeket tudatosan „ástunk" el. Történeti vasbeton szerkezet az az eltemetett viadukt, ami Salgótarján mellett, ma egy meddőhányóban található. Szerkezeti kialakítása, mérete kuriózum, a hely ipari és kultúrtörténetének páratlan elfedett értéke. A nagykanizsai zsinagóga kupolájának igazi esettanulmányát Baratta Egontól ismertük meg. Témában hasonló, de egészen más műemlékvédelmi

kérdéseket vetett fel Alena Hrabinska, aki a kevéssé ismert, Kozma Lajos által épített kassai zsinagóga kupolájának a helyreállításáról beszélt. A többször átalakított, más célra használt épületben a történeti szerkezeti kérdéseken túl az új funkció által meghatározott követelmények is meghatározóak.

Kovács Ádám a népi építészet, egy kisnánai paraszthéz adottságait kihasználva mutatta be a falufejlesztés egyik lehetőségét. Báthory Gábor az egri minaret helyreállításának elvi határokat is elemző lehetőségeit mutatta be, felvetéseit ajánlotta vitára.

Apai Gabriella a Porta Speciosa szakképzés érdekében kifejtett munkájáról számolt be. Ma sajnos erre fordul a legkisebb figyelem, a szakképzettség hiánya már ma is akadálya sok helyen a szakszerű helyreállításnak. A Nagyvázsony melletti Szent Ilona templomrom helyreállítása, pontosabban a megmentése ennek a munkának az eredménye. A kapcsolódó esettanulmányt Vándor Andrástól ismerhettük meg. Az itt dolgozó diákok életre szóló kapcsolatba kerültek a műemlékvédelemmel. A szakismeret, a szakképzés fontosságáról beszélt Kovács Ferenc is, aki a mai OKJ táblázat rendszerének elemzésével festett, jövőnket is meghatározó sötét képet helyzetünkről. A végkifejlet mégis pozitív volt, mert Takács Katalin előadásából a belga oktatási rendszert ismerhettük meg, aminek meghonosítása sok mai kérdést tenne feleslegessé.

A konkrét példák és elemzések sorát Tina Markušova előadása nyitotta. A kassai dóm helyreállítása közben felvetődő kérdésekről beszélt. Kassa mindenki építészettörténetében szerepel, ezért csak csodálkozhatunk azon, hogy a dóm kutatásával máig adósak vagyunk. Mi itt a gótika, mi itt a purizmus hagyatéka, azt hogyan kezeljük és értékeljük, hogyan állítsuk helyre és mit és hogyan? És ezek a kérdések ott is akkor vetődnek fel, amikor fél év múlva a város kulturális főváros lesz, amikor mindenki elvárja az azonnali fényes eredményt!

A walbrook-i St. Stephen templom és környezete. Margaret Davis illusztrációja

De ilyen helyzetben mi tekinthető eredménynek?

Margaret Davis a walbrook-i St. Stephen templom szerkezeteiről és a környezet urbánus átalakulásának hatásától származó következményekről beszélt. A templom Wren St. Paul előtti épülete, ami egy londoni zártsorú utca része, ahol a műemléki környezet szabályozásának hiányához köthető helyrehozhatatlan értékvesztést láthatjuk.

Krähling János a fertődi Marionett színház oknyomozó felmérő és kutató munkájának mutatta meg a legizgalmasabb lépéseit és következtetéseit. Az Iparművészeti Múzeum példája pontosan mutatja, hogy a műemlékvédelemnek rendeznie szükséges a 19. század végi és az utánuk született épületekkel kapcsolatos sürgető elvi és gyakorlati kérdéseit.

Nagy Gergely előadását követően Armuth Miklós a Zeneakadémia mintaszerű tartószerkezeti diagnosztikai munkáját mutatta be. A szerkezetileg egyedülálló épület bemutatása mellett egy olyan módszertant is megismerhettünk, ami minden épület helyreállítása előtt alapot jelentene a szakszerű megújulásához – ez az, ami ma még nem gyakorlat.

Richard Davis egy art deco palota helyreállítása kapcsán mutatta be a gondolkodó építészt, aki önmagát is felülvizsgálva keresi a legjobb megoldást egy történeti épület újjászületésekor.

Az előadások és a viták során felvetődött kérdések válaszait és következményeit a gyakorlatban is láthattuk a szakmai kiránduláson. Egerben az Imola-ház helyreállítását, a Lyceum pincéjének új funkcióhoz alakítását, és az egri minaret súlyos műszaki problémáját ismerhettük meg. A kirándulás Krasznahorkáig vezetett, ahol a tragikus tűzvész utáni feladatokról és az ebben rejlő lehetőségekről hallhattunk. Szablyár Péter jósvafői tájháza után a megújuló magtárt látogattuk meg Bódvaszilason. A szalonnai templom szerény, de kedves világa után az edelényi kastély helyreállításának nagyszabású programjával ismerkedtünk meg Farkas Pál vezetésével.

A nyári Egyetemen az elmélet, a gyakorlat, az esettanulmány a hagyományoknak megfelelően idén is együtt voltak jelen, és mutatták be ugyanazt a témát sok oldalról úgy, ahogy egy statikus, egy építész, egy műemlékvédő, egy geológus, vagy egy művészettörténész önállóan soha nem láthatja. Együtt, egymás szempontjaival, a különféle szakterületeken felbukkanó értékek összegyűjtésével és elemzésével tűnhet csak elő az igazi érték. A történeti szerkezetek alkotják történeti épületeinket, ezek adják lelkét. A kor, az anyag, a szerkezet megismerése után az elvek tisztázása és elfogadása szükséges. Csak ezután, ennek alapján lehet megalapozott minden megújulás. Ehhez partnerek kellenek most is, és a jövőben is. Őket pedig fel kell nevelni. Ehhez tud hozzájárulni a jövőben is a Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem, de ehhez a környezet és a világ felismert érdekéből fakadó partnersége is nélkülözhetetlen. Ez a szakma, a társadalom és a politika közös érdeke.

RAMNYE 2012, szakmai vezetés a szalonnai templomban. ICOMOS Archívum

Hogy idén is megrendezhettük a nyári Egyetemet, és lehetővé vált zavartalan közös elmélyülésünk, az jelentős mértékben köszönhető az Nemzeti Kulturális Alapnak. A szakmai programot az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság, elsősorban Kovács Erzsébet állította össze Pakulár Ibolya őrző gondviselése mellett. Állandó társunk a TIT Bugát Pál Egyesület, Bodó Péter és Kiss Ilona szervezésben igazán otthonos környezetet és ideális feltételeket biztosított Síkfőkúton a résztvevőknek. Köszönet azoknak, akik

támogatásukkal vagy munkájukkal segítették a nyári egyetem sikerét. Akik ott voltak most ébredtek rá igazán, hogy milyen űrt jelent és milyen káros következményekkel jár műemlékvédelmünkben a szakmai vita, a párbeszéd, a nemzetközi kitekintés, a szemléletformálás hiánya. Erre ma már nincs fórum, lehetőség.

A 42. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem e téren idén is reményt keltő üde jelenség volt. Szerencsések voltak, akik élhettek, vagy élni tudtak a lehetőséggel A hagyományoknak megfelelően a következő év témája a záráskor került kihirdetésre. Korunk legaktuálisabb kérdése a műemlékek helyreállíthatósága, fenntarthatósága – vagyis az értékmentés lehetősége és realitása. Reméljük jövőre is tud szolgálni a nyári egyetem.

RAMNYE 2012, csoportkép. ICOMOS Archívum

Klaniczay Péter

Műemlékvédelem – fenntarthatóság, megőrzés és hasznosítás[60]

Első napi ismerkedés. Klaniczay Péter felvétele

Számomra ez a név még mindig a kezdetet, az egykori hőskort, a szakma lényegét juttatja eszembe. Amikor azzal foglalkoztunk, amire tulajdonképpen szerződtünk, készültünk. Vagyis amikor a műemlékekkel való törődés bármilyen szempontból még lényeges volt. Valahogy így vagyok a műemlékvédelmi szakmérnöki tanfolyammal is, amely még mindig nevében hordozza azt, amiről tulajdonképpen szólni akar, csak kérdés, hogy manapság minek és mire képez még szakembereket, hisz sehol az országban nincs olyan munkakör a jelenleg műemlékekkel foglalkozó intézményekben, ahol ez követelmény lenne. Sajnos az erre hivatott egykori országos szervezetben is, amelyik már régen letért a kijelölt útról, csak ajánlott volt a szakmérnöki végzettség. Az egységes szervezetnek előbb a neve változott meg, majd hamarosan a tartalma is más irányt vett, s utóbb a teljes szétszervezés tanúi lehetünk. Ebben a helyzetben mégis csoda, hogy újra együtt van egy kis és lelkes csapat, amelyik fontosnak tartja a műemlékvédelem témakörének további elmélyítését és kíváncsi az ezzel foglalkozó kollégák – s amint a programból is kitűnik – nem csak a műemlékekhez kötődő társszakmák képviselőinek véleményére. Ez minden valamire való nemzetközi konferencia vagy szeminárium sajátja, de itthon ez már ritkaság számba megy. Manapság a szakma képviselőinek alig van lehetősége találkozni,

60 43. Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem megnyitóbeszéde. Síkfőkút, 2013. június 28.

problémáikat megvitatni, kérdéseket feltenni. Noha – és ezt szinte mindenki jól tudja – ez viszi előre a szakmai közéletet, teszi lehetővé az eredmények megismerését és tárja szélesre az információk nemzetközi áramlását. Ugyanakkor kiváló lehetőség volt, és vélem még ma is az, az olyan kapcsolatok kiépítésére, ami máshol – mint jól tudjuk – már alig valósul meg. Történetesen az informatika fejlődése ugyan elérhetővé tett szinte mindent a világhálón, de biztosan állíthatom, hogy pont ugyanolyan nagyszerű ma találkozni egy tapasztalt és elismert kollégával egy ilyen rendezvényen, mint amilyen egykor, úgy a 70-es évek elején volt.

Marosi Ernő előadása és a hallgatóság. Klaniczay Péter felvétele

Azért van némi hanyatlás, már ha csak a létszámot nézzük is. Az egykori közel 100 fős hallgatóság, aminek talán a negyede, de olykor harmada is külföldi volt, mára igencsak leapadt. Néhány évvel ezelőtt még az is kérdéses volt, hogy meg lehet-e rendezni a műemlékvédelmi nyári egyetemet. Sajnos ez a jelenség nem csak Egerben volt ismert, hanem más nagyhírű városok nyári egyetemeit (s itt utalok a talán a mi témánkhoz legközelebb álló Savaria Urbanisztikai Nyári Egyetemre) is sújtotta.

A megváltozott gazdasági-társadalmi helyzet – amiről biztos bővebben lesz szó az elkövetkezőkben – nem csak a hivatásos intézményrendszer teljes átalakítását eredményezte, hanem a helyi értékvédő és ismeretterjesztő hálózat szerepének újragondolását is előtérbe helyezte. Mit tegyünk, ha a kormányzati intézmények számára nehézség (nem akartam nyűgöt mondani) egy a szakma létét legalizáló országos seregszemle megtartása, legyen az a kárászéletű, hiszen csak öt éven át tartott országos seregszemle, a mustra az év végén, vagy a műemléki világnap, illetve még a KÖN, a Kulturális Örökség Napjai és nem utolsó sorban a kétévenkénti műemléki konferencia. Ezek egy része már csak úgy tudott létrejönni az utóbbi időben, hogy az Icomos MNB szinte erejét meghaladó módon vett részt ezek megszervezésében. Sajnos a központi intézmény szétszórásával most ezek a rendezvények még nagyobb veszélybe kerültek, hiszen a helyüket és szerepüket kereső, más nagyobb kormányzati egységhez került, egykori műemléki részlegeknek jelenleg nem is feladatuk a hazai és még

inkább a nemzetközi szakmai közélet és kapcsolatok fenntartása, ápolása. Ez hosszabb távon jelent majd gondot, amikor lassan az idősebb generáció távozásával, a fiatalabbak rádöbbennek, hogy nem ismernek senkit azok közül, akiknek munkáját tovább kell vinni, eredményeiket fenn kell tartani és az újabb generációk felé kell közvetíteni.

Ezen tud segíteni a mai eszközeivel a most 43. alkalommal megrendezésre kerülő műemlékvédelmi nyári egyetem, s noha a létszám – a helyszín adta lehetőségek miatt is – nem olyan hatalmas, mint egykor, de hiszem, hogy szakmai színvonalban nem marad majd el mindaz, amiről az elkövetkező napokban szó lesz.

Fejérdy Tamás levezető elnök.
Klaniczay Péter felvétele

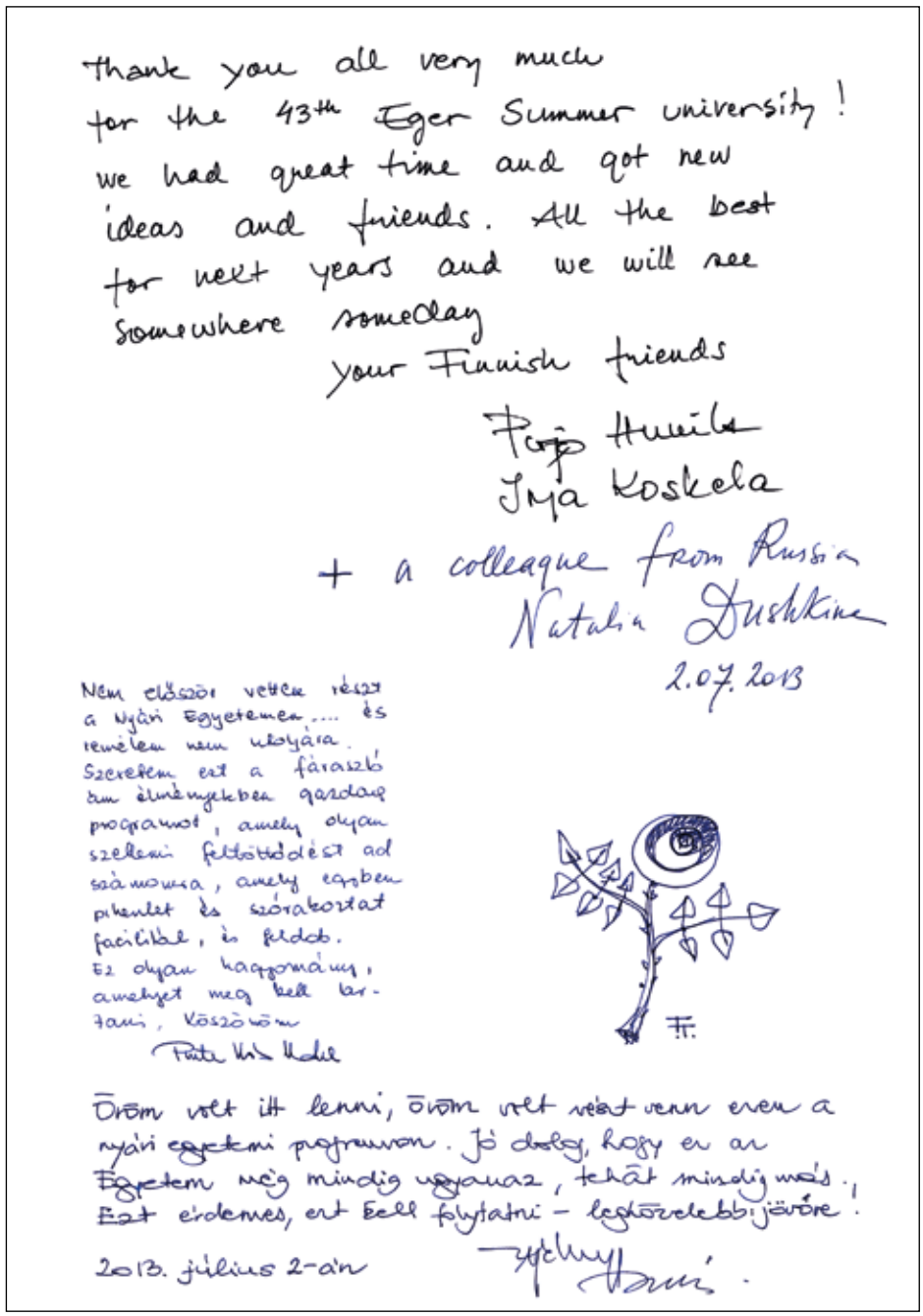
Természetesen egy hét alatt nem lehet egy teljes szakterület minden rejtett problémájával foglalkozni, mégis úgy vélem, hogy az idei tematika pont olyan kérdéseket vet fel és teszi lehetővé – remélhetőleg pezsgő viták során – azok elemzését, amik a szervezeti zűrzavarokon túl szinte minden jelenlévőnek – dolgozzon a szakma bármelyik területén is – napi fejtörést és feladatot jelent, mind elméleti, mind pedig gyakorlati szempontból.

Örvendetes, hogy az egyes szakterületek és társszakmák képviselőinek elméleti megközelítése és a gyakorlati, megvalósult példák bemutatása mellett nemcsak a műemlék együttesek fenntartói és hasznosítói kapnak szót, hanem – szinte vitaindító szereppel – a kérdéskör művészettörténeti és szociológiai boncolgatására is sor kerül. Ugyanakkor külön hangsúlyt kap a – szinte egyes esetekben már igen réginek és távolinak tűnő – egykori felújítások újbóli felújításának a kérdése, illetve a talán legégetőbb szakmai kérdéskör, ami – szerény véleményem szerint – inkább vélt, mint valós társadalmi igényként, de annál nagyobb politikai hátszéllel szorgalmazott újjáépítést, s még inkább az újbóli felépítést próbálja szakmailag megvilágítani, rámutatva eme kísértés veszélyeire.

Még részletesen elemezhetném az elkövetkező hét egyes programjait, de ezek remélhetőleg majd önmagukért beszélnek, de feltétlenül ki kell térnem a hallgatók fórumára, ami a közönség aktívabb részvételét is eredményezheti, ill. a jelenlévők eltérő véleményeit és érdekeit is jobban felszínre hozhatja.

Bízva abban, hogy a külföldi előadások a mindig nagy szakmai kihívást jelentő tolmácsolásnak köszönhetően idén is betekintést engednek távoli országok műhelytitkaiba és a tervezett egri és távolabbi, sőt külföldi helyszínek megtekintése során nem csak a műemlékekre koncentrálva a szűken vett szakmai kérdésekről, hanem a tágabb környezet, a fenntartható táj megőrzéséről is szó lesz, s mindemellett a helyi sajátosságok, étkek és persze italok megismerésére is sort lehet keríteni.

Ehhez kívánok sok sikert és eredményes tanácskozást az Icomos MNB vezetősége és Dr. Nagy Gergely elnök úr nevében, aki ma éppen az ifjú utánpótlás diplomavédése miatt nem lehet jelen.

Finn, orosz és magyar résztvevők bejegyzései – RAMNYE Vendégkönyv, 2013

Kovács Erzsébet

Műemlékvédelem – fenntarthatóság, megőrzés és hasznosítás – Beszámoló a 43. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetemről Síkfőkút, 2013. június 28 – július 4.[61]

Nemes hagyományaihoz híven az Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem programja 2013-ban is biztosította a szakmai előadások és a látókör-szélesítő tanulmányutak arányos ritmusát, a kötetlen diskurzusok lehetőségét és a közvetlen nyílt szakmai eszmecsere feltételeit. A nyári egyetem helyszíne immár harmadik alkalommal a Noszvaj melletti Síkfőkút volt.

A tudományos program felépítése a szokásos koncepciót követve ezúttal is az elméleti és a fogalmi kérdések tisztázása/bemutatása felöl közelítve tette lehetővé a hallgatók számára, hogy megértsék a műemlékvédelem és a fenntarthatóság alapproblémáit és feladatait.

Az elméleti előadások sora fogalmi kérdéseket, a tudományos szempontokat (Marosi Ernő), valamint a társadalmi értékszemlélet változásait (Tamás Pál), továbbá az időről időre ismétlődő felújítások szükségességét és szakmai hátterét (Fejérdy Tamás) világította meg. A fenntarthatósággal összefüggő gyakorlati megoldásokkal, és az olykor szükségessé váló elfogadható kompromisszumokkal; épületszerkezeti (Kakasy László), tartószerkezeti (Sajtos István), városépítészeti (Szabó Árpád) és kertépítészeti szempontból (Szikra Éva) foglalkozott.

Szokás szerint mód nyílt arra is, hogy a hallgatók a hazai helyzet mellett megismerkedjenek számos más európai országnak a műemlékek fenntarthatóságával összefüggő sajátosságaival és gyakorlatával. Ausztria salzburgi tartományának sajátosságait Eva Hody mutatta be, a finnországi ipari örökség védelmét és hasznosítását szolgáló projektekről Pirjo Huvila beszélt és Oroszország XX. századi építészetének örökségi értékeiről, jelentőségéről és fenntarthatóságáról Natalia Dushkina tartott előadást.

Az esettanulmányok sora széleskörű áttekintést adott a hazai és a környező országok (Szerbia, Szlovákia, Románia) műemlékeinek fenntartását szolgáló erőfeszítésekről. Visy Zsolt a romániai Énlaka értékmentő programjáról, Károlyi György a fehérvárcsurgói kastély helyreállítási folyamatáról és fenntartható funkciójáról, Hegedűs Péter a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár néhány évvel ezelőtt befejezett helyreállításáról és korszerű funkcionális megoldásairól beszélt. Gráfel Lajos és Varga István a Komáromi Erőd szlovákiai és magyarországi részének megmaradását szolgáló helyreállítási programját mutatta be. Szilágyi Mária a szerbiai műemlékvédelmi oktatás módszereit a beodrai Karátsonyi Kastély gabonaraktárának felújítási programjához kapcsolódóan mutatta be.

Megnéztük és megvitattuk a helyi példa (noszvaji De la Motte kastély) tanulságait is. Végül a nyári egyetem tudományos programja a változó (funkcionális) igényekkel összefüggő kihívásokkal és veszélyekkel foglalkozott. Eleőd Ákos a programalkotás szerepét

61 ICOMOS Híradó, 21, 2013, 4. 13–14.

és jelentőségét, a „kiépítés, felépítés" kísértését és veszélyeit Nagy Gergely, Mezős Tamás pedig az értékleltárak tudományos és gyakorlati szerepét elemezte.

Ezúttal sem maradt el a hallgatók fóruma. Az előadókat a téma megadásával előzetesen jelentkezők közül választottuk ki. A nagysikerű, estébe nyúló programot számos hozzászólás és kérdés kísérte. Összesen 14 kiselőadás, hazai, romániai és szlovákiai példák sora gazdagította a programot és bővítette a tapasztalatokat.

A félnapos egri és az egész napos regionális tanulmányút során a műemlékek fenntarthatóságának és a megőrzés lehetőségeinek példáival a létesítmények felelőseinek, helyreállítóinak vezetésével ismerkedhettek meg a hallgatók.

Egerben Botos Judit és Dely György egri építészek vezetésével a Kepes-ház, a Tűzoltó laktanya, a Harangöntő–ház felújításával és a megőrzésüket, fenntartásukat szolgáló programokkal, továbbá a Dobó tér felújítási programjával ismerkedtek meg a résztvevők a különböző helyszíneken. Az egynapos tanulmányút során Szlovákiában a füleki vár történetét, helyreállítását és a fenntartását szolgáló programokat, kiállításokat Agócs Attila igazgató, mutatta be. Szécsényben a Ferences Rendház műemléki értékeiről és a „világi" funkcionális igényekkel összefüggő feladatokról Varga Kapisztrán az intézmény vezetője, a város nemrég befejezett fejlesztéséről Őze János főépítész beszélt. Terény helyi értékeinek megőrzését szolgáló sikeres kezdeményezést Fáy Dániel és Fáy Judit építészek segítségével ismerhettük meg. A csaknem húsz éve helyreállított és azóta megszakítás nélkül szállodaként üzemelő kastélyt és parkját a szálloda munkatársa Szita István mutatta be.

A 43. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetemen a hiánytalanul megvalósított hatnapos program során az egyetemi követelményeknek megfelelően tizennyolc 45–50 perces úgynevezett nagy előadás (tizenhárom hazai és öt külföldi) hangzott el. A programot úgy állítottuk össze, hogy az előadások után a hallgatók feltehessék kérdéseiket, mód nyíljon hozzászólásokra és adott esetben vitákra is. Örvendetes, hogy a résztvevők éltek is a lehetőséggel és minden előadás után szép számmal akadtak hozzászólók.

A nyári egyetem témaválasztását és annak feldolgozását ebben az évben is – több mint négy évtizedes történetéhez méltó módon – a problémaérzékenység és a naprakész frissesség jellemezte. A nyári egyetem nem csak az építészeti és műemlékes szakmán belül, hanem az élethosszig való tanulás keretében a széles értelemben vett érdekeltek: a döntéshozók, tulajdonosok, önkormányzati és oktatási szakemberek egyedülálló itthon és külföldön is elismert továbbképzési lehetősége. A nyári egyetem résztvevői a szakmai paletta szinte minden területét reprezentálták ebben az évben is. A nyári egyetem mintegy harmincöt fős hallgatósága és előadói hét európai országból érkeztek.

A MÉK akkreditációs bizottsága 7,5 pontot ítélt a továbbképzésben résztvevő szakembereknek. Változatlanul élnek a hazai és a külföldi egyetemekkel (Leuveni Raymond le Maire Intézet) és a régió országaiban működő örökségvédelmi intézményekkel és civil szervezetekkel kialakított kapcsolataink. Pályázat és az illetékes tanszékek javaslata alapján fogadtuk a BME és a Corvinus Egyetem összesen négy PhD hallgatóját, valamint három szakközépiskolai műszaki tanár nyert Román András ösztöndíjjal kedvezményes részvételt.

A nyári egyetem szakmai programjának kidolgozója, szervezője és lebonyolítója az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság képviseletében Kovács Erzsébet, elnöke Fejérdy Tamás volt. A tanfolyam technikai lebonyolítását ebben az évben is a TIT Bugát Pál Egyesület vállalta magára.

Kovács Erzsébet

Sokoldalú szakmai együttműködés a műemlék-helyreállítások és a műemlékvédelem szolgálatában – Beszámoló a 44. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetemről Síkfőkút, 2014. június 26. – július 2.[62]

Dévényi Tamás levezető elnök vezetésével nagy sikerrel, a résztvevők és a közreműködők teljes megelégedésétől kísérve zajlott le az idei nyári egyetem is. A siker záloga a kiváló előadók tartalmas és gondolatébresztő előadásain kívül, a maradéktalanul megvalósított program, az adott téma sokoldalú bemutatását és az eszmecserét elősegítő nyílt szakmai légkör volt. A nyílt szakmai légkörhöz jelentősen hozzájárult a továbbképzés levezető elnökének felkészültsége, az egyes témák megértését és összefüggéseit megvilágító kommentárjai, valamint a program változatossága, továbbá a hazai és nemzetközi helyzet megismerésének és megvitatásának lehetősége is. A hallgatóság szakmai és kor szerinti sokszínűsége és nem utolsó sorban az inspiráló szellemi és fizikai környezet egyaránt hozzájárult a továbbképzés eredményességéhez.

Hagyományokhoz híven a nyári egyetem programja ebben az évben is biztosította a formális és informális programok változatosságát. A témához kapcsolódó tanulmányutak során az élő és aktív szakmai kapcsolatoknak köszönhetően magas szintű szakmai bemutatással érdekes példákat ismerhettek meg a résztvevők Kassán, Zemplén megyében és Egerben.

Kassa, Szent Erzsébet templom. RAMNYE 2014. Botos Judit felvétele

A tudományos program felépítése a szokásos koncepciót követve ezúttal is az elméleti és a fogalmi kérdések tisztázása/bemutatása felöl közelítve tette lehetővé a hallgatók számára, hogy megértsék a műemlék helyreállításokhoz kapcsolódó szakmai együttműködés alapproblémáit, feladatait és megoldásait. Mezős Tamás a műemlék helyreállításokat a helyreállítások résztvevőinek változásait a tudományos háttér, a kutatás és a szakmai igények változásának/fejlődésének tükrében mutatta be. Fejérdy Tamás a műemléki helyreállítások intézményi hátterének kialakulását, változásainak folyamatát és szükségszerűségét a kartákban

62 ICOMOS Híradó, 22, 2014, 4. 19–20.

megfogalmazott elvárások hatása alapján elemezte. Dévényi Tamás pedig a dogmatikus helyreállításokat gyakorta felváltó kreatív rekonstrukciók közvetlen és közvetett hatásait hazai és külföldi példák sorozatának analitikus elemzésével illusztrálta.

Kassai városnézés, RAMNYE 2014. Botos Judit felvétele

Más európai országok szakmai szereplőinek együttműködési módszereit és gyakorlatát is megismerhették a résztvevők. A csehországi helyreállításokat megelőző értékfeltárás és inventarizáció szerepéről, módszereiről és eredményeiről Ždenek Vachá beszélt. A holland helyreállítások és rehabilitációs gyakorlat bemutatása kapcsán Leo Hendriks is az értékek feltárásának és megbecsülésének jelentőségét hangsúlyozta. Kiemelte az értékek megőrzésének, a helyreállítások által megvalósuló társadalmi hasznosulásának jelentőségét. A történeti környezetet érintő városfejlesztést és a tervezéshez kapcsolódó szakmai együttműködés feladatait Pop Virgil elemezte. Mondandóját Kolozsvár példájával illusztrálta.

Az esettanulmányok a gyulafehérvári székesegyháztól a perőcsényi tájházig széleskörű áttekintést adtak a különböző funkciójú épületek eredményes helyreállításához szükséges sokszínű szakmai együttműködés módozatairól.

Tövissi Zsolt építész, aki a Gyulafehérvári Székesegyház nagyjelentőségű felújítási folyamatának az egyház részéről a karmestere volt gazdagon illusztrálva mutatta be a széleskörű szakmai együttműködés sikeres folyamatát.

Potzner Ferenc a Várkertbazár és a Zeneakadémia felújításának komplexitását nem csak építészeti szempontból, hanem művészettörténeti és restaurálási szempontból is elemezte. A veszprémi vár három különböző korú épületének felújításával és kreatív összekapcsolásával kialakított Vass Galéria tervezési és kivitelezési folyamatát Turányi Gábor ismertette, kiemelve azt, hogy a példamutató kivitelezés a veszprémi szakközépiskola műemléki szaktechnikus tanulóinak részvételével készült.

Csángó Zsuzsa az egervári reneszánsz várkastély felújításában rejlő lehetőségekről és az elhúzódó felújítási folyamatból adódó problémákról is beszélt.

Garaguly Kinga a Kapucinus és a Pala utca sarkán álló romos állapotú, közel ötszáz éves vízivárosi lakóház felújítását megalapozó kutatásokat, a tervezési és a kivitelezési folyamatot, valamint annak meggyőző eredményét mutatta be.

Az esettanulmányok sorát Fehér Judit érdekes előadása zárta két különböző tulajdonosi hátterű népi emlék – a magántulajdonban lévő csővári lakóház és a perőcsényi tájház – felújításának sajátosságairól.

A szakmai együttműködés komplexitásáról az egyes szakterületek képviselői tartottak előadásokat: A műemlék helyreállítások kisugárzásáról, a lehetőségekről és az akadályokról Nagy Gergely, az együttműködéssel kapcsolatos tapasztalatokról

Nagy Gábor beszélt előadásában. A történeti kertek helyreállítását a műemlék helyreállítások tükrében Fekete Albert, a régészeti kutatások és a műemléki helyreállítások kapcsolatát Feld István mutatta be. A helyreállítás komplexitásáról és az együttműködésről az építész tervező Deák Zoltán, és a kivitelező Szebeni Nándor tartott sok példával illusztrált előadást. Végül a restaurálás szemszögéből a kutatás lehetőségeit és feladatait Wierdl Zsuzsa, Mérey Bán Beatrix, Bíró László és Simon Zoltán előadása elemezte.

RAMNYE 2014.
Botos Judit felvétele

Ezúttal sem maradt el a hallgatók fóruma. A fórum előadóit az előzetesen jelentkezők közül az általuk megadott témák alapján választottuk ki. A nagysikerű, estébe nyúló programot számos hozzászólás és kérdés kísérte. Összesen 11 kiselőadás hangzott el. Hazai, hollandiai, romániai és szlovákiai példák sora gazdagította a programot és bővítette a tapasztalatokat.

Az egri és az egész napos regionális tanulmányút során a sokoldalú szakmai együttműködés példáival a létesítmények felelőseinek, helyreállítóinak vezetésével ismerkedhettek meg a hallgatók.

Az egynapos tanulmányút során két működő ipari műemlék; a felsődobszai és a gibárti vízierőmű megtekintése után Kassán folytatódott a program ahol a gazdag szakmai program szervezésében és lebonyolításában a kassai regionális műemléki iroda vezetője Tina Markušova és munkatársai voltak segítségünkre. Megtekinthettük a hajdani kaszárnyából kialakított kulturális központot, a Szt. Erzsébet Székesegyház és a Szt. Mihály Kápolna nemrég befejezett helyreállítását, a múzeum tetőterének az új funkcionális igények szerinti beépítését és az üveg lépcsőházat.

Egerben Botos Judit és Komáromi Tas egri építészek vezetésével a Dobó tér felújítási munkáinak folyamatával és a nem régiben felújított Valida Szultana fürdő romjaival ismerkedtek meg a résztvevők, majd csatlakoztunk az "Örökség a jövőnek – jövő az örökségnek" című kiskonferencia és kiállítás programjához.

Dévényi Tamás, Kovács Erzsébet és Nagy Gergely a diplomaosztás után 2014. Botos Judit felvétele

A 44. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetemen hiánytalanul megvalósított hatnapos programját úgy állítottuk össze, hogy az előadások után a hallgatók feltehessék kérdéseiket, mód nyíljon hozzászólásokra és adott esetben vitákra is. Örvendetes, hogy a résztvevők éltek is a lehetőséggel és minden előadás után szép számmal akadtak hozzászólók.

A nyári egyetem témaválasztását és annak feldolgozását ebben az évben is – több mint négy évtizedes történetéhez méltó módon – a problémaérzékenység és a naprakész frissesség jellemezte. A nyári egyetem az építészeti és műemlék helyreállításokban közreműködő szakemberek mellett az élethosszig való tanulás keretében a széles értelemben vett érdekeltek: a döntéshozók, tulajdonosok, önkormányzati és oktatási szakemberek egyedülálló itthon és külföldön is elismert továbbképzési lehetősége. A nyári egyetem előadói és résztvevői a hazaiakon kívül négy országból érkeztek és szakmai paletta szinte minden területét reprezentálták ebben az évben is.

A MÉK akkreditációs bizottsága ebben az évben napi 1,5 pontot, összesen 9 pontot ítélt a továbbképzésben résztvevő szakembereknek. Változatlanul élnek a hazai és a külföldi egyetemekkel (Leuveni Raymond le Maire Intézet) és a régió országaiban működő örökségvédelmi intézményekkel és civil szervezetekkel kialakított kapcsolataink. Pályázat és az illetékes tanszékek javaslata alapján fogadtuk a BME, a Corvinus Egyetem és az ELTE összesen öt PhD hallgatóját, valamint három szakközépiskolai műszaki tanár nyert Román András ösztöndíjjal kedvezményes részvételt.

Csoportkép RAMNYE 2014. Botos Judit felvétele

Klaniczay Péter

Műemlékek helyreállítása – mit, miért, hogyan?[63]

Ismét – ha nem is teljesen kerek, de – egy jelentős számhoz értünk, ami a műemlékvédelmi nyári egyetemek hosszú sorát jelzi idén már a 45. alkalommal. Ahogy a résztvevők számán látom, remélem még sokáig fogunk így összejönni és fognak találkozni a jövőben is a műemlékvédelem barátai és megszállottjai, hogy eszmét cseréljenek, megvitassák mindazt, amire mostanában már kevés és egyre kevesebb lehetőség van az országban, hiszen a szakma mindennapjait ismerők tudják, hogy az utóbbi évek, vagy akár az utóbbi évtizedek nem kedveznek a klasszikus értelemben vett műemlékvédelemnek. Szinte jelzésértékű, hogy ma már a műemlékvédelem kifejezés alig él a köztudatban, az intézmények nevében, a napi sajtóban. Ha jól számolom, akkor még a nyári egyetem, a folyóirat és a szakmérnöki tanfolyam hordozza a kifejezést, mint a szakma megmaradt bástyái, hiszen a műemlékvédelmet irányító – egykor egységes – intézmény, előbb a nevében változott, majd szép lassan különböző funkciók bővülésével, majd kiválásával, szinte a teljes szétfoszlásig jutva, új csoportosulásban, jelentős feladatoktól megfosztva szerveződött, ill. még most is szerveződik újjá. A jogszabályokról ne is beszéljünk, hiszen azok oly mértékben változtak és változnak folyamatosan, hogy az állandó szereplők is csak nagy nehézség árán tudnak egy-egy adott kérdésben megfelelő fogódzót találni. A sok előzetes szakmai véleményből, ami a különböző társadalmi szakmai civil szervezetek részéről folyamatosan elhangzott, szinte semmi nem épült be az elfogadott jogszabályokba és a szemünk láttára üresedik ki az a jogi-hatósági eszköz, ami nélkül a magas szakmai tudás is csak szörnyű erőfeszítések árán tud megfelelő színvonalon eredményes lenni.

Azzal hogy a műemlékek fogalma kitágult és elkezdtünk a kulturális örökségről beszélni, korábban azt gondoltuk, hogy az e téren végzett munka komplexebb lesz és kiteljesedik mindaz, amit régen csak reméltünk, s azt hittük, hogy csak a lehetőségeink korlátai miatt nem hatja át a társadalmat a történeti értékek szeretete és csak idő kérdése, hogy az ifjúság génjeibe is beivódjon a múlt tisztelete, a kulturális örökség fenntartása iránti vágy.

De újabb kihívások érik és még újabb elképzelések irányítják immár a kulturális örökséget, mint turisztikai desztinációt. A családi élménycentrum, avagy turisztikai attrakció ma már sokkal fontosabb fogalom a média és az idegenforgalom számára, minthogy egy-egy műemlék szakszerű helyreállításáról vagy konzerválásáról esne szó. A műemlékhelyszín sokkal inkább turisztikai látogatóközpont lett, ami még nem is lenne baj. Csakhogy a tartalom lassan eltolódik az igazi, hiteles értékektől egy vélt és sokszor hamis kép felé, amiben sajnos fontos szerepe van az eddig sokszor csak remélt, de most egyes – számos esetben a politika által kiválasztott – emlékek esetében a turisztikai menedzserek által kitalált pályázati célok nyomán elnyert és határidőre – ha törik, ha szakad alapon – elköltött milliárdoknak és az ezekben a programokban résztvevő szakembereknek is. Persze igencsak csábító lehet egy kastély vagy vár oly mértékű megszépülése, aminek szinte csak építésekor lehettek tanúi egykor. Erre bármelyik önkormányzat büszke lenne, sőt szakmai szempontból is jelentős kihívást jelenthet egy hipotetikus elmélet anyagba öntése, megvalósulása. Nem beszélve arról, hogy

63 45. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem megnyitóbeszéde. Síkfőkút, 2015. június 25.

a pályázati forrás felhasználása határidőhöz kötött, s így még belátható időn belül mindenki örülhet az eredménynek, ami nyilván szakmai oldalról is nagyobb elismerés, mint a fióknak gyártott terv, avagy a lassan csordogáló pénzek miatt a több évig, akár évtizedig húzódó, s végső soron nem is olyan látványos egykori falak konzerválása vagy csak a puszta felújítása.

A változások korát éljük, és nagyon nehezen igazodunk el valóban a szakmát irányító régebbi elvek és egyesek által sugallt újabb elvárások terén. Kevés a párbeszéd, egyre kevesebb alkalom nyílik a kérdések megvitatására, sőt úgy tűnik, a politika szinte irtózik a nyugodt szakmai mederben folyó egyeztetésektől. Ennek ékes példája, hogy gyakorlatilag megszűnt a tervtanács, évek óta nincs műemléki konferencia, a szakmai folyóiratok egyrészt megszűntek, vagy ami megmaradt az kevesebbszer, kisebb példányszámban jelenik meg. Szinte visszhang nélkül maradt a kormányzati körök részéről, a 2013-ban kezdődött és egy évig tartó „örökség a jövőnek – jövő az örökségnek" program keretében, a mintegy tucatnyi helyszínen lezajlott tematikus konferenciák és a Balatonfüreden tartott kétnapos konferencia nyomán készült átfogó elemzés, ami a teljes szakma elvi, etikai, társadalmi és gazdasági kérdéseit elemzi. Jelzem, hogy a két szervező, az ICOMOS MNB és a Metszet folyóirat honlapján bárki számára elérhető. Persze én is tudom, hogy internetes világunkban már csak egy kattintás bármilyen információ elérése, de egy ilyen anyag képekkel illusztrálva és kinyomtatva mégis csak nagyobb méltatásra és elismertségre számíthatna, sőt idegen nyelvű összefoglalóval még a külföldi szaksajtó is felfigyelne rá. De eddig sajnos még nem jutottunk el, sőt a források érthetetlen szűkülését látva még sokáig nem is fogunk. Ezért is méltánylandó néhány olyan kezdeményezés, ami a korábbi felügyeleti irodákban, ill. a már évek óta megszűntetett és a kormányhivatalokhoz szétszórt egységek keretén belül zajlott, ill. elvétve előfordul. Ilyen a korábban a miskolci iroda által szervezett és ma már csak szép emlékű – még kötetben is megjelent – műemléki beszélgetések, vagy a soproni iroda által szervezett találkozók. Külön kiemelném – nem azért mert én is ott dolgozom – a Pest megyei kormányhivatalnál működő örökségvédelmi iroda (mai nevén: PMKH Érdi járási hivatal, építésügyi és örökségvédelmi osztály) által összeállított „egy kis mustra" kiadványt, ami immár az elmúlt négy évben a kormányhivatal és szponzorok segítségével jelenhetett meg. Noha a kiadvány mellett kiállítást csak egyszer sikerült idáig rendezni és messze elmarad az elmúlt évtizedben több alkalommal zajlott országos szintű mustra szakmai színvonalától, mégis arra jó, hogy röviden ismertesse a megyében az adott évben elkészült legfontosabb munkákat és ráirányítsa a szélesebb nagyközönség figyelmét a valódi értékek megőrzésének szakmai hátterére.

S végül itt emelném ki a most kezdődő nyári egyetem fontosságát, azt a szívós elszánást a szervezők és azt a nem kis áldozatot a résztvevők, illetve a kitűnő előadók részéről, hogy minden negatív tendencia ellenére eddig is és remélhetően a jövőben is megmaradjon az itt elhangzó, a műemlékvédelem talán minden fontos kérdését tárgyaló előadások és várhatóan parázs viták példamutató ereje.

Ez is egy lehetőség arra, hogy még a génjeinkben létező valódi és értéket teremtő műemlékvédelem ne vesszen ki, s habár sajnos országos visszhangra kevéssé számíthatunk a napi hírekben, de szakmai körökben vélhetően annál többre, ami biztosíthatja, hogy a szakmát jelenleg irányító politikai szereplők számára is világos legyen a szakmai elvekhez való ragaszkodás, a becsületes és manapság kétségbe vont szakmai tisztesség, illetve a hiteles értékek elfogadása.

Ehhez kívánok az ICOMOS MNB elnöksége és Dr. Fejérdy Tamás elnök nevében sok sikert, remélve, hogy a gyakorlati tapasztalatok és a szakmai ismertetők a vitatott kérdések jobb megértését és elvi tisztázását is elősegítik.

Kovács Erzsébet

Műemlékek helyreállítása – mit? Miért? Hogyan? Beszámoló a 45. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetemről Síkfőkút, 2015. június 25. – július 1.[64]

Máté Zsolt levezető elnök vezetésével nagy sikerrel, a résztvevők és a közreműködők teljes megelégedésétől kísérve zajlott le az idei nyári egyetem is. A kiváló hazai és külföldi előadók tartalmas, gondolatébresztő előadásai, a program változatossága és újszerű elemei, az eszmecserét elősegítő nyílt szakmai légkör jelentősen hozzájárult a továbbképzés sikeréhez. Az adott téma sokoldalú bemutatását segítette a levezető elnök felkészültsége, az egyes témák megértését és összefüggéseit megvilágító kommentárjai, továbbá a hazai és nemzetközi helyzet széleskörű megismerésének és megvitatásának lehetősége is.

Az előadók és a hallgatóság Európa szinte minden régióját képviselve hét országból érkeztek. A szakmai és kor szerinti sokszínűség és nem utolsó sorban az inspiráló szellemi és fizikai környezet egyaránt hozzájárult a nyári egyetem eredményességéhez.

Elnöki összefoglalójában Máté Zsolt mindenekelőtt a program komplexitását és céltudatos felépítését értékelte. Kiemelte annak jelentőségét, hogy a hallgatóság a helyreállításokhoz kapcsolódó etikai, funkcionális, fenntarthatósági és gyakorlati kérdéseket az elmélet oldaláról közelítve ismerhette meg. Hangsúlyozta a helyreállítási feladatok sokszínűségének jelentőségét és dicsérte, hogy a hallgatóság nemzetközi kitekintéssel ismerhette meg a különböző épülettípusok általánosnak tekinthető problémáit, a megoldási módok ok-okozati összefüggéseit, a társszakmák szerepét és módszereit a történeti város, az épület- és tartószerkezetek, valamint az alkalmazott művészetek szempontjából is. Az esettanulmányok kapcsán értékelte a hazai és határon túli helyreállítások érdeklődést és vitát kiváltó példáinak izgalmas válogatását és őszinte bemutatását. Végül a program szerves részét képező kiegészítő szakmai programok (hallgatók fóruma, egész napos és félnapos tanulmányi út) jelentőségét méltatta.

A hallgatók fórumának előadóit ezúttal is az előzetesen jelentkezők közül az általuk megadott témák alapján választottuk ki. A felkészült előadók adekvát előadásokkal hazai, romániai és szlovákiai példák sorával bővítették a tapasztalatokat. Összesen 10 kiselőadás hangzott el. A nagysikerű, estébe nyúló programot számos hozzászólás és kérdés kísérte.

Az egész napos regionális tanulmányút helyszínei (Diósgyőr, Kisnána, Sirok) nem csak a nyári egyetem témájának voltak tanulságos illusztrációi, hanem kiváló előtanulmánynak bizonyultak a nagysikerű egri workshop-hoz is. Mindhárom nemrég befejezett felújítás egy-egy korábbi felújítás újragondolását reprezentálta; az új kutatási eredmények bemutatásától, a turisztikai igényeknek megfelelő funkcionális kiegészítéseken át a rekonstrukcióig sok-sok tanulsággal szolgáltak.

A nyári egyetem hallgatói a félnapos egri tanulmányút keretében ezúttal interaktív workshop keretében három témakörre koncentrálva (vizuális összhatás, rekonstrukciós kérdések, bontások) kiváló vitavezetők segítségével beszélhették meg az egri vár tervezett rekonstrukciójának megoldásra váró feladatait. A sikeres workshop-on, a hallgatókon kívül

64 ICOMOS Híradó, 23, 2015, 4. 22–23.

részt vettek a tervezett projekt tervezői és a múzeum szakemberei is. A rendezvényt nem csak a hallgatók, hanem a tervezéssel megbízott építészek és a múzeum képviselői is nagyon hasznosnak ítélték és úgy nyilatkoztak, hogy az ott elhangzottakat a továbbiakban figyelembe kívánják venni.

E két utóbbi programmal kapcsolatban külön köszönet illeti a fogadó intézmények vezetőit és dolgozóit, akik nem csak fogadókészségükkel biztosították számunkra a kiváló infrastrukturális, fizikai hátteret, hanem a látogatás térítésmentességével hozzájárultak a nyári egyetem programjának sikeres megvalósításához is tekintettel a nyári egyetem igencsak kiszámított anyagi hátterére.

A MÉK akkreditációs bizottsága ebben az évben napi 1,5 pontot összesen 9 pontot ítélt a továbbképzésben résztvevő szakembereknek. Változatlanul élnek a hazai és a külföldi egyetemekkel (Leuveni Raymond le Maire Intézet) és a régió országaiban működő örökségvédelmi intézményekkel, valamint a civil szakmai szervezetekkel kialakított kapcsolataink.

Pályázat és az illetékes tanszékek javaslata alapján fogadtuk a BME, a Corvinus Egyetem és az ELTE összesen négy PhD hallgatóját és Román András ösztöndíjjal kedvezményes részvételt nyert két szakközépiskolai műszaki tanár és a Forster Központ egy fiatal munkatársa is.

Nagy öröm számunkra, és a nyári egyetem szakmai programjának és szellemének elismerését bizonyítja, hogy egri építészek egyre bővülő csoportja vesz részt aktívan a programunkban és egyre több hazai és külföldi előadó igyekszik lehetőségei szerint meghosszabbítani (önköltséges alapon) a részvételét, ezzel is erősítve a nyári egyetem szellemi műhely jellegét.

Végül, de egyáltalán nem utolsó sorban ki kell emelni az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság elkötelezett szerepvállalását, a rendezvény anyagi, technikai feltételeit biztosító sikeres pályázatokat és ezzel kapcsolatban Béres-Pakulár Ibolya szerepét, valamint azt, hogy ebben az évben is régi partnerünk, a TIT Bugát Pál Egyesülete vállalta magára a tanfolyam technikai lebonyolítását.

Csoportkép az egri vár bejáratánál. RAMNYE 2015. Klaniczay Péter felvétele

Nagy Gergely

Helyreállítási feladatok – Társadalmi igények – Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem Síkfőkút, 2016. június 23–29.[65]

A hajdani nyári egyetemek egyik fontos célja volt, hogy a fiatal műemlékes kollégák megismerkedjenek egy aktuális műemlékvédelmi témával és lehetőséget kapjanak arra, hogy a szakma képviselőit és gondolataikat, gondolkodásukat is megismerjék. A fiatalok így örökölhették a szemléletet, a gondolatokat, beépültek a szervezetbe, miközben a műemlékvédelem sajátosságai és egységes szemlélete természetes nyelvükké vált. Míg eltűnik a hivatal, kivesznek a szakmai műhelyek – felbecsülhetetlen szakmai értéket képvisel a nyári egyetem őrlángja.

Kovács Erzsébet szakmai szervezésében, immár 46. alkalommal került megrendezésre ez az egész Európában is páratlan képzési sorozat. Újra a megszokott egyedi hangulatú környezetben, Síkfőkúton szervezte az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság a Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetemet. A „Helyreállítási feladatok – Társadalmi igények" címmel meghirdetett programsorozat aktualitását jól szemlélteti, hogy igen hamar lefoglalták az összes lehetséges helyet az érdeklődők. A helyi adottságok folytán a cca. 40 fős résztvevői létszám kötött, de optimálisnak tekinthető, mert ez a kör adott igazi lehetőséget az előadások utáni vitákra, a programok utáni beszélgetésekre. A téma, a helyi kedvező adottságok idén is valódi szakmai közösségé formálták a résztvevők csoportját.

A műemlékvédelem soha nem kötött kategóriákról, fix ideákról szólt, hanem arról, hogy a tudományos feltárás-kutatás, a művészeti adottságok, a történeti, építészettörténeti összefüggések minél pontosabb megismerése után hogyan felelhet meg a megváltozott kor és környezet elvárásának. Az új funkcionális követelmények és a közösség valamint az egyén folyamatosan alakuló szemlélet változása mellett kell azt a harmonikus egyensúlyt megtalálni, ami a jövő közösségének is ugyanazt a kulturális értéket tudja forrásul szolgálni, amit később is ugyanúgy a saját múltbéli örökségének tekinthet. Erről a társadalmi változásról és az ebben rejlő lehetőségről és veszélyekről szólt az idei évben megrendezett Nyári Egyetem.

A hagyományos rendnek megfelelően az elméleti előadások nyitották a programot. Témafelvetések, az alaphang meghatározása, a társadalmi elvárások változása mögötti tendenciák körvonalazódtak az első blokkban. Dévényi Tamás a tudomány és a technikai fejlődés hatásáról tartott előadást. Érdekes összefüggésben mutatta meg, hogy a minden alapot jelentő szaktudás fejlődése hogyan igényli a technika fejlődését. Ugyanakkor ezzel elkerülhetetlen párhuzamos folyamat, ahogy a technika fejlődése háttérbe szorítja a szaktudást. A korszerű, gombnyomásos technika más oldalról leegyszerűsített alaphelyzeteket szeret kezelni, ezért más oldalról a felületesség irányába mozdítja el a környezetet. A műszaki fejlődés, a műemlék-helyreállítás új lehetőségeként könnyen kerülhet – és kerül

65 ICOMOS Híradó, 24, 2016, 4. 3–6.

– a példaként felhozott bezdáni halászlé sorsára. Soha nem lehet azzá ami, ha más a bográcsm más a hal és más a tűz – még akkor sem, ha ettől eltekintve ugyanazt a receptet használják.

Leo Hendriks a holland kutató, építész az értékítélet változás szerepéről beszélt, ami minden szinten megjelenik. Szemléletes módon mutatta be, hogy ez mit jelent a kormányzás-állam, a régió-körzet esetében. A társadalmi-gazdasági érdekek különböző szintjeinek összehangolása megvalósíthatatlan a helyi civilek, a helyi közösség nélkül. Ha kialakulhat az eltérő szintek közötti egészséges kapcsolat, egymást kölcsönösen erősítő folyamat segítheti a legkedvezőbb megoldást. Az üres épület program bemutatása erre mutatott konkrét példát.

Hogy ugyanezt a megváltozott környezetet hogyan látja egy racionálisan gondolkodó, minden szempontból messziről érkezett szakember, azt Pogátsa Zoltántól, a közgazdász – szociológustól hallhattuk. Most is bebizonyosodott, hogy műemlékvédelmi kérdésekről is csak teljes gazdasági összefüggések ismeretében érdemes beszélni. Viszont a pénz, a gazdaságosság kérdése sokkal összetettebb fogalom, mint ahogy azt mi műemlékesek gondolhatjuk. Nem plusz-mínusz kérdésről van szó, hanem a gazdasági elemző számára a forráslehetőség jelenti a hajtóerőt. A gazdaságosság, a forrás sem abszolút kategória, hanem a kedvező megtérülés előfeltétele. Az pedig a helyi közösség szemléletétől függ, hogy ezek a fogalmak mihez és hogyan kötődnek! Az a gazdasági alapkérdés, hogy a helyi erő mit tud és céloz felvállalni és megmozgatni hosszú távú célja érdekében. A lobbizást nyugodtan tekinthetjük a passzív műemlékvédelem fontos részének. A gazdasági lobbizás a szemlélet térnyerését is jelenti.

A következő témakör az „Értékalapú helyreállítások 21. századi lehetőségei és kihívásai" gondolat köré szerveződött. Tahi-Tóth Ilona a társadalmi tulajdon és a magántulajdon eltérő érdekéből származó következményeket mutatta be az Andrássy úti épületek példáján. A magukra hagyott tulajdonosok könnyen lehetnek a szerencsétlenül szervezett privatizáció következményeinek áldozatai, akik esetenként az értékvédelemmel, a minőségvédelemmel magukra maradnak. Az önkormányzati, állami tulajdon az ingatlanfejlesztés eltérő érdekek által vezérelt értékrendje szerint mozdul. Közös, vagy vegyes tulajdon esetén a rövid távon érdekelt gondolkodásmód és a műemlékvédelem hosszú távú szemlélete között sokszorozódik a konfliktus, aminek egyértelműen a műemléki érték látja a kárát.

Szabadits Anita kert- és tájépítészként a változás szerepéről, az alkotói szubjektivitásról értekezett. A történeti kert esetében az egymásra rakodó korok, az állandóan változó és alakuló természeti környezet esetében ugyanazok a fogalmak más értelmezést kívánnak, mint egy épület esetében. Alapkérdés, hogy a kerthez fűződő viszony, az eredeti használók, a mai épület-kert kapcsolat és az alkotói szubjektum a tudományos megismerés után milyen szerepet játszik és játszhat egy folyamatosan alakuló természeti környezet kialakításában, ami természeténél fogva csak pillanatnyi meghatározó beavatkozás?

Kacskovics Fruzsina az építészet sok oldalát ismerte meg. Tervezőként, beruházóként, programgazdaként szerzett tapasztalatot. Ezzel a sokoldalú látásmóddal mutatta be az ingatlanfejlesztés és a műemlékvédelem kapcsolatát. Konkrét példákon ismertette a partnerség lehetőségeit. Az összehangolt fejlesztés segítségével jelenhetnek meg azok az új lehetőségek, amelyek a régi környezet számára is többletet nyújthatnak. Legfontosabb gondolata az volt, hogy ez az együttműködés, a partnerség már a program előkészítésénél, a projekt fejlesztésénél kell elkezdődjön. A diagnosztikától, a kutatástól az üzemeltetésig kell felépíteni a kölcsönös érdekeltségű kapcsolatot.

Az „Oktatás és valóság" címmel tartotta meg Mezős Tamás professzor az előadását. Az érték viszonylagosságát a „Mi az érték?" kérdés köré csoportosított gondolataival szemléltette. Tudjuk-e, hogy mitől függ az érték – továbbgondolva: hol van a műemléki érték, a műemlékvédelem határa? Ezzel kapcsolatos jogos kérdés, hogy kell-e legyen ilyen határ, vagy az objektivitás mellett a szubjektum kaphat-e nagyobb szerepet – ami már oktatással kapcsolatos kulturális kérdés.

Laszlovszky József régészként az örökséggel kapcsolatos értékítélet-változásról beszélt. A társadalom változásai, az azon belüli érdekcsoportok, csoportok kapcsolatait mutatta be. Előadása ennek ismeretében a ki képviseli a társadalmat – ki határozza meg az érték fogalmát kérdés körül mozgott. A társadalom a közös, látszó örökségi értéket tekinti értéknek. A láthatóvá válás folyamata hordozza magában a konfliktus lehetőségét, hiszen a szakemberek – a műemlékvédelem képviselői – pontosan ebben a fázisban kerülnek kapcsolatba a társadalom egyénileg érintett csoportjával.

Körmendy Imre az urbanista szerepét és felelősségét járta körül gondolataival. Alapgondolata, hogy nem csak a műemlék jelent értéket. A történeti településszövet egyedi épületérték nélkül is védendő, sőt a település megújulásának fontos forrásának is tekintendő. Ezen a szinten is mindennek az alapja a koncepció, az egységes szemlélet. Az új központok törvényszerűen gyengítik a történeti központokat, településrészeket. Település szinten is felvetődik, hogy a műemlékvédelem európai anyagelvűsége, a kiegészítés problémája épület és település esetében azonos módon, vagy eltérően jelenhet-e meg? A hely szelleme, a kor szelleme és az alkotó szelleme együtt jelentkezik környezetfejlesztéskor, ugyanakkor a fejlesztési, helyreállítási feladatokat a társadalmi igények szabályozzák.

A témakör lezárására az előadókkal szervezett kerekasztal beszélgetés az összefogás, az érdekérvényesítés és a koncepció – a koncepcionális programszervezés mellett foglalt állást. A „Helyreállítási feladatok – társadalmi igények" témakör bevezető előadását Tina Markušova tartotta. „Aki fizet, annak lehet elvárásá" -tól a „hány aranyfogat bír el egy száj" – így vezette végig gondolatait. Megfogadhatjuk tapasztalatát, miszerint a legjobb szabályozás sem pótolja a jó tervezőt. Nyomatékkal hívta fel a figyelmet Max Dvořák: *A műemlékvédelem katekizmusa* címmel 1905-ben megjelent tanulmányára, ahol a műemlékvédelem legtöbb mai elvi kérdéséről már olvashatunk gondolatokat, de magyar fordítás hiányában egyelőre sajnos még mindig csak németül. A gyakorlati helyzetelemzést folytatta a csehországi Zdeněk Vácha elméleti előadása, aki az alapfogalmak elemzését követően a magyar műemlékvédelem történetével kapcsolatban is érdekes gondolatokat vetett fel. Magyarországon a Kiegyezés előtti szemlélet folytatódott és vezetett el mai világához, míg Bécsben Riegel és Dvořák szellemisége erősödött fel. A kérdés a helyreállítás alapszemléletéről szól, vagyis melyik kort lehet előtérbe helyezni, lehet-e soha nem volt összefüggéseket megmutatni helyreállításkor?

A nyári egyetem egyik legnagyobb népszerűségnek örvendő programja minden évben a hallgatók fóruma. Szilágyi Mária a Csekonics-féle kisvasút helyreállításának lehetőségéről úgy beszélt, mint az ipari örökségben rejlő gazdasági és turisztikai regionális fejlesztési programról. Sylvester Edina azt a több évtizedig tartó egyéni elkötelezettségen alapuló tatai kert-helyreállítási programot mutatta be, ami végül települési programmá válhatott. Csonka Zsófia park-helyreállítási diplomatervét ismertette, ami talán újra ráirányítja a figyelmet Lipótmező értékeire. Polyák Teodóra Benevár maradványai kapcsán mutatta be a műemlékvédelem szolgálatába állítható korszerű eszközökben rejlő új lehetőségeket. Robert Kiraly a Szlovákiában lévő Máriássy kúria megmentéséről és a helyi

polgármester meghatározó szerepvállalásáról beszélt. Marina Svačova Sofrankova a zsigrai templom melletti temető kapcsán mutatta be azt az érzéketlenséget, amit csak településszabályozás szintű rendezés során lehetett kezelni. Hrabinska Alena a kassai domonkos templom külső homlokzatán azonosított egyedi sgraffitto-ról értekezett. Kocsis Andrea Egyházasdengeleg temploma példáján láttatta, hogy helyreállítás után is maradhatnak elgondolkodtató elméleti kérdések. Dagmar Gdovinova a gótikus út kialakítása kapcsán bizonyította, hogy akkor is van lehetőség a helyreállításra, amikor már nincs remény – vagyis Henczko és Berdárka településeken a közösségét vesztett templomok megújulását láthattuk.

Márton Ildikó a csíkszeredai középiskolások képzéséről beszélt, ami arról a hitről, kisugárzásról is szólt, amivel évek óta a 11. osztályos közösség gazdagodik. Simon Mária a műemlék modellezést, mint a közös megismerést, a közös alkotás örömét vezette fel, ami egy életre szóló helyi értékekhez való kötődést is ébreszt a középiskolásokban. Urbán Erzsébet 1945 utáni templom-építészetről szóló előadása a műemlékvédelem szélesedő feladatait is szemléltette. Dobos Albert az egyén kisugárzásáról, lehetőségéről beszélt. Egy markáns egyéniség fellépése közösségeket mozgathat meg jó ügy érdekében. Az egyéni aktivitás, szerepvállalás közösségépítő, szemléletalakító erővé válhat a műemlékvédelem szolgálatára, a közösség javára. Maksay Ádám a tervszerűen előkészített helyreállítási programokat ismertette. Az erdélyi műemlékek megújulására előzetes mérlegelés alapján 50–60 helyreállítási terv készül, hogy a következő európai pénzügyi forrásciklus megnyílása idejére a legkedvezőbb és legfontosabb helyreállításokat segíthessék. Bodó Péter a civil mozgalmakban rejlő lehetőségről, azok értékalkotó és gazdaságélénkítő tevékenységéről szólt.

„Ihletet adó forrás, vagy bénító kötöttség, hazai és külföldi példák alapján" – volt az egyhetes program utolsó blokkjának a közös gondolata. Visy Zsolt és Kondor Tamás Énlaka programja a település tudományos, értő megújulását szemléltette. Több évtizedes építészeti, régészeti felmérő, gyűjtő munka során immár számos fiatal ismerhette meg Pécs egyeteméről a hely páratlan értékeit. A megújulás alapja az elnéptelenedésre hajló falu jövőképe, amihez a hely értékeinek feltárása, a helyiek partnerségének megnyerése társult. A program már régióban gondolkodik, több települést érintő értékmentő munkánál tart. A következő cél az iskola újraélesztése és oktatással, képzéssel való életre keltése.

Kmetyko János a lökösházi Vásárhelyi-Bréda kastély műemléki helyreállítását mutatta be, ami a településnek adott új lehetőséget, megújulási programot. Győrffy Zoltán a debreceni Nagyerdőben lévő víztorony helyreállításáról, mint környezetalakító, programalkotó-alakító lehetőségről szólt. Lassányi Gábor és Kocsány János a Graphisoft park fejlesztési programját mutatta be. A tervszerű együttműködésnek köszönhető, hogy a régészet és a fejlesztés összehangoltan, programszerűen tudja segíteni egymást. A Graphisoft az értékőrzést, az értékállandóságot képviselve helyezte előtérbe a műemlék-helyreállítást az új építésével szemben. Tette ezt tudatosan, hogy egyetemi intézményének maga az épület is rangot adjon.

Börcsök Gizella a műemlék-helyreállítást a városfejlesztés lehetőségeként mutatta be Róma példája alapján. Az elhagyott ipari értékek barnamezős megújulásával Róma kiterjeszthette a turisztikailag túlterhelt belvárosának területét. Az ehhez kapcsolódó egyedi múzeumi program fantasztikus régi – új értékekkel gazdagította a történelmi várost.

Végül a teljes program levezetésére felkért elnök – e jelentés írója – tartott előadást arról, hogy a műemlék-helyreállítás egyáltalán nem ér véget az építési munkával. A budapesti Nagycsarnok több évtizeddel ezelőtti megújulása óta a pillanatnyi piaci

követelményeknek megfelelően folyamatosan változik, alakul. A példa értékű állandó építész-fenntartó kapcsolat mellett folyamatosan jelen lévő műemléki értékképviseletnek köszönhető, hogy az épület átalakulásai ellenére a mai napig őrzi frissességét, és eredeti értékeit.

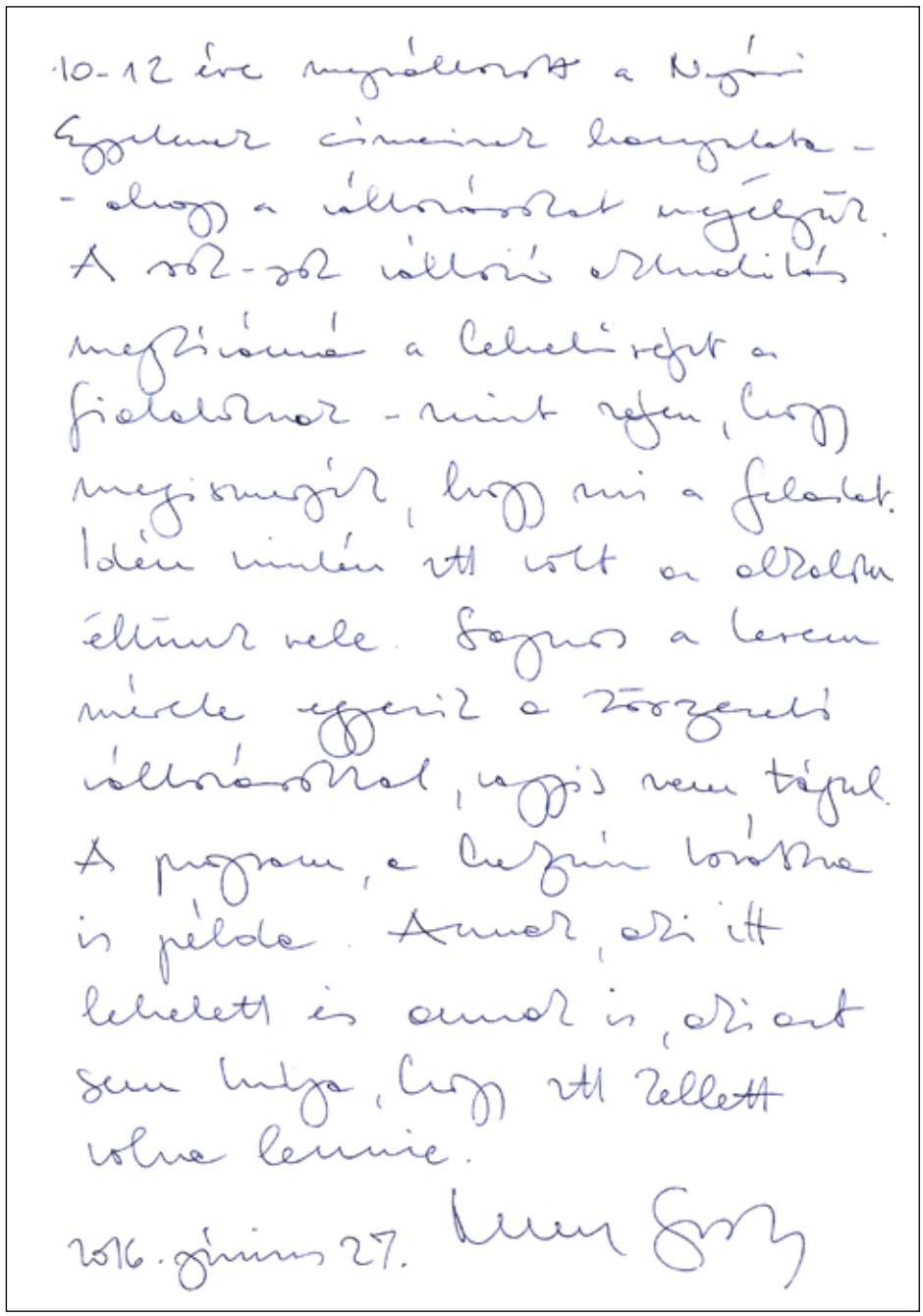
A Nyári Egyetemnek állandó programja műemlék-helyreállítások helyszíni tanulmányozása is. Gyöngyösön az Orczy kastély Europa Nostra-díjjal is elismert helyreállítását láthattuk. A tari templom korának figyelemre méltó helyreállítása volt. Ma lehet rá idegenül tekinteni, de míg a szakma a helyreállítás szemléletén vitatkozik, közössége szereti, gondozza templomát. Mátraverebélyen a Szentkút csodás példája a megbízó-tervező kiváló együttműködésének, a koncepció szerinti megújulásnak. Galyatetőn a szerénység, a gondolat és a hely szellemének összhangja vezetett egy nagyszerű kortárs megújuláshoz.

Egerben az Érseki palota tisztességes helyreállítását tanulmányozhattuk, a Gál pincészetben pedig láthattuk, hogy az érvényesülését megőrző helyi érték hogyan gazdagíthatja a környezetéhez alkalmazkodó kortárs építészeti világot – és viszont.

2016-ban is sokat kaphattunk a nyári egyetemtől. A szakmai színvonalról sokat elárul, amit itthon sem árt tudni: a Kassai Műemlékvédelmi Hivatal szakemberei a rendezvényt az évi kötelező szakmai továbbképzésük részének tekintik, ezért a hivatalos részvételüket kifejezetten ösztönzik. Česky-Krumlovban érdeklődhettem a pozsonyi kollégáktól is, akik a lényegesen közelebbi kassaiakra irigykedve erősítették meg a Síkfőkúton tapasztaltakat. Már csak az a kérdés maradt, hogy ha a hajdan tőlünk szerzett tapasztalatokkal napjainkban már lényegesen előttünk járó szlovák szakemberek a programban szakmai előrelépésük lehetőségét látják, akkor a magyar intézményes rend miért nem használja ugyanezt ki?

A résztvevők szerencsésnek mondhatják magukat – a távol maradottak valamiről nagyon lemaradtak. Azzal a meggyőződéssel távozhattunk, hogy a változó szemléletű világtól függetlenül egyre több feladata és lehetősége van a műemlékvédelemnek és a kortárs építészetnek. Az értékek feltárása, megőrzése, közkinccsé tétele és az új igények és lehetőségek összehangolása sok szakterületet érintő aktuális felelős feladat. A megváltozott társadalomban a műemlékvédelemnek is kiterjedtebb szemléletet és még több kérdéskört kell felvállalnia – csak kérdés, hogy kinek?

Az ICOMOS partnere hagyományosan a TIT Bugát Pál Egyesület volt. A program megszervezéséhez az NKA nyújtott értékes támogatást. Minden szervezőnek ezúton fejezzük ki köszönetünket.

10-12 éve megálmodtak a Nagy
Egyetemi címeinek honosítás-
-ahogy a állampolgárságot megszerzik.
A 202-202 állami ösztöndíjas
megtisztelő a lehetőséget a
fiatalokkal - mint tegnap, hogy
megismerjék, hogy mi a feladat.
Idén minden itt volt az oktatók
élmény vele. Sajnos a terem
mérete egyenlő a zsúfolásig
időpontokkal, vagy is nem tágul.
A program, a Campus honosítás
is példa. Annak, aki itt
tanulott is annak is, akinek
sem tudja, hogy itt tanulott
volna lenni.
2016. június 27.

Nagy Gergely bejegyzése – RAMNYE Vendégkönyv, 2016

Máté Zsolt

A műemlék helyreállítások gyakorlati feladatai – Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem Síkfőkút, 2017. június 22–28[66]

A nyári egyetem 47. ciklusát kivételesen sikeresnek ítélem. A különlegesen forró nyárban rendkívül rendezetten, nagy érdeklődés mellett zajlott le a szemeszter. A sűrű programok során arra, aki figyelemmel kísérte a műemlékvédelmi szféra széles spektrumát átfogó előadásokat, az ismeretek valóságos Niagarája zúdult rá.

Ez nem túlzás. A 17 előadásban kiváló alkotó és tanáregyéniségek adták át tapasztalataikat és gondolataikat. A Hallgatók Fórumában pedig 14 fiatal hallgató – bár szűk keretbe szorítva – de annál izgalmasabban villantotta fel szakmai tevékenységének egy-egy ígéretes témáját. Mindezt kiegészítette a 11 helyszíni bemutató, amelynek során legtöbbször a helyreállító alkotók, tervezők, restaurátorok, kivitelezők vagy a megrendelő-felhasználók vallottak a megvalósítás legizgalmasabb szakmai pillanatairól.

A 17 előadást az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága részéről a nyári egyetem legfőbb irányítója és programjának összeállítója, Kovács Erzsébet szervezte a „műemlékhelyreállítások gyakorlati feladatai" cím alá logikai blokkokba. Ennek során a bevezető elméleti előadások után norvég, szlovák és angol előadók adtak európai kitekintést a műemlékvédelmi gyakorlatban korszerű elvek, szabályok, trendek soráról, innovatív örökségvédelmi programokról és átfogó, társadalmi, gazdasági és kulturális szempontú műemlékvédelmi támogatási rendszerről.

A védelmi és helyreállítási módszereket magyar, erdélyi és szlovák példákon keresztül ismerhettük meg. Beleértve ebbe a legmagasabb tudományos szinten elemzett szerkezeti, társművészeti problematikát valamint az illeszkedő, alkalmazkodó, de teljes modernitású infrastruktúrát is. Magyar, ausztriai, erdélyi és szlovák esettanulmányok világítottak rá a problémakör összetettségére.

Az előadásokat egynapos tanulmányút, valamint félnapos egri városlátogatás egészítette ki, amelynek során a hallgatók az egyes helyszíneken a legjobb szakemberek bevonásával ismerhették meg az elmélethez kapcsolódó magasszintű gyakorlati megoldásokat (best practice).

Külön élmény volt a Hallgatók Fóruma, amely nagy érdeklődést és sok reflexiót váltott ki. 14 hallgató nagy lelkesedéssel és kiváló felkészültséggel előadott témákkal erőteljesen rácáfolt az idősebb nemzedék pesszimizmusára, és a régi témákhoz sokszor új megközelítési szempontokat tudott hozzátenni.

Figyelemre méltó tanulságok:

- A műemlékvédelem nem nélkülözheti a legújabb technológiát. Pl. a restaurálási munkákban ma már jelentős szerepet kap az elektronmikroszkóp és a nanotechnológia.

66 A 47. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem elnökeként. ICOMOS Híradó, 25, 2017, 4. [o. n.]

- A helyreállítások nem nélkülözhetik a történeti szerkezeti anyagok és technológiák tudományos kutatását és az eredmények elterjesztését.
- Fel kell figyelnünk arra, hogy a környező országokban már bevezetésre kerültek olyan módszerek, amelyek nálunk még csak elméletileg terjednek. Jó eredményeket mondhat magáénak a holland példára Szlovákiában bevezetett műemlékgondozás (Monumentenwacht), amely a folyamatos állagmegőrzéssel jelentős felújítási költségeket takarít meg, és az emlék hitelességét is jobban megőrzi, mint az egymást követő felújítások.
- A klasszikus, nem kiegészítésre törekvő, didaktikus, mégis esztétikus és látványos, értékőrző helyreállítás ugyan látszólag ellene mond a mai turisztikai célú hasznosításnak, az altenburgi példa azonban azt igazolja, hogy a mértéktartás és a kézenfekvő érthetőség komoly vonzerőt is jelent, és a műemlékvédelem elfogadottságát is szolgálja.
- A Norvég Alap szempontjai rávilágítottak arra, hogy a műemléki célok társadalmi, gazdasági szempontokkal szinergiában a ráfordításokat sokszorosan meghálálják.
- A beruházások életciklus elmélete a műemlékvédelemben alkalmazva a költségráfordítások megtérülését az új beruházásokkal szemben kedvezőbb megvilágításba helyezheti.
- Figyelemre méltó, hogy bizonyos megrendelői körök a műemlékvédelmet ma már nem akadályozó, korlátozó tényezőnek tekintik, hanem a benne rejlő többletértéket a legjobb tervező és restauráló szakemberek bevonásával igyekeznek a felszínre hozni.
- A jelen helyzet kritikájaként, bár központi hangsúlyt nem kapott, de több előadó érintette, hogy a magyar műemlékvédelem intézmény- és eljárás rendszerében ma érzékelhető folyamatos változás a védelem egyik legfontosabb kellékét, az állandóságot kezdi ki.
- Egyértelművé vált, hogy a korábbi korok emlékei mellett ma már szemléletben, megvalósítási módszerekben és eljárásban a műemlékvédelem egyenrangú tárgyai a 19–20. század fordulójának, a korábban talmi másolásnak tekintett eklektikának magasszintű alkotásai is.
- Jó volt látni, hogy a műemlékvédelem nem ismer felekezeti határokat. A meglátogatott katolikus, zsidó, ortodox és az előadásban ismertetett protestáns emlékek védelme, megbecsültsége és helyreállítási színvonala egyaránt erről tanúskodik.

A jól szervezett és lebonyolított program igazolta a műemlékvédelem sokszereplős voltát. Az előadók felkészültsége azt is aláhúzta, hogy ebben a szakmában csak annak van jövője, aki legalább a párbeszéd szintjén beszéli a műemlékvédelem sokszakmájú nyelvét, és ilyenformán saját szakterületének értékrendjét képviselve célirányos és tárgyilagos mérlegelésre képes.

A program szakmailag és szakmai kapcsolatteremtés szempontjából jó és hasznos volt.

A program összeállításáért és megvalósításáért köszönet illeti a szervezőket, – az ICOMOS részéről Kovács Erzsébetet és munkatársait, a társszervező TIT Bugát Pál Egyesületének igazgatóját, Bodó Pétert, az előadókat, a rutinos tolmácsokat, a nyári egyetem szponzorait – a MOL-t és az NKA-t – és nem utolsó sorban a végig aktívan érdeklődő és közreműködő hallgatókat.

Fejérdy Tamás

Beszámoló a 2018. június 21–27. között Noszvajon megrendezett Román András (48. Egri) Műemlékvédelmi Nyári Egyetemről[67]

Az immár több éve hagyományos „tiszteletbeli egri" helyszínen, a noszvaji Nomád szállodában megrendezett nyári egyetem témája „Az európai örökség és az örökségturizmus – feladatok és kihívások" volt. A megnyitón – évek óta először – Eger város polgármestere, Dr. Habis László is köszöntötte a megjelenteket, köztük a több hallgató részvételét is támogató Román András Ösztöndíj alapítóját, Román András feleségét, Szekeres-Varsa Verát.

A jelen beszámoló további részében pedig következzenek a nyári egyetem programját lezáró elnöki összegzés során elhangzottak:

Összegzés a 48-ik egri/Román András nyári egyetem tapasztalatairól

Így a végén érdemes újból felidézni, hogy mi is volt az idei műemlékvédelmi nyári egyetem témája: „Az európai örökség és az örökségturizmus – feladatok és kihívások" cím illeszkedett a Kulturális Örökség Európai Éve – 2018 nagy tematikus keretébe, amely a további irányokat, nevezetesen a közös örökséggel kapcsolatosakat is kijelölte.

Statisztikai jellegű adatokkal kezdve: ezen a nyári egyetemen a 6 nap alatt 6 tematikus blokkban összesen 18 előadást hallhattunk, 19+1 előadótól – a +1 Szilágyi Mari fizikailag meg nem jelent társára utal.[68] Ezeket az előadásokat nagyszerűen egészítették ki a tanulmányi és környezettanulmányi látogatások, nevezetesen a félnapos egri, az egész napos észak-kelet magyarországi és az estébe hajló fél-délutános noszvaji helyszínek felkeresése. Az eddigiekben még nem esett szó a rövid, ámde annál velősebb bevezető megszólalásokról, és a mai napi fakultatív helyszíni szállodatúráról… és persze a kiváló hallgatói megnyilatkozásokat, azaz a 10 kitűnő kiselőadást sem szeretném említés nélkül hagyni.

Az előző statisztikai adatokat most nem folytatnám a közösen elköltött étkezések felsorolásával, számbavételével. Nem mintha azok nem lettek volna a programunk szó szerint vett szerves részei, de most mégis inkább a szakmai tartalomra összpontosítanék. A három fő tétel, az altémákról sem megfeledkezve: a műemléki/örökségi dolgok, a turizmus/vendéglátás dolgai és persze az ember, azaz a közösség, közösségek: „minden szinten szinte minden".

Tisztában vagyok azzal, hogy nagyon méltatlan dolog, és ezért elnézést is kérek, mégsem szólok külön-külön minden egyes előadásról, és az azokat követő – remélem, egyetértünk ebben – tartalmas megbeszélésekről. Ez utóbbit egyébként e nyári egyetem sajátos, fontos erényének tartom; ettől nem konferencia, hanem egyetem, legalábbis egyetemesebb, mint az úgynevezett frontális információátadás egyéb formái.

A bevezető blokk 3 előadásában a felépítést kiötlő Kovács Erzsire támaszkodva az „elméleti előadások" címkét kapta. Európai, identitás-elméleti és építészeti vonatkozások megközelítésében hallhattunk továbbgondolandó és/vagy inspiráló gondolatokat.

67 ICOMOS Híradó, 26, 2018, 5. 2–6.

68 A résztvevők létszáma – a kisebb jövés-menést is tekintetbe véve – összesen 32 fő volt

A definíciós és értelmezési közelítéseket még kinek-kinek magának kell feldolgoznia, eldöntenie, hogy miket hogyan tud elfogadni…

A következő blokk, az „interkulturális tapasztalatcsere" előadásai több országot, illetve Európa egészét érintő programok tükrében láttatta a közös örökséget, illetve az örökségi értékek hozzáférhetőségét szolgáló lehetőségekből néhányat. Emlékeztetésül: az ECoC, az ECCdR és a Danube Transnational Programme voltak a példák.[69]

Az ezek után következő egri városnézés is inkább egyfajta kihelyezett tematikus blokk lett – 5 előadással – de azért érdekes helyszínekre is bejutottunk. Igaz, kipróbálni azért nem próbáltuk ki az ilidzse típusú törökfürdőt, és fertálymesterekké sem válhattunk ennyi idő alatt.

A másnapi első, azaz összesítésben a harmadik blokkban: a turizmus, pontosabban az örökségturizmus került előtérbe. Nem meglepő, inkább az előzetes sejtéseket megerősítő konzekvencia levonásával: sokféle turizmus és sokféle örökségi jószág, helyszín van. És egyáltalán nem mindegy, hogy ezek milyen konstellációban találkoznak egymással. Azt is megtanulhattuk, hogy van olyan, illetve lehet olyan, hogy „örökséggazdálkodás". A fő tanulság persze az, hogy „jól kell csinálni" – és akkor a többi már szinte semmiség.

Az időrendben ezután következett „Hallgatók Fóruma" gyönyörűen hozta a sokféleséget – 2 kutatási jellegű, 2 restaurálási tematikájú, 1 örökség-kezelési témájú bemutatás és 5 esettanulmány hangzott el. Szerettük!

Az egész napos – vasárnapos – tanulmányi kirándulás során megtett kilométerek száma sajnálatos módon kimaradt a bevezető statisztikából, és itt sem tudom pótolni, viszont itt annyit hozzá tudok tenni, hogy a tervezett programnak megfelelő 6 helyszínt becsülettel és élvezettel végiglátogattuk. Műemlékek, ipari műemlékek, természeti képződmény is belefért ebbe: mindegyikük egy-egy helyszíni esettanulmány.

A részletesebb adatokhoz ajánlott szakirodalom a nyári egyetem programja, ahonnan kiindulva aztán mindennek utána lehet még kutatni, egyénileg. A kirándulás egy bizonyos helyszínen[70] egyben időutazás is volt, amint azt láthattátok is feleim szümtükkel és hallhattuaátok fültükkel. És még Káldi Gyula barátunk Möller István díját is megünnepelhettük, ültünkben.

A hétfői újrakezdés hozta el a negyedik szakmai blokkot, amelyben a vallási jellegű, kapcsolódású örökségi elemek és a turizmus viszonyáról esett szó, amely viszony ugyancsak bonyolult is lehet. Jobb és kevésbé jó példák alapján, részben a konkrét tématerületen is túlmutató, hasznosítható megállapítások, ismertetett esettanulmányi tapasztalatok szerint.

És ha már esettanulmányok: az 5. blokk éppen ezekkel foglalkozott. Két előadás és a harmadik, a noszvaji példa személyes, helyszíni átélése révén. Ez utóbbiért külön köszönet Varga Ritának – akit ezért kivételesen név szerint is említek ebben az összefoglalásban. Ez volt talán a Faro Egyezmény örökség-közössége élőben, vagy valami ilyesmi.

Esetleg szafari kaland, ezúttal a noszvaji zsiráfok nélkül, viszont honfoglalással súlyosbított kemencés vacsorával. Istennek hála, hogy nem hiába reménykedtünk-fohászkodtunk,

69 A napi program megkezdése előtt, reggeli bevezetőként vendéglátónk, Balogh Bari tartott rövid ismertetést arról, hogy hogyan bontakozik ki és működik Noszvajon az „örökség-közösség" – amely a maga nemében valóban példa értékű összefogásról és együttműködésről tanúskodik.

70 Boldvai református templom

mert végül a szlovákiai hallgatók csoportja is hazaért az este, de legalábbis reggelre biztosan, mert akkor már itt voltak…

…a 6., egyben témazáró kezdetére. Ez a blokk is fel volt ám építve: egy műemlék – két ország együttműködésében, majd egy városi léptékű program európai együttműködésben és végül egy történeti táj/kultúrtáj méretű helyszín világörökségi keretekben.

A zárás, az most van, közben még egy szép képzavarral élve volt hab a tortán, nevezetesen a Balogh Bari úrhölgy által vezetett úgynevezett fakultatív séta, amelynek során betekintést nyertünk a noszvaji extrém-szálláshelyek mibenlétét illetően – vagy valami ilyesmi, szóval érdekes és tanulságos séta volt ez…is.

Felelőtlenségem[71] teljes tudatában megállapítom, hogy nemcsak a zsűrik dolga nehéz, ami ugyebár köztudott, de a nyári egyetem elnökéé is, főleg akkor, ha össze kell szegeznie, pontosabban összegeznie kell ennek a hihetetlenül gazdag programnak a tapasztalatait, tanulságait. Ilyen esetben az látszik a legjobb megoldásnak, ha az a bizonyos elnök erre kísérletet sem tesz.

De ha mégis muszáj, akkor persze szívesen mond valami ilyesmiket:

- Jól kitalált, jól összerakott program volt – köszönet érte Kovács Erzsinek! Hogy ez mennyire nem magától értetődő, arról csak annyit, hogy bennünket az ICOMOS-ban gyakorta elfogott a rémület, és már csak a csodában bíztunk, hogy mire az egyetem elkezdődik, addigra tényleg összeáll a dolog. Idén is így lett, dübörögve hullottak le azok a nagy kövek, amikor a jelentős számú N.N. helyett végre valódi előadók neve került a programba – just in time. Köszönjük!
- A Béres-Pakulár Ibolya által végzett munka viszont, amely már az NKA támogatási pályázat megírásával és gondozásával kezdődött, egyebek között a program folyamatos változásai miatt, de egyébként is elérte a hősi fokot. Nélküle tényleg hiába lett volna kitalálva a legsziporkázóbb program, nem tudott volna – nemhogy ilyen pompásan, de sehogy sem megvalósulni. Hálás köszönetünk!
- Nyilván nem maradhat említés és köszönet nélkül a TIT Bugát Pál Egyesület – Bodó Péter és Csapata sem, örök Partnereink ők, olyasformán, mint a katalizátor a kémiai folyamatokban. Nélkülözhetetlen a folyamat jó lefolyásában, de a végére azért változatlanul megmarad – nem úgy, mint a reagensek, de ezt a képzavaros dolgot talán itt abba is hagynám. A technikai háttér minden részletében, beleértve a nagyon is humán összetevőket is, rajtuk keresztül valósult meg. Köszönet mindezért!
- Köszönet illeti fáradhatatlan tolmácsainkat, Rózsát és Csabát és a technikai hátteret adó Kollégát is!

A tapasztalatok összegzéséhez tartozik annak az egyébként nem teljesen új tapasztalatnak a megerősítése is, hogy jó dolog nomádnak lenni – legalábbis itt, Noszvajon! Köszönet Balogh Barbarának (ismertebb nevén: Barinak) és egész Csapatának! Itt bizony mi teljes mértékben itthon vagyunk. Hogyan is van az a 3 összetevő? Műemlék, illetve örökség: ez a helyszín nekünk már az. Turizmus: igen, ez itt igazi vendéglátás. Közösség: ezt pedig a tapasztaltak után talán már nem is kell kifejtenem. Ami pedig a sokszínűséget illeti: az mi magunk vagyunk, mindenhonnan, határainkon innen és túlról. Jó volt, visszük magunkkal azokat a bizonyos tapasztalatokat.

71 Helyesen: felelősségem…

RAMNYE 2019 kirándulás Eger és Hortobágy. ICOMOS Archívum

Fejérdy Tamás

Összegzés[72]

…következik most, állítólag a nyári egyetem tapasztalatairól – legalábbis a nyomtatott programban az a záró blokk főcíme. Igaz, ebben a blokkban még van két másik tétel – diplomaosztás és díszvacsora – is, nyilván azokkal lesz majd teljes az összegzés. Mivel azonban ahányan vagyunk, valószínűleg annyiféle tapasztalatot szereztünk az elmúlt néhány nap során, ezért nem is annyira a tapasztalatokat, hanem a tanulságokat próbálnám meg összefoglalni, remélve, hogy azokban már sokkal inkább közös összetevőkkel találkozhatunk.

Hogy mindjárt a végén kezdjem, már megint nagyon jó volt, immár 49. alkalommal is, ez a Román Andrásról elnevezett, Noszvajon megtartott Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem. Ebben nyílván nem kis szerepe volt a megszokottan magas színvonalú, vendéglátó, sőt, vendég-kényeztető környezetnek, köszönet ezért Balogh Barinak és egész Csapatának!

És, még mindig nem a lényegről, de azért nem is lényegtelen körülményről szólva: az Égiek is kegyesek voltak hozzánk, mert annyira jó volt az idő, hogy az egyáltalán nem veszélyeztette a szabadtéri programjainkat, tanulmány-útjainkat, viszont, mintegy bónuszként, azt is támogatta, hogy a hallgatóság talán a megszokottnál is szívesebben választotta a temperált, azaz klimatizált előadótermet.

Mert természetesen a lényeg mégis a tartalom, a program volt, központjában az idei fő témával: „Lehetőségek és módszerek a műemlékekben rejlő értékek helyreállítására".

Az idei alkalommal is megismétlődött egyfajta csodaként, hogy mire elkezdődött a Nyári Egyetem, addigra a program is összeállt úgy, ahogyan azt Kovács Erzsi elgondolta, pontosabban: ahogyan összerakta és végül szívós munkával össze is hozta. Köszönjük szépen!

Fejérdy Tamás, Kovács Erzsébet és az egyetemisták a kiránduláson. RAMNYE 2019. ICOMOS Archívum

Nem titkolhatom, hogy ez a már-már „last minute" kibontakozás viszont emberfeletti erőfeszítést igényelt az – utolsó percig tartó – előkészítés és a magvalósítás terén, elsősorban és igen nagymértékben Béres-Pakulár Ibolyától. Ő az, aki képes volt ennek a lehetetlen küldetésnek a teljesítésére, így válhatott valósággá az a sok szép és jó, ami a programfüzet végső kiadásában szerepel. Nagyon szépen köszönjük Ibolyának! Az összefoglalásban még további szereplőkre is ki fogok térni, de végre tényleg essék szó a programról is.

72 Elmondva 2019-ben, a 49. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem zárásaként

A „győztes csapaton ne változtass” jó tanács analógiájára, annak az elvét követve, az idén is a korábbi években bevált struktúrát követte a program:

Indításként három bevezető előadást hallhattunk, köztük a Nyári Egyetem programjának megkezdése előtt a Möller István Emlékérmét itt átvevő Bogusław Szmygin lengyel professzor gondolatébresztő előadását.

A második napon elhangzott 3+3 előadásról csak másoktól tudom, hogy igazán sajnálhatom, hogy – többé-kevésbé igazolt – távollétem miatt lemaradtam róluk. El is határoztam, hogy mire vizsgázni kellene a 49. nyári egyetem anyagából, addigra felvételről meghallgatom ezeket az előadásokat is. Itt köszönöm meg Kovács Erzsinek, hogy leelnökösködte ezt a napot, mégpedig minden bizonnyal oly módon, hogy az jobb volt, mint az eredeti.

Az ugyancsak hagyományos program-elemként sorra került „kötelező” egri félnapos kirándulás ismét megmutatta, hogy még ennyi év után is érdemes volt azt a programba beilleszteni. Igaz, ebben a városlátogatásban voltak forró pillanatok, sőt, a pincét leszámítva leginkább csak azok voltak, de megérte, érdekes és tanulságos volt – bár a tanulságok nem mindegyike került a képzeletbeli mérleg pozitív oldalára. Értékek méltatlan kezelése, pontosabban: nemkezelése mindig elgondolkodtató, és cselekvésre sarkalló. Ez akkor is így van, ha arra a bizonyos cselekvésre végül – és az esetek túlnyomó többségében – nem itt és most kerül sor.

Kirándulás Mezőtárkányon. ICOMOS Archívum

Hajdúböszörményi tájházak udvarán. ICOMOS Archívum

A vasárnapi tanulmányi kirándulás első helyszíne Mezőtárkány, az ottani egykori katonai kvártélyház megmentése, szóval a „Dévényi Projekt” is ilyen cselekvés lenyűgöző példája. Bár még inkább a kezdeti szakaszában van, a már megtett lépések, az elvégzett munka máris nagy tiszteletre és elismerésre méltó. Gratulálunk hozzá, és erőt, egészséget, kitartást – és a szükséges anyagi és emberi erőforrásokat kívánjuk Dévényi Tamáséknak!

Hortobágyról, utunk következő állomásáról viszont

nem lehet röviden szólni, hiszen olyan nagy! Ezért nem ismétlem meg Tolnay Zsuzsi és Aradi Csaba értő és elkötelezett szavait, amelyek a vezetés során hangzottak el – de kérem, hogy tartsák, tartsátok meg jó emlékeztetekben Őket és a Hortobágyot is. Számomra ismét bebizonyosodott, hogy mennyire nincs igazam. Mármint akkor, amikor azzal szoktam tréfálkozni, hogy lám, mi magyarok vagyunk a világ legügyesebb nemzete, hiszen a Hortobágy esetében el tudtuk érni, hogy a „semmi" felkerüljön az UNESCO világörökség listájára. Pedig… a Hortobágy tényleg nem semmi!

Következő állomásunkon, Hajdúböszörmény hőségtől ájult városában, Ficsor László jogi doktor volt műemléki-örökségi kalauzunk. Gondolom, remélem, nem vagyok egyedül azzal a véleményemmel, hogy bámulatosan jó guide-nek bizonyult. El is bámultunk rendesen a városszerkezeten, a református templomon és a nem-skanzen tájházakon. Olyannyira, hogy elbámultuk az időt is, így Mezőkövesd Hadas településrészének megtekintéséről már le kellett mondanunk. Igazából annyira azért nem bántuk, hiszen nagy élmény volt a református templom tornyába felkapaszkodni, akárcsak az elkötelezett színészeket meghallgatni a Tájházaknál. Talán nemcsak színészkedték a lelkesedést, amit tapasztaltunk…

Hajdúböszörmény főtere. ICOMOS Archívum

És: régi bölcsesség, „ha valamiről igazán, őszintén lemondasz, azt megkapod": íme, mi is megkaptuk a képes és személyes ismertetést a mezőkövesdi Hadasról, Bari édesapja, Balogh úr „beugrása" révén. Igazi bennfentestől, igazi Matyótól …és csak azért nem használtam a bennszülött kifejezést, mert az ma nem pc. – *first nations* vagy *les premieres nations* járja ma már…

Ezzel a beszúrással felborult a beszámolóm időrendje, de sebaj: visszatérek még az előadásokhoz, és ígérem, nem felejtkezem meg a Hallgatók Fórumáról sem!

Kereken 10 esettanulmányról szóló előadást hallgathattunk meg, amelyeket néha már-már lélegzetvisszafojtva követtünk. Nagy-nagy köszönet minden előadónak, szólóknak és duetteknek egyaránt az alapos felkészülésért, és, ahogyan az az előadásokat követő megbeszéléseken is rendre előjött: gratulálunk a személyes munkájukhoz, amelyekről az előadások tanúskodtak.

Apropos: az előadások utáni kérdés-felelet szekciók minden képzeletemet felülmúlták, levezető elnökként igazán hálásan köszönöm ezt a hallgatói aktivitást! Ezen a ponton térek rá – ahogyan már ígértem – a Hallgatói Fórumra. Tíz „kiselőadás" hangzott el, és azokat jól meg is beszéltük. Nekem legalábbis nagyon-nagyon hiányozna ez a programelem a RAMNYE egészéből, ha nem lenne, ki kellene találni. De nem kell, mert szerencsére van. Köszönöm még egyszer az aktivitást! Aktivitásról esett szó, nos, ezen belül is ki kell emelnem egy résztvevőnk magasan kiemelkedő aktivitását: Gert Jan Luijendijk az a személy, akiről beszélek! Ő nemcsak hogy tartott egy „betervezett" előadást, s továbbá

két hallgatói fórum megszólalása is volt, hanem ráadásul még egy fakultatív előadást is tartott a „Monumentenwacht"-ról. Így hát kijelentem, hogy Gert Jan az abszolút aranyérmese a 49. RAMNYE-nek. Igazán sajnálatos, hogy a valóságban ilyen elismerés nem létezik – ezért csak virtuálisan tudom átadni. Köszönjük szépen!

Hogy azért valamennyire tényleg essék szó tanulságokról is, összeszedtem néhányat, bár félek, hogy ezek nem csak nekem tűnnek majd ismerősnek, ismétlésnek, hiszen legtöbbször ezeket ismételjük:

- vannak érvényes elvek és iránymutatások, de nincsenek receptek, minden eset az elvek egyedi ismereteken és megfontolásokon alapuló alkalmazását igényli;
- befektetett munka, azaz elmélyült és áldozatos munka nélkül nincs minőségi eredmény, ráadásul;
- a jó és maradandó eredményhez a megfelelő időráfordítás és csapatmunka fontosabb, mint a pénz, de
- bizony a pénzre is szükség van, és nagy előny, ha annak forrása is elkötelezett az értékek megőrzésében és méltó használatában; és
- továbbra is igaz, hogy a gyakorta igen nagy erőfeszítéssel elért nagyszerű eredmények fenntartása nehezebb, főleg ha nem sikerülne megfelelő rendeltetést és egyértelmű felelősségi helyzetet létrehozni.

De a legnagyobb tanulság mégiscsak az, hogy minden erőfeszítésnek van értelme, mert azok nélkül, a gyakorta rejtetten, de mégis létező értékek megtartása nélkül sokkal szegényebbek lennénk mi, és főleg az utánunk következő generációk…

Befejezésül a már elhangzott köszöneteket megismételve – Erzsi, Ibolya, Előadók, Házigazdáink – néhány további köszönet itt a végén: tudatosan, azért, hogy ha már az eddig elhangzottakat el is felejtettétek volna, ez maradjon meg. Tehát nagy köszönet a bennünket a Városban kalauzoló egri Kollégáknak: Botos Juditnak, Deli Györgynek és Fodor Lászlónak, valamint a tolmácsoknak, Rózsának és Csabának, így velük azért sokkal jobban megértettük egymást, és, végén csattan az ostor, tehát következzék egy „szolgálati közlemény":

Nagy köszönet a TIT Bugát Pál Egyesületnek, az ICOMOS MNB hagyományos partnerének a RAMNYE ügyekben – személyesen Bodó Péternek és Bartos Ilonának.

Köszönjük még egyszer a szervezésben és lebonyolításban közreműködő valamennyi kedves személynek a napi gondoskodást!

RAMNYE 2019 résztvevői. ICOMOS Archívum

Ez volt tehát a 49. kiadása a változó nevű és helyszínű Műemlékvédelmi Nyári Egyetemnek, mindenkinek köszönjünk a részvételt, határainkon innen – és túlról – és, mivel a Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem időben sem ismer határokat, viszontlátásra jövőre, ugyanitt, a jubileumi, 50. nyári egyetemen, ugyancsak határainkon innen és túlról!

Nagy Gergely

Múlt és jövő
51. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem
Noszvaj, 2021. június 24–30.[73]

Múlt és jövő között vergődünk, a cím szerint is idén pontosan félúton vagyunk 1971 és 2071 között.

Mögöttünk ötven év, a magyar intézményes műemlékvédelem történetének a harmada. Hogy mennyi van még előttünk azt persze nem tudjuk. Szerencse, hogy mindig félúton vagyunk, vagyis mindig van előttünk valami és valami cél. Most, az 51. nyári egyetemet szervezhettük, az első alkalomra pontosan ötven évvel ezelőtt került sor.

A műemlékvédelemnek adott a célja, azt ismerjük. A valamit kell pontosabban meghatározni, ez az, ami mindig változik, ezért vagyunk minden évben itt. A társadalmi, kulturális körülmények, a szemlélet, a társadalmi viszonyok, az elvárások, a természeti környezet, a felmelegedés, a gazdasági körülmények,… mind-mind befolyással vannak az ismert célra.

Hallgatók RAMNYE 2021. Klaniczay Péter felvétele

Az idei nyári egyetem a műemlékvédelem megváltozott szerepét, új elvárásait kívánta meghatározni. Önmagában nagy lehetőség, hogy ha korlátok között is, de a vírushelyzet megengedte a személyes jelenlétet, és az elmúlt hónapokban megtanult kapcsolattartási gyakorlatát is bevetve a külföldi előadókról sem kellett lemondanunk.

Nem sok rendezvény nyitóelőadásának lehet a címe: 50 év! Fejérdy Tamásnál senki sem ismerheti jobban a magyar műemlékvédelem és a nyári egyetem szorosan összefonódó történetét-történelmét. Dinu Bumbaru Kanadából csatlakozott a programhoz. A műemlékvédelem új kihívásairól és a megváltozott követelményekről beszélt. A meghatározó egyedi szimbolikus épület, a sziluett védelme nagyobb környezetre vetíti a védelem értelmezését. A műemlékvédelem minden más társadalmi változásnál toleránsabb, a folytonosságot, a folyamatosságot képviseli. A modernnek nevezett kor értékei kerültek a legnagyobb veszélybe napjainkban. A területi adottságok mellett (hely, helyszín, táj, építészet művészete) a társadalom (érték és használhatóság) az idő változásának és az emlékezés követelményére hívta fel a figyelmet.

73 ICOMOS Híradó, 29, 2021, 3, 10–13.

Boguslaw Szmygin a műemlékvédelemben egyre jelentősebb szerephez jutó mértékadó dokumentumokról és azok viszonylagosságáról beszélt. A karták, az irányelvek, a dokumentumok helyi, regionális, vagy világérvényű jelentőségűek lehetnek. A különféle dokumentumok követelményei sincsenek meghatározva. Rendszerezésük, érvényességi területük lehatárolására lenne szükség. A nemzeti követelményeket tartotta a legfontosabbnak, amelyek lehetővé teszik a nemzetközi elvek régióra, vagy a nemzetre való aktualizálását. A dokumentumok szóhasználatának a változásai pontosan követik a műemlékvédelem megváltozott feladatait, követelményeit. Ugyanakkor nagyon fontos, hogy a műemlékvédelem összetett világú szakterülete a jövő érdekében találja meg a módját a visszajelzésnek, a kritikának.

A helyzetismertetés után a fenntarthatóság, a hatások és ellenhatások vezettek a jelen kihívásainak elemzéséhez. Balázs Mihály a világ lélekszámának az alakulásától, a tendenciák felgyorsulásától kezdte előadását. A tipológia (hely), a technológia-technika és a tektonika (összerendezés) és az építési tevékenység környezetre ártalmas jellegétől indulva az építészetre, mint morális kérdésre tekintett. A kultúraváltás, a népességnövekedés és a technológiai forradalom a térhasználattal, az élettérrel kapcsolatban követel új szemléletet. A meglévő, az újra felhasználható, vagyis az érték felismerése mellett minden helyzetben alapkövetelmény a műemlékvédelem által képviselt szemlélet, ami az élet minden területén mintaként, alapkövetelményként kellene szolgáljon.

Ongjerth Richárd a történeti városokról és főutcáinak inspiratív szerepéről beszélt. Bamberg és Pannonhalma példáján mutatta be a helyszín megújulásának lehetőségeit, a megújulás szemléletét, a helyiek fontos partnerségét. Bár a példák esetében kétségtelenül kedvezőbb Pannonhalma helyzete, ahol egy komoly kulturális és morális alappal rendelkező tulajdonos keresi a felelős választ kérdéseire. Rácz Miklós a kutatás szerepéről és annak jelentőségéről beszélt. A legtöbb tudást, eredményt feltáró szakterület leginkább csak dokumentumokban rendezetten vesz részt a megújulásban. A teljes folyamat részeként lényegesen eredményesebben szolgálhatja az értékmegőrzést, a koncepcionális műemlékvédelmi elvekkel összhangban lévő értékalapú megújulást, konzerválást.

Zdeněk Vácha a műemlék hitelességével kapcsolatos bonyolult, sokszor nehezen értelmezhető kérdéséről tartott előadást. A történeti érték az eredetivel van közvetlen kapcsolatban, állítja Alois Riegllel. Sok érdekes példa és példázat után az eredeti ésszerű mennyiségének a tovább élésében látja a hitelesség jelenlétét.

Ehhez kapcsolódik Arnóth Ádám fenntarthatóság és funkció címmel tartott előadása, ahol az ICOMOS-díjas alkotásokkal színvonalas műemlékhelyreállítási körképet adott, de előadásának második részében műemlékvédelmi szempontból érthetetlen, sajnos meghatározó, negatív példa értékű jelenségek bemutatásával ébresztett a való helyzet sokrétűségére.

Wierdl Zsuzsa restaurátor művész a kutató felelősségére, a kutatás szakszerűségének szükségére hívta fel a figyelmet. A történeti érték megmentése a restaurátor (és minden más résztvevő), a megbízó közös felelőssége. Láthattuk, hogy a műemlékvédelmi követelményeket sok olyan külső hatás befolyásolja, illetve relativizálja – ami felveti a tágabb kulturális környezettel kapcsolatos kérdések kezelését is.

Az elvek és gyakorlatok mellett tanulságos volt a híres egri tömbrekonstrukciós helyszíneket meglátogatni. A megváltozott társadalmi környezet, a használat, a tulajdon, a városi élet átalakulása látványos következményekkel járt. Egy hajdan nagyszerű városépítészeti megoldás újragondolásába kaptunk betekintést az egri séta során. Hasonlóan a vár

fejlesztési programjához, itt is ötven éves helyreállításokat értékelhettünk mai szemmel, megismerve a mai terveket, követelményeket. A műemlékvédelem szemléletének átalakulásáról ma mi sem szólhat beszédesebben, mint egy régen szakszerűen helyreállított romterület megújulása az azóta megismert újabb eredmények alapján.

A hallgatói fórum idén is a legváltozatosabb eseménye volt a rendezvénynek. Sylvester Edina „Mit akarhat a táj" címmel a tatai helyszín és az ijesztő tatai szállodaépítési elképzelés ellentmondásait mutatta be a táji adottságok és összefüggéseinek ismertetésével. Wilfried Lindberg a rekonstrukcióhoz szükséges szakmai és műszaki felkészültségre, a kutatás igényességének a szükségére hívta fel a figyelmet, ellentmondásoktól sem mentes példák bemutatása segítségével. Mezei Hanna az épített örökség és emlékezet címmel megtartott előadásában a közösségét vesztett és közösségét újra megtaláló két zsinagóga helyreállítását elemezte. Zámbó Lilla a magyar szecessziós építészet kárpátmedencei világát és az európai szecesszió – Jugendstil – Art Nouveau vonulatának viszonyát elemző munkáját mutatta be. Börcsök Gizella egy bolognai közösségi tervezési modell eredményeit és módszertanát mutatta be. Ennek budapesti párhuzamára figyelt fel és állította példának a lehetőséget. Nagy Attila a szilágysági kusalyi harangláb helyreállításának elvi és gyakorlati kérdéseit ismertette meg a hallgatókkal. Sedlmayer Judit az ószövetségi városok világát mutatta be a bibliában előforduló említések, hivatkozások segítségével.

Bölcs döntés volt, hogy a hagyományoknak megfelelően végül a kirándulás is része volt a programnak. Cserépfalva-Cserépváralja-Szomolya-Tard útvonala a legközelebbi környéket mutatta be. Egy ember szükséges mindenhol, aki kellő elkötelezettséggel védi az értéket és teszi közkincsé azt a következő generációk számára is. Templomépítőkkel, falumentő pinceépítő borosgazdával, barlanglakást építő vendéglátós családdal találkozhattunk. A helyben nem érthető helyi értékre felfigyelve állítják a településmegújulás középpontjába a helyre jellemző, a közösség életével egybeforró történeti értéket.

Brenner János Németországból jelentkezve mutatta be az ott most megújuló-rekonstruált-helyreállított, sok vitát kiváltó épületeket. A Frauenkirchen, a Reichstag, a Humboldt Forum megújulásának három teljesen más elveket követő útját ismertette a rekonstrukciótól a replikaépítésig.

Dévényi Tamás a Táncsics Mihály utca 9. környezetében gyanított Magna Curia Regis utáni kutatás eredményeit mutatta be történeti kontextusba helyezve, hangsúlyozva a kutatói szubjektivitás, előítélet és a beidegződés történelemformáló lehetőségét.

Ringer István két példa segítségével láttatta két, feledés homályába veszett történelmi helyszín megújulásával kapcsolatos társadalmi elvárásokat, megnyilvánulásokat. Nemes András a soproni Szent Mihály templom kutatásának eredményeit mutatta be. A helyreállítás helyreállításának a kérdése Storno kapcsán vetődött fel. A Fácán helyreállítási programjának bemutatása egy hosszadalmas folyamatban az alakuló érték alapú érzékenység változása miatt vált aktuálissá.

Adrian Linters a civil szervezetek meghatározó szerepvállalásának történetét és munkájuk eredményét mutatta be Barcelonában.

A jövőt az ifjúság, a követő generációk képzettsége és szerepvállalása jelenti. A győri Hild Szakközépiskola programjának sokszínűsége a műemlékvédelem elméleti és gyakorlati feladatkörének változatosságát követi. A Józsa Tamás igazgató úr vezette közösség, a hely megismerését, az emberi kapcsolatok építését is szervesen illeszti a műemlékvédelem oktatásának tanrendjébe. Az Ybl Egyetem a tudományos diákköri hagyományokat követve az ipari építészet értékeinek megőrzésére szervezett felmérőtábort Csontos

Györgyi vezetésével. Lényegesen túllépett minden tanulmányi követelményt a csapat eredménye, a legmagasabb építészeti színvonalon, kiváló érzékenységgel dolgoznak ki programokat a megújulásra, vagy annak a bemutatására ami volt, de már nincs. (Ózd kémények Kulcsár Dávid, Nyárai Fruzsina).

RAMNYE 2021 résztvevői. Klaniczay Péter felvétele

Szakács Béla Zsolt és tanítványai a Pázmány Péter Egyetem műemlékvédelem oktatását mutatta be, majd a 6 egyetem részvételével szervezett szászbogácsi programot ismertette, ahol a művészettörténész, restaurátor, építész hallgatókból álló vegyes csapatok ismerhették meg a közös munka lehetőségét és jelentőségét a műemlékvédelem szolgálatának érdekében egy páratlan helyszínen.

Mit hozott az ötvenedik évforduló, az ötvenegyedik alkalom? Egyre tisztább kép alakul a bevezetőben említett VALAMIről – az összefogás szükségéről, a társadalom felelősségéről, az együttműködés szükségéről. A műemlékvédelem példa. Érzékenysége, értékszempontú szemlélete minden terület számára példamutató. A műemlékvédőknek ezért a szemléletváltásért (is) kell dolgozniuk, amihez a jövőt nem a profit, hanem egyedül a morális alapokon álló kulturális és közösségi értékszemlélet biztosíthatja.

Ezt visszük magunkkal a 2021-es Nyári Egyetemről. A programot ezévben is Kovács Erzsébet állította össze, a TIT Bugát Pál Egyesülete a szervezésben volt társunk.

Ezúton is köszönettel tartozunk minden előadónak, szervezőnek és résztvevőnek, hogy a rendkívüli körülmények ellenére hagyományainknak megfelelő eredménnyel zárhattuk a rendezvényt. Reméljük, hogy a felvett igen tartalmas és továbbgondolásra érdemes előadásokat mielőbb közkinccsé tehetjük a honlapunkon.

50 év 50+ egyetemi kurzus: előadók és előadások tartalomjegyzéke

Első rátekintésre bizonyára szokatlan, furcsa, hogy ebben a fejezetben táblázatos formában szerepelnek az egyes években megtartott nyári egyetemi kurzusok előadásai, eseményei. Ráadásul ez a bemutatás elkerülhetetlenül ismétlődést is jelent, hiszen sok tekintetben átfedésben van az e kötetben ugyancsak szereplő, Bardoly István és Klaniczay Péter gondos munkáját dicsérő bibliográfiai adatokkal. Mégis úgy gondoljuk, hogy hasznosnak és ezért szükségesnek tekinthető az így bemutatott adatsor is, amely könnyen áttekinthető formában a kurzusokra, az ott elhangzottak, illetve az azokhoz szorosan kapcsolódó program-részletekre összpontosít.

A szerkesztés során törekedtünk arra, hogy minden fellelhető információt felhasználva olyan (hiteles) adatokat is közöljünk, amelyekről – sajnálatos módon – csak kevés, és nem biztos, hogy minden részletében hiteles adat volt fellelhető a bárhol megjelentetett publikációkban. Erőfeszítéseink nyomán azt reméljük, hogy talán sikerült azonban az összes év összes előadásának legalább az előadóját és az előadások címét, sorozatát azonosítani, a korábbi hiányokat pótolni az adatközlésben. Ilyen például az 1982-es év, amelyről, eléggé rejtélyes módon, tényleg csak részben sikerült hiteltérdemlő adatokat fellelni. Nagyszerű lenne, ha e kötet olvasói, forgatói közül akadna olyan is, aki elolvasva a közölteket, további adatokkal szolgálna a bizonyára még fellelhető hiányoknak a pótlására.

A legnagyobb igyekezet ellenére is előfordulhat, hogy egyes évek kurzusainál a rendelkezésre álló, a táblázatba illesztett adatok esetleg nem pontosan a végül ténylegesen megvalósult programot tükrözik, hanem azt a „tervezett" állapotot, amelyet a kiküldött meghívóban szereplő, illetve a kezdéskor érvényesnek tartott program tartalmazott – ilyen értelmű pontosításokra vonatkozó információkat is köszönettel veszünk, ha azt bárki az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület Titkárságának címére megküldi (secretariat@icomos.hu).

Mint e kötet más fejezeteihez is, ehhez a fejezethez is jelentős segítséget nyújtott az **ICOMOS MNB – Román András Archívum** gyűjteménye, köszönet érte.

Ugyanígy köszönet illetve azokat az ICOMOS tag kollégákat is – elsősorban **Klaniczay Pétert** és **Harlov-Csortán Melindát** –, akik az archívummal kapcsolatos munkában is a szerkesztés segítségére voltak.

1 1971	**EGRI NYÁRI EGYETEM**	
		Eger múltja, jelene és jövője
	Dercsényi Dezső	Műemlékvédelem és művészeti kutatás
	Levárdy Ferenc*	A közép-európai román falfestés problémái A feldebrői falképek
	Gerő László – Détshy Mihály	A XVI–XVII. századi olasz várépítők Az egri vár építési korszakai
	Vaclav Mencl	A Duna-medence nagy barokk mesterei
	Kozák Károly*	Az egri barokk jelentősebb alkotásai
	Sedlmayer János*	Az egri várszékesegyház feltárása és romkonzerválási munkálatai.
		*feltételezett az előadó személye
2 1972	**MŰEMLÉKI HELYREÁLLÍTÁSOK ELŐKÉSZÍTÉSE**	
	Dr. Merényi Ferenc	Százéves a magyar műemlékvédelem
	Dr. Dercsényi Dezső	Műemlékvédelem és tudományos kutatás
	Dr. Entz Géza	A műemléki helyreállítások tudományos előkészítése és a tudományos dokumentáció
	Dr. Barcza Géza	Az igazgatási munka a helyreállítások előkészítésében
	Dr. Borsos Béla	Az Országos Műemléki Felügyelőség dokumentumtára
	Kozák Károly	Az egri vár története
	Dr. Tombor Tibor	A Casagrande-kutatás és Eger
3 1973	**MŰEMLÉKVÉDELEM ÉS URBANISZTIKA**	
	Dr. Barcza Géza	Az intézményes magyar műemlékvédelem
	Borics László	Az elvárasiasodás XX. századi problémái Heves megyében
	Dr. Borsos Béla	Öröklött városszerkezetek, mint az élő város formáló tényezői
	Dr. Román András	Népi építészeti együttesek védelme Magyarországon
	Kahovszkij, V. F.	Műemléki környezetek védelme a Csuvas Autonóm Szocialista Köztársaságban
	Dr. Merényi Ferenc	Új épületek műemléki környezetben Magyarországon
	Di Stefano, Roberto	Korszerű építészet olasz történelmi városokban
	Zámbori Ferenc	Eger város rendezési tervei
	Veres Zoltán	Vita Eger rendezéséről

4	**1974**	**A MŰEMLÉKEK RESTAURÁLÁSA**	
		Dr. Barcza Géza	A műemléki gondoskodás és a hazafias nevelés
		Levárdy Ferenc	A műemlékek megőrzésének komplex szemlélete
		Koppány Tibor	Épületek, épületmaradványok és romok konzerválása
		Szakál Ernő	Kőkonzerválás – restaurálás – pótlás
		Illés János	Faliképek feltárása, konzerválása és restaurálása
		Tatic, Vukosava	A jugoszláv műemlékvédelem és tartományi restaurátori szervezete és gyakorlata
		Géczi Csaba	Favédelem és farestaurálás
		Dr. Román András	Restaurátori tevékenység a népi műemlékek védelmében
		Dr. Bakó Ferenc	Népi műemlékek restaurálása Heves megyében
5	**1975**	**MŰEMLÉKVÉDELEM ÉS A TÁRSADALOM**	
		Dr. Varga János	A vendéglátó város
		Vonsik Gyula	Magyarország 30 éves a szocializmus építésének útján
		Dr. Tilinger István	Szocialista műemlékvédelmünk 30 esztendeje
		Dr. Szilágyi Lajos	A magyar műemlékvédelem távlatai
		Dr. Szentistványi Gyuláné	Műemlékvédelem és közművelődés
		Mendele Ferenc	Műemlékvédelem és az ifjúság
		Dr. Dercsényi Dezső	A műemlékvédelem nemzetközi kapcsolatai
		Havassy Pál	Egyedi műemlékhelyreállítás
		Dr. Barcza Géza	Műemlékvédelem és idegenforgalom
		Dr. Komáry Endre	Műemlékvédelem és az idegenforgalom Heves megyei tapasztalatai
		Dr. Román András	Műemléki szakemberképzés
		Levárdy Ferenc	A műemléki helyreállítások komplex előkészítése és organizációja
		Dr. Entz Géza	Tudományos feldolgozás, publikálás, népszerűsítés a műemlékvédelemben
		Kiss Dénes	Nagyobb együttesek védelme
		Dr. fil. Gardberg, C. J.	A műemlékvédelem problémái Finnországban
		Tomaszewski, Andrzei	A lengyelországi román építészeti emlékek kutatása, megőrzése és bemutatása Wislica példáján
		Zámbori Ferenc	Város- és környezetrendezés Egerben
		Weber-Mariazell, Kurt	Új műemlékvédelmi eljárás: az építészeti modellfilm
		Dr. Barcza Géza	1868–1975

6	**1976**	**A MŰEMLÉKVÉDELEM ELVI KÉRDÉSEI**	
		Dr. Tilinger István	A magyar műemlékvédelem eddigi útja, fejlődése
		Dr. Barcza Géza	A műemlékfenntartás rendszere, a műemlékek hasznosítása
		Dr. Román András	A velencei karta és a magyar műemlékvédelem
		Mendele Ferenc	A műemléki helyreállítás irányelvei
		Havassy Pál	A műemléki jelentőségű területek helyreállításának speciális irányelvei
		Levárdy Ferenc	A gyöngyöspatai templom művészettörténeti kutatása
		Kovács Béla	A gyöngyöspatai templom történeti és régészeti kutatása
		Koppány Tibor	A gyöngyöspatai templom építészeti helyreállítása
		Dr. Cevat Erder	Műemlékvédelem Törökországban
		Kőfalvi Imre	Kőbetegségek és restaurátori kezelésük
		Zámbori Ferenc	Az egri városrendezési tervek műemléki vonatkozásai
7	**1977**	**A MŰEMLÉKHELYREÁLLÍTÁS GYAKORLATA**	
		Dr. Tilinger István	A magyar műemléki állomány elemzése
		Mendele Ferenc	A magyar műemlékvédelem középtávú tervei
		Dr. Barcza Géza	Műemlékeink hatósági felügyelete
		Dr. Zádor Mihály	Műemléki épületek utólagos falszigetelésének elméleti és gyakorlati kérdései
		Havassy Pál	Műemlékek korrózióvédelmének gyakorlati kérdései
		Kozák Károly	Régészeti feltárások az egri várban, különös tekintettel azok szervezésére és dokumentálására
		Sedlmayr János	Az egri vár helyreállítása
		Dávid Ferenc	A falkutatások szerepe a műemléki helyreállításokban
		Géczy Csaba	A gyöngyöspatai faszobrászati helyreállítás
		Szakál Ernő	Középkori kőfaragó szerkesztések
		Valuch István	Műemlékek védelme az Egri Főegyházmegye területén

8 1978	A MŰEMLÉK ÉS KÖRNYEZETE	
	Dér Bélané	Eger rendezésének speciális szempontjai
	Dr. Tilinger István	A magyar műemlékvédelem jellegzetességei
	Tompai Géza	Területrendezés és fejlesztés és annak műemléki vonatkozásai
	Dr. Barcza Géza	A területi védelemre vonatkozó műemlékvédelmi és egyéb jogszabályok
	Horler Miklós	A modern építészet történeti együttesekben és műemlékekben
	F. Czeglédy Ilona	A diósgyőri vár történeti és régészeti kutatása
	Ferenczy Károly	A diósgyőri vár építészeti helyreállítása
	Őrsi Károly	Történeti kertek, parkok rekonstrukciója
	Mendele Ferenc	Falusi népi építészeti együttesek védelme és hasznosítása
	Ihrig Dénes	Településeink infrastrukturális fejlesztésének műemléki vonatkozásai
9 1979	**NÉPI ÉPÍTÉSZETI EMLÉKEINK VÉDELME**	
	Kalmár Péter	A vendéglátó város
	Dr. Tilinger István	A Magyar Tanácsköztársaság műemlékvédelme
	Barabás Jenő	A magyar népi építészet táji-történeti tagolódása
	Dr. Barcza Géza	A népi műemléki állomány elemzése és helyszíni megmentésének rendszere
	Mendele Ferenc	Népi műemléki jelentőségű területek – Népi építészeti együttesek
	Tóth Zoltán	A falusi települések rendezésének és fejlesztésének műemléki szempontjai
	Dr. Kurucz Albert	A népi műemlékek megmentése szabadtéri néprajzi gyűjteményekbe történő betelepítéssel
	Kecskés Péter	A népi műemléki kutatás és felmérés
	Komjáthy Attila	Hollókő védett faluközpontjának rekonstrukciója, népi épületeinek hasznosítása és helyreállítása
	Tóth Zoltán	A műemlékvédelmi és a népi építészeti stúdiumok szerepe az építőipari főiskolai képzésben
	Dr. Bakó Ferenc	Népi építészeti emlékek és védelmük Heves megyében
	Sisa Béla	Népi ipari műemlékek védelme
	Dr. Román András	Az ICOMOS a népi műemlékekért
	Nicos Moutsopoulos	A hagyományos települések felélesztésének sajátos problémái Görögországban

10 1980	A MAGYAR MŰEMLÉKVÉDELEM SAJÁTOS VONÁSAI	
	Dr. Kurucz Imre	Megnyitó
	Kalmár Péter	A vendéglátó város
	Dr. Császár László	A magyar műemlékvédelem fejlődésének sajátosságai
	Mendele Ferenc	A magyar műemlékvédelem szervezete és annak főbb jellegzetességei
	Dr. Barcza Géza	A műemlékek hatósági és társadalmi védelme
	Villangó István	A múzeumügy és műemlékvédelem
	H. Sallay Marianne	A műemlék-helyreállítási tevékenység tudományos előkészítése
	Komjáthy Attila	A műemlékhelyreállítás irányelvei, az építészeti tervezés szerepe és helye a műemlék-helyreállítás folyamatában
	Kozák Károly	Az egri vár feltárása (1957–1980)
	Nándori Klára	Az egri vár helyreállítási munkái
	Dr. Román András	A magyar műemlékvédelem a nemzetközi integrációban
	Dr. Heinó Widtmann	A magyar műemlékvédelem osztrák szemmel
	Dr. Rakonczay Zoltán	A környezet-, a természet- és a műemlékvédelem kapcsolata
	Dr. Zádor Mihály	Műemlékvédelmi szakemberek képzése és továbbképzése
	Dér Beláné	Eger város kulturális központjának tervpályázata
	Dr. Kleb Béla	Eger és településcsoportjának kőkultúrája
	Dr. Tilinger István	Az Egri Nyári Egyetem műemlékvédelmi tagozatának 10 éve 1971–1980
11 1981	**KÉPZŐMŰVÉSZETI EMLÉKEK VÉDELME**	
	Mendele Ferenc	Az Egri Nyári Egyetem megnyitása
	Dr. Vasas Joachim	A vendéglátó város
	Hokkyné Sallai Mariann	Képzőművészeti emlékeink védelmének helyzete és a restaurálás néhány módszertani problémája
	Granasztói Györgyné	A művészettörténeti kutatás és a képzőművészeti restaurálás kapcsolata, közös eredményeik
	Tóth Melinda	A feldebrői falképek
	Kovalovszki Julia	A feldebrői templom régészeti kutatása
	Erdei Ferenc	A feldebrői rk. templom műemléki helyreállítása
…		

…	Bodorné Szent-Gály Erzsébet	A gyöngyöspatai rk. templom főoltárának restaurálása
	Szakál Ernő	A középkori szerkesztési rendszerek és azok alkalmazása a kőszobrász restaurálásban
	Fábriné Radovics Krisztina	Rekonstrukció-anastylosis és kiegészítés egy korabarokk oltár helyreállításának tükrében
	Gorin I. P.	Múzeumi restaurátorok képzése a Szovjetunióban
	Gorin I. P.	A múzeumi kincsek restaurátorainak minősítő vizsgája a Szovjetunióban
	Bérci László	Az egri ráctemplom ikonosztázisának és faberendezésének restaurálása
	Görbe Katalin	A képzőművészeti restaurálások dokumentációs követelményei
	Entz Géza	Restaurátorképzés Magyarországon
	Szabó Zoltán	A kémia szerepe és jelentősége a képzőművészeti restaurálásban
12 1982	**TERMÉSZET, KÖRNYEZET, MŰEMLÉKVÉDELEM**	
	Dr. Kormos Sándor	Megnyitó
		A vendéglátó város
		Filmvetítés
	Dr. Gonda György	Környezet és természetvédelem Magyarországon
	Mendele Ferenc	Környezet és természetvédelem kapcsolata a műemlékvédelemmel
	Dr. Barcza Géza	Műemlékek területi védelme, műemléki környezetek, műemléki jelentőségű területek
	Városnézés Egerben	
	Örsi Károly	Történeti és tájképi kertek védelme Magyarországon
	Veres Zoltán	A noszvaji De la Motte kastély tudományos kutatása és műemléki helyreállítása
	Besenyei György	A noszvaji De la Motte kastély parkjának rekonstrukciója
	Városnézés, pincelátogatás	
	Tanulmányi kirándulás: Szécsény – Hollókő – Szirák; vezető Kerner Gábor	
	Dr. Berdár Béla	Erdészet és műemlékvédelem kapcsolata
	Prof. René Pechere	A történeti parkrekonstrukció Franciaországban
	Prof. Bódi Ferenc	A történeti parkrekonstrukció Ausztriában
…	Az egri vár bemutatása – vezető: Bodó Sándor	

…	Dr. Juhász Miklós	A nagycenki és fertődi kastélypark rekonstrukciója
	Dr. Komjáthy Attila	Hollókő, egy műemléki falu tájvédelmi körzetben
	Dercsényi Balázs	Tájak, korok, múzeumok országos közművelődési akció
	Az egri ráctemplom bemutatása	
	Vasárnap, szabadfoglalkozás, strand	
	Salamon Ferenc	Nemzeti parkok, tájvédelmi körzetek Magyarországon
	Kerner Gábor	Magyarországi szőlőkultúra és építményei
	Tanulmányi kirándulás: Noszvaj – Mikófalva – Bélapátfalva – Szilvásvárad; vezető: Kerner Gábor	
13 1983	**AGRÁR- ÉS IPARTÖRTÉNETI EMLÉKEK VÉDELME**	
	Nagy Zoltán	Az Egri Nyári Egyetem megnyitása
	Dér Béláné	A vendéglátó város
	Mendele Ferenc	A műemlékvédelem új területei
	Dr. Szabó Loránd	Agrártörténeti emlékeink védelme Magyarországon
	Kiss László	Az ipartörténeti emlékek védelme Magyarországon
	Orosz István	A majorsági rendszerek kialakulása Magyarországon
	Kiszely Gyula	Magyarország bányászati és kohászati műemlékei
	Dr. Komjáthy Attila	A rudabányai középkori református templom helyreállításának munkálatai
	Dr. Császár László	A korai vas- és vasbeton szerkezetek építészetünkben
	Bela Duránci	Agrártörténeti emlékek a jugoszláviai Vajdaságban
	Kerner Gábor	Az agrárkultúra föld alatti emlékei Heves megyében
	Sisa Béla	A szárazmalmoktól a gőzmalmokig
	Pusztai László	Munkáslakótelepek a századfordulón
	Dr. Sigrai Tibor	A Nyugati pályaudvar vágánycsarnokának újjáépítése
	Dr. Balassa Iván	A keszthelyi Georgikon Majormúzeum
	Bugár Mészáros Károly	Agrártörténeti emlékhelyek, történeti majorok és a mezőhegyesi mezőgazdasági építészeti együttes

14	**1984**	**VÁROSMÉRETŰ MŰEMLÉKVÉDELEM**	
		Varjai Vilmos	Magyarország és a vendéglátó város
		Mendele Ferenc	A védett építészeti együttesek helye és szerepe a magyar műemlékvédelemben
		Lőrincz József	A területrendezés és fejlesztés műemléki vonatkozásai.
		Sedlmayr Jánosné	Városrendezési tervek műemléki vonatkozásai.
		Román András	Történeti városok rehabilitációja Magyarországon.
		Komjáthy Attila	Új épületek műemléki környezetben.
		Körmendi Imre	Eger belváros rendezési terve.
		Dér Béláné	Eger belváros tömbrekonstrukciója
		Komjáthy Attila	Hollókő népi építészeti együttesének védelme.
		Mincsev, Mladen	Az ősi Plovdiv
		Boiret, Yves	A védett városrészekről, illetve az „élő műemlékekről” szóló törvény.
		A. Czétényi Piroska	Budapest műemléki problémái.
		Kerner Gábor	Mezővárosok műemléki problémái.
		Oláh Zoltán	Sétáló– és vásárlóutcák, gyalogos belvárosok.
		Láng Tivadar	Településeink infrastrukturális fejlesztésének műemléki vonatkozásai.
		Kriszt György	A győri belváros műemléki rekonstrukciója.
15	**1985**	**A NÉPI ÉPÍTÉSZET VÉDELME**	
			Az Egri Nyári Egyetem programja
		Palcsó Pál	Magyarország és a vendéglátó város
		Dr. Bakó Ferenc	A Heves megyei népi műemlékvédelem eredményei
		Dr. Barabás Jenő	A magyar népi építészet korszakai
		Dr. Román András	Népi vagy nemzeti építészet?
		Kerner Gábor	A paraszti építészet változásai napjainkban
		Mendele Ferenc	A népi építészeti emlékek védelmének módszerei napjainkban
		Simányi Frigyes	Népi műemlékek megmentése a szabadtéri néprajzi múzeumokban
		Kecskés Péter	A kutatás és dokumentálás a népi műemlékek védelmének alapja
		Sisa Béla	Magyar települések fatornyai
		Dr. Hoffmann Tamás	A középkori parasztporták építészete
		Wirth Péter	Temetők népművészete
…		Balázs György	A népi mesterségek műhelyei, építményei

…	Dr. Komjáthy Attila	Szalafő komplex védelme
	Maria Medvecka	A népi műemlékek védelme Csehszlovákiában
	Jiri Vondra	Volksarchitektur in Böhmen und Mähren
	Margarete Vyoral-Tschapka	Schutz und Erhaltung der Denkmäler der Volksarchitektur in Österreich
	Szigetvári János	Festett famennyezetek, református templomok Dél-Baranyában
	Dr. Bakó Ferenc	Az Egri Nyári Egyetem szakmai értékelése
16 1986	**A RÉGÉSZETI MŰEMLÉKEK VÉDELME**	
	Bakos Antal	Magyarország és a vendéglátó város.
	Entz Géza	Régészet a műemlékvédelemben.
	Sedlmayr János	A romok védelmének elvei, módszerei és problémái.
	Zádor Mihály	Romfalvak konzerválásának technikai problémái.
	Valter Ilona	A régészeti módszerek szerepe a műemléki kutatásban.
	Fülep Ferenc	A pécsi ókeresztény mauzóleum és sírkamrák.
	G. Sándor Mária	A pécsi püspökvár és városfalak kutatása.
	Schőnerné Pusztai Ilona	A pécsi püspökvár és városfalak helyreállítása.
	Sasselov, Dimiter	Denkmäler im Stadtbild von Sofia und Nessebar.
	Cleere, Henry	The protection and conservation of archeological monuments in Great Britain.
	Román András	Régészeti műemlékek a magyar városok képében.
	Kaba Melinda	Az aquincumi légiós tábor fürdője a Thermae maiores.
	Ágostházi László	A Flórián téri római romok.
	Palágyi Sylvia	A Baláca-pusztai római villa.
	Hajnóczi Gyula	Római kori épületmaradványok védőépületei.
	Kralovánszky Alán	A „régészeti műemlékek” védelméről.

17	**1987**	**MŰEMLÉKÁLLOMÁNYUNK BŐVÜLÉSE, ÚJ MŰEMLÉKFAJTÁK**
		Az Egri Nyári Egyetem 1987 évi programja
	Mendele Ferenc	A műemlékvédelem Nyári Egyetemének 17 éve
	Román András	A műemlék fogalmának kiterjedése
	Bugár-Mészáros Károly	Agrártörténeti emlékek és védelmük
	Kiszely Gyula	Ipari műemlékek és védelmük
	Pusztay László	Munkás-lakótelepeink
	Dr. Kleb Béla	Észak-magyarországi barlanglakások
	Dercsényi Balázs	A XX. század építészetének védelme
	Dr. Kubinszky Mihály	A vasutak építészete és védelmük
	Örsi Károly	Történeti kertjeink
	Maia Kairamo	A XX. századi műemlékek védelme és Alvar Aalto építészete Finnországba
	Falko Funkat	Műemlék kategóriák az NDK-ban és a legújabb idők történelméhez kapcsolódó, erre érdemes tárgyak
	Dr. Friedrich Bouvier	A stájerországi vas útja
	Dr. Illés Lászlóné	Történelmi emlékek, történelmi emlékhelyek. A magyarországi történelmi emlékhelyek országos katasztere
	Nováki Gyula	Őskori és középkori földvárak Magyarországon
18	**1988**	**NÉPEK ÉS NEMZETEK KÖZÖS ÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉGE**
		Az Egri Nyári Egyetem programja
	Tóth Vilmosné	Köszöntő
	Rottler Ferenc	A Kárpát-medence nemzetiségi helyzetének kialakulása
	Mendcle Ferenc	A Kárpát-medence népi építészeti emlékei
	Fejérdy Tamás	A nemzetiségi kultúrák építészetének védelme Magyarországon
	Román András	Ember-nemzet-emberiség. Az identitás kérdései az építészeti örökségben
	Sebestyén József	Magyar építészei Erdélyben
	Teppo Korhonen	Über die westliche und östliche Züge der finnischen Volksarchitektur
	Teppo Korhonen	A finn népi építészet keleti és nyugati vonásairól
	Gerle János	A vajdasági századfordulós építészet emlékei
…		

…	Kerner Gábor	Délszláv építészet hazánkban
	Szabó Sándor	(a Városi Tanács elnökhelyettesének beszéde)
	Stefan Slachta	Das Schaffen der ungarischen Architekten in der Slowakei in den Jahren 1871–1918
	Stefan Slachta	A magyar építészek tevékenysége Szlovákiában 1871–1918 között
	Dr. Waltraud Kofler-Engl	Schutz der Baukultur in Südtirol
	Dr. Waltraud Kofler-Engl	Az építészeti kultúra védelme Dél-Tirolban
19 1989	**A MŰEMLÉKVÉDELEM ÉS TÁRSTUDOMÁNYAI**	
		Az Egri Nyári Egyetem 1989. évi programja
	H. Sallay Marianne	A műemlékvédelem és társtudományai
	Barabás Jenő	A néprajz szerepe a műemlékvédelemben
	Zádor Mihály	Épületdiagnosztikai vizsgálatok a műemlékvédelemben
	Lövei Pál	A falkutatások hozzájárulása Győr várostörténetének ismeretéhez
	Michael Horsky	Informatika és műemlékvédelem
	Dávid Ferenc	Művészettörténeti kutatások – műemlékvédelem
	Entz Géza	A levéltári kutatás a műemlékvédelemben
	Tord Andersson	Harc a levegőszennyezés ellen
	Kralovánszky Alán	A műemlékvédelem és a régészeti kutatások kapcsolata
	Kertész Pál	Műemlékvédelem és geológia
	Horváth Zoltán	Vértesszentkereszt – laboratóriumi vizsgálatok a műemlékvédelem szolgálatában
20 1990	**A BAROKK KOR MŰEMLÉKEI**	
	Dávid Ferenc	A gödöllői kastély feltárása
	Galavics Géza	Barokk művészet Magyarországon
	Dr. Petravich András	Barokk kastélyaink műemlékvédelme
	Andrej Lvovics Punyin	Barokk kori paloták Péterváron és környékén
	Somorjai Sélysette	Barokk kastélyok és polgári lakóházak falfestészete
	Kelényi György	Az itáliai barokk építészet és a „tartalom” kérdése
	Gilyén Nándor	A barokk stílus a magyar népi építészetben
	Granasztói Györgyné	Magyar oltárok a XVIII. században
…	Péter Katalin	A barokk társadalom Magyarországon

…	Libal Dobroslav	Barokk építészet a Cseh Királyságban
	Dr. Fejérdy Tamás	A barokk építészet szerepe a mai magyar városképekben
	Örsi Károly	Kertépítészet Magyarországon a XVIII. században
21 1991	**MŰEMLÉKI BELSŐ TEREK**	
		Az Egri Nyári Egyetem programja
	Bugár-Mészáros Károly	Az enteriőrök jelentősége a műemlékek értékelésében
	Császár László	A térművészet alkotóelemei
	Valter Ilona	Középkori élet az oskolamester házban
	K. Csilléry Klára	Parasztházbelsők
	Sedlmayr János	Elpusztult belső terek helyreállítási lehetőségei
	Kiss Éva	Polgári enteriőrök a XIX. század második felében
	John Knight	Macintosh és kora – brit lakásbelsők a századfordulón
	Juan Cabello – László Csaba	XVI. századi várak az inventáriumok alapján
	Haym Vito Volterra	Zsinagógák enteriőr-művészete
	Kelényi György	Élet a barokk kastélyokban
22 1992	**A TÖRTÉNETI VAROSOK VÉDELME ÉS KARTÁJA**	
		Az Egri Nyári Egyetem programja
		A Történeti Városok Védelmének Nemzetközi Kartája
	Hankis László	Megnyitó
	Fejérdy Tamás	Megnyitó
	Román András	A történeti városok kartájának története és tanítása
	Aleš Vošahlik	A város különösen védendő értékei
	Ráday Mihály	A társadalom részvétele a városvédelemben
	Dávid Ferenc	A védelem tudományos előkészítése
	Sedlmayr János	A lakások korszerűsítésének lehetőségei
	Román András	Új építészet a történeti városokban
	Tóth Zoltán	A rehabilitáció rendezési tervei
	Mezey András	Közlekedés a történeti városokban
	Giordano Conti	Bologna
	Winkler Gábor	Győr
	Giora Solar	Jeruzsálem

23 1993	**A VILÁG KULTURÁLIS ÉS TERMÉSZETI ÖRÖKSÉGE**	
	Ringelhann György	Hölgyeim és Uraim! Kedves vendégeink!
	Stovel, Herb	Mi a világörökség? Mi a célja?
	Román András	A kulturális világörökség emlékei.
	Szilassy Zoltán	A természeti világörökség színhelyei.
	Mendele Ferenc	Hollókő a világörökségben.
	Hadházy Aba	Budapest a világörökségben.
	Korompay Katalin	Lehetséges kulturális világörökség Magyarországon.
	Theodossiou, Andreas	World Heritage in Greece / Világörökségek Görögországban.
	Kantová, Olga	The case study: Český Krumlov / Český Krumlov (esettanulmány).
	Stovel, Herb	Világörökség Kanadában.
	Liptayová, Zuzana	World Heritages in Slovakia / A Világörökség Szlovákiában.
	Major István	Lehetséges természeti világörökségek Magyarországon.
	Peković, Željko	Dubrovnik.
24 1994	**MŰEMLÉK LAKÓHÁZAK**	
		Az Egri Nyári Egyetem kiadott programja
	Fejérdy Tamás	Megnyitó
	Dávid Ferenc	A soproni műemlék lakóházak műemléki kutatása
	Sedlmayr János	Műemlék lakóházak helyreállítása és korszerűsítése Sopronban
	Gavriel Kertész	The Restoration and Rehabilitation of the Residential Heritage in Israel / Izrael műemléki lakóépületeinek helyreállítása és rehabilitációja
	Mezey Alice	A Szlavnizai előnevű gróf Sándor család esztergomi palotája és bajnai kastélya
	Komárik Dénes	Budapesti lakóépületek történeti feltárásának metodikája
	Adél Thüroff	Lakótelep a századelőn: Árkay Aladár házai bírók számára
	Lantos Péter	A budapesti VI. kerületi Ó utca 24. problémái jogi és történeti szempontból
	Kemény Mária	Egy múlt századi polgárház kialakulása majd átépítése a századfordulón (Budapest, Reáltanoda u. 13–15.)
…	Kerényi József	Kecskemét, a Homoki domb rehabilitációja

…	Gábor Eszter	Polgári villák a dualizmus korában Magyarországon
	Nagy Gergely	A kispesti Wekerle-telep története és műemléki helyreállítása
	Daryl Flower	Living in Monuments, a British Perspective / A műemlékek életre keltése – Nagy-Britannia példája
	Ritoók Pál	A historizmus bérházai Budapesten
	Miklós Lampel	Történeti lakóházak korszerűsítése Svédországban – Kalskrona
	Balassa M. Iván	A magyar falusi lakóház fejlődése
	Maria Nadová	Kelet-Szlovákia urbanisztikai fejlődése és védelme
25 1995	**VÁRAK ÉS KASTÉLYOK**	
	Tóth Vilmosné	Az ünnepélyes megnyitó köszöntői
	Szili Katalin	
	Ringelhann György	
	Fejérdy Tamás	Műemlékvárak Magyarországon
	Feld István	A magyar várak fejlődéstörténete
	Wolf Mária	Földvárak
	Rázsó Gyula	A magyar várak a jelentősebb harci eseményekben
	Maria Lamiova	A zempléni ásatások eredményeiről
	Káldi Gyula	Várhelyreállítások Magyarországon a II. világháború után
	Feld István	Újabb magyarországi várkastély-helyreállítások: Pácin és Kékesd
	Szabó Bálint	Várak és várkastélyok tartószerkezeti kérdései
	Román András	A városfalak a történeti városokban
	Sebestyén József	Szász és magyar erődtemplomok Erdélyben
	Ágostházi László	Romok védelmének néhány sajátos kérdése. A falkoronák védelméről és a védőtetőkről
	Josef Maier	Várhelyreállítások műszaki megoldásai Németországban
	Takács Miklós	Belgrád – Nándorfehérvár
	Alexander Ruttkay	Felvidéki várak és várkastélyok
	Eeva-Liisa Räutalahti	Suomenlinna – világörökség
	Franz Bunzi	Burgenlandi várak
	Nagy Klára	Magyarországi erődök

26 1996	XX. SZÁZADI MŰEMLÉKEK ÉS VÉDELMÜK	
	Tóth Vilmosné	Az ünnepélyes megnyitó köszöntői
	Ringelhann György	
	Kalmár Péter	
	Fejerdy Tamás	A XX. századi építészet és a műemlékvédelem
	Klein Rudolf	Építészet és identitás = Architecture and identity
	Matuscsák Tamás	A fesztáv nem számít
	Suzanne Van Aerschot – Van Haeverbeeck	Recording and protecting the architectural heritage of the twentieth century in Belgium and especially in Flanders / A XX. század építészeti örökségének számbavétele és védelme Belgiumban, főként Flandriában
	Bende Csaba	A XX. század építészet helyreállítási problémái
	Nagy Gergely	A Wekerle-telep, avagy a századforduló ideális városa, a kertváros
	Anthony Gall	Kós Károly kalotaszegi román templomai
	Winkler Gábor	A győri vagongyári lakótelep védelme
	Prakfalvi Endre	Sztálinváros, a szocialista újvárosépítés magyarországi paradigmája / Sztálinváros – the Hungarian paradigm of socialist urban vision
	Harrach Erzsébet	A XX. századi műemlékek és védelmük
	Román András	A vári foghíjaktól a Beabourg-ig – a XX. század építészete történeti környezetben
	Ferkai András	Hivatalos építészet a Horthy-korszakban
	Damjan Prelovšek	Joze (Josip, Jusep) Plečnik (Ljubljana, 1872. jan. 23. – 1957. jan. 7.)
	Harsányiné Vladár Ágnes	A városmajori és a pasaréti templom
	Maija Kairamo	The rebuilding of the Olympic Stadium of Helsinki 1991–94 / A Helsinki Olimpiai Stadion újjáépítése 1991–94-ben
	Kubinszky Mihály	Brazília

27 1997	MŰEMLÉK-HELYREÁLLÍTÁSOK TEGNAP, MA, HOLNAP	
	Kövesdi Zoltán	Az ünnepélyes megnyitó köszöntői
	Géczy Csaba	
	Román András	
	Herb Stovel	A hitelesség, ahogyan azt mostanában értelmezik, ahogy a Narai Dokumentumban leírták és ahogyan az a műemlékek helyreállítására vonatkozik / Authenticity, as it has recently been understood and described in the Nara Document and as relates to the restoration of historic monuments
	Pódium beszélgetés – vezette: Román András	A műemlékhelyreállítások filozófiája / The phylosophy of monument restoration
	Román András	Elmélet arról, hogy mi szerint változik a műemlékhelyreállítások filozófiája
	Herb Stovel	A műemlékhelyreállítás és a hitelesség japán felfogása / The interpretation of authenticity in Japan
	Fejérdy Tamás	Karbantartás, tatarozás, felújítás, helyreállítás, rekonstrukció
	Marosi Ernő	Magyar műemlékhelyreállítások a MOB korszakában
	Ágostházi László	Magyar műemlékhelyreállítások az OMF korszakában
	D. Mezey Alice	Amitől a helyreállítás hiteles és jó – előzetes tudományos feltárás és kutatás
	Gerhard Glaser	A drezdai Frauenkirche rekonstrukciója / Der Wiederaulbau der Frauenkirche als Denkmal pflegerische Aufgabe
	Gilyén Nándor	Korszerű szerkezetmegerősítési módszerek a helyreállításban
	Zádor Mihály	Korszerű módszerek a műemlékek felületvédelmére és konzerválására
	Deák Klára	„Fában szú – falban víz” Műemlékek képzőművészeti részleteinek konzerválása és restaurálása
	Arnóth Ádám	Új részletek, kiegészítések a műemlékhelyreállításokban
	Nándori Klára	A dömösi prépostsági romok helyreállítása / Restoration of the pravostal ruins at Dömös
	Ismini Trianti	Az athéni Akropolisz helyreállítása / Restoration work carried out on the Acropolis of Athen
…		

…		Szekér György	A beregdaróci református templom helyreállítása
		Anda Judit	A sárospataki Vörös torony helyreállítása
		Kalmár Péter	Záróbeszédek
		Román András	
		Kövesdi Zoltán	
28	**1998**	**A MŰEMLÉKEK SOKSZÍNŰSÉGE / THE MANYCOLORED PALETTE OF HERITAGE SITES**	
		Kalmár Péter	Az ünnepélyes megnyitó köszöntői / Festal welcome words
		Ágosházi László	
		Orbán Sándor	
		Maire Mattinnen	Alvar Aalto építészete (1898–1976) / The architecture of Alvar Aalto (1898–1976)
		Kubinszky Mihály	Vasútállomások épületeinek műemlékvédelme / Preservation of railway monuments
		Ágosházi László	Szántódpuszta, egy barokk mezőgazdasági nagyüzem / Szántódpuszta, a large farm in baroque style
		Sisa Béla	Tájházak / Folk houses
		Mezős Tamás	Amit a német nyelvterületen Bodendenkmalschutz-nak neveznek / What in germán is known as „Bodendenkmalschutz”
		Tatiana Kirova	Nuraghok Szardínia szigetén / Nuraghi in Sardinia
		Tóth Ernő	A hidak megóvása és műemléki védelme / Conserving our bridges and protecting
		Németh Györgyi	Nagyipari létesítmények műemlékvédelme / Monument protection in large industrial establishments
		Párkány Ildikó	Kastélykertek / Gardens of mansions
		Gerő Győző	Török építészet Magyarországon / Turkish architecture in Hungary
		Szilassy Zoltán	A kultúrtáj: a műemlékvédelem és természetvédelem határterülete / Cultural landscapes: a borderline discipline between monument protection and nature protection
…			

…		Svetla Koinova Metchkueva	Két trák sír Bulgáriából felkerült a világörökség listájára / Two thracian tombs in Bulgaria entered in the world heritage list
		Roland Silva	Az UNESCO Sri Lanka-i kulturális háromszög projektje tizenöt év munkája / Unesco-Sri Lanka project of the cultural triangle fifteen years work
		Román András	A történeti város, mint műemlék / Historic towns as monuments
		Georgiosz Prokopiou	Polikrómia a bizánci művészetben és a templomok díszítésében / The polychromy in byzantine art and church decoration, origin, form and technique
		Angus Fowler	Templomok védelme Hessenben, különös tekintettel a favázas templomokra / The preservation of churches particularly timber-framed ones in Hessen
		Sebestyen József	Szász és székely erődített templomok Erdélyben / Saxon and székely fortified churches in Transylvania
		Kristina Markušova	A kassai Szent Erzsébet templom helyreállításai / Restoration of the Saint Elizabeth Church in Kassa
		Pomozi István	Festett kazettás famennyezetű falusi templomok / Village churches with wooden painted, panelled ceilings
		Ágostházi László	Záróbeszédek / Closing speeches
		Román András	
29	**1999**	**MŰEMLÉK ÉS TERMÉSZET – KERT, PARK, KULTURTÁJ –**	
		Katri Lisitzin	A kultúrtájak védelmének nemzetközi irányelvei
		Hans-Peter Jeschke	Kultúrtájak védelme Ausztriában
		Baolghné Ormos Ilona	A kertrekonstrukció elvi kérdései
		Dávid Árpád	A Bükki Nemzeti Park tájvédelmi, kultúrtörténeti értékei és azok védelme
		Őrsi Károly	Kastélykertek Magyarországon
		Kubinszky Mihály	Táj és építészet
		Csemez Attila	Kultúrtáj-történeti táj (Tihanyi félsziget)
…		Yves Lügenbuhl	Kultúrtájak és védelmük Franciaországban

…	Pódiumbeszélgetés	Résztvevők: Csemez, Lügenbuhl, Román (moderátor), Cross, Jeschke, Lisitzin
	Cross-Kárpáti Zsuzsa	Tokaj és a történeti borvidék
	Brigitta Naďova	A betléri kastélypark története és jelenkori rekonstrukciója
	Márkus Ferenc	A táj és a hagyományos mezőgazdasági művelés
	Ferenczhalmy Katalin	Barlangrendszer a Budavári világörökség alatt
30 2000	**HÚSZ ÉVSZÁZAD MŰEMLÉKEI**	
	elnök: Csortán Ferenc	
		Megnyitó, köszöntések
	Jochanan Mintzker	I. század – Jeruzsálem, a Via Dolorosa
	Mezős Tamás	II. század – A római császárkor építészete.
	Lőricz Barnabás	III. század – A Limes
	Bachmann Zoltán	IV. század – Pécs, ókeresztény sírkamrák
	Vanyó László	V. század – Az ókeresztény ikonográfia eredete
	Csortán Ferenc	VI. század – A Hagia Sophia
	Látogatás Egerben, a noszvaji kastély és a kert megismerése	
	Müller Róbert	VII. század – Van-e népvándorlás kori építészet?
	Akira Ishii	VIII. század – Nára, egy korai japán főváros
	Christoph Machat	IX. század – Aachen
	Pódiumbeszélgetés (június 29-én): A műemlék materiális és immateriális értéke. Vezette: Jochanan Mintzker	
	Román András	X. század – Prekolumbián világörökségek
	Tamási Judit	XI. század – A millenniumi műemlék program
	Valter Ilona	XII. század – A ciszter építkezés kezdetei Magyarországon
	Lampel Éva és Miklós	XIII. század – Visby, egy románkori sisvédváros
	Feld István	XIV. század – A magyar várrendszer kialakulása
	Kristina Markušova	XV. század – Késő gótikus kettős csigalépcső
	Vita (június 30-án): Befolyásolja-e a műemlék kora a műemlék értékét? Vezette: Román András	
	Tanulmányi kirándulás 1. Monok – Tállya – Szerencs – Tarcal – Mád – Tokaj Tanulmányi kirándulás 2. Tarnaszentmária – Verpelét – Feldebrő – Gyöngyös – Parád	
	Gerő Győző	XVI. század – Török műemlékek Magyarországon
…		

…	Klaniczay Péter	XVII. század – Egy magyar vonatkozású műemlék Rómában: a Palazzo Falconieri
	Haris Andrea	XVIII. század – Egy barokk oltárépítő-műhely Tihanyban
	Furu Árpád	XIX. század – Torockó építészeti együttese
	Kubinszky Mihály	XX. század – Brasilia, egy világörökség, ami még nem műemlék
	Tereptani kirándulás Noszvajon (vezette: Dávid Árpád)	
31 **2001**	**INFORMATIKA A MŰEMLÉKVÉDELEMBEN**	
	Antoine Littler	Az Európa Tanács HEREIN programja: european.heritage.net
	Mezős Tamás	Szubjektív gondolatok a műemlékvédelem és az informatika kapcsolatáról
	Borossay Katalin	Szecessziós városok építészetének nemzetközi informatikai hálózata
	Orosz Bálint	Térinformatika a települési műemlékvédelemben
	M. Kaló Judit	Informatikai modell alkalmazása a soproni bencés templom helyreállításánál
	Várady Zoltán	Középkori feliratok rekonstrukciója
	Tököly Gábor	Gömöri falképkiállítás számítógépes feldolgozása
	Lepel Adrienn	Történeti fém – és üvegszerkezetek modellezése
	ARCHLINE BEMUTATÓ 1. Rész: Rekonstrukció helyszíni felmérés alapján új épületrész csatolása 2. Rész: Régi tervek feldolgozása – kalibrálás fotogrammetria – homlokzati felmérés készítése fotók segítségével / foghíjbeépítés – háromdimenziós tervek fotóba illesztése / képek editálása 3. Rész: Kötetlen szakmai konzultáció, workshop, a program kipróbálása	
	Somorjay Sélysette – Fejérdy Lőrinc	A magyar műemlékek számítógépes adatbázisa
	Vékony Márta	Az OMvH honlapja – műemlékvédelem.hu
	Wierdl Zsuzsa	Informatika a falképrestaurálásban
	Mányi István	Informatikai módszerek műemléképületek működtetésében
	Tóth Mária	Informatika a természettudományos vizsgálatokban
…	Vita: Elméleti rekonstrukció – valóságos rekonstrukció Vitavezető: Mezős Tamás	

…	Siegmar Geiselberger	A regensburgi székesegyház számítógéppel készített dokumentációja
	Kovács Erzsébet – Pertik Tamás	Kulturális turizmus – műemlék – informatika
	Vajda József	Műemlékek digitális dokumentálása
	Vajdáné Györfy Ilona	Egy műemlék digitális dokumentációja – Senlis-ban
	Szabó Bálint	Informatikai modell alkalmazása egyes Kárpát-medencei műemlékek szerkezeti helyreállításánál
	Szabó Sámuel	Népi műemlékek inventarizációja számítógéppel
	Vita: informatika a műemlékvédelemben – ma és holnap Vitavezető: Román András	
	Mezős Tamás	Elnöki zárszó
32 2002	**A MŰEMLÉKEK IMMATERIÁLIS DIMENZIÓI**	
	elnök: Román András	
	Jean-Louis Luxen	A műemlékek immateriális dimenziói
	Mezős Tamás	Materializált immaterialitás
	Román András	Immaterialitás a történeti városokban
	Ritoók Pál	Nagy emberek szülő- és lakóházai
	Marosi Ernő	A hiány mint immateriális örökség
	Eger, Városlátogatás	
	Winkler Gábor	Történeti érték – immateriális érték
	Giora Solar	A tragikum, mint a műemléki immaterialitás forrása
	Balassa M. Iván	A készítés hagyományai
	Kerekasztal beszélgetés: Kastély, család, tradíciók, műemlékérték	
	Hallgatók fóruma (ezen belül: Borbás István: Endoszkópia, mint új technológia a műemlékvédelemben)	
	Petercsák Tivadar	Dobó és Gárdonyi
	Álvaro Gomez-Ferrer Bayo	Történeti itineráriumok
	Ray Bondin	Szent helyek
	Poroszlai Ildikó	Régészeti parkok immateriális dimenziói – a Százhalombattai Régészeti Park létrejöttének körülményei
	Kerekasztal beszélgetés: Az egri vár immateriális dimenziói és a mai valóság Vezető: Petercsák Tivadar	
	Tanulmányi kirándulás 1. Somoskőváralja – Fülek – Ógács – Alsó-Sztregova – Szklabonya	
	Tanulmányi kirándulás 2.	
…	Muhi – Ónod – Szikszó – Gönc – Vizsoly – Boldogkői vár	

…		Fejérdy Tamás	Immateriális Dimenzió a magyar műemlékhelyreállításban (történeti áttekintés)
		Granasztói Györgyné	Műemlékek berendezéseinek immateriális szerepe
		Teresa Colletta	Az örökség mint tradícióforrás és helyszín
		Malina János	Eszterháza és Haydn
		Fritz Wenzel	Drezda szimbóluma: A Frauenkirche
		Vámos Éva	A technológia. Az ipari emlékek immaterialitása
		Vadász György	Műemlék – történelmi emlékhely
		Farkas Attila	A Via Dolorosa
33	**2003**	**VESZÉLYBEN AZ ÖRÖKSÉG**	
		elnök: Tina Markušova	
			Megnyitó, köszöntések
		Varga Kálmán	Magyar Kastélyok veszélyben
		Fejérdy Tamás	Veszélyben a világörökség
		Román András	A műemlékek fennmaradása ellen ható tényezők
		Szatmári István	A 2001 évi Felső-tiszai árvíz
		Josef Stulc	A 2002 évi csehországi árvíz, és hatása az építészeti örökségre
		Eger, városlátogatás	
		Feld István	Magyar várak veszélyben
		Benjamin Mouton	A szabványok és előírások, mint veszélyforrás
		Tököly Gábor	Veszélyeztetett műemlékek Szlovákiában
		Gert Jan Luigendijk	Tervszerű műemléki kármegelőzés
		A De La Motte kastély tervszerű karbantartási ellenőrzése – Bemutató	
		Kerekasztal beszélgetés: Mit tehet az egyes ember az örökségért? Vezeti: Román András	
		Margaret Davies	A rossz helyreállítás okozta károk
		S. Asztalos Éva	A műemlékekre ható épületkorróziós hatások
		Weiler Árpád	A városrendezés, mint veszély
		Richard Davies	Tűzvész után
		Hallgatók fóruma	
		Tanulmányi kirándulás Hatvan – Tura – Jászberény – Felsőszentgyörgy – Jászapáti Vezeti: ifj. Sisa Béla	
		Tanulmányi kirándulás Ózd – Gömörszőlős – Edelény – Miskolc – Tard Vezeti: Olajos Csaba	
		Dinu Bumbaru	A balkáni háborúk és a műemlékek
…		Román András	Magyar zsinagógák 60 évvel a vészkorszak után

…		Erő Zoltán	Közlekedés és műemlékvédelem
		Szabó Bálint	Az épített örökség és a földrengések
		Fejérdy Tamás – Román András	Beszéljünk a fászádizmusról
		Puczkó László	A turisztikai túlterhelés veszélyei
		Istvánfi Gyula	Magyar népi műemlékek veszélyben
34	**2004**	**A MŰEMLÉKEK VÉDELMÉNEK MÓDSZEREI ÉS LEHETŐSÉGEI**	
		elnök: Deme Péter	
			Megnyitó, köszöntések
		Fejérdy Tamás	Mi az, hogy integrált, mi az, hogy értékvédelem?
		Somorjay Sélisette	Jó-e a magyar Műemlékjegyzék és ha igen, miért nem?
		Gregers Algree-Ussing	A dán InterSave program – műemléki értékvizsgálat
		Karmazin József	Helyi értékek védelme Nagykanizsán – esettanulmány
		Deme Péter	Ahonnan pénzt remél az örökségvédelem
		Városlátogatás Egerben – pincelátogatás	
		Rácz Jolán	Egy működő modell: az örökség finanszírozása az Egyesült Királyságban
		Wilfried Lipp	Műemlékvédelem Ausztriában
		Katarina Kosova	Műemlékvédelem Szlovákiában
			Műemlékvédelem Lengyelországban
		Jiři Kotalik	Műemlékvédelem a Cseh Köztársaságban
		Tina Markušova	Műemlékvédelem Kassán
		Hallgatók fóruma	
		Tanulmányi kirándulás Kassára vezeti: Tina Markušova	
		Vándor András – Tölgyesi Ákos	Velencei Karta: „A műemlékek konzerválása elsősorban állandó karbantartásukat teszi szükségessé.”
		Kate Clark	Új gondoltok az „érték”-ről a kezelési tervekben
		Lukács József	Az örök bezzeg példa: A Parlament
		Lester Borley	Ahogy főleg a Nemzetközösségben csinálják: Nemzeti Tröszt
		Szabó Bálint – Davis Baxter – Hegedűs Csilla	Angol-erdélyi együttműködés a műemlékek érdekében
		Beszélgetés és filmvetítés a műemlékek tervszerű karbantartásáról	
…		Sarkadi Eszter	Örökségház Pécsett

…		Georges Károlyi	Egy kastély sorsa jobbra fordul: Fehérvárcsurgó
		Ráday Mihály	Europa Nostra – Hungaria Nostra
35	**2005**	**ÉLVONALBELI MŰEMLÉKEK VÉDELME**	
		Fejérdy Tamás	A kulturális világörökség
		Kariya Yuga	Fontos műemlékek védelme Japánban
		Román András	Műemléki rang, műemléki különbség
		Gerd Weiss	A német műemlékek élvonala – védelem, fenntartás
		Petercsák Tivadar	Az egri vár: valóságos és eszmei érték
		Winkler Gábor	Sopron: történeti város az élvonalban
		Olga Anna Bašeova	A csehországi világörökség parkok
		Aradi Csaba	Egy különleges kultúrtáj: a Hortobágy
		Visy Zsolt	A Római Limes, mint lehetséges világörökségi helyszín
		Furu Árpád	Torockó: egy különlegesen szép és értékes falu
		John Fowler	Világörökségek az Egyesült Államokban
		Csortán Ferenc	Világörökségi erődtemplomok Erdélyben
		Bachman Zoltán Bachman Bálint	A világörökség része: a Sopianae-i ókeresztény temető együttes (Pécs)
		Tina Markušova	A kassai székesegyház
		Szekér György	Hová tart a Budai Vár műemlékvédelme?
		Wierdl Zsuzsa	Az esztergomi falképek: érték és restaurálás
		Kerekasztal: szükség van-e a műemlékvédelmi fokozatokra? Vezeti: Román András	
		Wilfried Lipp	Hallstatt –Dachstein – Salzkammergut: A komplex világörökség
		Magyar László	Újjá születik a körmendi Batthyány kastély és parkja
		Hortobágyi T. Cirill	Az ezer éves Pannonhalmi Bencés Főapátság, a világörökség része
		Kovács Erzsébet	Elnöki zárszó
36	**2006**	**KIS MŰEMLÉK – NAGY ÉRTÉK**	
		Az ünnepélyes megnyitó köszöntői	
		Bodó Péter	A TIT Bugát Pál Egyesületének igazgatója
		Winkler Gábor	Az ICOMOS MNB elnöke
		Nagy Imre	Eger város polgármestere
		Fejérdy Tamás	A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal elnökhelyettese
		IN MEMORIAM ROMÁN ANDRÁS	
…		Nagy Imre	Román András és Eger város kapcsolata

…	Tina Markušova – Alexander Balega	Az ENYE a határon átívelő kapcsolatok forrása
	Kalmár Péter – Bodó Péter	Az Egri Nyári Egyetem múltja, jelene Román András hagyatéka
	Mezős Tamás	Az Egri Nyári Egyetem és a szakmérnök-képzés kapcsolata
	NÉVADÓ OKIRAT ALÁÍRÁSA	
	Fejérdy Tamás	„Kis műemlék" – nagy érték
	Szabó Csaba	HOLLÓKŐ díszpolgára, Román András
	Galambosi Imre	A pusztulástól az Európa Nostra Díjig – A mádi zsinagóga megmentése
	Furu Árpád	Az újjászületett falu, Torockó
	Albert Homonnai Márton	Énlaka, az örökbefogadott örökség
	ELŐADÁSOK	
	Fejérdy Tamás	Kálváriák
	Csoma Zsigmond	Pincék
	Balassa M. Iván	Tájházak
	Marosi Ernő	Kis falusi templomok
	Balázs György	Malmok
	Tóth Zoltán	Trullik
	Klaus-Jürgen Bauer	Keresztek, pestisoszlopok Ausztriában
	Klaniczay Péter	Temetők, sírépítmények
	Prakfalvy Endre	Emlékek – emlékhelyek
	Jaroslav Klenovsky	Zsidó emlékek Boškoviceben
	Kubinszky Mihály	Sopron: villák a Lővérekben
	Manfred Gerner	Favázas épületek
	Angus Fowler	Falusi templomok Hässenben
	Örsi Károly	Táj, Ember, Környezet
	Jovo Grobovsek	Vízpartok alkotóelemei Ljubljanában
	Ráday Mihály	Utcaképek elemei (kutak, szobrok, portálok stb.)
37 2007	**KI TÖRŐDIK ÉS HOGYAN A MŰEMLÉKEKKEL? Társadalmi feladatmegosztás a műemlékvédelemben**	
	Ágostházi László	Műemlékvédelem – Műemlékgondozás – Műemlékhelyreállítás
	Mezős Tamás	Műemlékek közvetlen és közvetett hasznosítása – elvek, lehetőségek, korlátok
	Nagy Gergely	A tulajdonos és a műemlék
	Máté Zsolt	Az integrált értékvédelem: a megőrizve fejlesztés és a fejlesztve megőrzés művészete – a Gödöllői Királyi Kastély
…	Hatvani Ádám	Problémás örökség

…

Heiter Róbert	A MAMÉG (Magyar Műemlék- és Épületgondozó Hálózat Alapítvány) bemutatkozása
Sarkadi Eszter	Az önkormányzati irányítás lehetőségei és eszközei a történeti és műemléki értékek megőrzésében A pécsi világörökség példája
Örsi Károly	Lélegző műemlékek – történeti kertjeink megújulása
Tahi Tóth Ilona	A Király utca 26 sz. alatti egykori Jálics ház felújítása (egy Hild ház megmentése)
Zágorhidi Czigány Balázs	A vasvári Domonkos Kolostor helyreállítása és hasznosítása
Kovács Dezső	Kezelés – kezelési terv – kezelő szervezet – avagy ki is az a bizonyos „műemlék (helyszín) menedzser” Hollókőt menedzselni?
Ingval Maxwell	It's Time to Change: an Integrated Approach to the Needs of Repair and Maintenance in the Built Heritage is Long Overdue
Margareta Vyoral-Tschapka	Grinzing – Cultural Landscape in Danger / Grinzing: Kulturlandschaft im Wandell
Hegedűs Csilla – David Baxter	Együtt az örökségért: az épített örökség hasznosítása, a közösségfejlesztés, és a társadalmi részvétel elősegítése – A bonchidai Bánffy kastély
Neety Aggarwal	„Treatment of graffiti”
Nebojša Čamprag	Built heritage in the second plan, ground-floor houses of urban type in Subotica, Serbia
Pintér-Kovács Katalin	A kisterenyei fűtőház kutatása (Ipartörténeti kutatás, diákmunka bemutatása)
Albert Enikő – Bengyel Gyuláné – Gyimesi Zsolt – Pintér-Kovács Katalin – Sztanekné Dr. Apai Gabriella	Kis hibák, nagy gondok – esettanulmány (A Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem hallgatóiból alakult ad hoc „Fürkész” munkacsoport tagjai önkéntes társadalmi munkával 2007-ben.)
Olajos Csaba	A Bükkalja építészeti kultúrája /Tanulmányút/
Szablyár Péter	A harmadik ENYE-m, avagy a Toldi szerelme után szabadon

38 2008	KI TÖRŐDIK ÉS HOGYAN TELEPÜLÉSEINKKEL?	
	Meggyesi Tamás	Cseppben a tenger, vagy csepp a tengerben? – történeti település és az épületek –
	Benkő Melinda	Történeti városminták
	Jankó Ferenc	Történeti városok/települések az organikus és a robbanásszerű fejlődés válaszútján
	Locsmándi Gábor	Eszmék és teóriák a várostörténetben
	WORKSHOP (Noszvaj): Eger városfejlesztési koncepciója, A történeti városszerkezet kialakulása és változásai (gazdasági természeti stb. háttere) – Cséfalvay Gyula A fejlesztési koncepció ismertetése és helyszíni bemutatása (urbanisztikai, infrastrukturális, örökségvédelmi szempontok) – Rátkai Attila	
	WORKSHOP (Eger): Eger városfejlesztési koncepciója, látogatás, séta Egerben A tapasztalatok megvitatása / vitaindító hozzászólások: Habis László Eger Megyei Jogú Város polgármestere Mezős Tamás a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal elnöke Meghívottak: Várkonyi György Dobó tér tervpályázat Bíráló Bizottság tagja Sós István Egri Városszépítő Egyesület elnöke Löffler Erzsébet Egyházmegyei Könyvtár igazgatója Ficzek László Egri Érseki Hivatal igazgatója Tóth Imre IMOLA Cégcsoport vezetője	
	Francisco De Calheiros	Térségfejlesztési kapcsolatok
	Pogátsa Zoltán	Települések értékvédelme és a térségi regionális együttműködés lehetőségei
	Franz Neuwirth	A kultúrtáj és a történeti táj szerepe a településvédelemben
	Kovács Erzsébet	A hely szelleme. Használjuk, felhasználjuk, elhasználjuk? Eszköz, vagy cél a turizmus?
	Máté Zsolt	A történeti városok védelmének elvei és módszerei (Történeti Városok Kartája, Bécsi Memorandum, Jeruzsálemi Nyilatkozat, ISOCARP stb.)
	Schneller István	Az önkormányzati irányítás lehetőségei és eszközei a történeti városok értékvédelmében
	Clive Fletcher	Történeti városok megújulási folyamata
	Miloš Drdacký	A településszerkezet és az épített örökség, mint innovációs forrás a településfejlesztésben
…		

…		Perczel Anna	Az egyedi és a területi védelem kölcsönhatása
		Balogh Péter István	Városi szabadterek történeti környezetben – konfliktusok és lehetőségek –
		Nagy Gergely	Kertváros, a megvalósult városépítési utópia
		Winkler Gábor	XIX. és XX. századi villanegyedek ma
		Dévényi Tamás	Új építészet történeti környezetben
		Meggyesi Tamás	Elnöki zárszó
39	**2009**	**MŰEMLÉKEK HELYREÁLLÍTÁSA ÉS HELYREÁLLÍTHATÓSÁGA (TÁRSADALMI IGÉNYEK)**	
		Mezős Tamás	Értékszemléletű műemlékvédelem – érték és értékítélet, értékhierarchia
		Tamás Pál	Műemlékvédelem és a társadalmi igények változása
		Fejérdy Tamás	Az érték és a társadalom értékítéletének változásai a nemzetközi dokumentumok tükrében
		Wessely Anna	Funkcióbővítő rehabilitáció – a turizmus társadalmának elvárásai és lehetőségei
		Ongjert Richárd	Érték, mint a fenntartható gazdasági fejlődés erőforrása és a társadalom megtartó ereje
		Látogatás, Egerbe, az ország két jelentős műemléki felújításának és rehabilitációs programjának bemutatása a változó társadalmi igények tükrében (az egri vár, és a Lyceum) – Bemutatja: Cséfalvay Gyula	
		Pompéry Judit	Érték, mint a társadalom megtartó ereje – Magántulajdonban lévő műemlékek stratégiai kérdései
		Markušová, Tina	A lakható, illetve a használható műemlék
		Kerner Gábor	A közösségek szerepe a népi műemlékek fenntartásában
		Az észak-magyarországi régió jelentős műemléki felújításainak és rehabilitációs programjainak bemutatása a változó társadalmi igények tükrében Olajos Csabával és Szablyár Péterrel. Miskolc, az avasi pincesor, Szinva project – Edelény, L'Huillier-Coburg–kastély, – Jósvafő, a cseppkőbarlang, kultúrtáj, tájház – Sajókaza, református templom	
		Erő Zoltán	Közösségi tulajdonosok szerepvállalása a felújításban – egyházak, önkormányzatok, befektetők
		Linters Adriaan	Partnerkapcsolatok (civilek, közösségek, szakmai szervezetek)
…			

…	Fekete J. Csaba – Csákváriné Magony Rita	A térinformatika alkalmazási lehetőségei A kulturális örökségvédelemben
	Tomšič Daniela	A társadalmi értékítélet változását segítő örökségvédelmi módszerek
	Aladžić Viktorija	Az örökség szerepe a vajdasági emberek identitásában
	Nagy Gergely	A százéves Wekerle és a civilek
	Lipp, Wilfried	A hitelesség tisztelete hamisítások idején
	Szalai András	Városképi, települési adottságok és hagyományok – társadalmi igények
	Vargha Mihály	Építészeti divatok és az örökségvédelem – „buborékok" és faszadizmus
	Műhelymunka, a tapasztalatok megvitatása Vezeti: Fejérdy Tamás	
	Fejérdy Tamás	Elnöki zárszó
40 2010	**MŰEMLÉKVÉDELEM – KUTATÁS [DVD]**	
	Mezős Tamás	A kutatás szerepe a műemlékvédelemben
	Fejérdy Tamás	A műemlékvédelmi kutatás etikája
	Carolin Sophie Prinzhorn	A kutatás szerepe Németországban
	Leo Hendriks	Épületkutatáson Alapuló műemlékvédelmi gyakorlat Hollandiában
	Krcho János	Épületkutatás a szlovákiai műemlékvédelmi gyakorlatban
	M. Bán Beatrix – Bíró László – Kovács Klára	Műemlékvédelmi kutatások eredményei Egerben – az Érseki palota kutatási folyamata és eredményei
	Feld István	Műemlékvédelem és régészeti kutatások
	Bóna István	Műemlékvédelem és kutatás a restaurátor szemével
	Mentényi Klára	Műemlékvédelem és művészettörténeti kutatások
	Tanulmányi kirándulás: Szikszó-Regéc-Vizsoly-Kéked-Füzér – kirándulásvezető: Simon Zoltán	
	Koppány András	Az épületkutatás dokumentálási módszerei európai kitekintéssel
	Zsembery Ákos	A kutatás eredményeinek felhasználása a gyakorlatban (kritikai elemzés – tervezési módszertan)
	Józsa Zsuzsanna	Az épületkutatás és az épületdiagnosztika kölcsönhatása
…	Csomortán Levente	A kalocsai érsekek hajósi nyaraló kastélya

…	Fodor Edina – Jeney Zoltán – Sarkadi Márton	Egy csopaki klasszicista présház
	Mezey Alice	A székesfehérvári Hiemer-Font-Caraffa-ház
	G. Lászay Judit – Papp Adrienn	Budai török emlékek legújabb kutatása és helyreállítása
	Wierdl Zsuzsa	Mit rejtenek a rétegek – a kutatás módszertana
	Markušova Tina	A kassai Szent Mihály kápolna – kutatása és helyreállítása
	Marosi Ernő	Azonosság és/vagy hitelesség
	Mezős Tamás	Elnöki zárszó
41 2011	**TÖRTÉNETI TEREK ÉS TÉRKAPCSOLATOK [DVD]**	
	Winkler Gábor	A történeti tér környezetalakító szerepe – a hely szelleme
	Mezős Tamás	Az építészeti tér fogalmának kialakulása és mai használata
	Fejérdy Tamás	Történeti terek, térkapcsolatok és a funkció harmóniájának szerepe a műemlékvédelemben
	Meggyesi Tamás	Promenadológia
	Nagy Gergely	Az építészeti tér alkalmassága és megfelelése
	Fatsar Kristóf	kertművészeti alkotások terei és térkapcsolatai – a történeti kert szerkezete
	Félnapos tanulmányút Egerbe A történeti város terei és térkapcsolatai – épületek és közterek Bemutatják: Dely György és Kurzveil Mária	
	Koródy Anna – Vukoszavlyev Zorán	Fogalmi absztrakció – műemlékkultusz a kortárs spanyol építészetben
	Kaszás Károly	Japán terek és térkapcsolatok
	Koldeveijl, Eloy	Az épített örökség és terei nélkülözhetetlenek, Vagy figyelmen kívül hagyhatók? A sikeres holland módszer
	Tanulmányi kirándulás Szlovákiába: Pelsőc, Csetnek, Rozsnyó, Bettlér Kirándulásvezetők: Markušova, Tina (SK), Šmelková, Eva (SK), Lazarova, Eva (SK), Lőrincsikova, Szilvia (SK), Nagyova Brigitta (SK)	
	Aczél Gábor	Történeti terek és a városfejlesztés (veszély, vagy lehetőség)
	Brenner János	Városi terek értékőrző rehabilitációja Németországban
…	Soós Gábor	Világörökségi helyszínek határa…

…	Fekete Zoltán	A városi tér jelentősége és megőrzésének lehetősége – a szegedi, Szt. István téri víztorony és a tér rehabilitációja
	Hendriks, Leo	A városi tér jelentősége és megőrzésének helyzete Hollandiában
	Guttmann Szabolcs	A nagyszebeni történeti terek és térkapcsolatok kulturális hasznosítása. Egyedi jelenség, vagy követendő, követhető példa Erdélyben?
	Roth János	Történeti környezet és a kortárs építészet téralakító szerepe, illeszkedése
	Mányi István	19. századi belső terek, 21. századi igények
	Máté Zsolt	Térkapcsolat és átjárhatóság – a gödöllői kastély helyreállítása
	Winkler Gábor	Elnöki zárszó
42 2012	**TÖRTÉNETI SZERKEZETEK SZEREPE A MŰEMLÉKVÉDELEMBEN [DVD]**	
	Pattantyús-Ábrahám Ádám	Történeti szerkezetek és szerkezeti rendszerek változása
	Mezős Tamás	Szerkezetek és szerkezeti rendszerek fejlődéstörténetének mai jelentősége
	Fejérdy Tamás	Történeti szerkezetek fenntartása, fenntarthatósága és a hitelesség
	Winkler Gábor	Történeti szerkezetek és stílusjegyek összefüggései és a műemlékvédelem
	Tanulmányút Egerbe: Líceum, Kepes-ház, Minaret / Fodor László, Fodor Lajos	
	Nemzetközi kitekintés: Történeti szerkezetek megőrzésének anyagi technikai és törvényi feltételei az oktatás és a gyakorlat helyzete:	
	Szabó Bálint	Romániában
	Eva Hody	Ausztriában
	Paul Mc Mahon	Írországban
	Szabó Attila	Kőszerkezetek az építészetben, a kőépítészet áttekintése
	Egynapos tanulmányút a régióba: Bélapátfalva, Krasznahorka (Szlovákia), Szalonna, Martony, Edelény	
	Sajtos István	Falazott és boltozott szerkezetek és felújításuk
	Fátray György	Történeti tetőszerkezetek
	Lichter Tamás	Az Iparművészeti Múzeum életveszélyessé vált szerkezeteinek szerkezet és anyagvizsgálata
	Arany Piroska	A XIX. – XX. század fordulójának vasbeton szerkezetei
…		

…		Tina Markušova	A kassai Szt. Erzsébet székesegyház felújításai
		Margaret Davies	A walbrooki St.Stephan templom szerkezetei és helyreállítása
		Krähling János	A Haydn"zeneház" szerkezeti kutatásairól
		Nagy Gergely	Az Iparművészeti Múzeum szerkezeti helyreállítása és helyreállíthatósága
		Armuth Miklós	A budapesti Zeneakadémia felújításának szerkezeti problémái
		Richard Davies	A londoni szabadkőművesek art deco székházának szerkezeti problémái
		Nagy Gergely	Elnöki zárszó
43	**2013**	**MŰEMLÉKVÉDELEM – FENNTARTHATÓSÁG, MEGŐRZÉS ÉS HASZNOSÍTÁS**	
		Marosi Ernő	Fenntartani: mit? Hogyan? Minek/ kinek? – a műemlékvédelem történeti és tudományos értékszemléletének változásai
		Tamás Pál	A műemlékvédelem és a társadalom értékszemléletének változásai
		Fejérdy Tamás	Műemlékek felújítása és megőrzése – a felújítások felújítása
		A műemlékek fenntarthatósága –	
		Becker Gábor	Épületszerkezeti –
		Sajtos István	Tartószerkezeti –
		Szabó Árpád	Városépítészeti –
		Szikra Éva	Kertépítészeti –
		– megoldások és (elfogadható) kompromisszumok	
		Félnapos tanulmányi kirándulás Egerbe Műemlékvédelem és fenntarthatóság – megőrzés és hasznosítás Kepes – ház, tűzoltó laktanya, harangöntő – ház, Dobó tér Bemutatják: Botos Judith és Dely György	
		Eva Hody	Fenntarthatóság, vagy hasznosítás – műemlékek megőrzése és felújítása Salzburgban
		Pirjo Huvila	A finn ipari örökség fenntarthatósága és megőrzése
		Natalia Dushkina	Az orosz huszadik századi építészet jelentősége és fenntarthatósága
		Esettanulmányok (hazai és külföldi sikerek és kudarcok elemző bemutatása)	
		Visy Zsolt	Műemlékvédelem és fenntarthatóság – az Énlaka-i értékmentő program
		Károlyi György	A fehérvárcsurgói kastély helyreállítása és fenntartható funkciója
…			

…	Hegedűs Péter	A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár felújítása és hasznosítása
	Gráfel Lajos – Varga István	A komáromi erőd megmaradását szolgáló helyreállítási program
	Szilágyi Mária	A beodrai Karátsonyi kastély gabonaraktárának felújítása – Műemlékvédelmi oktatás az újvidéki egyetem építészeti tanszékén
	Egy helyreállított műemlék fenntarthatósága – látogatás a noszvaji De la Motte kastélyba	
	Változó (funkcionális) igények – kihívások és veszélyek	
	Eleőd Ákos	A programalkotás szerepe és jelentősége
	Nagy Gergely	A „kiépítés, felépítés" kísértése és veszélyei (új a régi helyett)
	Mezős Tamás	Értékleltárak tudományos és gyakorlati szerepe, jelentősége
	Fejérdy Tamás	Elnöki zárszó
44 2014	**SOKOLDALÚ SZAKMAI EGYÜTTMŰKÖDÉS A MŰEMLÉK HELYREÁLLÍTÁSOK ÉS A MŰEMLÉKVÉDELEM SZOLGÁLATÁBAN**	
	Mezős Tamás	A műemléki helyreállítások résztvevői – egykor és ma
	Fejérdy Tamás	Az intézményes műemlékvédelem alakulása a nemzetközi karták koráig és azon túl…
	Dévényi Tamás	Műemlék helyreállítás és/vagy „kreatív" rekonstrukció – helyzetértékelés
	Vachá, Ždenek	Az épített örökség felmérése és restaurálása a Cseh Köztársaságban
	Hendriks, Leo	Az értékek megbecsülésétől az értékalkotásig
	Pop, Virgil	Szakmai együttműködés a történeti környezetet érintő várostervezésben
	Tövissi Zsolt	Együttműködési tapasztalataim a gyulafehérvári munkák során
	Potzner Ferenc	A Zeneakadémia és a Várkert Bazár
	Turányi Gábor	A veszprémi Vass galéria
	Csángó Zsuzsa	Az egervári reneszánsz várkastély helyreállítása
	Garaguly Kinga	Egy vízivárosi lakóház élete
	Fehér Judit	Perőcsényi tájház, és a csővári lakóház
	Egész napos tanulmányi kirándulás A gibárti és a felsődobszai erőmű (ipari műemlék), Boldogkő vára, Kassa: kulturális központ, Szt. Erzsébet székesegyház, múzeum, uszoda Szakmai vezető: Kozák Csaba, Tina Markušova, Gulyás Veronika	
…		

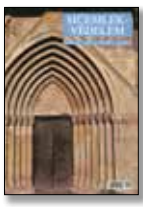
…			
		Fekete Albert	Történeti kertek helyreállítása a műemlék helyreállítások tükrében
		Feld István	Régészeti kutatások és a műemléki helyreállítás
		Nagy Gergely	A műemlék helyreállítások kisugárzása – lehetőségek és akadályok
		Nagy Gábor	Történetek az együttműködésről
		Deák Zoltán	Az építészeti tervezés komplexitása
		Szebeni Nándor	A műemlék helyreállítások kivitelezői szemmel
	Örökség a jövőnek – Jövő az örökségnek kiállítás megnyitása		
		Wierdl Zsuzsa	A kutatás lehetőségei és módszerei
	Egri tanulmányi séta: a várfal sétány kialakítása és a Dobó tér felújítása		
		Méreyné Bán Beatrix	A festő restaurátori kutatás gyakorlati tapasztalatai
		Bíró László	A műemlékek kutatása cél vagy eszköz? – Ellentmondások a műemlékvédelemben!
		Simon Zoltán	Műemlékvédelem, ahogy a falakból látszik
		Dévényi Tamás	Elnöki zárszó
45	**2015**	**MŰEMLÉKEK HELYREÁLLÍTÁSAI – MIT, MIÉRT, HOGYAN?**	
		Masznyik Csaba	Helyreállítások, funkció, fenntarthatóság – mit, miért, hogyan? Történeti áttekintés
		Jukka Jokilehto	A helyreállítások etikája Alois Riegeltől napjainkig
		Máté Zsolt	A helyreállítás feladatai, a használatot és A fenntarthatóságot is szolgáló lehetőségei – helyzetértékelés
		Feld István	Régészeti és romemlékek: megőrzés – bemutatás – fenntartás
		Graham Bell	Az egyházi örökség jövője – hit, vagy műalkotás által?
		Velladics Márta	Kastélyok – az értékalapú helyreállítás – Fenntartó hasznosítás lehetőségei és határai
		Mányi István	Középületek – a megőrző megújítás terepe
		Adriaan Linters	Ipari épületek – kreatív értékmegőrzés
		Janotti Judit	Lakóépületek: a hiteles megújítás – megújuló hitelesség helyszínei
		Meggyesi Tamás	A történeti város, mint a történeti értékek tárháza és megőrzésük közege
		Sajtos István	Épület – és tartó szerkezetek, mint a történeti értékek fennmaradásának garanciái
…			

…	Bóna István	Az alkalmazott művészetek szerepe a műemlékek önazonosságának megőrzésében
	Egész napos tanulmányi kirándulás – a helyreállítások helyreállítása, várak – Sirok, Kisnána, Diósgyőr, Szakmai vezető: Albert Tamás, Botos Judit	
	Guttmann Szabolcs	Helyreállítás – mit, miért, hogyan? – Nagyszeben és Gyulafehérvár kapcsán
	Beck Sándor	Pannonhalma, bencés főapátság
	Magyari Éva – Pazár Béla	Liszt Ferenc Zeneakadémia, Budapest
	Szalay Tihamér	Ludovika akadémia, Budapest
	Alexa Zsolt – Antal Gabriella – Molnár Tímea – Schreck Ákos	„Prezi" székház, Budapest
	Nagy Bálint	Kodály Körönd, Budapest
	Az egri vár felújítása – mit, miért, hogyan (Workshop) Témavezetők: Dévényi Tamás, Fejérdy Tamás, Mezős Tamás Tervezők: Botos Judit, Cséfalvay Gyula, Dely György, Komáromi Tas A várfal sétány kialakítása/ Szakmai vezető: Botos Judit	
	Máté Zsolt	Elnöki zárszó
46 2016	**HELYREÁLLÍTÁSI FELADATOK – TÁRSADALMI IGÉNYEK**	
	Dévényi Tamás	A tudományos és technikai fejlődés hatása
	Leo Hendriks	Az értékítélet változásának szerepe
	Pogátsa Zoltán	A hiteles helyreállítás lehetőségei a társadalmi és gazdasági elvárások tükrében
	Szabadics Anita	Tájépítészeti feladatok és megoldások
	Körmendy Imre	Az urbanista szerepe
	Mezős Tamás	Oktatás és valóság
	Kacskovics Fruzsina	A tulajdonos/kezelő elvárásai és konfliktusai
	Laszlovszky József	Társadalmi körülmények változásai – pozitív és negatív hatások
		Helyreállítási feladatok –társadalmi igények:
	Ždenék Vácha	A Cseh Köztársaságban
	Tina Markušova	Szlovákiában
	Kerekasztal beszélgetés	Vezeti: Nagy Gergely
	Visy Zsolt – Kondor Tamás	Énlaka és…
…	Kmetykó János	A Vásárhelyi-Bréda kastély, Lökösháza

…		Györffy Zoltán	A nagyerdei víztorony Debrecenben
		Kocsány János – Lassányi Gábor	Az Aquincumi Campus
		Börcsök Gizella	Különleges múzeumok Rómában
		Nagy Gergely	A Budapesti Vásárcsarnok
		Nagy Gergely	Elnöki zárszó
47	**2017**	**A MŰEMLÉK HELYREÁLLÍTÁSOK GYAKORLATI FELADATAI**	
		Fejérdy Tamás	A műemlékhelyreállítás korszakai
		Vukov Konstantin	A műemléki értékek megőrzése a 21. Században – jog, tudomány, technika
		Máté Zsolt	Nyitott szemmel roncsolásmentesen
		Joseph King	Elvek, és trendek Európában és a világörökségi területeken
		Pavol Izvolt	Innovatív programok az épített örökségért Szlovákiában
		Fogarasi Barbara	Határon innen és…
		Káldi Gyula – Krcho János	Határon túl
		Kerekasztal beszélgetés	Vezeti: Máté Zsolt, Résztvevők: Fogarasi Barbara, Káldi Gyula, Krcho János, Nypan Terje
		Dévényi Tamás	Építészeti kihívások és megoldások
		Lichter Tamás	Szerkezeti feladatok és megoldások – a XIX. – XX. Század fordulójának vasbeton szerkezetei
		Bóna István	Társművészeti feladatok és megoldások
		Makay Dorottya – Maksay Ádám	Egyházi épületek helyreállítása Erdélyben
		Káldi Gyula	Az altenburgi kolostor együttes helyreállítása
		Mezős Tamás	Kossuth Mauzóleum
		Tahi-Tóth Ilona	Budapest, Andrássy út 8. Hotel Moment's helyreállítása
		Csóka Balázs	Budajenő, magtár
		Nagy Gergely	A gyakorlat helyreállítása – esetek, megoldások
		Máté Zsolt	Elnöki zárszó
48	**2018**	**AZ EURÓPAI ÖRÖKSÉG ÉS AZ ÖRÖKSÉGTURIZMUS – FELADATOK ÉS KIHÍVÁSOK**	
		Vandesande Aziliz	Az örökség érték – egy európai kutatás eredményei és tapasztalata
…			

…

Csepeli György	Épített örökég és kulturális identitás
Dévényi Tamás	Az (európai) örökségi érték megőrzésének építészeti lehetőségei És kihívásai
Fejérdy Tamás	Európa kulturális fővárosai – a program célja és a megvalósulás tapasztalatai
Soccodato Vincent	Európai kulturális találkozó központok hálózatának Működése és eredménye
Michl József	„Danube Transnational Programme" – célkitűzések és eredmények
Habis László:	Egri fejlesztések a kulturális örökség jegyében
Rázsi Botond:	Eger a Te történeted – az egri brand építése
Rátkai Attila:	Az egri fürdőkörnyék fejlesztése
Sós István:	Civilek Eger fejlesztésének szolgálatában
Várkonyi György:	Az egri fertálymesterség élő hagyománya
Egri példák (helyszíni látogatás): Török fürdő Lugossy Dénes, Város a város alatt, Időalagút Tietze Károly	
Luijendijk Gert Jan	Az örökségturizmus az építész és…
Halász Levente	A hivatásosos utazó szemével
Börcsök Gizella	Örökséggazdálkodás és turizmus – (európai) példák és tapasztalatok
Tövissi Zsolt	A közös nevező keresése – műemlékek vallásos és látogatói használatban
Halmos Balázs – Marótzy Katalin	Ferences rendház értékleltára és kiemelt turisztikai hasznosítása
Gergely Erzsébet	Az örökség közönségformáló ereje és a turizmus, a kolozsvári házsongárdi temető megőrzése
Csővári Zsófia – László Csaba	Az örökség turisztikai vonzereje – a várpalotai vár helyreállítása
Dragonić Anca – Szilágyi Mária	Kulturális útvonalak a Tarcal hegységben – szakmai és civil tapasztalatok
Mányi István	A Gül Baba türbe felújítása. Emlékhely – köztér és/vagy turisztikai attrakció
Markušova, Tina	Európa kulturális fővárosa, Kassa
Goda István – Taschner Tamás	Világörökségi érték bemutatása és az örökség kezelése, megőrzése a Fertő-vidéken
Fejérdy Tamás	Elnöki zárszó

49 2019	LEHETŐSÉGEK ÉS MÓDSZEREK A MŰEMLÉKEKBEN REJLŐ ÉRTÉKEK HELYREÁLLÍTÁSÁRA	
	Mezős Tamás	Az értékítélet történeti változásai
	Szmygin, Boguslaw	Történeti romok – védelem vagy rekonstrukció
	Nagy Gábor	Materializmus és idealizmus a (magyar) műemlékvédelemben
	Meggyesi Tamás	Műemléki érték megőrzése és helyreállíthatósága a városban
	Szabadics Anita	Műemléki érték a kert és tájépítészetben
	Csontos Györgyi	Műemlékek táguló körei – feladatok és kihívások
	Bóna István	Az alkalmazott művészetek szerepe és jelentősége
	Krähling János	Objektív értékszemlélet – kutatási módszerek és eredmények
	Luijendijk, Gert Jan	Az értékek fenntarthatósága és helyreállíthatósága – kérdések, kétségek és válaszok
	Markušova, Tina	Rész és egész kapcsolata, Kassa példája
	Koppány András – Krizsán András	A zirci Dubniczai – Reguly ház kutatásának eredményei
	Draganić Anica – Szilágyi Mária	Az apatini sörgyár helyreállítása – mit, miért, hogyan?
	Furu Xénia,	A vallásszabadság háza Kolozsvárott
	Furu Árpád	
	Hila Keren-Steinmetz	A jeruzsálemi Szent Sír-templom értékei és a bejárati portál
	Káldi Gyula	A műemléki érték helyreállítása – a kárpátaljai Tiszabökény görög katolikus templomának példája
	Máté Zsuzsa – Fehér Andrea	A szabadkai zsinagóga helyreállítása
	Balázs Tibor	A tiszadobi Andrássy kastély felújítása
	Sághi Attila	A városligeti Olof Palme – ház felújításáról
	Bánszky Szabolcs – Terbe Erzsébet	A békéscsabai vasútállomás helyreállítása
	Fejérdy Tamás	Elnöki zárszó

50	**2020**	**A COVID-19 járvány miatt elmaradt a jelenléti RAMNYE** Online, interaktív helyzetértékelés/helyzetelemzés a 2021-ben sorra kerülő jubileumi 50. Román András (egri) Műemlékvédelmi Nyári Egyetem tudományos programjának előkészítése érdekében. https://www.youtube.com/watch?v=yEYyINDvBjY Terjedelem: 1 óra 41 perc 45 másodperc
		Köszöntések — Bodó Péter
		— Kovács Erzsébet
		Témafelvezetés — Nagy Gergely
		1) Blokk: Változások folytonossága avagy a műemlékvédelem törvényszerűségei történeti kontextusban (szemlélet, veszélyeztetettség, feladatkör, érdekeltségi kör)
		Máté Zsolt — témafelvezetés
		Daragó László — hozzászólás 1 – Differenciáltság, egyediség
		Géczy Nóra — hozzászólás 2 – A hely, az idő és a minőség
		Márton Ildikó — hozzászólás 3 – A műemlékvédelem törvényszerűségei történeti kontextusban, székelyföldi példákkal
		2) Blokk. Elmélet-gyakorlat-realitás avagy helyzetértékelés
		Mezős Tamás — Az elmélet és a gyakorlat viszonya a 21. századi hazai műemlékvédelemben – bevezető gondolatok
		Ringer István — hozzászólás 1 – Rom és társadalom a 21. században
		Hild Csorba Bernadett — hozzászólás 2 – Helyzetértékelés?
		Baracza Szabolcs — hozzászólás 3 – Két példa (Torbágy, rk. templom főoltár és Méra, ref. templom kapurekonstrukciója)
		3) Blokk: A műemlékvédelem új kérdései – módszerei, avagy a műemlékvédelem társadalmi szerepvállalása, feladata a megváltozott gazdasági környezetben
		Rácz Miklós — Felvezető előadás
		Hajdú Nagy Gergely — hozzászólás 1 – A Lechner Tudásközpontból nézve
		Veöreös András — hozzászólás 2 – Hatósági tapasztalatok alapján
		Fülöp András — hozzászólás 3 – Épületkutatás oldaláról
		4) Blokk: Vízió a jövőről – Út a jövőhöz avagy jövőkép a feladatokról, célok, módszerek oktatás, közösség
		Kruppa Gábor — hozzászólás 1 – Öregedés helyreállítás
		Maróczy Katalin — hozzászólás 2 – Örökségesedés, rekonstrukció – szakmai tudás háttérbe szorulása a képzésben (is)
…		

…		Nagy Gergely Domokos	hozzászólás 3 – Vízió a műemlékek jövőjéről
		Dévényi Tamás	Összefoglaló előadás: Vízió a jövőről – út a jövőbe
		Nagy Gergely	Zárszó
51	**2021**	**MÚLT ÉS JÖVŐ 1971–2021–2071**	
		ún. „hibrid” szervezésben valósult meg – részben jelenléti, részben online előadásokkal	
		Fejérdy Tamás	50 év!
		Bumbaru, Dinu	Kihívások és válaszok – változó igények
		Szmygin, Bogusław	Nyilatkozatok, karták – eredményei, fontossága és a jövő
		Balázs Mihály	Tér-képek
		Ongjerth Richard	Mitől szenvednek a történeti városok és a főutcák?
		Vácha, Zděnek	Valóban szükséges a műemlék hitelessége?
		Rácz Miklós	Helyszíni épületkutatás, falkutatás – módszerek és kihívások
		Arnóth Ádám	Fenntarthatóság és funkció
		Wierdl Zsuzsa	Fenntarthatóság az alkalmazott művészetekben
		Fél napos tanulmányi kirándulás Egerbe Ringert Csaba: Dobó István vármúzeum Cséfalvay Gyula: az egri tömbbelsők	
		Hallgatók fóruma	
		Egész napos tanulmányi kirándulás a régióba: Mezőkövesd, Szomolya, Cserépfalu, Cserépváralja	
		Brenner János	A németországi replikák
		Dévényi Tamás – Valkai Csaba	Magna Curia Regis 2021
		Ringer István	A régészeti feltárástól az örökségturisztikai hasznosításig – Két példa alapján
		Nemes András	A helyreállítások helyreállításának szükségessége és az új kutatások – a soproni Szt. Mihály templom példája
		Nagy Gergely – Hajdu Nagy Gergely	A budapesti Fácános öröksége
		Linters, Adrian	Az ipari örökség megőrzése Barcelonában és a civilek, valamint a civil szervezetek szerepe
		Józsa Tamás – Pongrácz Balázs – Inczédy Emese – Zábráczki Bálint	Műemlékvédelem a középszintű oktatásban győri SZC Hild József Építőipari Technikum példája
…			

…	Csontos Györgyi – Hornperger Arnold – Virág Norbert – Juhász Emese – Kulcsár Dávid – Nyárai Fruzsina	Az ipari örökség és az oktatás az Ybl Miklós Építéstudományi Karon
	Szakács Béla Zsolt – Fábián Eszter	Műemlékvédelem egyetemistáknak – Piliscsabától Szászbogácsig
	Záró események, A nyári egyetem tapasztalatainak összegzése Diplomaosztás, Díszvacsora	

Eger látképe metszeten. Vasárnapi Újság 15. évfolyam 34. szám 1868. augusztus 23.

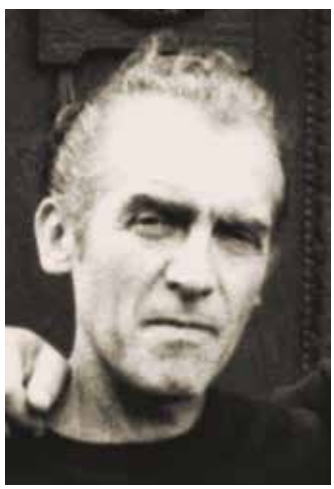
A nyári egyetem elnökei, titkárai

sorszám	dátum	elnök	titkár
1–12	1971–1982	még nem volt ez a poszt	Dr. Szilvási Lajos
13	1983. augusztus 1–10.	még nem volt ez a poszt	Kalmár Péter
14	1984. július 30. – augusztus 8.	még nem volt ez a poszt	Kalmár Péter
15	1985. július 29. – augusztus 7.	Békési József Dr. Bakó Ferenc (hivatalosan még nem volt elnöki poszt)	Kalmár Péter
16	1986. július 28. – augusztus 6.	Dr. Kralovánszky Alán	Kalmár Péter
17	1987. július 26. – augusztus 3.	Dr. Kubinszky Mihály	Kalmár Péter
18	1988. július 26. – augusztus 3.	Popovics György	Kalmár Péter
19	1989. augusztus 17–25.	C. Harrach Erzsébet	Kalmár Péter
20	1990. augusztus 15–22.	Dávid Ferenc	Kalmár Péter
21	1991. augusztus 9–17.	Bugár-Mészáros Károly	Kalmár Péter
22	1992. augusztus 10–15.	Fejérdy Tamás	Kalmár Péter
23	1993. július 16–22.	Herb Stovel az ICOMOS főtitkára	?
24	1994. június 21–28.	Dávid Ferenc	?
25	1995. július 3–11.	Feld István	Dávid Árpád
26	1996. július 1–9.	Klein Rudolf	Dávid Árpád
27	1997. július 1–9.	Román András	Dávid Árpád
28	1998. június 30. – július 8.	Ágostházi László	Dávid Árpád
29	1999. június 29. – július 7.	Baloghné Ormos Ilona	Dávid Árpád
30	2000. június 27. – július 5.	Csortán Ferenc	Dávid Árpád
31	2001. június 26. – július 3.	Mezős Tamás	Dávid Árpád
32	2002. június 25. – július 4.	Román András	Dávid Árpád
33	2003. június 24. – július 2.	Tina Markušova	Dávid Árpád
34	2004. június 24–30.	Deme Péter	Dávid Árpád
35	2005. június 23–29.	Kovács Erzsébet	Dávid Árpád
36	2006. június 29. – július 5.	Balassa M. Iván	Dávid Árpád
37	2007. június 2. – július 4.	Nagy Gergely	Dávid Árpád
38	2008. július 3–9.	Meggyesi Tamás	Dávid Árpád
39	2009. július 9–15.	Fejérdy Tamás	Dávid Árpád
40	2010. július 1–7.	Mezős Tamás	Bodó Péter
41	2011. június 30. – július 6.	Winkler Gábor	Bodó Péter
43	2013. június 27. – július 3.	Fejérdy Tamás	Bodó Péter
44	2014. június 26. – július 2.	Dévényi Tamás	Bodó Péter
45	2015. június 25. – július 1.	Máté Zsolt	Bodó Péter

46	2016. június 23–29.	Nagy Gergely	Bodó Péter
47	2017. június 22–28.	Máté Zsolt	Bodó Péter
48	2018. június 21–27.	Fejérdy Tamás	Bodó Péter
49	2019. június 27. – július 3.	Fejérdy Tamás	Bodó Péter
50	2020 helyett 2021. március 30. (on-line)	Nagy Gergely	Bodó Péter
51	2021. június 24 –30.	Nagy Gergely	Bodó Péter

Az ENYE-RAMNYE titkárai

1971–1982 **Dr. Szilvási Lajos**

(Eger, 1935. szept. 25. – Eger, 1983. febr. 7.)
Filozófus, a filozófiai tudomány kandidátusa (1983). 1954–55-ben az Egri Tanítóképző Intézetben tanult, ahol 1955-ben képesítő vizsgát tett. 1955–64-ben a petőfibányai iskolában tanított. 1964–72-ben főelőadó a Heves m.-i Tanács V. B. Művelődésügyi Főosztályán. Munka mellett 1964-ben matematika szakos tanári oklevelet szerzett az egri pedagógiai főiskolán. 1972-től az Egri Tanárképző Főiskola marxizmus-leninizmus tanszékének docense, közben filozófia szakos előadói oklevelet (1974) és filozófiából bölcsészdoktorátust (1975) szerzett. Elsősorban a fizikai filozófia problémáival foglalkozott. Tanulmányai folyóiratokban jelentek meg.

★

Az elmúlt nyáron (1982) még itt dolgozott közöttünk, örült, hogy betegségével küzdve elláthatta a Nyári Egyetem titkári feladatait. Hitt a teljes gyógyulásban, s ehhez adott számára erőt munkája, hivatása, családja, barátai. Sajnos, mindennél erősebb volt a halál, mely fiatalon ragadta el. Társulatunk, a Nyári Egyetem, Heves megye szellemi élete sokat vesztett. 12 éven át sikeresen látta el a Nyári Egyetem titkári tisztét, szakértelemmel, felelősséggel, alázattal.[74]

74 Nagy Zoltán: Az Egri Nyári Egyetem megnyitása. 6. Egri Nyári Egyetem (1983) Agrár és ipartörténeti emlékek védelme. Az Egri Nyári Egyetem előadásai, 1983. augusztus 1–10. Budapest – Eger, Országos Műemléki Felügyelőség–Heves Megyei TIT, 1985.

Kalmár Péter *1983–1993*

(Debrecen, 1941. július 4. – Eger, 2016. május 31.) 1969-ben szerzett gépészmérnöki diplomát a Budapesti Műszaki Egyetemen, majd viszonylag korán bekapcsolódott Eger városának a közéletébe, részben politikai, részben városi vezetőként. Ugyanott, Egerben, a Műemlékvédelmi Egri Nyári Egyetem négy és fél évtizedes történetének keretében került először közelebbi kapcsolatba a műemlékvédelemmel. Tíz éven keresztül, 1983-tól 1993-ig a TIT Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetemének titkára, amely minőségében felejthetetlen teljesítményt nyújtva maradandó pozitív élményeket adott e kurzusok résztvevőinek, és, nem mellékesen, kiváló ismerője lett a hazai műemlékvédelem múltjának és (akkori) jelenének.

★

Életében komoly váltások is előfordultak – mi, akiknek megadatott, hogy személyesen, közelről ismerjük Őt, néha aggodalommal, de annál nagyobb tisztelettel követtük döntéseit, amelyeket egyértelműen azért hozott meg, hogy hű maradhasson az Általa követett elvekhez, eszmékhez. Kalmár Péter ugyanaz az egyenes, tiszta ember maradt minden körülmények között – függetlenül attól, hogy éppen munkanélküli volt-e (1992 és 1994 között) vagy éppen országgyűlési képviselő 1994–1996-ig). A törvényhozásban az önkormányzati és rendészeti állandó bizottságban dolgozott – összesen két évig, mert 1996. június 17-i hatállyal kinevezték az Országos Műemlékvédelmi Hivatal elnökévé, s ezért lemondott a képviselői mandátumáról. Ezzel a vállalásával, döntésével bizonyságát adta annak, hogy a műemlékek és megőrzésük az Ő számára kiemelkedően fontos feladat.

★

S most visszatérve az engem a Nyári Egyetemhez kapcsoló személyes motívumhoz, szeretném elmondani, hogy életem egy töréspontján Noszvajon találtam menedéket. És ugyanabban a pillanatban az itt ülők megkértek engem, aki addig csupán érdeklődő résztvevője voltam a Nyári Egyetemnek, hogy vállaljam el a titkárságát. Tíz gyönyörű évet (és nyarat!) töltöttem itt.

Kezdetektől, tehát mind a 27 évről van valami benyomásom, emlékem, de arról a 10 évről nagyon sok és ha egyszer majd a visszaemlékezéseimet írom, akkor szép és romantikus dolgok is belekerülhetnek a Nyári Egyetem történetébe. Éppen ezért én nagyon nagy szeretettel és empátiával vagyok Önök iránt. Remélem megértik érzéseimet, s hogy Önök is szép emlékekkel és gazdagodva távoznak innen Noszvajról.[75]

75 Kalmár Péter, Román András, Kövesdi Zoltán záróbeszéde. 178. Egri Nyári Egyetem (1997) Műemlék–helyreállítások tegnap, ma, holnap. A 27. Egri Nyári Egyetem előadásai, 1997. július 1–9. Szerk. Kovács Erzsébet. Budapest, Országos Műemlékvédelmi Hivatal, 1998.

1994–2010

Dávid Árpád

Az egri Eszterházy Károly Katolikus Egyetem (korábban: Főiskola) Természetföldrajzi és Geoinformatikai tanszékének főiskolai docense. Földrajz – biológia szakos tanár. Tanulmányait Egerben, és Szegeden végezte. Eddigi pályafutásom során tanított általános iskola alsó tagozatában harmadikosokat és negyedikeseket, volt kollégiumi nevelőtanár, és természeti földrajzzal, földtannal foglalkozó tárgyakat tanított főiskolán. 2006-ban szerezett PhD fokozatot Debrecenben. Fő kutatási területe az őséletnyomtanon belül a bioeróziós szerkezetek vizsgálata. Fontos számára az olvasás, az utazás, a túrázás, az ásványok és az ősmaradványok gyűjtése.

2010–

Bodó Péter

1998-tól a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Bugát Pál Egyesületének igazgatója. Az 1999-ben létrejött Egri Civil Kerekasztal alapító- és jelenleg is aktív tagja, melyen keresztül nagy mértékben hozzájárul Eger város és Heves megye civiljeinek egymás közötti, illetve az önkormányzattal történő kapcsolataik építéséhez.

2004-től a Nemzeti Civil Alapprogram Északmagyarországi Kollégiumában két cikluson keresztül képviselte a megyei civil szervezetek érdekeit.

Folyamatosan részt vesz civil szervezetfejlesztési feladatokban, tanácsadó-szakértőként. Szakmai támogatója a Magyarországon elsőként megalakult Közösségi Alapítványnak. Nemzetközi kapcsolatai is széleskörűek, melyek tapasztalatait szívesen adja át a helyi szervezeteknek.

A további fontos közreműködők közül:
A TIT Bugát Pál Egyesülete korábbi megyei titkára, igazgatója: dr. Tóth Vilmosné

Az angol-magyar tolmácsok az utóbbi évtizedekben: Bóta Csaba és Prokai Rózsa
Amikor volt/van olasz-magyar tolmácsolás: Klaniczay Péter
A kezdetekben a német-magyar tolmácsolás: Löffler Aurélné (20 éven keresztül)

A nyári egyetem helyszíneiről

1. Eger, TIT épülete, Klapka György utca 9.
2. Eger, Ifjúsági Ház
3. Eger, Lyceum – Eszterházy Károly főiskola
4. Noszvaj, De la Motte kastély – Oktatási Központ
5. Eger, Szépasszony-völgye, Villa-völgy panzió
6. Noszvaj, Nomád hotel

Noszvaj, De la Motte kastély, főhomlokzat
Klaniczay Péter felvétele, 2015

A kastély melletti oktatási központnak a kastélykerthez kapcsolódó szabadtéri része. Fejérdy Tamás felvétele, 2013

Eger Villa-völgy panzió. M Aradi Csilla felvétele, 2010

Az utóbbi évek állandó és nagyon kedvelt helyszíne, a Balogh család tulajdonában lévő Nomád Hotel & Campsite, Noszvaj-Síkfőkúton. Klaniczay Péter felvétele, 2021

Kirándulási helyszínek

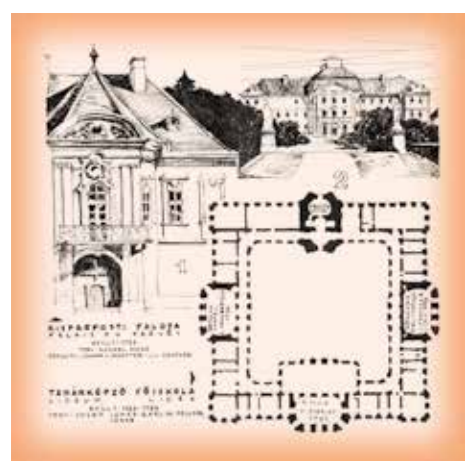
A Nyári Egyetem koncepciójába már a kezdetektől fogva szorosan és szervezesen beletarozott és beletartozik, hogy szakmai tanulmányutakon, valós helyszíneken valós műemlékekkel találkozzanak a résztvevők. Mégpedig úgy, hogy lehetőleg az adott műemléket a legjobban ismerő szakember(ek) mutassák be nekik.

Mivel a Nyári Egyetem legalábbis abban az értelemben helyhez kötött, hogy Eger és közvetlen környéke volt és maradt az „epicentruma", elgondolható, hogy az egymást követő évek és évtizedek alatt gyakorlatilag minden olyan helyszín, műemlék belekerült már valamennyi alkalommal a tanulmányi kirándulás programjába, amelyik az – autóbusszal – egy nap alatt elérhető, oda-vissza bejárható távolságon belül van. Külön elismerés illeti a nyári egyetemi alkalmak, és ezen belül a kirándulások megszervezőit, hogy az esetleges ismétlődések ellenére is mindig új, és mindig vonzó tudott maradni a rendezvénynek ez a program-eleme. Ehhez minden bizonnyal nagyban hozzásegít az a körülmény, hogy az egymást követő évek egyetemi foglalkozásainak központi témája nagyon sokszínű, és a kirándulás az adott témához kapcsolódik, amennyire csak lehet.

Ez természetesen egyszerre jelent lehetőséget arra nézve, hogy egy-egy helyszínt más-más alkalommal eltérő téma illusztrációjaként lehessen bemutatni, és egyszerre jelent kötöttséget, hogy az adott „utazási rádiuszon" belül valóban a témához kapcsolódó helyszínek sorakozzanak egymás után a kirándulási útvonalon. A mindig nagy örömmel fogadott és átélt kirándulások mögött tehát jelentős eszmei és gyakorlati szervezési munka van, amelynek eredményes megvalósítása az utóbbi években Kovács Erzsébetnek, és a megvalósítás technikai szervezésében őt támogat ICOMOS MNB Titkárság munkatársainak volt köszönhető (Béres-Pakulár Ibolyának, például). Mindehhez hozzájárul még a TIT Bugát Pál Egyesületének, személy szerint Bodó Péter igazgató úrnak a szűkebb-tágabb környezetet felölelő helyismerete, közreműködése.

A RAMNYE hallgatói Terényben hallgatják Fáy Dániel ismertetését – 2013

Kirándulási kalauz – 1974 Levárdy Ferenc munkája

ABC szerint sorba rendezve, a nem magyarországi helyszínek dőlt betűvel szedve

- Aggtelek, *Alsósztregova (Dolná Strehová)*, Aszód,
- Balassagyarmat, Bélapátfalva, *Betlér (Betliar)*, Bodony, Bódvaszilas, Bogács, Boldogkőváralja, Boldva
- Cserépváralja, Cserhátsurány, *Csetnek (Štítnik)*
- Debrecen, Diósgyőr, Disznókő
- Edelény, Eger, Egerszalók, *Eperjes (Prešov)*, Erdőtelek
- Fáj, Feldebrő, Felsődobsza, Fülek, Füzér
- Galyatető, Gibárt, Gödöllő, Gömörszőlős, Gönc, Gyöngyös
- Hajdúböszörmény, Hatvan, Hollókő, Hortobágy,
- Ipolytarnóc
- Jászberény, Jósvafő
- Kács, *Kassa (Košice)*, Kecskemét, Kisnána, *Krasznahorka (Krásnohorské Podhradie)*,
- Lillafüred, *Losonc (Lučenec)*
- Mád, Mátraverebély (Szentkút), Mezőcsát, Mezőkeresztes, Mezőkövesd, Mezőszemere, Mezőtárkány, Mikófalva, Miskolc, Monok
- Nádudvar, Nagyiván, Noszvaj
- Ómassa, Ónod, Ózd
- Parád, Parádsasvár, Pásztó, *Pelsőc (Plešivec)*, Pétervására, Putnok
- Recsk, Regéc, *Rozsnyó (Rožňava)*
- Sajókaza, Salgótarján, Sárospatak, Sástó, Sátoraljaújhely, Sirok
- Szalonna, Szarvaskő, Szécsény, Szeged, *Szepesszombat (Spišská Sobota), Szepesvára (Spišské Podhradie)*, Széphalom, Szerencs, Szihalom, Szikszó, Szilvásvárad, Szirák, Szirák, *Szklabonya (Sklabiná)*, Szokolya, Szomolya
- Tállya, Tar, Tarcal, Tard, Tarnaszentmária, Telkibánya, Terény, Tiszacsege, Tiszadob, Tokaj, Tolcsva, Tura
- Vizsoly

Kiránduló csapat RAMNYE 2010. Sylvester Edina felvétele

Együttműködők, támogatók

Az Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetemek kezdettől fogva több szervezet együttműködésének köszönhetően jöttek létre és tudott a „folyamuk" fennmaradni, viszont a támogatók köre és az egyes támogatók támogatásának az intenzitása időben többször is megváltozott.

1. A kezdetekkor, és az első évtizedekben, lényegében a rendszerváltozásig
az **Országos Műemléki Felügyelőség** és partnerei,
a **TIT Bugát Pál Egyesülete, Eger Megyei jogú Város Tanácsa** és
a **Heves Megyei Tanács** működtek együtt.
Tartalmi kérdésekben az OMF (és az akkor még lényegében e szervezet keretén belül működő ICOMOS MNB), szervezési kérdésben az egri partnerek szerepe volt meghatározó.

---

2. A rendszerváltás után 1992-től az OMF jogutód
Országos Műemlékvédelmi Hivatal folytatta, majd 2001-től e szervezet jogutódja, a **Kulturális Örökségvédelmi Hivatal** vette át a tartalmi előkészítés, szervezés szerepét, az időközben egyesületi szervezeti formában önállósuló
ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság egyre határozottabbá váló szerepvállalásával, a KÖH egyidejű „kivonulásával". Az időközben bekövetkezett közigazgatási-szervezeti változások következtében Heves Megye szerepe lényegében megszűnt, Eger városa is háttérbe húzódott, de egri partnerként továbbra is meghatározó szerepet vitt
a **TIT Bugát Pál Egyesülete.**
Az intézményi támogatói háttér „lazulása" jelentkezett a rendezvény finanszírozásával kapcsolatos kihívásokban, nehézségekben, ebben helyzetben tehát jelentős változásokra volt szükség.

---

3. Az első 2000-es évtized közepétől az ENYE-RAMNYE szervezésében a központi műemlékvédelmi, illetve örökségvédelmi szervezet „kivonulásával" keletkezett vákuumot betöltve, a főszerepet mintegy kényszerhelyzetben
az **ICOMOS MNB** vette át, a helyi szervezésben továbbra együttműködő partnere maradt
a **TIT Bugát Pál Egyesülete**.
Ebben a helyzetben sorsdöntő volt – és azóta is az maradt – a 2006-ban belépett, és azóta rendszeres támogatást nyújtó partner,
a **Nemzeti Kulturális Alap**.

A fentiekben nagy vonalakban bemutatott együttműködési és támogatói partnerségek mellett természetesen számos olyan szervezettel, intézménnyel, személlyel működtek együtt az ENYE-RAMNYE szervezői, akik például a helyszínlátogatások biztosításában, lebonyolításában működtek közre, nyújtottak mással nem helyettesíthető segítséget.

Nem szabad arról sem megfeledkezni, hogy az 50 év nyári egyetemeinek hazai és külföldi előadói igen jelentős mértékben járultak hozzá mind szellemi, mind pedig anyagi

közreműködőként, hiszen például az útiköltségüket maguk fedezték, és az előadásokba fektetett időhöz és energiához képest igencsak szerény mértékű, inkább csak jelképes tiszteletdíjban részesültek. A hallgatók pedig ugyancsak maguk fedezték az utazási költségeiket, és bár a támogatásoknak köszönhetően nagyon kedvezményesnek is lehet mondani a részvételi díjakat, azért azt is ki kellett fizetniük. Nekik maguknak – vagy az őket delegáló intézményeknek. Inkább kivételes, de annál nagyobb elismerést érdemel, hogy alapítványi támogatásra is volt – van példa, amely fiatal szakemberek számára teszi elérhetővé, elérhetőbbé a részvételt.

Végezetül: ahol és amikor az ICOMOS MNB szerepéről esik szó, ott nem valami személytelen intézmény gépies és jól megfizetett munkájára kell gondolni: ennek a szakmai civil szervezetnek elsősorban a mindenkori vezetői, vezetősége, tagságából sokan, és a Nemzeti Bizottság Titkárságának munkatársai jelentős személyi többlet-vállalásokkal járultak és járulnak hozzá az ENYE-RAMNYE fennmaradásához, eredményes, elismerésre méltó működésének biztosításához.

Deme Péter

A Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem támogatásáról

Tudomásom és emlékezetem szerint a Nemzeti Kulturális Alap kebelében 2004-ben hozták létre a Műemléki és Régészeti Kollégiumot, Román András vezetésével. Ő sajnos ezt követően nagyon hamar, 2005 novemberében elhunyt.

A Kollégium az NKA honlapjának tanúsága szerint 2006-ban nyújtott támogatást először az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottságának a nyári egyetem megrendezéséhez. (Annak, hogy nem korábban, nem rögtön a megalakítás után, valószínűleg az lehetett a fő oka, hogy Román András kiemelkedő szerepet játszott a program megszületésében és évente való megrendezésében, egészen haláláig.) Ettől kezdve tudomásom szerint minden esztendőben – a szervezeti változások közepette és ellenére – szerepelt a támogatottak között a program, 2007-től Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem (RAMNYE) néven. Amikor megszűnt az állami háttér és a fokozatosan csökkenő állami forrás is elapadt, lényegében egyedül az NKA szakmai kollégiumának támogatása tette lehetővé a megrendezését.

Azt kérdezik tőlem, „miért is annyira fontos, támogatandó az NKA-nak az ENYE-RAMNYE"? Tulajdonképpen nagyon egyszerű és könnyű a válasz. Előtte azonban érdemes tisztázni: nem „az NKA-nak" volt fontos és fontos ma is, hanem a mindenkori szakmai kollégiumnak, amelynek munkájában olyanok vettek és vesznek részt, akik tisztában vannak ezzel a válasszal. A RAMNYE az egyetlen olyan szakmai rendezvény, program, amely az elmúlt ötven esztendőben folyamatosan és következetesen foglalkozott a műemlékek kezelésének és a műemlékvédelem témakörének minden elemével. Előadói és hallgatói között a hazai érdekeltek és érdeklődők mellett számos külföldi, határon túli vagy távolabbi országban tevékenykedő szakember is részt vett és vesz.

A Műemléki és Régészeti Kollégium, majd 2012-től az Építőművészet és Örökségvédelem, 2016-tól pedig az Örökségvédelem Kollégiumának tagjai mindig meg voltak győződve arról, milyen fontos a műemlékvédelem szervezeti kereteinek folytonos változása, majd megszűnése közepette ez a tisztán szakmai alapon szerveződő, az elmélet és a gyakorlat területén egyaránt sokféle témakört feldolgozó és sokirányú tapasztalatot a résztvevőkkel megosztó program. Csak remélni lehet, hogy amíg lesz Nemzeti Kulturális Alap és annak a műemlékvédelem támogatását (is) feladatának tekintő szakmai kollégiuma, addig mindig meg fogják teremteni a forrást ennek a nagy hagyományú és jól szervezett nyári egyetemnek a támogatására. Miként egyébként még néhány más program, rendezvény esetében is.

Dulácska Zsolt

A Magyar Építész Kamara Továbbképzési Szakértői Testület volt elnökének levele a Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem minősítéséről

Kedveseim![76]

A Magyar Építész Kamara továbbképzési rendszere jogszabályi előírás alapján 2007. jan. 1-évl indult el.

Az internetes képzési rendszer adatbázis 2010 év elején indította el a kamaránk, de a korábbi (2007–2010) befogatott képzések listái is megvannak.

A Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem kiváló éves programsorozatát feljegyzéseim szerint először 2007-es évben vettük be a kamara továbbképzési rendszerébe a „2007/52.A" elbírálási törzsszámmal.

Azóta rendszeres programként minden évben jelen van a MÉK szakmai továbbképzési rendszerében, és remélem ez így is lesz a világ végezetéig.

Üdvözlettel
Dulácska Zsolt
okl. építészmérnök
építész vezető tervező
a MÉK Továbbképzési Szakértői Testület volt elnöke

76 Az akkreditálás adatainak egyeztetése végett a Kamarának írott hivatalos e-mailre adott válasz

Bibliográfia, az ENYE/RAMNYE a sajtóban – válogatás

Összeállította: Bardoly István és Klaniczay Péter

1970

Megalakult az Egri Nyári Egyetem Intéző Bizottsága. Témakör: a műemlékvédelem. *Népújság,* 1970. november 13. 8.

1971

(szerk.): Egri nyári egyetem. (1971. aug. 2–11.) *Műemlékvédelem*, 2. 1971. 101.

(pécsi) [Pécsi István]: Egri Nyári Egyetem ’71. 18 országból 35 résztvevő. Ülésezett az Intéző Bizottság. *Népújság*, 1971. július 10. 8.

(pécsi) [Pécsi István]: Egri Nyári Egyetem ’71. Ünnepélyes megnyitó a Technika Házában. *Népújság*, 1971. augusztus 3. 1.

Egri Nyári Egyetem ’71. Az egri vár építési korszakai. Gerő László és Détshy Mihály előadása. *Népújság*, 1971. augusztus 5. 8.

Pécsi István: A barokk szerelmesei. *Népújság*, 1971. augusztus 8. 4.

(pécsi) [Pécsi István]: Egri Nyári Egyetem ’71. A nyári egyetem vendégei. Veikko Okko professzor. *Népújság*, 1971. augusztus 11. 4.

Záróünnepség, diplomaosztás a Technika Házában. *Népújság*, 1971. augusztus 12. 1.

(pécsi) [Pécsi István]: Mérlegen az első egri nyári egyetem. *Népújság*, 1971. augusztus 15. 4.

1972

Egri Nyári Egyetem (1972) Műemléki helyreállítások előkészítése. Az Egri Nyári Egyetem előadásai, 1972. július 31. – augusztus 9. Budapest – Eger, Országos Műemléki Felügyelőség – Heves Megyei TIT, [1975]. 79 p. *tartalma:*

Merényi Ferenc: Százéves a magyar műemlékvédelem. 5–16. *Dercsényi Dezső:* Műemlékvédelem és tudományos kutatás. 17–26. *Entz Géza:* A műemléki helyreállítások tudományos előkészítése és a tudományos dokumentáció. 27–38. *Barcza Géza:* Az igazgatási munka a helyreállítások előkészítésében. 39–48. *Borsos Béla:* Az Országos Műemléki Felügyelőség dokumentumtára. 49–62. *Kozák Károly:* Az egri vár története. 63–70. Tombor Tibor: A Casagrande–kutatás és Eger. 71–78.

Egri Nyári Egyetem, 1972. július 31. – augusztus 9. *Műemlékvédelem,* 5. 1971. 239.

Levárdy Ferenc: A műemlékvédelem centenáriuma és Eger. *Népújság,* 1972. május 7. 4.

(pécsi) [Pécsi István]: A téma ismét a műemlékvédelem. Hétfőn nyitják meg a második Egri Nyári Egyetemet. *Népújság,* 1972. július 30. 12.

(pécsi) [Pécsi István]: Megnyitó a Technika házában. Egri Nyári Egyetem ’72. *Népújság,* 1972. augusztus 1. 1.

(pécsi) [Pécsi István]: Ismerkedési est a főiskola pinceklubjában. Egri Nyári Egyetem ’72. *Népújság,* 1972. augusztus 3. 4.

(pécsi) [Pécsi István]: Egy hét jugoszláv szemmel. *Népújság,* 1972. augusztus 5. 8.

(pécsi) [Pécsi István]: Újságírónő Magdeburgból. Az egri nyári egyetem vendégkönyve. *Népújság,* 1972. augusztus 6. 12.

(hekeli): Csuvas vendégek Egerben. Élményeinket elmondjuk az otthoniaknak. *Népújság,* 1972. augusztus 8. 1.

(pécsi) [Pécsi István]: Ismerkedés a megyével. Egri Nyári Egyetem ’72. *Népújság,* 1972. augusztus 9. 8.

(pécsi) [Pécsi István]:”Viszontlátásra Egerben”. Befejeződött az Egri Nyári Egyetem ’72. *Népújság,* 1972.augusztus 10. 1.

1973

Egri Nyári Egyetem (1973) Műemlékvédelem és urbanisztika. Az Egri Nyári Egyetem előadásai, 1972. július 30. – augusztus 8. Budapest – Eger, Országos Műemléki Felügyelőség – Heves Megyei TIT, [1974]. 118 p. *tartalma:*

Barcza Géza: Az intézményes magyar műemlékvédelem. 5–25. *Borics László:* Az elvárosaisodás XX. századi problémái Heves megyében. 27–37. *Borsos Béla:* Öröklött városszerkezetek, mint az élő város formáló tényezői. 39–49. *Román András:* Népi építészeti együttesek védelme Magyarországon. 51–61. *Kahovszkij, V. F.:* Műemléki környezetek védelme a Csuvas Autonóm Szocialista Köztársaságban. 63–74. *Merényi Ferenc:* Újabb épületek műemléki környezetben Magyarországon. 75–82. *Stefano, Roberto:* Korszerű építészet Olasz történelmi városokban. 83–88. *Zámbori Ferenc:* Eger város rendezési tervei. 89–101. *Veres Zoltán:* Vita Eger rendezéséről. 103–108.

Július 30-án nyílik a műemlékvédelmi tagozatú nyári egyetem. 40 külföldi résztvevő – előadás az olasz és a csuvas műemlékvédelemről – ismerkedés az egri városépítéssel. *Népújság,* 1973. július 18. 8.

(p. i.) [Pécsi István]: Korszerű városrendezés, műemléki környezetben. Megnyitó július 30-án. Nyári egyetem Egerben. *Népújság,* 1973. július 28. 8.

G. Szabó László: Merre tart a műemlékvédelem? Nyári egyetem Egerben. *Magyar Hírlap,* 1973. július 31. 6.

(pécsi) [Pécsi István]: Megnyitották a műemlékvédelmi tagozatú nyári egyetemet. *Népújság,* 1973. július 31. 8.

Egri Nyári Egyetem ’73. Milyen a magyar műemlékvédelem? *Népújság,* 1973. augusztus 1. 8.

Pécsi István: Hallgatók, Csuvasiából. A nyári egyetem vendégkönyve. [Vaszilij Kahovszkij, Gerold Alekszejev, Gennadij Krasznov, Anatolij Filippov] *Népújság,* 1973. augusztus 3. 4.

V. F. Kahofszkij: A múlt örökségének védelme Csuvasiában. *Népújság,* 1973. augusztus 5. 8.

Pécsi István: Professzor, Nápolyból. A nyári egyetem vendégkönyve. *Népújság,* 1973. augusztus 9. 4.

(pécsi) [Pécsi István]: „Európában egyedüli kezdeményezés.” Záróünnepség, diplomaosztás az egri nyári egyetemen. *Népújság,* 1973. augusztus 9. 8.

1974

Egri Nyári Egyetem (1974) A Műemlékek restaurálása. Az Egri Nyári Egyetem előadásai, 1974. július 29. – augusztus 7. Budapest – Eger, Országos Műemléki Felügyelőség – Heves Megyei TIT, [1974]. 118 p. *tartalma:*

Barcza Géza: A műemléki gondoskodás és a hazafias nevelés. 5–14. *Levárdy Ferenc:* A műemlékek megőrzésének komplex szemlélete. 15–23. *Koppány Tibor:* Épületek, épületmaradványok és romok konzerválása. 25–31. *Szakál Ernő:* Konzerválás–restaurálás–pótlás. 33–43. *Illés János:* Faliképek feltárása, konzerválása és restaurálása. 45–58. *Tatic, Vukosava:* A jugoszláv műemlékvédelem és tartományi restaurátori szervezete és gyakorlata. 59–68. *Géczi Csaba:* Favédelem és farestaurálás. 69–80. *Román András:* Restaurátori tevékenység a népi műemlékek védelmében. 81–90. *Bakó Ferenc:* Népi műemlékek restaurálása Heves megyében. 91–98.

Az 1974. évi Egri Nyári Egyetem tárgya ismét a műemlékvédelem lesz. *Műemlékvédelem,* 18. 1974. 118–119.

(pécsi) [Pécsi István]: Megnyitották az Egri Nyári Egyetem műemlékvédelmi tagozatát. *Népújság,* 1974. július 30. 1.

Mit jelent a kőkonzerválás. *Népújság,* 1974. július 17. 8.

Tóth Lajos: Hétfőn nyitják meg az Egri Nyári Egyetem műemlékvédelmi tagozatát. *Népújság,* 1974. július 28. 12.

Négyen külföldről. Az Egri Nyári Egyetem vendégkönyve. [Ingrid Bruck, dr. Ladislaus Slisinszky, Werner Heslauer, Marja Terttu Knapas] *Népújság,* 1974. augusztus 1. [4].

Márkusz László: Hárman Targovistéből. Beszélgetés a barátságról. [Ruszi Atanaszov, Ivan Jakinov, Kojcsev Dragan] *Népújság,* 1974. augusztus 4. 3.

(pécsi) [Pécsi István]: Záróünnepség és diplomaosztás az Egri Nyári Egyetem műemlékvédelmi tagozatán. *Népújság,* 1974. augusztus 8. 1.

1975

Egri Nyári Egyetem (1975) Műemlékvédelem és társadalom. Az Egri Nyári Egyetem előadásai, 1975. augusztus 4–13. Budapest – Eger, Országos Műemléki Felügyelőség – Heves Megyei TIT, 1977. 169 p. *tartalma:*

Varga János: A vendéglátó város. 5–11. *Vonsik Gyula:* Magyarország 30 éves a szocializmus építésének útján. 13–26. *Tilinger István:* Szocialista műemlékvédelmünk három évtizede. 27–35. *Szilágyi Lajos:* A magyar műemlékvédelem távlatai. 37–45. *Szentistványi Gyuláné:* Műemlékvédelem és közművelődés. 47–53. *Mendele Ferenc:* Műemlékvédelem és ifjúság. 55–63. *Dercsényi Dezső:* A műemlékvédelem nemzetközi kapcsolatai. 65–70. *Havassy Pál:* Egyedi műemlékek helyreállítása. 73–79. *Barcza Géza:* Műemlékvédelem és idegenforgalom. *Komáry Endre:* A műemlékvédelem és idegenforgalom Heves megyei tapasztalatai. 91–97. *Román András:* Műemléki szakemberképzés. 99–108. *Levárdy Ferenc:* A műemléki helyreállítások komplex előkészítése és organizációja. 109–116. *Entz Géza:* Tudományos feldolgozás, publikálás, népszerűsítés a műemlékvédelemben. 117–122. *Kiss Dénes:* Nagyobb együttesek védelme. 123–130. *Garberg, C.J.:* A műemlékvédelem problémái Finnországban. 131–138. *Tomaszewski, Andrzei:* A lengyelországi román építészeti emlékek kutatása, megőrzése és bemutatása Wislica példáján. 141–150. *Zámbori Ferenc:* Város és környezetrendezés Egerben. 151–158. *Weber–Mariazell, Kurt:* Új

műemlékvédelmi eljárás: az építészeti modellfilm. 159–162. *Barcza Géza:* 1868–1975. 163–169.

A Nyári Egyetem Egerben. *Magyar Hírlap,* 1975. január 25. 98.

Az Egri Nyári Egyetem ez évben is megtartja Műemlékvédelmi előadássorozatát 1975. augusztus 4–13-ig. Program. *Műemlékvédelem,* 19. 1975. a borító hátsó oldalán.

Farkas András: Augusztusi téma Egerben: A műemlékvédelem. *Népújság,* 1975. augusztus 2. 4.

(pécsi) [Pécsi István]: Megnyitották a műemlékvédelmi tagozatú egri nyári egyetemet. *Népújság,* 1975. augusztus 5. 8.

(pécsi) [Pécsi István]: Megnyitották a Műemléki Albizottságok VIII. országos értekezletét. Egri nyári egyetem. *Népújság,* 1975. augusztus 6. 1.

(pécsi) [Pécsi István]: A szocialista brigádok és a műemlékvédelem. Tanácskozás a Technika házában. *Népújság,* 1975. augusztus 7. 1.

Befejeződött a Műemléki Albizottságok VIII. országos értekezlete, *Népújság,* 1975. augusztus 8. 8.

Egri Nyári Egyetem. Műemlékvédelem és idegenforgalom. *Népújság,* 1975. augusztus 12. 10.

(pécsi) [Pécsi István]: Hárman Targovistéből. [Galina Dobreva, Dobri Negyelkov, Georgi Vitalov] Tanárnő az USA-ból. [Carolina Ryder] Építész Spanyolországból. [Carlato Navarro Palanca, Maria Dolores Fernandez Yanez] Az egri nyári egyetem vendégkönyve. *Népújság,* 1975. augusztus 13. 4.

(pécsi) [Pécsi István]: Záróünnepség diplomaosztás. Egri nyári egyetem. *Népújság,* 1975. augusztus 14. 4.

(pécsi) [Pécsi István]: Reneszánsz, gondokkal. Beszélgetés a műemlékvédelemről [Tilinger Istvánnal]. *Népújság,* 1975. augusztus 24. 4.

1976

Egri Nyári Egyetem (1976) A műemlékvédelem elvi kérdései. Az Egri Nyári Egyetem előadásai, 1976. augusztus 2–11. Budapest – Eger, Országos Műemléki Felügyelőség – Heves Megyei TIT, 1978. 119 p. *tartalma:*

Tilinger István: A magyar műemlékvédelem eddigi útja, fejlődése. 7–15. *Barcza Géza:* A műemlékek fenntartás rendszere, a műemlékek hasznosítása. 21–29. *Román András:* A velencei karta és a magyar műemlékvédelem. 33–41. *Mendele Ferenc:* A műemléki helyreállítás irányelvei. 45–49. *Havassy Pál:* A műemléki jelentőségű területek helyreállításának speciális irányelvei. 53–61. *Levárdy Ferenc:* A gyöngyöspatai templom művészettörténeti kutatása. 65–72. *Kovács Béla:* A gyöngyöspatai templom története és régészeti kutatása.75–83. *Koppány Tibor:* A gyöngyöspatai templom építészeti helyreállítása. 85–91. *Cevat Endre:* Műemlékvédelem Törökországban. 93–102. *Kőfalvi Imre:* Kőbetegségek és restaurátori kezelésük. 103–112. *Zámbori Ferenc:* Az egri városrendezési tervek műemléki vonatkozásai. 113–119.

Műemlékvédelmi tagozatú nyári egyetem Egerben. Augusztus 2-től 11-ig. *Népújság,* 1976. július 28. 6.

Tizenhat országból – száz hallgató. Hétfőn kezdődik a műemlékvédelmi tagozatú egri nyári egyetem. *Népújság,* 1976. augusztus 1. 12.

(pécsi) [Pécsi István]: Megnyitották az egri nyári egyetemet. *Népújság,* 1976. augusztus 3. 1–2.

(pécsi) [Pécsi István]: Egri nyári egyetem. Előadás a magyar műemlékvédelem történetéről. *Népújság,* 1976. augusztus 4. 6.

(pécsi) [Pécsi István]: Befejeződött az egri nyári egyetem. *Népújság,* 1976. augusztus 12. 6

(pécsi) [Pécsi István]: Építész, Peruból. Az egri nyári egyetem vendégkönyve. [Lucila Uzatequi] *Népújság,* 1976. augusztus 7. 8.

(pécsi) [Pécsi István]: Hol tart ma a magyar műemlékvédelem. Beszélgetés dr. Tilinger Istvánnal, az Országos Műemléki Felügyelőség igazgatójával, *Népújság,* 1976. augusztus 8. 6.

(pécsi) [Pécsi István]: Befejeződött az egri nyári egyetem. Zárás, diplomaosztás. *Népújság,* 1976. augusztus 12. 6

1977

Egri Nyári Egyetem (1977) A műemlékhelyreállítás gyakorlata. Az Egri Nyári Egyetem előadásai, 1977. augusztus 1–10. Budapest – Eger, Országos Műemléki Felügyelőség – Heves Megyei TIT, 1978. 113 p. *tartalma:*

Tilinger István: A magyar műemlékállomány elemzése. 5–13. *Mendele Ferenc:* A magyar műemlékvédelem középtávú tervei. 15–24. *Barcza Géza:* Műemlékeink hatósági felügyelete. 25–34. *Zádor Mihály:* A műemléki épületek utólagos falszigetelésének elméleti és gyakorlati kérdései. 35–41. *Havassy Pál:* Műemlékek korrózióvédelmének gyakorlati kérdései. 43–53. *Kozák Károly:* Régészeti feltárások az egri várban, különös tekintettel azok szervezésére és dokumentálására. 55–62. *Sedlmayr János:* Az egri vár helyreállítása. 63–71. *Dávid Ferenc:* A falkutatás szerepe a műemléki helyreállításokban. 73–82. *Géczy Csaba:* A gyöngyöspatai faszobrászati helyreállítás. 83–93. *Szakál Ernő:* Középkori kőfaragó szerkesztések. 95–106. *Valuch István:* Műemlékek védelme az Egri Főegyházmegye területén. 107–114.

Augusztus 1-től 10-ig műemlékvédelmi tagozatú nyári egyetem Egerben. *Népújság,* 1977. július 26. 8.

(pécsi) [Pécsi István]: Tíz hasznos nap. *Népújság,* 1977. július 31. 4.

Hallgatók, tizenegy országból. Megnyitották a műemlékvédelmi tagozatú egri nyári egyetemet. *Népújság,* 1977. augusztus 2. 1.

Előadás a magyar műemlékvédelemről. Egri nyári egyetem. *Népújság,* 1977. augusztus 3. 6.

Ismerkedés a műemlékekkel. Egri nyári egyetem. *Népújság,* 1977. augusztus 5. 8.

A falkutatás és a műemlékvédelem. *Népújság,* 1977. augusztus 7. 12.

(pécsi) [Pécsi István]: Színvonalas előadások, hasznos tapasztalatcserék. Befejeződött a műemlékvédelem tagozatú egri nyári egyetem. *Népújság,* 1977. augusztus 11. 7.

Pécsi István: Hogyan óvjuk a múlt hagyatékát. Beszélgetés a műemlékvédelemről. [Tilinger Istvánnal és Mendele Ferenccel] *Népújság,* 1977. augusztus 14. 4.

Pécsi István: Hogyan óvjuk a múlt hagyatékát? Beszélgetés a magyar műemlékvédelemről [Tilinger István, Mendele Ferenc] *Népújság,* 1977. augusztus 14. 6.

Pécsi István: Egy tudós szenvedélye. Beszélgetés dr. Hans Foramitti professzorral. Egri vendégkönyv. *Népújság,* 1977. augusztus 25. 4.

1978

Egri Nyári Egyetem (1978) A műemlék és környezet. Az Egri Nyári Egyetem előadásai, 1978. július 30–augusztus 9. Budapest – Eger, Országos Műemléki Felügyelőség – Heves Megyei TIT, 1979. 103 p. *tartalma:*

Dér Béláné: Eger rendezésének speciális szempontjai. 5–15. *Tilinger István:* A magyar műemlékvédelem jellegzetességei. 17–26. *Tompai Géza:* Területrendezés és fejlesztés és annak műemléki vonatkozásai. 27–34. *Barcza Géza:* A területi védelemre vonatkozó műemlékvédelmi és egyéb jogszabályok. 35–42. *Horler Miklós:* A modern építészet történeti együttesekben és műemlékekben. 43–55. F. *Czeglédy Ilona:* A diósgyőri vár régészeti és történeti kutatása. 57–62. *Ferenczy Károly:* A diósgyőri vár építészeti helyreállítása. 63–73. *Örsi Károly:* Történeti kertek, parkok helyreállítása. 75–84. *Mendele Ferenc:* Falusi népi építészeti együttesek védelme és hasznosítása. 85–94. *Ihrig Dénes:* Településeink infrastruktúrájának is fejlesztésének műemléki vonatkozásai. 95–103.

Az egri nyári egyetem programja. A műemlék és környezete – Fábri Zoltán alkotói útja. *Népújság,* 1978. június 10. 4.

(pécsi) [Pécsi István]: Műemlékbarátok. *Népújság,* 1978. július 30. 6.

(pán): Előadás a magyar műemlékvédelemről. Egri nyári egyetem. *Népújság,*1978. augusztus 2. 8.

A múlt nyomában, a megyénkben. Sok kérdés a műemlékvédelemről [interjú Havasi Pállal]. *Népújság,* 1978. augusztus 3. 4.

(pécsi) [Pécsi István]: Színvonalas előadások, tartalmas viták. Befejeződött a műemlék tagozatú nyári egyetem. *Népújság,* 1978. augusztus 10. 4.

Pécsi István: Az egri nyári egyetem vendégkönyve. A bolgár ICOMOS-bizottság titkára. *Népújság,* 1979. augusztus 11. 4.

Pécsi István: Az ICOMOS elnöke. A nyári egyetem vendégkönyve. [Raymond Lemaire] *Népújság,* 1978. augusztus 13. 3.

Götz, Ernst: Beszámoló a magyarországi Egri Nyári Egyetemen való részvételemről, 1978. július 7-től augusztus 8-ig. *Műemlékvédelem,* 23. 1979. 361–362.

1979

Egri Nyári Egyetem (1979) Népi építészeti emlékeink védelme. Az Egri Nyári Egyetem előadásai, 1979. július 30–augusztus 8. Budapest – Eger, Országos Műemléki Felügyelőség, Heves Megyei TIT, 1980. 113 p. *tartalma:*

Kalmár Péter: A vendéglátó város. 5–10. *Tilinger István:* A Magyar Tanácsköztársaság műemlékvédelme. 11–17. *Barabás Jenő:* A magyar népi építészet táji–történeti tagolódása. 19–25. *Barcza Géza:* A népi műemléki állomány elemzése és helyszíni megmentésének rendszere. 27–40. *Mendele Ferenc:* Népi műemléki jelentőségű területek, népi építészeti együttesek. 41–49. *Tóth Zoltán:* A falusi települések rendezésének és fejlesztésének műemléki szempontjai. 51–57. *Kurucz Albert:* A népi műemlékek megmentése szabadtéri néprajzi gyűjteményekbe történő betelepítéssel. 59–66. *Kecskés Péter:* A népi műemléki kutatás és felmérés. 67–70. *Komjáthy Attila:* Hollókő védett faluközpontjának rekonstrukciója népi épületeinek hasznosítása és helyreállítása. 71–78. *Bakó Ferenc:* Népi építészeti emlékek és védelmük Heves megyében. 85–90. *Sisa Béla:* Népi–ipar műemlékek védelme.

91–95. *Román András:* Az ICOMOS a népi műemlékekért. 97–103. *Moutsopoulos, Nicos:* A hagyományos települések fejlesztésének sajátos problémái Görögországban. 105–113.

Műemlékvédelmi tagozatú nyári egyetem Egerben. Vendégek 12 országból – Téma a népi építészet védelme – Külföldi előadók – Szemléltető kirándulások, *Népújság,* 1979. július 11. 8.

(pécsi) [Pécsi István]: Hogyan óvjuk a múlt hagyatékát? Megkezdődött Egerben a műemléki tagozatú egri nyári egyetem. *Népújság,* 1979. július 31. 1.

Kiállítás, kirándulás, előadások. Egri nyári egyetem. *Népújság,* 1979, augusztus 4. 8.

Egri nyári egyetem. Szót kapnak a külföldi előadók. *Népújság,* 1979. augusztus 5. 12.

Egri nyári egyetem. Zárás, diplomaosztás. *Népújság,* 1979. augusztus 9. 8.

Pécsi István: Az egri nyári egyetem vendégkönyve. A bolgár ICOMOS-bizottság titkára. [Haralinpi Anicskin] *Népújság,* 1979. augusztus 11. 4.

1980

Egri Nyári Egyetem (1980) A magyar műemlékvédelem sajátos vonásai. Az Egri Nyári Egyetem előadásai, 1980. július 28–augusztus 6. Budapest – Eger, Országos Műemléki Felügyelőség – Heves Megyei TIT, 1981. 123 p. *tartalma:*

Kalmár Péter: A vendéglátó város. 13–17. *Császár László:* A magyar műemlékvédelem fejlődésének sajátosságai. 21–24. *Mendele Ferenc:* A magyar műemlékvédelem szervezete és annak főbb jellegzetességei. 27–31. *Barcza Géza:* A műemlékek hatósági és társadalmi védelme. 35–39. *Villangó István:* Múzeumügy és műemlékvédelem. 43–48. *Hokkyné Sallay Marianne:* A műemlék–helyreállítási tevékenység tudományos előkészítése. 51–54. *Komjáthy Attila:* A műemlék helyreállítás irányelvei, az építészeti tervezés szerepe és helye a műemléki helyreállítás folyamatában. 57–61. *Kozák Károly:* Az egri vár feltárása, 1957–1980. 65–66. *Nándori Klára:* Az egri vár helyreállítási munkái. 69–71. *Román András:* A magyar műemlékvédelem a nemzetközi integrációban. 75–79. *Widtman, Heino:* A magyar műemlékvédelem osztrák szemmel. 83–85. *Rakonczay Zoltán:* A környezet–, a természet–, és a műemlékvédelem kapcsolata. 89–91. *Zádor Mihály:* Műemlékvédelmi szakemberek képzése. 95–98. *Dér Béláné:* Eger város kulturális központjának pályázata. 109–117. *Tilinger István:* Az Egri Nyári Egyetem műemléki tagozatának 10 éve. 121–123.

Egri Nyári Egyetem „műemlékvédelem" 1980. július 28 – augusztus 6. *Műemlékvédelem,* 1. 1980. 67.

Az idén tíz esztendős. Az egri nyári egyetem. *Magyar Hírlap,* 1980. május 5. 6.

Nyári egyetemek Egerben. *Népújság,* 1980. május 18. 1.

Mit ígér a műemlékvédelmi nyári egyetem? Jubileumi rendezvénysorozat – Külföldi előadók – Kirándulások. *Népújság,* 1980. július 17. 4.

Hétfőtől tizedik alkalommal. Műemlékvédelmi nyári egyetem Egerben. *Népújság,* 1980. július 27. 6.

Megnyitották Egerben a műemlékvédelmi tagozatú nyári egyetemet. Hallgatók 14 országból. *Népújság,* 1980. július 29. 1.

Megnyílt az egri nyári egyetem. *Népszabadság,* 1980. július 29. 4.

Tanulmányi kirándulás, előadások, viták. Egri nyári egyetem. *Népújság,* 1980. augusztus 1. 8.

Műemlékvédelmünk külföldi szemmel. Az egri nyári egyetem folytatja munkáját. *Népújság,* 1980. augusztus 2. 1.

Pécsi István: Hárman a törzshallgatók közül. „Összeköt bennünket a hivatás szeretete." Vendégkönyv. [Tóth Zoltán, Lévay Endre, Bulics Vlado] *Népújság,* 1980. augusztus 3. 4.

Pécsi István: Hol tart a magyar műemlékvédelem? Beszélgetés szakemberekkel. [Barcza Géza, Mendele Ferenc] *Népújság,* 1980. augusztus 6. 4.

Pécsi István: Színvonalas kínálat, hasznos tapasztalatcsere. Befejeződött a műemlékvédelmi tagozatú nyári egyetem. *Népújság,* 1980. augusztus 7. 1.

Widtmann, Heino: Magyar műemlékvédelem osztrák szemmel. Előadás az Egri Nyári Egyetem keretében 1980. augusztus 2-án. *Műemlékvédelem,* 25. 1981. 161–167.

1981

Egri Nyári Egyetem (1981) Képzőművészeti emlékek védelme. Az Egri Nyári Egyetem előadásai, 1981. július 28–augusztus 4. Budapest – Eger, Országos Műemléki Felügyelőség– Heves Megyei TIT, 1982. [1984]. 102 p. *tartalma:*

Vasas Joachim: A vendéglátó város. 13–16. *Hokkyné Sallay Marianne:* Képzőművészeti emlékek védelmének helyzete és a restaurálás néhány módszertani problémája. 19–22. *G. Györffy Katalin:* A művészettörténeti kutatás és a képzőművészeti restaurálás kapcsolata, közös eredményeik. 25–28. *Tóth Melinda:* A feldebrői falképek. 31–35. *Kovalovszky Júlia:* A feldebrői templom régészeti kutatása. 39–42. *Erdei Ferenc:* A feldebrői r.k. templom műemléki helyreállírása. 45–46. *Bodorné Szent–Gály Erzsébet:* A gyöngyöspatai r.k. templom főoltárának restaurálása. 49–51. *Szakál Ernő:* A középkori szerkesztési módszerek és azok alkalmazása a kőszobrász restaurálásban. 55–58. *Fábriné Ridovics Krisztina:* Rekonstrukció–anastylosis és kiegészítés egy későbarokk oltár helyreállításának tükrében [Cserhátsurány]. 61–65. *Gorin, I.P.:* Múzeumi restaurátorok képzése a Szovjetunióban. 69–71. *Gorin, I.P.:* A múzeumi kincsek restaurátorainak vizsgája a Szovjetunióban. 75–77. *Bérczi László:* Az egri ráctemplom ikonosztázának és faberendezésének restaurálása. 81–83. *Görbe Katalin:* A képzőművészeti restaurálások dokumentációs követelményei. 87–90. *Entz Géza:* Restaurátorképzés Magyarországon. 87–90. *Szabó Zoltán:* A kémia szerepe és jelentősége a képzőművészeti restaurálásban. 99–102.

Hétfőn nyílik a műemlékvédelmi tagozatú egri nyári egyetem. Vendégek 12 országból – Téma a képzőművészeti helyreállítás – Külföldi előadók – Tanulmányi kirándulások. *Népújság,* 1981. július 23. 8.

(pécsi) [Pécsi István]: Megnyílt Egerben a műemlékvédelmi tagozatú nyári egyetem. Hallgatók 12 országból – Hol tart a képzőművészeti helyreállítás – Örvendetes szakosodás – Több szemléltetés. *Népújság,* 1981. július 28. 1.

Hol tart a képzőművészeti helyreállítás? Egri nyári egyetem. *Népújság,* 1981. július 29. 8.

A magyar példa követendő. Beszélgetés a 100 éves műemlékvédelemről. *Népújság,* 1981, július 31. 3.

Előadások, viták, tanulmányi kirándulás. Egri nyári egyetem. *Népújság,* 1981. augusztus 2. 4.

Pécsi István: A siker titka: a sokoldalú felkészültség. Beszélgetés a Szovjetunió Restaurátori Tudományos Kutató Intézetének igazgatójával. *Népújság,* 1981. augusztus 6. 4.

1982

Egri nyári egyetem. Ranódy életmű, valamint a műemlékvédelem és a természet kapcsolata. *Népújság,* 1982. 01. 09. 1.

Mit ígér a műemlékvédelmi nyári egyetem? Külföldi vendégek – Az üzemek alapítványokat ajánlottak fel – Professzorok Belgiumból és Ausztriából – Téma: a történeti parkrekonstrukció – Tizennyolc játékfilm. *Népújság,* 1982. április 27. 1.

Nyári egyetem Egerben. Július 26-tól. *Magyar Hírlap,* 1982. július 18. 4.

Mit ígér a műemlékvédelmi nyári egyetem? Nyitás július 26 – Sok érdeklődő – Külföldi előadók – Tanulmányi kirándulások. *Népújság,* 1982. július 20. 8.

(pécsi) [Pécsi István]: Az összefogás nem volt hiába. Beszélgetés a műemlékvédelem jelenéről jövőjéről [Barcza Géza]. *Népújság,* 1982. július 24. 4.

Pécsi István: Erősödött a szakmai jelleg. Megnyitották Egerben a műemlékvédelmi tagozatú nyári egyetemet. *Népújság,* 1982. július 27. 1.

Előadások a noszvaji kastélyról. Egri Nyári Egyetem. *Népújság,* 1982. július 28. 8.

Pécsi István: A kertépítész. A nyári egyetem vendégkönyve. [Örsi Károly] *Népújság,* 1982. július 29. 4.

Nyári egyetemek Egerben. Félidő és előkészület. *Népújság,* 1982. július 30. 8.

Parkhelyreállítás külföldön. Egri Nyári Egyetem. *Népújság,* 1982. július 31. 16.

Pécsi István: : Egy magyar mérnök Bécsből. A nyári egyetem vendégkönyve. [Bódi Ferenc]. *Népújság,* 1982. augusztus 4. 4.

(pécsi) [Pécsi István]: Színvonalas előadások, baráti légkör. Befejeződött az egri műemlékvédelmi tagozatú nyári egyetem rendezvénysorozata. *Népújság,* 1982. augusztus 5. 4.

A műemlékvédelemmel… *Népszabadság,* 1982. augusztus 5. 8.

1983

Egri Nyári Egyetem (1983) Agrár és ipartörténeti emlékek védelme. Az Egri Nyári Egyetem előadásai, 1983. augusztus 1–10. Budapest – Eger, Országos Műemléki Felügyelőség –Heves Megyei TIT, 1985. 102 p. *tartalma:*

Nagy Zoltán: Az Egri Nyári Egyetem megnyitása. 5–6. *Dér Béláné:* A vendéglátó város. 7–11. *Mendele Ferenc:* A műemlékvédelem új területei. 13–19. *Szabó Lóránd:* Agrártörténeti emlékek védelme Magyarországon. 21–26. *Kiss László:* Ipartörténeti emlékek védelme Magyarországon. 27–32. *Orosz István:* A majorsági rendszer kialakulása Magyarországon. 33–38. *Kiszely Gyula:* Magyarország bányászati és kohászati műemlékei. 39–44. *Komjáthy Attila:* A rudabányai középkori református templom helyreállításának munkálatai. 45–49. *Császár László:* Korai vas– és vasbeton szerkezetek építészetünkben. 51–57. *Duranci, Bela:* Agrártörténeti emlékek a jugoszláviai Vajdaságban. 59–66. *Kerner Gábor:* Az agrárkultúra föld alatti emlékei Heves megyében. 67–69. *Sisa Béla:* A szárazmalmoktól a gőzmalmokig. 73–74. *Pusztai László:* Munkás lakótelepek a századfordulón. 77–82. *Sigrai Tibor:* A Nyugati pályaudvar vágánycsarnokának újjáépítése. 83–89. *Balassa Iván:* A keszthelyi Georgikon Majormúzeum. 91–96. *Bugár–Mészáros Károly:* Agrártörténeti emlékhelyek, történeti majorok és a mezőhegyesi mezőgazdasági építészeti együttes. 97–102.

Pécsi István: Közelebb a művelődni vágyókhoz. Beszélgetés a megyeszékhely nyári egyetemének két tagozatáról. *Népújság,* 1983. július 27. 4.

Pécsi István: Merre tart a magyar műemlékvédelem? Beszélgetés Mendele Ferenccel, az OMF igazgatójával. Az egri nyári egyetem vendégkönyve. *Népújság,* 1983. július 30. 6.

Pécsi István: Téma: az agrár- és ipartörténeti hagyaték. Megnyitották a műemlékvédelmi témájú egri nyári egyetemet. *Népújság,* 1983. augusztus 2. 1.

(pan): Az új titkár. Az egri nyári egyetem vendégkönyve. [Kalmár Péter] *Népújság,* 1983. augusztus 3. 4.

Előadások, konzultációk. Egri nyári egyetem. *Népújság,* 1983. augusztus 3. 8.

Pécsi István: A múlt örökségének védelme közügy. Az egri nyári egyetem vendégkönyve. [beszélgetés Barcza Gézával] *Népújság,* 1983. augusztus 4. 4.

Jugoszláviától a gőzmalomig. *Népújság,* 1983. augusztus 4. 8.

Külföldi előadók, tanulmányi kirándulás. Egri nyári egyetem. *Népújság,* 1983. augusztus 6. 16.

Pécsi István: Összefogás a huszonnegyedik órában. Beszélgetés Szabó Lóránddal a Magyar Mezőgazdasági Múzeum főigazgatójával. Az egri nyári egyetem vendégkönyve. *Népújság,* 1983. augusztus 7. 4.

Pécsi István: Színvonalas tapasztalatok tartalmas eszmecserék. Befejeződött az egri műemlékvédelmi tagozatú nyári egyetem. *Népújság,* 1983. augusztus 11. 1.

1984

Egri Nyári Egyetem (1984) Városméretű műemlékvédelem. Az Egri Nyári Egyetem előadásai, 1984. július 30–augusztus 8. Budapest – Eger, Országos Műemléki Felügyelőség – Heves Megyei TIT, 1985 113 p. *tartalma:*

Varjai Vilmos: Magyarország és a vendéglátó város. 5–13. *Mendele Ferenc:* A védett építészeti együttesek helye és szerepe a magyar műemlékvédelemben. 15–19. *Lőrincz József:* A területrendezés és fejlesztés műemléki vonatkozásai. 21–26. *Sedlmayr Jánosné:* Városrendezési tervek műemléki vonatkozásai. 27–32. *Román András:* Történeti városok rehabilitációja Magyarországon. 33–39. *Komjáthy Attila:* Új épületek műemléki környezetben. 41–47. *Körmendi Imre:* Eger belváros rendezési terve. 49–53. *Dér Béláné:* Eger belváros tömbrekonstrukciója. 55–59. *Komjáthy Attila:* Hollókő népi építészeti együttesének védelme. 61–67. *Mincsev, Mladen:* Az ősi Plovdiv. 69–75. *Boiret, Yves:* A védett városrészekről, illetve az „élő műemlékekről" szóló törvény. 77–81. *A. Czétényi Piroska:* Budapest műemléki problémái. 83–87. *Kerner Gábor:* Mezővárosok műemléki problémái. 83–87. *Oláh Zoltán:* Sétáló– és vásárlóutcák, gyalogos belvárosok. 95–99. *Láng Tivadar:* Településeink infrastrukturális fejlesztésének műemléki vontakozásai. 101–106. *Kriszt György:* A győri belváros műemléki rekonstrukciója. 107–113.

Pécsi István: Mit ígér az egri nyári egyetem két tagozata. Városméretű értékmentés – Hallgatók fóruma – Bacsó Péter munkássága – Videóvetítések – Nyitott programok. *Népújság,* 1984. július 19. 1.

Műemlékvédők. *Népújság,* 1984. július 29. 1.

Pécsi István: Mit ígér az egri nyári egyetem két tagozata. *Népújság,* 1984. július 19. 1.

Pécsi István: Egy amerikai Rómából. Az egri nyári egyetem vendégkönyve. [Jeanne Marie Teutonico] *Népújság,* 1984. augusztus 2. 4.

Pécsi István: Merre tart a városméretű műemlékvédelem? Beszélgetés Mendele Ferenccel, az OMF igazgatójával. A nyári egyetem vendégkönyve. *Népújság,* 1984. augusztus 5. 4.

Pécsi István: Üzenet – a jövőnek. Beszélgetés az egri tömbrekonstrukciókról. A nyári egyetem vendégkönyve. [Zámbori Ferenc] *Népújság,* 1984. augusztus 8. 4.

Pécsi István: Érdekes témakör, színvonalas előadások. Befejeződött a műemlékvédelmi tagozatú egri nyári egyetem. *Népújság,* 1984. augusztus 9. 1.

1985

Egri Nyári Egyetem (1985) A népi építészet védelme. Az Egri Nyári Egyetem előadásai, 1985. július 29–augusztus 7. Budapest – Eger, Országos Műemléki Felügyelőség – Heves Megyei TIT, 1986. 135 p. *tartalma:*

Palcsó Pál: Magyarország és a vendéglátó város. 5–12. *Bakó Ferenc:* A Heves megyei népi műemlékvédelem eredményei. 13–18. *Barabás Jenő:* A magyar népi építészet korszakai. 19–26. *Román András:* Népi vagy nemzeti építészet. 27–32. *Kerner Gábor:* A paraszti építészet változásai napjainkban. 33–37. *Mendele Ferenc:* A népi építészeti emlékek védelmének módszerei napjainkban. 39–44. *Simányi Frigyes:* Népi műemlékek megmentése a szabadtéri néprajzi múzeumokban. 45–51. *Kecskés Péter:* A kutatás és dokumentálás a népi műemlékek védelme alapja. 53–59. *Sisa Béla:* Magyar települések fatornyai. 61–66. *Hofmann Tamás:* A középkori parasztporták építészete. 67–73. *Wirt Péter:* Temetők népművészete. 75–80. *Balázs György:* A népi mesterségek műhelyei, építményei. 81–86. *Komjáthy Attila:* Szalafő komplex védelme. 87–91. *Medvecka, Maria:* A népi műemlékek védelme Csehszlovákiában. 93–97. *Vondra, Juri:* Volksarchitektur Böhmen und Mähren. 99–102. *Vyoral Tschapka, Margarete:* Schutz und Erhaltung der Denkmäler der Volksarchitektur in Österreich. 103–115. *Szigetvári János:* Festett famennyezetek, református templomok Dél–Baranyában. 117–128. *Bakó Ferenc:* Az Egri Nyári Egyetem szakmai értékelése. 129–135.

Az egri nyári egyetemen Szabó István filmjei és a népi építészet. *Népújság,* 1985. április 22. 8.

Filmművészeti és műemlékvédelmi kurzusok. *Népújság,* 1985. június 15. 14.

Nyolc országból érkeznek a műemlékvédelmi tagozatra. Nyári egyetem. *Népújság,* 1985. július 02.

Pécsi István: Műemlékvédők. *Népújság,* 1985. július 29. 1.

A népi építészet jegyében. Megnyílt az egri nyári egyetem műemlékvédelmi tagozata. *Népújság,* 1985. július 30. 1.

A népi emlékek védelmében. A műemlékvédelmi nyári egyetem programjából. *Népújság,* 1985. augusztus 1. 8.

Sárhegyi István: Az ICOMOS egyik központja: Eger. Interjú dr. Román Andrással, a szervezet végrehajtó bizottságának tagjával. *Népújság,* 1985. augusztus 3. 8.

Pécsi István: Hogyan óvjuk nép építészetünk kincseit? Beszélgetés Mendel Ferenccel az Országos Műemléki Felügyelőség igazgatójával. *Népújság,* 1985. augusztus 3. 9.

A népi építészet védelmében. Bezárta kapuit ez egri nyári egyetem. *Népújság,* 1985. augusztus 7. 1.

Mikes Márta: Építész – Nápolyból. Egy arc a nyári egyetemről. [Antonia Cocozza] *Népújság,* 1985. augusztus 7. 4.

Gábor László: Mérlegen az egri nyári egyetem. Rangos szakmai fórummá vált. [interjú Kalmár Péterrel] *Népújság,* 1985. szeptember 7. 6.

1986

Egri Nyári Egyetem (1986) A régészeti műemlékek védelme. Az Egri Nyári Egyetem előadásai, 1986. július 29–augusztus 6. Budapest – Eger, Országos Műemléki Felügyelőség, Heves Megyei TIT, 1987. 109 p. *tartalma:*

Bakos Antal: Magyarország és a vendéglátó város. 9–13. *Entz Géza:* Régészet a műemlékvédelemben. 17–18. *Sedlmayr János:* A romok védelmének elvei, módszerei és problémái. 21–23. *Zádor Mihály:* Romfalvak konzerválásának technikai problémái. 27–29. *Valter Ilona:* A régészeti módszerek szerepe a műemléki kutatásban. 33–37. *Fülep Ferenc:* A pécsi ókeresztény mauzóleum és sírkamrák. 41–46. *G. Sándor Mária:* A pécsi püspökvár és városfalak kutatása. 49–51. *Schőnerné Pusztai Ilona:* A pécsi püspökvár és városfalak helyreállítása. 55–57. *Sasselov, Dimiter:* Denkmäler im Stadtbild von Sofia und Nessebar. 61–68. *Cleere, Henry:* The protection and conservation of archeological monuments in Great Britain. 71–75. *Román András:* Régészeti műemlékek a magyar városok képében. 79–83. *Kaba Melinda:* Az aquincumi légiós tábor fürdője a Thermae maiores. 87–88. *Ágostházi László:* A Flórián téri római romok. 91–93. *Palágyi Sylvia:* A Baláca-pusztai római villa. 97–99. *Hajnóczi Gyula:* Római kori épületmaradványok védőépületei. 103–104. *Kralovánszky Alán:* A „régészeti műemlékek" védelméről. 105–109.

Nyári egyetem. Központban a műemlékvédelem. *Népújság,*1986. június 9. 8.

(pécsi) [Pécsi István]: Eger példát mutatott. Értékmentés tegnap és ma. Beszélgetés Mendele Ferenccel, az OMF igazgatójával. *Népújság,* 1986. július 19. 8.

Műemlékvédelem 1986. július 26 – augusztus 6. Hogyan óvjuk a régészet hagyatékát? – Külföldi előadók – A hallgatók fóruma – Tanulmányi kirándulás – Július 24-én, csütörtökön délután 3 órakor nyílik a Hevesi Szemle Galériájának IV. kiállítása a megyei pártbizottság oktatási igazgatóságán. *Népújság,* 1986. július 19. 9.

Műemlékvédelem – ma. Kiállításmegnyitó a megyei pártbizottság igazgatóságán. *Népújság,* 1986. július 23. 8.

Kiállítás Egerben. Megnyitó: ma délután három órakor – Bemutatkozik a műemlékvédelem. *Népújság,* 1986. július 24. 8.

Műemlékvédelem – ma. Megnyílt a Hevesi szemle Galériájának negyedik kiállítása. *Népújság,* 1986. július 25. 1.

Pécsi István: Műemlékvédők. *Népújság,* 1986. július 28. 1.

Pécsi István: Műemlékvédelem – ma (Két kiállítás a Hevesi Szemle galériájában). *Népújság,* 1986. augusztus 2. 9.

Folytatódik a nyári egyetem. *Népújság,* 1986. augusztus 2. 16.

Mit mutassunk be a múlt örökségéből? Búcsúzó műemlékvédők. *Népújság,* 1986. augusztus 6. 1.

Gábor László: „Önöknél egymásra építkezett a történelem…". Ketten a műemlékvédők közül. *Népújság,* 1986. augusztus 9. 7.

1987

Egri Nyári Egyetem (1987) Műemlékállományunk bővülése, új műemlékfajták. Az Egri Nyári Egyetem előadásai, 1987. július 26–augusztus 3. Budapest – Eger, Országos Műemléki Felügyelőség – Heves Megyei TIT, 1988. 143 p. *tartalma:*

Mendele Ferenc: A műemlékvédelem nyári egyetemének 17 éve. 7–8. *Román András:* A műemlék fogalmának kiterjedése. 9–12. *Bugár-Mészáros Károly*: Agrártörténeti emlékek és védelmük. 13–18. *Kiszely Gyula:* Ipari műemlékek és védelmük. 19–25. *Pusztai László:* Munkás lakótelepek. 27–30. *Kleb Béla:* Észak-Magyarországi barlanglakások. 31–35. *Dercsényi Balázs:* A XX. század építészetének védelme. 35–38. *Kubinszky Mihály:* A vasutak építészete és védelmük. 39–40. *Örsi Károly:* Történeti kertjeink. 41–45. *Kairamo, Maia:* A XX. századi műemlékek védelme és Alvar Aalto építészete Finnországban. 45–48. *Funkat, Falko:* Műemlékkategóriák az NDK–ban és a legújabb idők történelméhez kapcsolódó erre érdemes tárgyak. 49–51. *Bouvier, Friedrich:* A stájerországi vas útja. 53–57. *Illés Lászlóné:* Történelmi emlékek, történelmi emlékhelyek, a magyarrországi történelmi emlékhelyek országos katasztere. 59–61. *Nováki Gyula:* Ókori és középkori földvárak Magyarországon. 63–67.

A XX. századi épületek megóvásáért. *Népújság,* 1987. július 25. 14.

Megkezdődött a XIII. Műemlékvédelmi Nyári Egyetem, *Népújság,* 1987. július 29. 1.

Befejeződött a Műemlékvédelmi Nyári Egyetem [Kubinszky Mihály és Tóth Vilmosné nyilatkozata] *Népújság,* 1987. augusztus 5. 1.

1988

Egri Nyári Egyetem (1988) Népek és nemzetek közös építészeti öröksége. Az Egri Nyári Egyetem előadásai, 1988. július 26–augusztus 3. Budapest – Eger, Országos Műemléki Felügyelőség – Heves Megyei TIT, 1989. 43 p. *tartalma:*

Tóth Vilmosné: Köszöntő. 5. Rottler Ferenc: A Kárpát–medence nemzetiségi helyzetének kialakulása. 7–9. *Mendele Ferenc:* A Kárpát–medence népi építészeti emlékei. 9–11. *Fejérdy Tamás:* A nemzetiségi kultúrák építészetének védelme Magyarországon. 12–14. *Román András:* Ember–nemzet–emberiség. Az identitás kérdése az építészeti örökségben. 14–17. *Sebestyén József:* Magyar építészet Erdélyben. 17–19. *Korhonen, Teppo:* Über die westliche und östliche Züge der finnischen Volksarchitektur=A finn népi építészet keleti és nyugati vonásairól. 20–28. *Gerle János:* A vajdaság századfordulós építészeti emlékei. 28. *Kerner Gábor:* Délszláv építészet hazánkban. 29–32. *Szabó Sándor* Eger város tanácsa elnökhelyettesének beszéde. 33–35. *Šlachta, Štefan:* Das Schaffen der ungarischen Architekten in der Slowakei in den Jahren 1871–1918=A magyar építészek tevékenysége Szlovákiában 1871–1918. 35–41. *Kofler-Engl, Waltraud:* Schutz der Baukultur in Südtirol=Az építészeti kultúra védelme Dél–Tirolban. 42–43.

Jámbor Ildikó: Téma: A népek és nemzetek építészeti öröksége. Hol tart a Műemlékvédelmi Nyári Egyetem? Beszélgetés Kalmár Péterrel. *Népújság,* 1988. július 23. 7.

Gábor László: Az orosz faépítészet kincsei. Arc a nyári egyetemről. *Népújság,* 1988. augusztus 2. 4.

Gábor László: Az isteni és a földi város. Arc a nyári egyetemről. *Népújság,* 1988. augusztus 3. 4.

Zárult a műemlékvédelmi tagozat. Diplomaosztás a résztvevők számára. *Népújság,* 1988. augusztus 3. 8.

1989

Egri Nyári Egyetem (1989) A műemlékvédelem és társtudományai. Az Egri Nyári Egyetem előadásai, 1989. augusztus 17–25. Budapest – Eger, Országos Műemléki Felügyelőség – Heves Megyei TIT, 1990. 77 p. *tartalma:*

H. Sallay Marianne: A műemlékvédelem és társtudományai. 7–14. *Barabás Jenő:* A néprajz szerepe a műemlékvédelemben. 15–19. *Zádor Mihály:* Épületdiagnosztikai vizsgálatok a műemlékvédelemben. 21–26. *Lővei Pál:* A falkutatások hozzájárulása Győr várostörténetének ismeretéhez. 27–31. *Horsky, Michael:* Informatika és műemlékvédelem. 33–37. *Dávid Ferenc:* Művészettörténeti kutatások – műemlékvédelem. 39–44. *Entz Géza:* Levéltári kutatás a műemlékvédelemben. 45–48. *Andersson, Tord:* Harc a levegőszennyeződés ellen. 49–54. *Kralovánszky Alán:* A műemlékvédelem és a régészeti kutatások kapcsolata. 55–59. *Kertész Pál:* Műemlékvédelem és geológia. 61–68. *Horváth Zoltán:* Vértesszentkereszt – laboratóriumi vizsgálatok a műemlékvédelem szolgálatában. 69–76.

Nyári egyetemek. Nem szakad meg a sor. Heves megyei *Népújság,* 1989. június 28. 8.

Megnyílt a műemlékvédelmi nyári egyetem. Heves megyei *Népújság,* 1989. augusztus 18. 1.

Jámbor Ildikó: Befejeződött a műemlékvédelmi nyári egyetem. Heves megyei *Népújság,* 1989. augusztus 25. 1.

Jámbor Ildikó: Tudósok a műemlékvédelemért. Arcok a nyári egyetemről. [Tord Anderson, Dávid Ferenc, Luca Mari] Heves megyei *Népújság,* 1989. augusztus 28. 4.

1990

Egri Nyári Egyetem (1990) A barokk kor műemlékei. Az Egri Nyári Egyetem előadásai 1990. augusztus 15–22. Budapest, Egri Nyári Egyetem Intéző Bizottsága – Heves Megyei TIT – Országos Műemléki Felügyelőség, 1991. 102 p. *tartalma:*

Dávid Ferenc: A gödöllői kastély feltárása. 5–11. *Galavics Géza:* Barokk művészet Magyarországon. Képzőművészet és társadalom. 13–19. *Petravich András:* Barokk kastélyaink műemlékvédelme. 21–28. *Punyin, Andrej Lvovics:* Barokk kori paloták Péterváron és környékén. 29–44. *Somorjay Sélysette:* Barokk kastélyok és polgári lakóházak falfestészete. 45–50. *Kelényi György:* Az itáliai barokk építészet és a „tartalom" kérdése. 51–55. *Gilyén Nándor:* A barokk stílus a magyar népi építészetben. 57–64. *Granasztói Györgyné:* Magyar oltárok a XVIII. században. 65–71. *Péter Katalin:* A barokk társadalom Magyarországon. 73–79. *Libal, Dobroslav:* Barokk építészet a Cseh királyságban. 81–88. *Fejérdy Tamás:* A barokk építészet szerepe a mai magyar városképekben. 89–94. *Örsi Károly:* Kertészet Magyarországon a XVIII. században a francia barokk építészet – kertépítészet Európaszerte sőt azon túl is követőkre talált. 95–102.

(Jámbor) [Jámbor Ildikó]: Megkérdeztük: lesz-e nyári egyetem? *Heves Megyei Hírlap,* 1990. július 7. 16.

Középpontban a barokk. Műemlékvédelmi nyári egyetem – huszadszor. *Heves Megyei Hírlap,* 1990. augusztus 11. 1.

(pala): Egy hét a pompás barokkról. Műemlékvédelmi Nyári Egyetem – huszadszor, Heves megyei *Népújság,* 1990. augusztus 16. 1.

Ma zárul a nyári egyetem, *Heves Megyei Hírlap,* 1990. augusztus 22. 8.

Palágyi Edit: Eltűnnek a zsindelyes tetők. Erdélyi építészet papíron. [Benczédi Sándor, Kovács Árpád, Máthé László] *Heves Megyei Hírlap,* 1990. szeptember 15. 4.

1991

Egri Nyári Egyetem (1991) Műemléki belső terek. Az Egri Nyári Egyetem előadásai 1991. augusztus 9–17. Budapest – Eger, Országos Műemléki Hivatal – Heves Megyei TIT, [1992]. 60 p. *tartalma:*

Bugár-Mészáros Károly: Az enteriőrök jelentősége a műemlékek értékelésében. 7–10.; *Császár László:* A térművészet alkotóelemei. Tradicionális vonások a modern térművészetben. 11–13. *Valter Ilona:* Középkori élet az Iskolamester házban. 15–18.; *K. Csilléry Klára:* Parasztházbelsők. 19–22.; *Sedlmayr János:* Elpusztult belső terek bemutatásának lehetőségei. 23–26. *Kiss Éva:* Polgári enteriőrök a XIX. század második felében. 27–32.; *Knight, John:* Mackintosch és kora. 33–39.; *László Csaba – Cabello, Juan:* XVI. századi várak az inventáriumok alapján. 41–50. *Volterra, Haym Vito:* Zsinagógák belső művészete. 51–53. *Kelényi György:* Közhely és eredetiség. Élet a barokk kastélyban. 55–58.

(-j-) [Jámbor Ildikó]: Téma: Műemléki belső terek, *Heves Megyei Hírlap,* 1991. június 5. 5.

(j. i.) [Jámbor Ildikó]: Műemlékekről – Egerben. *Heves Megyei Hírlap,* 1991. július 6. 5.

Műemléki belső terekről. *Heves Megyei Hírlap,* 1991. július 26. 13.

A műemléki nyári egyetem programja. *Heves Megyei Hírlap,* 1991. augusztus 7. 2.

Megnyílt az Egri Nyári Egyetem. *Heves Megyei Hírlap,* 1991. augusztus 10/11. 1.

(farkas): Ketten az előadóteremből. [Irene Staniunene, dr. Giorgio Bulgarelli] *Heves Megyei Hírlap,* 1991. augusztus 22. 5.

1992

Egri Nyári Egyetem (1992) A Történeti városok védelme és kartája. Az Egri Nyári Egyetem előadásai 1992. augusztus 10–15. Budapest – Eger, Egri Nyári Egyetem Intéző Bizottsága – Heves Megyei TIT – Országos Műemlékvédelmi Hivatal, [1993]. 82 p. *tartalma:*

A történeti városok védelmének nemzetközi kartája. 7–9. *Hankiss László* alpolgármester megnyitója. 11. *Fejérdy Tamás* elnök megnyitója. 12.; *Román András:* A történeti városok nemzetközi kartájának története és tanítása. 13–18. *Vošahlík, Aleš:* Charte internationale pour la sauvegarde des villes historiques. 19–27. *Ráday Mihály:* A társadalom részvétele a városvédelemben. 29–37. *Dávid Ferenc:* A védelem tudományos előkészítése. 39–43. *Sedlmayr János:* Műemlék lakóépületek korszerűsítése és új felhasználása. 45–48.; *Román András:* Új építészet a történeti városokban. 49–53. *Tóth Zoltán:* A rehabilitáció rendezési terve. 55–58.; *Mezey András:* Közlekedés a történeti városokban. 59–62. *Conti, Giordano:* Il recupero de centri storici in Italia nelle esperienze di Bologna e Palermo. 63–70. *Winkler Gábor:* Győr – példa a városok műemlékvédelmére. 71–74. *Solar, Giora:* Jeruzsálem. 75–78.

Az 1992. évi Egri Nyári Egyetem témája: A történeti városok védelme és kartája". (1992. augusztus 10–15.) *Műemlékvédelmi Szemle,* 1992/1. 127–128.

A műemlékvédelemről – Egerben. *Heves Megyei Hírlap,* 1992. augusztus 1–2. 3.

A történeti városok védelme. *Heves Megyei Hírlap,* 1992. augusztus 6. 3.

Egri Nyári Egyetem. Történelmi városok védelme. *Heves Megyei Hírlap,* 1992. augusztus 4. 5.

(j. i.) [Jámbor Ildikó]: A középpontban: a történelmi városok. *Heves Megyei Hírlap,* 1992. augusztus 10. 5.

(szüle): Történelmi városok védelme. *Heves Megyei Hírlap,* 1992. augusztus 11. 1., 3.

Műemlékvédelem és rehabilitáció. *Heves Megyei Hírlap,* 1992. augusztus 12. 3.

1993

Egri Nyári Egyetem (1993) A világ kulturális és természeti öröksége. Az Egri Nyári Egyetem előadásai, 1993. július 16–23. Budapest, Egri Nyári Egyetem Intéző Bizottsága – Heves Megyei TIT – Országos Műemlékvédelmi Hivatal, [1994]. 114 p. *tartalma:*

Ringelhann György: Hölgyeim és Uraim! Kedves vendégeink! 7–8. *Stovel, Herb:* Mi a világörökség? Mi a célja? 9–13. *Román András:* A kulturális világörökség emlékei. 15–18. *Szilassy Zoltán:* A természeti világörökség színhelyei. 19–23. *Mendele Ferenc:* Hollókő a világörökségben. 25–28. *Hadházy Aba:* Budapest a világörökségben. 29–35. *Korompay Katalin:* Lehetséges kulturális világörökség Magyarországon. 37–40. *Theodossiou, Andreas:* World Heritage in Greece=Világörökségek Görögországban. 41–48. *Kantová, Olga:* The case study: Český Krumlov= Český Krumlov (esettanulmány). 49–63. *Stovel, Herb:* Világörökség Kanadában. 65–67. *Liptayová, Zuzana:* World Heritages in Slovakia=A Világörökség Szlovákiában. 69–82. *Major István:* Lehetséges természeti világörökségek Magyarországon. 83–86. *Peković, Željko:* Dubrovnik. 87–104.

(jámbor) [Jámbor Ildikó]: A világörökségről vitáznak. *Heves Megyei Hírlap,* 1993. július 12. 3.

A világ kulturális öröksége. *Heves Megyei Hírlap,* 1993. július 14. 3.

Nyári egyetem. *Heves Megyei Hírlap,* 1993. július 16. 3.

(jámbor) [Jámbor Ildikó]: A világörökségről. Megnyílt a műemlékvédelmi nyári egyetem. *Heves Megyei Hírlap,* 1993. július 17–18. 3.

Egri nyári egyetem. *Heves Megyei Hírlap,* 1993. július 20. 3.

Az élet beleszólt a programba… Műemlékvédők a világörökségről. *Heves Megyei Hírlap,* 1993. július 23. 3.

„Műemlékvédelmi nyári egyetem 1993" A 23. egri műemlékvédelmi nyári egyetem (1993. július 16–22.) témája „a világ kulturális és természeti öröksége" volt. *Műemlékvédelmi Szemle,* 1993/1. 186.

1994

Egri Nyári Egyetem (1994) Műemlék lakóházak. Az Egri Nyári Egyetem előadásai, 1994. június 21–28. Budapest, Egri Nyári Egyetem Intéző Bizottsága – Heves Megyei TIT – Országos Műemlékvédelmi Hivatal, [1995]. 109 p. *tartalma:*

Fejérdy Tamás: Megnyitó. 9. Dávid Ferenc: A soproni lakóházak műemléki kutatása. 11–15. *Sedlmayr János:* Műemlék lakóházak helyreállítása és korszerűsítése Sopronban. 16–21. *Kertész, Gavriel:* Izrael műemléki lakóépületeinek helyreállítása és rehabilitációja. 23–24. *Mezey Alice:* A szlavniczai előnevű gróf Sándor család esztergomi palotája és a bajnai kastély. 25–29. *Komárik Dénes:* Budapesti lakóépületek történeti feltárásának metodikája. 30–37. *Thüroff, Adél:* Lakótelep a századelőn: Árkay Aladár házai bírók

számára. 38–41. *Lantos Péter:* A budapesti VI. kerületi Ó utca 24. problémái jogi és történeti szempontból. 42–57. *Kemény Mária:* Egy múlt századi polgárház kialakulása, majd átépítése a századfordulón (Budapest V., Reáltanoda u. 13–15.). 58–61. *Kerényi József:* Kecskemét, a Homoki–domb rehabilitációja. 62–63. *Gábor Eszter:* Polgári villák a dualizmus korában Magyarországon. 64–71. *Nagy Gergely:* A budapesti Wekerle–telep történeti és műemléki helyreállítása. 72–79. *Gianighian, Giorgio:* Hogyan lehet élni Velencében? A felújítás vezérterve. 80–83. *Fowler, Daryl:* A műemlékek életre keltése – Nagy–Britannia példája. 87–89. *Ritoók Pál:* A historizmus bérházai Budapesten. 90–94. *Lampel Miklós:* Történelmi lakóházak korszerűsítése Svédországban – Karlskrona. 95–97. *Balassa M. Iván:* A magyar falusi lakóházak fejlődése. 98–102. *Naďová, Maria:* Kelet–Szlovákia urbanisztikai fejlődése és védelme. 103–104.

Műemlékvédelmi nyári egyetem Noszvajon. *Heves Megyei Hírlap,* 1994. június 20. 3.

(t.o.): Műemlékvédelmi nyári egyetem Noszvajon. *Heves Megyei Hírlap,* 1994. június 22. 1., 3.

Juhász Erzsébet: Regionális találkozó a nyári egyetemen. [24. Egri Nyári Egyetem] = *Új Magyarország,* 1994. július 12. 11.

Műemlékvédelmi nyári egyetem 1994. A hagyományosan Egerben, 1994. június 21–27. között rendezett műemlékvédelmi nyári egyetem idén a műemlék lakóházak témájával foglalkozott. *Műemlékvédelmi Szemle* 1994/2. 188–189.

1995

Egri Nyári Egyetem (1995) Várak és kastélyok. A 25. Egri Nyári Egyetem előadásai, 1995. július 3–11. Budapest, Egri Nyári Egyetem Intéző Bizottsága – Heves Megyei TIT – Országos Műemlékvédelmi Hivatal, 1996. 144 p. *tartalma:*

Tóth Vilmosné, Szili Katalin, Ringelmann György köszöntői. 5–7. *Fejérdy Tamás:* Műemlékvárak Magyarországon. 8–14. *Feld István:* A magyarországi várak fejlődéstörténetének vázlata. 15–21. *Wolf Mária:* Földvárak. 22–29. *Rázsó Gyula:* A magyar várak a jelentősebb harci eseményekben. 30–33. *Lamiová, Mária:* A zempléni ásatások. 34–36. *Káldi Gyula:* Várhelyreállítások Magyarországon a II. világháború után. 37–41. *Feld István:* Újabb magyarországi várkastély helyreállítások: Pácin és Kéked. 42–49. *Szabó Bálint:* A kastélyok tartószerkezetének rehabilitációjáról. 50–66. *Román András:* Városfal a történeti városokban. 67–71. *Sebestyén József:* Szász és székely erődített templomok Erdélyben. 72–79. *Ágostházi László:* A falkoronák védelméről és a védőtetőkről. (A romok védelmének néhány sajátos problémája). 80–82. *Maier, Joseph:* Technische Lösungen der Wiederherstellung der Burgen in Deutschland=A németországi várak rekonstrukciójának műszaki megoldásai. 83–92. *Takács Miklós:* Belgrád – Nándorfehérvár. 93–101. *Ruttkay, Alexander T.:* Szlovákiai várak és kastélyok. 102–106. *Rautalahti, Eeva-Lisa:* Eger Summer Course on the Protection of History Monuments 1995. Suomenlinna – A World Heritage Site=Suomenlinna önkormányzata, Finnország. 107–123. *Bunzl, Franz:* Die Burgen des Burgenlandes=Burgenlandi várak. 124–136. *Nagy Klára:* Magyarországi erődök. 137–144.

A várakról és erődítésekről. Jubileumi nyári egyetem Noszvajon. *Heves Megyei Hírlap,* 1995. július 1.

Pécsi István: Értékteremtő negyedszázad. Gondolatok a jubiláló műemlékvédelmi nyári egyetemről. *Heves Megyei Hírlap,* 1994. július 3. 1.

Pécsi István: Hogyan óvjuk várainkat? Megnyílt a 25. műemlékvédelmi nyári egyetem. *Heves Megyei Hírlap,* 1995. július 4. 1., 2.

Pécsi István: Az értékmentés doyenje. A nyári egyetem vendégkönyve. [Barcza Géza] *Heves Megyei Hírlap,* 1995. július 5. 2. [fotó az első oldalon]

Pécsi István: Aki a hagyatékot kamatoztatja. A nyári egyetem vendégkönyve. [Kerner Gábor] *Heves Megyei Hírlap*, 1995. július 6. 2.

Pécsi István: A jubileumi nyári egyetem központi témája: Gondterhes a várak helyreállítása, karbantartása, hasznosítása. *Heves Megyei Hírlap,* 1994. július 8. 9. (Hétvégi magazin 3.)

Kamatoztatható ötletek sorával gazdagodtak. Diplomaosztással zárult a nyári egyetem. *Heves Megyei Hírlap,* 1994. július 11. 1.

Pécsi István: Befejeződött a nyári egyetem [interjú Kecskés Sándorral] *Heves Megyei Hírlap,* 1994. július 11. 2.

(r. zs.): Befejeződött az egri nyári egyetem. *Magyar Nemzet,* 1995. július 12. 13.

„Műemlékvédelmi nyári egyetem 1995" Az 1995. évi jubileumi rendezvény témája „a várak, kastélyok volt". *Műemlékvédelmi Szemle* 1996/1. 320.

Kovács Erzsébet: Várak és kastélyok. Beszámoló a 25. Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetemről (1995. július 3. – 11.) *Műemlékvédelem,* 5. 1995. 211–212.

1996

Egri Nyári Egyetem (1996) XX. századi műemlékek és védelmük. A 26. Egri Nyári Egyetem előadásai, 1996. július 1–9. Budapest, Egri Nyári Egyetem Intéző Bizottsága – Heves Megyei TIT – Országos Műemlékvédelmi Hivatal, 1997. 167 p. *tartalma:*

Tóth Vilmosné, Ringelmann György, Kalmár Péter köszöntői. 5–8. *Fejérdy Tamás:* A XX. századi építészet és a műemlékvédelem. 9–13. *Klein Rudolf:* Építészet és identitás. A huszadik századi magyar építészet rövid története. 15–40. *Matuscsák Tamás:* A fesztáv nem számít. Nagy térlefedő szerkezetek és védelmük. 41–48. *Van Aerschot, Suzanne:* Recording and protecting the architectural heritage of the twenieth century in Belgium and especially in Flanders. 49–69. *Bende Csaba:* A XX. századi építészet helyreállítási problémái. 71–74. *Nagy Gergely:* A Wekerle–telep avagy a századforduló ideális városa, a kertváros. 75–85. *Gall, Anthony:* Kós Károly kalotaszegi román templomai. 87–89. *Winkler Gábor:* A győri vagongyári lakótelep védelme. 91–94. *Prakflavi Endre:* Sztálinváros, a szocialista újvárosépítés magyarországi paradigmája. 95–100. *Harrach Erzsébet:* A XX. századi műemlékek és védelmük. 101–110. *Román András:* A vári foghíjaktól a Beaubourg–ig – A XX. század építészete történeti környezetben. 111–115. *Ferkai András:* Hivatalos építészet a Horthy korszakban. 117–122. *Prelovšek, Damjan:* Jože (Josip, Josef) Plečnik (Ljubljana, 1872. jan. 23. – 1957. jan. 7.). 123–134. *Harsányiné Vladár Ágnes:* A városmajori és a pasaréti templom. 135–145. *Kairamo, Marija:* The rebuilding of the Olympic stadium of Helsinki 1991–94=A helsinki Olimpiai stadion újjáépítése 1991–94. 147–160. *Kubinszky Mihály:* Brazília. 161–162.

Pécsi István: Téma: a XX. század értékeinek megóvása. Július 1-jétől 9-ig: Műemlékvédelmi nyári egyetem, *Heves Megyei Hírlap,* 1996. június 27. 3.

Pécsi István: A hivatásos értékmentők küldetése. *Heves Megyei Hírlap,* 1996. július 1. 1.

Pécsi István: Milyen értékeket testálunk az utókorra? Megnyílt a XXVI. Műemlékvédelmi Egri Nyári Egyetem. *Heves Megyei Hírlap,* 1996. július 3. 3. [fotó az első oldalon]

Pécsi István: A hivatástudat összeköt. A nyári egyetem vendégkönyve. [Nagy Mária – Kassa] *Heves Megyei Hírlap,* 1996. augusztus 4. 2.

Pécsi István: Építészmérnök Erdélyből. A nyári egyetem vendégkönyve. [Pál László] *Heves Megyei Hírlap,* 1996. augusztus 5. 2.

Pécsi István: Előadások – könyv formában. Műemlékvédelmi Egri Nyári Egyetem. *Heves Megyei Hírlap,* 1996. augusztus 6. 3.

Pécsi István: Világpolgár., magyar szívvel. Bemutatkozik a Műemlékvédelmi Nyári Egyetem elnöke. [Klein Rudolf] *Heves Megyei Hírlap,* 1996. július 6. 5.

Pécsi István: A XX. századi építészet és a műemlékvédelem. A szembenállás harmóniává szelídült. Beszélgetés dr. Fejérdy Tamással, az OMH szaktanácsadójával. *Heves Megyei Hírlap,* 1996. július 8. 1., 4.

Pécsi István: A hallgatók elégedetten távoztak. Befejeződött a XXVI. Műemlékvédelmi Nyári Egyetem. *Heves Megyei Hírlap,* 1996. július 9. 3.

26. Egri műemlékvédelmi nyári egyetem. Az 1996. évi rendezvény témája a „20. századi műemlékek és védelmük" volt. Az előadássorozatot július 1–9. között tartották meg a hagyományos keretek között. *Műemlékvédelmi Szemle* 1996/2. 187–188.

Kovács Erzsébet: 26. Műemlékvédelmi Nyári egyetem Noszvaj, 1996. július 1–9. *Műemlékvédelem,* 3. 1996. 220–221.

1997

Egri Nyári Egyetem (1997) Műemlék–helyreállítások tegnap, ma, holnap. A 27. Egri Nyári Egyetem előadásai, 1997. július 1–9. Szerk. Kovács Erzsébet. Budapest, Országos Műemlékvédelmi Hivatal, 1998. 186 p. *tartalma:*

Kövesdi Zoltán, Géczy Csaba, Román András köszöntői. 9–13. *Stovel, Herb:* A hitelesség, ahogyan azt mostanában értelmezik, ahogy a narai dokumentumban leírták és ahogyan az a műemlékek helyreállítására vonatkozik. 15–20. A műemlékhelyreállítások filozófiája. Pódium beszélgetés. [Fejérdy Tamás, Sedlmayr János, Herb Stovel, Román András] 27–36. *Román András:* Elmélet arról, hogy mi szerint változik a műemlékhelyreállítások felfogása. 49–52. *Stovel, Herb:* A műemlékhelyreállítás és hitelesség japán felfogása. 53–57. *Fejérdy Tamás:* Karbantartás, tatarozás, felújítás, helyreállítás, rekonstrukció. 65–70. *Marosi Ernő:* Műemlékhelyreállítások a MOB korszakban. 71–81. *Ágostházi László:* Magyar műemlék–helyreállítások az OMF korszakban. 83–94. *D. Mezey Alice:* Amitől a helyreállítás hiteles és jó – előzetes tudományos feltárás és kutatás. 95–100. *Glaser, Gerhard:* A Frauenkirche újjáépítése mint műemlékvédelmi feladat. 101–105. *Gilyén Nándor:* Korszerű szerkezetmegerősítés módszere a műemlék–helyreállításban. 111–114. *Zádor Mihály:* Korszerű módszerek a műemlékek felületvédelmére és konzerválására. 115–120. *Deák Klára:* „Fában szú, falban víz". Műemlékek képzőművészeti részleteinek konzerválása és restaurálása. 121–123. *Arnóth Ádám:* Új részletek, kiegészítések a műemlék–helyreállításokban. 125–131. *Nándori Klára:* A dömösi prépostsági romok helyreállítása. A hitelesség problematikája alulnézetből, azaz a gyakorló építész szemszögéből. 133–138. *Trianti, Ismini:* Az athéni Akropolisz helyreállítása. 145–150. *Szekér György:* A beregdaróci református templom műemléki helyreállítása. 159–173. *Kalmár Péter, Román András, Kövesdi Zoltán* záróbeszéde. 177–181.

–R– [Román András]: Eger – Noszvajon. [27. Egri Nyári Egyetem] *Műemléklap,* 1, 1997, 4. 3.

Pécsi István: Műemlékvédelmi Nyári Egyetem. Noszvaj, Eger. *Heves Megyei Hírlap,* 1997. június 30. 3.

Pécsi István: Megnyílt a műemlékvédelmi nyári egyetem. *Heves Megyei Hírlap,* 1997. július 2. 1., 2.

A téma: a műemlékvédelem. Noszvaj. *Heves Megyei Hírlap,*1997. július 4. 1.

Pécsi István: A közkedvelt tolmács. A nyári egyetem vendégkönyve. [Löffler Aurélné] *Heves Megyei Hírlap,* 1997. július 4. 2.

Műemlékesek méltó környezetben. [fotó] *Heves Megyei Hírlap,*1997. július 5. 1.

Pécsi István: Történész Kassáról. A nyári egyetem vendégkönyve. [Balega Sándor] *Heves Megyei Hírlap*, 1997. július 5. 2.

Pécsi István: A thaiföldi építész. A nyári egyetem vendégkönyve. [Saowalux Phongsatha] *Heves Megyei Hírlap*, 1997. július 7. 2.

Pécsi István: Statikus Sepsiszentgyörgyről. A nyári egyetem vendégkönyve. [Bodor Gyula] *Heves Megyei Hírlap*, 1997. július 8. 2.

Pécsi István: Véget ért a műemlékes nyári egyetem. *Heves Megyei Hírlap,* 1997. július 9. 1., 3.

Pécsi István: A visszatérő nyugdíjas. A nyári egyetem vendégkönyve. [Kerekes Sándor] *Heves Megyei Hírlap*, 1997. július 9. 2.

Pécsi István: A modern építészet felkelt a padlóról. Túlélte a hatalmas megroggyasztó hatalmas balegyenest. [interjú dr. Román Andrással] *Heves Megyei Hírlap,* 1997. július 11. 1., 3.

27. Műemlékvédelmi nyári egyetem. A hagyományos rendezvényt július 1–9. között, Noszvajon tartották. Az előadássorozat a mindannyiunk számára aktuális „Műemlék-helyreállítások tegnap, ma, holnap" címet kapta. *Műemlékvédelmi Szemle* 1997/1–2. 322–323.

Deák Zoltán: Műemlékhelyreállítások tegnap, ma, holnap. [27. Egri nyári Egyetem] *Műemléklap,* 1, 1997, 5–6. 8.

Deák Zoltán: Műemlékhelyreállítások tegnap, ma, holnap. 27. Műemlékvédelmi Nyári Egyetem, Noszvaj, 1997. július 1–9. *Műemlékvédelem,* 3. 1997. 210–214.

1998

Egri Nyári Egyetem (1998) A műemlékek sokszínűsége. A 27. Egri Nyári Egyetem előadásai, 1998. június 30. – július 8. Szerk. Kovács Erzsébet. Budapest, Országos Műemlékvédelmi Hivatal, 1999. 260 p. *tartalma:*

Kalmár Péter, Ágostházi László, Orbán Sándor köszöntői. 9–12. *Matinnen, Maire:* Alvar Aalto építészete (1989–1976). 15–22. *Kubinszky Mihály:* Vasútállomások épületeinek műemlékvédelme. 31–32. *Ágostházi László:* Szántódpuszta, egy barokk mezőgazdasági nagyüzem. 36–41. *Sisa Béla:* Tájházak. 48–50. *Mezős Tamás:* Amit a német nyelvterületen „Bodendenkmalschutz"–nak neveznek. 55–62. *Kirova, Tatiana:* Nuraghok Szardínia szigetén. 71. *Tóth Ernő:* A hidak megóvása és műemléki védelme. 73–77. *Németh Györgyi:* Nagyipari létesítmények műemlékvédelme. 84–88. *Párkányi Ildikó:* Kastélykertek. 94–98. *Gerő Győző:* Török építészeti emlékek Magyarországon. 104–107. *Szilassy Zoltán:* A kultúrtáj: a műemlékvédelem és a természetvédelem határterülete. 112–116. *Koinova-Metchkueva, Svetla:* Két trák sír Bulgáriából felkerült a Világörökség listájára. 122–130. *Silva, Roland:* Az UNESCO Sri Lanka–i kulturális háromszög projektje tizenöt év munkája. 141–144. *Román András:* A történeti város mint műemlék. 149–153. *Prokopiou, Georgiosz:*

Polikrómia a bizánci művészetben és a templomok díszítésében. 159–168. *Fowler, Angus:* Templomok védelme Hessenben, különös tekintettel a favázas templomokra. 179–195. *Sebestyén József:* Száz és székely erődített templomok Erdélyben. 213–220. *Markušová, Kristina:* A kassai Szent Erzsébet–templom helyreállításai. 229–233. *Pomozi István:* Festett kazettás famennyezetű falusi templomok. 239–242. *Ágostházi László, Román András* záróbeszéde. 249–253.

Román András: Az egri műemlékvédelmi nyári egyetem Noszvajon. *Műemléklap,* 2, 1998, 6. 10.

(szuromi) [Szuromi Rita]: Huszonnyolc nyár a műemlékvédelemért. *Heves Megyei Hírlap,* 1998. június 27. 6.

(szuromi) [Szuromi Rita]: Az építészet sokszínűsége. Kedden kezdődik a műemlékvédelmi nyári egyetem. *Heves Megyei Hírlap,* 1998. június 29. 1.

(szuromi) [Szuromi Rita]: Vasúti épülettől a favázas templomig. *Heves Megyei Hírlap,* 1998. július 1. 1., 4.

(szuromi) [Szuromi Rita]: Mezőgazdasági üzem, barokk stílusban. A 28. Műemlékvédelmi nyári egyetem… *Heves Megyei Hírlap,* 1998. július 2. 3.

(szuromi) [Szuromi Rita]: Hídépítészet a műemlékvédelemben. *Heves Megyei Hírlap,* 1998. július 3. 3.

(szuromi) [Szuromi Rita]: Sírkamrák, mint a világörökség részei. Pénteken a kultúrtáj-építészet legfontosabb kérdéseivel… *Heves Megyei Hírlap,* 1998. július 4. 3.

(szuromi) [Szuromi Rita]: Lángoló faszerkezetű templomok. A 28. Műemlékvédelmi Nyári Egyetem… *Heves Megyei Hírlap,* 1998. július 6. 3.

(szuromi) [Szuromi Rita]: Kastélyok, dómok községi tulajdonban. A 28. Műemlékvédelmi Nyári Egyetem… *Heves Megyei Hírlap,* 1998. július 7. 3.

(-romi) [Szuromi Rita]: Hitelesség a középpontban. Befejeződött a 28. Műemlékvédelmi Nyári Egyetem *Heves Megyei Hírlap,* 1998. július 8. 1., 4.

Szuromi Rita: Kis kövek, nagy érdekek. Tollvégen. *Heves Megyei Hírlap,* 1998. július 8. 3.

28. Műemlékvédelmi nyári egyetem. Az 1998. június 30. és július 7. között Noszvajon – Ágostházi László elnökletével – rendezett 28. Műemléki Nyári Egyetem témája „A műemlékek sokszínűsége" volt, a következő programmal: … *Műemlékvédelmi Szemle* 1998/2. 302–303.

Jámbor Andrea: 29. nyári egyetem Noszvaj 1997. június 28. – július 8. *Műemlékvédelem,* 4. 1998. 217–219.

1999

(szuromi) [Szuromi Rita]: Az ember tervez, a természet megvalósít. Június 29-én kezdődik a 29. Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem. *Heves Megyei Hírlap,* 1999. június 22. 3.

(–romi) [Szuromi Rita]: Park: az emberi szellem tükre. *Heves Megyei Hírlap,* 1999. június 30. 1–2.

A 29. egri műemlékvédelmi nyári egyetem. A hagyományos rendezvény 29. évadjára 1999. június 29. és július 7. között került sor Noszvajon. *Műemlékvédelmi Szemle,* 1999/1–2. 294.

Borossay Katalin: Műemlék és természet. Kert, park, kultúrtáj. Egri nyári egyetem. 1999. június 29. – július 7. *Műemlékvédelem* 4. 1999. 232–235.

2000

Jeruzsálemtől Brazíliáig. Műemlékvédelmi nyári egyetem. Eger, Noszvaj. *Heves Megyei Hírlap,* 2000. június 27. 2.

(négyessy): Húsz évszázad építészeti csodái. *Heves Megyei Hírlap,* 2000. június 28. 2. [fotó az első oldalon]

„30. Műemlékvédelmi nyári egyetem" A 2000. június 27. és július 5. között …. *Műemlékvédelmi Szemle* 2000/1–2. 331.

Mándoky József: Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem. (30. 2000. június 27. – július 4.) *Műemlékvédelem,* 4. 2000. 251–252.

2001

(–romi) [Szuromi Rita]: Informatika és műemlékek. Eger, Noszvaj. *Heves Megyei Hírlap,* 2001. június 20.

(szuromi) [Szuromi Rita]: Számítógépes várvédelem. Megnyitotta kapuit a nyári egyetem. *Heves Megyei Hírlap,* 2001. június 27. 1. 4.

(szuromi) [Szuromi Rita]: Informatika és kastélyok. *Heves Megyei Hírlap,* 2001. június 27. 3.

(szuromi) [Szuromi Rita]: Informatika: egy másfajta toll. *Heves Megyei Hírlap,* 2001. július 4. 5.

31. Műemlékvédelmi nyári egyetem. Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága kezdeményezésére, 1971 óta rendszeresen megrendezett Egri Nyári Egyetem ez évi témája az „informatika és műemlékvédelem" volt. Műemlékvédelmi Szemle 2001. 402–403.

Román András: Informatika a műemlékvédelemben. A műemlékvédelmi nyári egyetem 31. tanfolyama. Noszvaj, 2001. június 26. július 4. *Műemlékvédelem,* 5. 2001. 322–323.

2002

Immateriális deimenziók. [32. Műemléki Nyári Egyetem] *Heves Megyei Hírlap,* 2002. június 22. 4.

(N. Z.) [Nagy Zoltán]: A műemlékek nemcsak kövek. *Heves Megyei Hírlap,* 2002. június 26. 4.

2003

33. Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem. 2003. június 24. – június 2. A konferencia témája: veszélyben az örökség. *Örökségvédelem,* 8, 2004, 3/4. 31.

Műemlékvédelmi nyári egyetem. *Heves Megyei Hírlap,* 2003. június 24. 4.

(rénes): Egyetem a műemléki örökségről. [33. Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem] *Heves Megyei Hírlap,* 2003. június 25. 4. [fotó az első oldalon]

2004

(N. Z.): A műemlékek védelme. [34. Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem] *Heves Megyei Hírlap,* 2004. június 26. 7.

Rákos Veronika: A 34. Egri Nyári Műemlékvédelmi Nyári Egyetem. *Örökségvédelem,* 8, 2004, 8. 19.

2005

A limestől a cseh parkokig. *Heves Megyei Hírlap,* 2005. június 23. 2.

Mitől élvonalbeli egy műemlék? Tegnap nyitotta kapuit az ország legrégibb nyári egyeteme… *Heves Megyei Hírlap,* 2005. június 24. 3.

Bagdány Judit: 35. Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem. *Örökség,* 9, 2005, 7/8. 23.

2006

Sz. R.: Kis műemlékre figyelnek. Harminchatodszor tanácskoznak az építészet védelmezői. *Heves Megyei Hírlap,* 2006. június 30. 2.

Balassa M. Iván: „Kis műemlék" – nagy érték. [36. Egri Nyári Egyetem] *Örökség,* 10, 2006, 7/8. 36.

2007

Műemlékvédelmi Nyári Egyetem (2007) (Noszvaj). Ki törődik és hogyan a műemlékekkel. Társadalmi feladatmegosztás a műemlékvédelemben. 2007. június 28. – július 4. Noszvaj. Összeáll. Kovács Erzsébet. *ICOMOS Híradó különszáma*, 2008. 55 p. *tartalma:*

Ágostházi László: Műemlékvédelem – Műemlékgondozás – Műemlékhelyreállítás. 1–3. *Mezős Tamás:* Műemlékek közvetlen és közvetett hasznosítása – elvek, lehetőségek, korlátok. 3–5. *Nagy Gergely:* A tulajdonos és a műemlék. 5–8.; *Máté Zsolt:* Az integrált értékvédelem: a megőrizve fejlesztés és a fejlesztve megőrzés művészet a Gödöllői Királyi Kastélyban. 9–11. *Hatvani Ádám:* Problémás örökség. 12–15. *Heiter Róbert:* A MAMÉG (Magyar Műemlék– és Épületgondozó Hálózat Alapítvány) bemutatkozása. 15–17. *Sarkadi Eszter:* Az önkormányzati irányítás lehetőségei és eszközei a történeti és műemléki épületek megőrzésében. A pécsi világörökség példája. 17–20. *Örsi Károly:* Lélegző műemlékek – történeti kertjeink megújulása. 20–23. *Tahi Tóth Ilona:* A Király u. 26. sz. alatti egykori Jálics-ház felújítása (egy Hild ház megmentése). 24–26. *Zágorhidi Czigány Balázs:* A vasvári domonkos kolostor helyreállítása és hasznosítása. 27–28. *Kovács Dezső:* Kezelés – kezelési terv – kezelő szervezet, avagy, ki is az a bizonyos „műemlék (helyszín) menedzser". Hollókőt menedzselni? 28–32. *Maxvell, Ingval:* It's Time to Change: an Integrated Approach to the Needs of Repair and Maintenance in the Built Heritage is Long Overdure. 32–34. *Vyoral–Tschapka, Margareta:* Grinzing – Cultural Landscape in Danger. 34–40. *Hegedűs Csilla – Baxter, David:* Együtt az örökségért: az épített örökség hasznosítása, a közösségfejlesztés, és a társadalmi részvétel elősegítése – a bonchidai Bánffy-kastély. 40–43. *Aggerwal, Neety:* „Treatment of Graffiti". 43–44. *Čamprag, Nebojša:* Built Heritage int he Second Plan, Ground-floor Houses of Urban Type in Subotica, Serbia. 45–46. *Pintér-Kovács Katalin:* A kisterenyei fűtőház kutatása. Ipartörténeti kutatás, diákmunka bemutatása. 46–47. *Olajos Csaba:* A Bükkalja építészeti kultúrája. 49–52.

Nagy Gergely: Ismét volt Nyári Egyetem! Noszvaj, 2007, június 28. – július 4. *Műemlékvédelem,* 51, 2007. 359–362.

Nagy Gergely: Ismét volt Nyári Egyetem! 2007. június 28. – július 4. Noszvaj. *ICOMOS Híradó,* 15, 2007, 1/4. 20–22.

Ki törődik és hogyan a műemlékekkel? Megnyitotta kapuit Noszvajon az építészek nyári egyeteme. *Heves Megyei Hírlap,* 2007. június 29. 2.

2008

Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem (38. Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem), 2008. július 3 –július 9. Elnök: Meggyesi Tamás. Ki törődik és hogyan településeinkkel? Társadalmi feladatmegosztás a műemlékvédelembe. *ICOMOS Híradó,* 16, 2008, 4–5. 2–3.

Egri nyári egyetem. *Heves Megyei Hírlap,* 2008. július 1. 3.

Ki törődik és hogyan a településekkel? Megkezdődött az építészek egri nyári egyeteme. *Heves Megyei Hírlap,* 2008. július 4. 3.

Építészek ismerkedtek Eger terveivel. A hallgatók megtekintették a történelmi épületeket. *Heves Megyei Hírlap,* 2008. július 16. 1.

Kovács Erzsébet: Ki törődik és hogyan településeinkkel? Társadalmi feladatmegosztás a műemlékvédelemben. (38. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem, Eger) *ICOMOS Híradó,* 16, 2008, 4–5. 2–3.

2009

Hajdú Nagy Gergely: Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem (39. Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetem) Műemlékek helyreállítása és helyreállíthatósága Műemlékvédelem – Társadalmi igények. Noszvaj – 2009. július 9–15. *ICOMOS Híradó,* 17, 2009. 4. 10–15.

Nyári egyetem Noszvajon: a műemlékek helyreállításáról. *Heves Megyei Hírlap,* 2009. július 9. 12.

2010

Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem / Műemlékvédelmi Nyári Egyetem (40) (2010) (Eger). *Műemlékvédelem – kutatás.* 2010. július 1. – július 7. Szerk. Kovács Erzsébet. Budapest, ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága, [2012]. 1 DVD

M. Aradi Csilla – Sándor Judit: Élménybeszámoló a 40. Egri Műemlékvédelmi Nyári Egyetemről. *ICOMOS Híradó,* 18, 2010, 4. 8–10.

N. Z.: Nyári egyetem a műemlékvédelemről. *Heves Megyei Hírlap,* 2010. július 3. 20.

2011

Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem / Műemlékvédelmi Nyári Egyetem (41) (2011) (Eger). *Történeti kertek és térkapcsolatok.* 2011. június 30. – július 6. Szerk. Kovács Erzsébet. Budapest, ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága, [2012]. 1 DVD

Abbing, Laura Roscam: Műemlékvédelmi Nyári Egyetem a történeti terekről. *ICOMOS Híradó,* 19, 2011, 5. 14.

Winkler Gábor: Történeti terek és térkapcsolatok. Sikerrel befejeződött a 41. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem. 2011. június 30. – július 6. *ICOMOS Híradó,* 19, 2011, 4. 14–16.

2012

Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem / Műemlékvédelmi Nyári Egyetem (43) (2013) (Eger). *Műemlékvédelem – fenntarthatóság, megőrzés és hasznosítás, 2010.* június 27. – július 3. Szerk. Kovács Erzsébet. Budapest, ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága, [2012]. 1 DVD

Nagy Gergely: Történeti szerkezetek szerepe a műemlékvédelemben. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem. 2012. június 28. – július 3. Síkfőkút – Noszvaj. *ICOMOS Híradó,* 20, 2012, 4, 4–7.

2013

Kovács Erzsébet: Műemlékvédelem – fenntarthatóság megőrzés és hasznosítás. Beszámoló a 43. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetemről. Sikfőkút, 2013. június 28. – július 4. *ICOMOS Híradó,* 21, 2013, 4. 13–14.

2014

Kovács Erzsébet: Sokoldalú szakmai együttműködés a műemlékhelyreállítások és a műemlékvédelem szolgálatában. Beszámoló a 44. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetemről. Síkfőkút, 2014. június 26. – július 2. *ICOMOS Híradó,* 22, 2014, 4. 19–20.

2015

Kovács Erzsébet: Műemlékek helyreállítása –mit? miért? hogyan? Beszámoló a 45. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetemről. Síkfőkút, 2015. június 25. – július 1. *ICOMOS Híradó,* 23, 2015, 4. 22–23.

2016

Nagy Gergely: Helyreállítási feladatok – Társadalmi igények. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem, Síkfőkút, 2016. június 23–29. *ICOMOS Híradó,* 24, 2016, 4. 3–6.

Harlov Melinda: Műemlékvédelem, kapocs a világgal. *Múltunk*, 56, 2016, 4. 113–135.

2017

Máté Zsolt: A műemlékhelyreállítások gyakorlati feladatai. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem, Síkfőkút, 2017. június 22–28. *ICOMOS Híradó,* 25, 2017, 4. [o. n.]

2018

Nagy Gergely: Beszámoló a 2018. június 21–27 között Noszvajon megrendezett Román András (48. Egri) Műemlékvédelmi Nyári Egyetemről. *ICOMOS Híradó,* 26, 2018, 5. 2–6.

2019

Fejérdy Tamás: Lehetőségek és módszerek a műemlékekben rejlő értékek helyreállítására. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem, Noszvaj, 2019. június 27. –július 3. *ICOMOS Híradó,* 27, 2019, 4. 30–31.

Szmygin, Boguslaw: Történeti romok – védelem vagy rekonstrukció? *Műemlékvédelem*, 63. 2019. 1–5.

Meggyesi Tamás: A romok világa. *Műemlékvédelem*, 63. 2019. 6–16.

Mezős Tamás: Az értékítélet történeti változásai a műemlékvédelemben. *Műemlékvédelem*, 63. 2019. 17–28.

Krähling János: Értékszemlélet, kutatás, történeti helyiségkönyv – Módszertan és eredmények. *Műemlékvédelem*, 63. 2019. 29–39.

Luijendijk, Gert Jan: Az értékek fenntarthatósága és helyreállíthatósága – kérdések, kétségek és válaszok. *Műemlékvédelem*, 63. 2019. 178–195.

Markušová, Kristína: Rész és egész kapcsolata – Kassa (Košice) példája. *Műemlékvédelem*, 63. 2019. 196–211.

Szabadics Anita: műemléki érték a tájépítészetben – avagy műemléki értékek számbavétele, *Műemlékvédelem*, 63. 2019. 212–227.

2021

Nagy Gergely: Múlt és jövő. 51. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem. Noszvaj, 2021. június 24–30. *ICOMOS Híradó,* 29, 2021, 3, 10–13.

A kötetben hivatalos rövidítésükkel előforduló szervezetek megnevezése

ÁMRK	Állami Műemlékhelyreállítási és Restaurálási Központ (1992–2007)
BME	Budapesti Műszaki Egyetem
BMF	Budapesti Műemlékfelügyelőség (1957–1992)
BNV	Budapesti Nemzetközi Vásár
CIAV	Comité international sur l'architecture vernaculaire (Az ICOMOS Népi Építészeti Nemzetközi Tudományos Szakbizottsága)
CIVVIH	Comité international des villes et villages historiques (Az ICOMOS Történeti Települések Nemzetközi Tudományos Szakbizottsága)
ECCdR	Enhancing Communication in Cross – Disciplinary Research
ECoC	European Capitals of Culture
ECOVAST	European Council for the Village and Small Town
ELTE	Eötvös Lóránd Tudományegyetem
EK TF	Eszterházy Károly Tanárképző Egyetem
ENYE	Egri (Műemlékvédelmi) Nyári Egyetem
ÉM	Építésügyi Minisztérium
ÉVM	Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium
ICCROM	International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property
ICOMOS	International Committee on Monuments and Sites *Műemlékek és Műemlékhelyszínek Nemzetközi Tanácsa* (a 2000-es éveket megelőzően használt magyar neve: Műemlékek és Történeti Együttesek Nemezközi Tanácsa)
KÉE	Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem (1853–2000)
KÖH	Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (2001–2012)
MAMÉG	Magyar Műemlék és Épületgondozó (1995–)
MÉK	Magyar Építész Kamara (1997–)
MÉM	Magyar Építészeti Múzeum (1968–)
MIB	Műemlékek Ideiglenes Bizottsága (1872–1881)
MOB	Műemlékek Országos Bizottsága (1881–1949)
MOL	Magyar Olaj- és Gázipari Nyilvánosan Működő Részvénytársaság
MUT	Magyar Urbanisztikai Társaság (1966–)
MüFig	Műemlékfelügyeleti Igazgatóság (OMvH szervezete)
NKA	Nemzeti Kulturális Alap (1993–)
OMF	Országos Műemléki Felügyelőség (1957–1992)
OMvH	Országos Műemlékvédelmi Hivatal (1992–2001)
PMKH	Pest Megyei Kormányhivatal (2011–)
RAK DK	Román András Könyvtár Dokumentációs Központ
RAMNYE	Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem

TÉKA	A Budapesti Corvinus Egyetem Tájépítészeti Karának irányításával létrehozott TÉKA (TájÉrtékKAtaszter)
TIT	Tudományos Ismeretterjesztő Társulat (1953–)
TKO	Társadalmi Kapcsolatok Osztálya (KÖH szervezete)